

Seyyid Kutub'un "Fî Zilâli'l-Kur'ân" Adlı
Tefsirinde "Enam" Suresine Göre
İslam Daveti ile ilgili Kur'ân Ayetlerini
Anlamada Yöntem

2022

Prof. Dr. Hayredin Hoca

Seyyid Kutub'un "Fî Zilâli'l-Kur'ân" Adlı Tefsirinde "Enam"
Suresine Göre

İslam Daveti ile ilgili Kur'ân Ayetlerini Anlamada Yöntem

Orijinal Arnavutça başlık:

Rruga e Da'vetit ne Allahun xh.sh. nen hijen e Sures el En'am

Yazar: Prof.Dr.Hajredin Hoxha

Türkçeye Çeviren: Dr. Ermal Nurja

Türkçe Tashih: Ayşe Fırat

Yayın evi : Focus Print

Yayın yeri: Üsküp Kuzey Makedonya

Yayıncı: Yazar

Baskı miktarı: 500 adet

Hakları saklıdır

İlgili kişi veya kurumların yazardan yazılı izin almadığı durumlar dışında, her türlü yayın, yeniden basım, herhangi bir formatta yayın, yeniden basım, çeviri veya dağıtım hakları münhasıran yazara aittir, herhangi bir formatta iade veya dağıtım, ilgili kişi veya kurumların yazardan yazılı izin aldığı durumlar dışında sadece yazara aittir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla

İÇERİK

ÖZEL TEŞEKKÜR

ÖZ

TEŞEKKÜR

İTHAF!

Sunuş 1: Prof.Dr.Muhammed Abdu'l-Latif Abdel Aty
(Misir/Turkiye)

Sunuş 2: Prof. Dr. Muhammed İkbal Farahat (Suriye/Turkiye)

GİRİŞ

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

BİRİNCİ BÖLÜM

I. Giriş

1. Konunun önemi
2. Araştırma konusunun seçilme nedeni
3. Araştırma soruları ve başlıkları
4. Konuya dair yapılan önceki araştırmalar
5. Araştırma yöntemi

II. Seyyid Kutub: Doğumu, Terbiyesi, Düşünceleri, Eserleri ve Şehadeti

1. Doğumu
2. Seyyid Kutub'un Yetiştirilişi
3. Seyyid Kutub'un Çocukluğu
4. Seyahatleri ve Bilimsel Faaliyetleri

5. Seyyid Kutub'un Faaliyeti ve Eserleri

6. Seyyid Kutub'un Şehadeti

İKİNCİ BÖLÜM

I. Seyyid Kutub'un Yorum Metodu

II. Seyyid Kutub'un Tefsir İlkeleri, Kuralları ve Düşüncesi

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I. Seyyid Kutub'un Tefsir Usulü

Seyyid Kutub'un Yorumuyla İlgili Çağdaş Bilim Adamlarından Övgü Sözleri

Seyyid Kutub'un Tefsir Metodu

II. Seyyid Kutub'un Tefsirindeki Yöntemi

III. Davet ve Kur'ân-ı Kerim'in En'âm Suresine Dayanan Davet Usulü

1. En'âm Suresinin Seçilme Sebepleri

2. En'âm Suresinde Yer Verilen Konular

3. En'âm Suresinin Adı ve İsimlendirilmesinin Nedeni

4. En'âm Suresinin Değeri ve Nüzulü Hakkında

A. Kur'ân-ı Kerim'deki Bazı Genel Davet Yolları

B. Seyyid Kutub'un Davetle İlgili Ayetleri Anlamada Kullandığı Yöntemin Özellikleri

IV. Müslümanları İslahata Davet Etmek (İyileştirme)

1. İlahi Hakikat ve İbadete Dayalı İmanın Geliştirilmesine Davet

2. Kur'ân Yöntemiyle Toplumu İyileştirmek

A) Davetçilerin Şiddete Başvurmaları ve Güç Kullanmaları

B) İslam Dininin Doğası ve Evrenselliği

C) Başlangıç Noktası – Zalimlerin Yoluna Karşı Müminlerin Yolunun Belirlenmesi

D) Günahkarlardan Uzaklaşmak İçin Bir Argüman Olarak İslam Tarihi

E) Mesafe Koymanın Bedeli

3. Düşünme, Araştırma ve Davet Yönteminin Arifane ve Eğitimsel Şekle Göre Düzeltilmesi

V. Gayrimüslimleri İslam Dinine Teşvik Etmek

A) Evrenin İşaretlerini Gözleme ve Üzerine Düşünme Yoluna Dayalı Davet

B) Diyalog ve Güzel Nasihat Yoluyla Kafirleri İslam Dinine Davet

VI. Cahil Kavramları Yıkma Kur'ân Yöntemi

A) Tedricilik

B) Davet Edilen Topluluğun Durumuna Dikkat Etmek

C) Kur'ân-ı Kerim, İnsanın İçgüdüsüne Hitap Eder

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

I. Kur'ân Usulüne Göre Davetçinin Nitelikleri

1) Davetçinin Manevi Yönü

2) Etik Yön

A) Sabır

B) İyilik ve şefkat

C) Hoşgörü ve Alicenaplık

D) Dini Emir ve Yasaklara Uymak

3) Davetçinin Entelektüel Yönü

1. Davetçiler Neye Teşvik Ettiklerini Doğru Bir Şekilde Anlamalıdır.

2. Müslüman Davetçiler İçinde Yaşadıkları Kültürü ve Zamanı Bilmelidir.

3. Davetçilerin Dini İlimlerdeki Eğitimi Tamamlamalıdır.

II. ELEŞTİRİ, SONSÖZ VE ÖNERİLER

1. Seyyid Kutub'un Tefsir Yöntemine İlişkin Görüşler

A) Özel Görüşler

a) Genel Anlamlar

b) Özel anlam

B) Genel Görüşler

1. Şüpheli Olan Konularda Müslümanları Küfürle İtham Etmemek

2. Kur'ân ve Sünnete Dayanmak

3. Hakimler ve Davetçiler Arasındaki Fark

SONUÇ VE ÖNERİLER

KAYNAKLAR

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

ÖZEL TEŞEKKÜR

- Malezya, Kuala Lumpur'daki saygıdeğer sevgili kardeşim Hacı Dato Tengku Üzeyir bin Ubeydi Lah'a... Zor zamanlarımda bana yardım ettiğin için sana sonsuza kadar borçluyum. Sürekli desteğin için minnettarım. Bu akademik çalışmayı başarmama yardım ettiğin için seni her zaman hatırlayacağım. Yüce Allah'tan, sana ve ailene bana yapmış olduğun yardımın karşılığını vermesi için her zaman dua edeceğim.
- Bana ve aileme yaptığınız her şey için çok teşekkür ederim.

Sizin gibi kardeşler ve Müslümanlar gerçek bir hazinedir!

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, Profesör Seyyid Kutub'un "Fî Zilâli'l-Kur'ân" isimli tefsirinden yola çıkarak davet ayetlerini anlamadaki yöntemini incelemektir. Günümüzde davette Kur'ân metodundan bir sapma yaşandığına şahit olduğumuz için, Enam suresini örnek alarak davetteki Kur'ân metodunun adımlarını açıklamak bir zorunluluk haline gelmiştir. Allah'a davet alanında çok sayıda davetçi ortaya çıkmıştır. Bunlardan bazıları İslami davet felsefesini ve ilkelerini anlıyorsa da bunlara vakıf olmayan birçok davetçi bulunmaktadır! Daveti Kur'ân'ın sağlam metoduna göre anladığını düşündüğümüz kişilerden biri de saygıdeğer profesör ve şehit Seyyid Kutub'dur (Allah rahmet eylesin!).

Bu çalışma kapsamında yapılan araştırmada, Profesör Seyyid Kutub'un sayısız yazılarından, özellikle de Enam suresi şerhinden yola çıkarak konuya dair düşüncelerini ortaya koyabilmek için tümevarımca, nesnel ve analitik yöntemler uygulanmıştır.

Çalışma, Profesör Seyyid Kutub'un dava anlayışındaki yöntemini ortaya koymaktadır. Seyyid Kutub'un yöntemi; öncelikle Kur'ân-ı Kerim'de davet yöntemlerine, ardından Müslümanların iyiliğe için yaptığı çağrıya odaklanmaktadır. Cahiliye döneminin menfi kavramlarının ortadan kaldırılması ile fikri ve teorik yöntemlerinin düzeltilmesine ilişkin Kur'ân yönteminin açıklanmasını; ayrıca irfani ve eğitim yöntemine başvurulmasını desteklemektedir.

Bu yöntemde, yukarıda işaret edilenlere ek olarak, evrenin argümanlarına bakmak ve tefekkür etmek; diyalogun en güzel şekli kâfirleri İslam'a davet etmek anlamına da gelir.

Bu yöntem, davetçiyi milli, ahlaki ve sosyal davetlere değil, öncelikle Yüce Allah'a yapılan davete güvenmeye zorlar. Arayan kişinin mutlaka sahip olması gereken ruhsal, düşünsel ve davranışsal nitelikleri ve biçimleri ortaya çıkarır.

Uluslararası İslam Üniversitesi Kuala Lumpur-Malezya.

Basılmamış yüksek lisans tezinin yayın haklarına ilişkin açıklama: Eserin 2000 yılı yayın hakları Hayreddin Hoca'ya ait olup başlığı şu şekildedir: “Seyyid Kutub’un “Fî Zilâli’l-Kur’ân” Adlı Tefsirinde “Enam” Suresine Göre İslam Daveti ile ilgili Kur’ân Ayetlerini Anlamada Yöntem.”

Bu araştırmanın, aşağıdaki durumlar dışında, araştırmacıdan önceden yazılı izin alınmadan grafik veya elektronik, fotokopi veya kayıt yoluyla herhangi bir şekilde yeniden yayınlanması veya kullanılması yasaktır.

TEŞEKKÜR

Bu işin süresi içinde tamamlanması da dâhil olmak üzere bana sayısız nimet ve faydalar bahşeden Cenâb-ı Hakk'a başından sonuna kadar en içten şükran ve şükranlarımı ifade etmeliyim.

İkinci olarak, yapıcı tavsiyelerini ve faydalı yardımlarını asla esirgemeyen ve bu çalışmanın mevcut haliyle tamamlanıncaya kadar sayısız okumanın yüküne katlanarak yardımcı olan fikir hocalarıma (Allah onları korusun!) teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca komisyonun ikinci üyesi olan, bu tez fikrinin gelişmesinde ve metodolojik şekillenmesinde ve son şeklini alana kadar önemli bir rol oynayan Prof. Dr. Ahmed Beşir Badi –Allah onu en iyi şekilde ödüllendirsin! Allah'a hamd olsun!

Bu tezi gönüllü olarak dikkatle okuyan, çalışmanın ilmî boyutuna katkı sağlayan ve konu hakkında görüşlerini dile getirerek bu tezin son şekli ve içeriğinin şekillenmesinde büyük rol oynayan samimi kardeşim Prof. Dr. Azad Ali'ye müteşekkirim!

Malezya Uluslararası İslam Üniversitesi'nde ders veren değerli hocalarıma, özellikle Kur'ân-ı Kerim ve Gelenekler Bölümü Bilim Kurulu Üyelerine teşekkür etmeliyim!

Son olarak, Suudi Arabistan Krallığı'nın Kuala Lumpur'daki Büyükelçiliğinin İslami danışmanı olan ve bana değerli kütüphanesini kullanmam için mükemmel bir fırsat sunan Şeyh Abdurrahman Sad Zayr (Allah onu korusun!) tüm kalbimle teşekkür ederim.

Bu ilk çalışmayı, yukarıda saydığım ve bu tez hakkında bana tavsiyede bulunan herkese, –onlara tekrar teşekkür ederek ve onları sayısız nimetleriyle ödüllendirmesi için Yüce Allah'a dua ederek– İslam ve Müslümanlar adına ithaf ediyorum.

Muhakkak ki Cenab-ı Hak, talep edilenlerin en hayırlısı ve verenin en cömerdidir.

İthaf!

- Bu eseri, dinimi ve Kur’ân’ı öğrenebilmem için değerli olan her şeyi veren sevgili anne babama ve kardeşlerime...
- Bu tezi hazırlarken büyük bir özen ve dikkat gösteren hayatımın yoldaşı olan sevgili eşime...
- Sırp düşmanlarının elinde Kosova topraklarına düşen şehitlere...
- Dünyanın dört bir yanındaki vaizler, imamlar, öğrenciler ve İslam davetçilerine

ithaf ediyorum...

Yüce Allah’tan ne malın ne de evlatların fayda vermeyeceği Gün’de bu alçakgönüllü işi salih amellerimin terazisine koymasını niyaz ederim. Âmin!

Sunuş 1

Saygıdeğer hocamız, Dr. Hayreddin Hoca, Prof. Seyyid Kutub'un "Fî Zilâl-i'l Kur'ân" adlı tefsirinde Kur'ân'da davet usulünü konu alan İngilizce kitabını yayınlamak üzere dir. Kitap çeşitli yönlerden önem ve zenginlik arz etmektedir. İlk olarak; Allah'ın Elçisi Muhammed'in (a.s.) izlerini takip eden her Müslümanın görevi olan Yüce Allah'a davetin bir haritasını çıkarmaktadır. Cenâb-ı Hakk'ın emrettiği gibi: *"Onlara açıkça söyle: Benim yolum budur. Hem ben hem bana uyanlar, sizi Allah'a apaçık bir şekilde davet ediyoruz..."* İkinci olarak; bu haritanın otoritesi, davetin ilk kitabı ve en görkemli anayasası olan Kur'ân-ı Kerim'dir. Üçüncü olarak; En'âm suresi bir kerede olmak üzere yetmiş bin meleğin eşliğinde nazil olmuştur. En'âm suresinin iki fazilet ile nitelenmesinin sebebi tevhit, nübüvvet ve ahiret hayatının delillerini ihtiva etmesi ve aynı zamanda İslam düşmanlarının iddialarını çürütmesidir. İmam Hâkim, Cabir'den şöyle rivayet etmiştir: "En'âm suresi nazil olduğu zaman, Resûlullah (a.s.) Yüce Allah'ı övüp yücelttikten sonra şöyle buyurdu: En'âm suresi vahyedilir iken, melekler ufku kapattılar." Hz. Ömer'den naklen Peygamber'in (a.s.) şöyle dediği rivayet edilir: "En'âm suresi, Kuran'ın harikalarındandır."

Bu kitabın zenginliğinin bir kanıtı olan dördüncü yönü, Şehit Prof. Seyyid Kutub'un "Fi Zilâl-i Kur'ân" adlı tefsirinde ifade ettiği gibi, kalemin mürekkebinden çok kalbinin mürekkebiyle yazılmasıdır. O, Kur'ân-ı Kerim'i tefsir ederken klasik tefsir usulünden farklı bir yöntemle yaklaştığını iddia etmektedir. Bunu yaparken de müfessirlerin ve geleneksel tefsir ekollerinin başvurmuş oldukları tefsir esasları, kuralları ve metotlarına karşı çıkmamaktadır.

Dr. Hayreddin Hoca "Fi Zilâl-i Kur'ân" adlı tefsiri konu olarak seçmekte çok haklı idi. Kutub'un adı geçen tefsiri, insanlığa dair yeni bir varlık, hayat, değerler ve sistem kavramına sahip ve yeni bir dünya kuran bütünleşmiş Kur'ân vizyonunu takip ederek İslami dava çalışmasına bir kılavuz oluşturmak istediği güvenilir bir temel mahiyetindedir. Kur'ân'ın ortaya çıkardığı ve Resûlullah'ın (a.s.)

İslami dava yolculuğu şeklinde uygulamasını tanıttığı toplumsal düzene adı geçen kaynakları anlamadan ulaşmayı hayal etmek imkânsız olacaktır.

Bu kitabın yazarına gelince; Kosovalı Dr. Hayreddin Hoca, alanında uzman bir Kur'ân âlimi ve müfessiridir. Müslümanların günlük hayatında İslam'ın kurallarının uygulamaları için amansız arzusunu ve isteğini görürsünüz. Balkan kökenli olmasının yanı sıra kendisine kapsamlı bir vizyon, fikir derinliği, İslami meseleleri sunarken ağırbaşlılık, inceleme yeteneği ve eleştirmek ve belki tüm bu sayılan özelliklerinden dolayı birden fazla uluslararası üniversitede çalışma fırsatına sahip olan az sayıdaki kişiden biriydi. Meslektaşlarının ve öğrencilerinin onun adaleti ve dürüstlüğüne dair tanıklıklarına ilişkin çok sayıda güzel ifade duydum.

Allah'tan Dr. Hayreddin Hoca'nın kitabını bereketlendirilmesini ve Ahiret gününde müellifini hayırlar terazisine koymasını niyaz ederim.

Prof. Dr. Muhammed Abdu'l-Latif Abdel Aty

*Tefsir ve Kur'ân Araştırmaları Alanında Uzman Profesör
Şeriat ve İslam Araştırmaları Koleji & Katar Üniversitesi &
Ezher Üniversitesi, Kahire-Mısır
26 Temmuz 2020
Doha-Katar*

Sunuş 2

İslam kütüphanesini zenginleştiren Prof. Seyyid Kutub'un ilmî eserlerin üzerine yazmak hiç şüphesiz kolay bir iş değil, hatta en zorlu işlerden biridir. Zira 19. yüzyılın ortalarından günümüze kadar İslam ve gayrimüslim toplumlarını ilgilendiren dünyanın en ünlü Müslüman âlimlerinden biri olan Seyyid Kutub hakkındaki yazıların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Eserlerinden bazıları yasalara uygun şekilde yeniden basılmaktadır. Resmi izni alınmadan basımlar da çoğaltılmaktadır. Bu eserlerin başında Seyyid Kutub'un Kur'ân tefsiri olan "Fi Zilâl-i Kur'ân" ve yayınlanmasından sonra Prof. Seyyid Kutub'un idam edildiği ünlü kitabı "Yolun Kilometre Taşları" gelmektedir.

Yaşadığı zamanın Mısırlı tiranı, Prof. Seyyid Kutub'un şeffaflığa ve samimiyete çağrısını hoş karşılamayarak canını verdiği doğrultusunda ideali kahramanca ve korkusuz duruşunu hoş görmedi. Doğru inandığı inancın uğruna canını feda etmekten daha değerli ne olabilir bu hayatta! Prof. Seyyid Kutub iki kere yanlış anlaşıldı: Birincisinde "el-Uzlahu's-Şuuriye" (Duygusal İzolasyon), "el-Cahiliye" (İslam öncesi putperest dönem) ve "el-Hakimiye" (Allah'ın yönetimi) gibi terimleri yazılarında kullandığı ve geliştirdiği için kendine has terminolojilerini anlamayan hayranları ve takipçileri tarafından; ikincisinde ise bu tür bir âlime alışmamış olan hasımları tarafından yanlış değerlendirilmiştir. Hasımları da iki tip idi: Bunlardan birincisi, hükümet liderlerinin tüm şikayetlerini ve yolsuzluklarını haklı çıkarmak isteyenler; ikincisi ise diktatörlerin zulmünden korkarak şahsi güvenliği ve sessizliği tercih edenlerdir. Prof. Seyyid Kutub'a gelince, o Hakk'a ulaşmak için en zor ve en güvenli yolu seçmiştir. Ancak bu yol yalnız büyük önderlerin ve cesur adamların seçeceği bir yoldur ki her millette ve çağda sayıları azdır. Prof. Seyyid Kutub, taşıdığı ismin hakkını vermekte idi. Çünkü "Seyyid", efendi; "Kutb" ise kutup anlamına gelir. Yani ne kadar gaddar, küfürbaz ve cani

olurlarsa olsunlar sinekten küçük gördüğü tiranların önünde O, bir efendiydi. Hz. Muhammed'in ve İslam'ın ilk devirlerindeki selef-i sâlihinin anladığı şekliyle Kur'ân'ı anlamaya dayalı ikna edici karakter ve yazıları ile İslam dinini anlamak ve günlük hayata uygulamak konusunda ise dosdoğru bir direk ve bir umman kadar zengin, kendine güvenen ...

Kardeşim Kosovalı Prof. Dr. Hayreddin Hoca, özel teşekkürü hak eden harika bir iş çıkardı. Özellikle de “Seyyid Kutub’un En’âm Suresi Tefsirinde İnsanların Rabbine Davet Haritası” başlığını seçmesi teşekkürle layıktır. Dr. Hayreddin’in Allah’a davette uyulması gereken basamakları Prof. Dr. Seyyid Kutub’un önerileri ve kendine has yorumlarıyla sunduğu bu kitabın birkaç dilde basılmak üzere olduğu konusunda bilgilendirildim. Ayrıca, Dr. Hayreddin Hoca bu mübarek eserinin başında bu sunuşuma yer vererek beni onurlandırdı.

Allah’ın selâmı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun.

Prof. Dr. Muhammed İkbâl Farahat

*İslam Davası ve İslam Kültürü Konusunda Uzman Profesör
Şeriat ve İslam Araştırmaları Koleji
Katar Üniversitesi, Birleşik Arap Emirlikleri & Kuveyt Üniversitesi
29 Temmuz 2020
Doha-Katar*

GİRİŞ

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Aslen bir yüksek Lisans tezi olan araştırmamız dört bölümden oluşmaktadır:

Konuya giriş kabul edilebilecek birinci bölümde; araştırmamızın önemi üzerinde durup, konuyu seçme nedenlerimizin yanı sıra araştırmanın temel odak noktaları, konu hakkında daha önce yapılan çalışmalar, araştırma yöntemi ve şekli açıklanmıştır. Bu bölümde Seyyid Kutub'un hayatı ve görüşlerinin üzerinde de durulmuştur. Hayatı kısmında Seyyid Kutub'un doğumu, yetiştirilmesi, gençliği, yapmış olduğu seyahatleri ve faaliyetleri ele alınmıştır. Aynı zamanda Seyyid Kutub'un İhvan-ı Müslimin hareketine intisabı, bu hareketin üyesi olarak faaliyetleri ve en sonunda şehit olması aydınlatılmıştır.

İkinci bölümde, Seyyid Kutub'un görüşlerinin esasları, usulleri ve prensipleri ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Bu bölümde Kur'ân metodu olarak davetin özelliklerinin yanı sıra davetçinin entelektüel gelişimi ile davetin psikolojik esasları davranışsal açıdan incelenmiştir. Bu bölümde davetçinin tutumu ile sabır, merhamet, şefkat, müsamahakarlık, geniş kalplilik vb. özellikleri araştırılmıştır. Davetçinin, davet ettiği konuya ne kadar vâkıf olduğu, ne kadar doğru biçimde anladığı ve yaşadığı zamanın özelliklerini ne ölçüde tanıdığı ele alınmıştır. Ayrıca, diyalogu ve dünyadaki kanıtlar aracılığıyla elde edilen tefekkürü esas alarak Müslüman olmayanların İslam dinine hangi şekilde davet edilmeleri gerektiği üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde, Seyyid Kutub'un tefsir alanında takip ettiği usulün genel çerçevesi sunulduktan sonra Müslüman alimlerin tefsir hakkındaki olumlu görüşleri ile *Fî Zilâli'l-Kur'ân* adlı tefsirinin önemli özelliklerinin altını çizilmiştir. Bu bölümde,

Cahiliye döneminden kalma kavram ve anlayışların ortadan kaldırılmasında Kur'ân-ı Kerim'in takip ettiği kademeli ve başarılı usulü ele alınmıştır. Davet edilen insanların içinde buldukları durumun göz önünde bulundurulması gerektiği vurgulanmıştır. Ardından ise Seyyid Kutub'un usulü hakkındaki görüşlerim ve eleştirilerim eklenmiştir. Bu bölümün sonunda ise ulaştığım sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde öncelikle Kur'ân-ı Kerim'in insan güdülerine yönelik yapmış olduğu davet şekli ele alınmıştır. Ardından davetin konusu üzerinde durularak Enam suresinde buyurulan davet şekli ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Tüm bunlardan önce ise davet konusunda neden bu surenin seçildiği, surede yer alan konular, aynı zamanda Enam suresinin isminin anlamı, değeri ve önemi, vahyediliş sebepleri, Kur'ân-ı Kerim'deki davet usulü ve Seyyid Kutub'un hassaten davet ayetlerini ele alışıının özellikleri ve hususiyetleri ele alınmıştır. Lisans tezim olan bu araştırmamda Kur'ân'ın Müslümanların içinde buldukları toplumların ıslahına dair davet usulü incelenmiştir. Bu bölümde agnostik ve eğitim açısından tefekkür, araştırma ve davet usulü hakkında yapılması gereken ıslahata ilişkin görüşlerimi ortaya koyduktan sonra bölüm konu hakkındaki son fikirlerim ve önerilerimle tamamlanmıştır.

Seyyid Kutub'un görüşleri iki ana grup aracılığıyla incelenmiştir: Tefsir ve davet usulünü araştırarak çıkarımda bulunduğum şahsıma ait görüşler ve diğer araştırmacıların tefsir hakkında ileri sürdükleri görüşler.

Yapmış olduğum bu mütevazı çalışmanın Allah tarafından kabul görmesi ve Yüce Allah'a ne zenginliğin ne de aile-çocukların fayda etmeyeceği, ancak kalb-i selim ile gelenlerin kurtuluşa erecekleri Mahşer Günü'nde salih amellerimin arasında sayılması umuduyla dua ediyorum.

Eğer isabetli sonuçlara varmış isem, bu ancak Allah'ın lütfundandır ve benim için büyük bir nimettir. Eğer çalışmamda eksiklikler varsa, şeytandandır ve insanlık zayıflığından kaynaklanmaktadır.

Yüce Allah'tan günahlarımı bağışlamasını, bana merhamet etmesini ve Sırat-ı müstakimde olmamı sağlamasını temenni ederim!

Sayın okurlarımdan da kitabımı okuduktan sonra görüşlerini bana iletmelerini ve herhangi bir öneride bulunmak isterlerse tereddüt etmeden ifade etmelerini içtenlikle talep ederim!

Elimden geldiği kadarıyla en iyi çalışmayı hazırlamaya çalıştım. Şüphesiz bir insan olarak mükemmel işler yapamayacağımın bilincindeyim. Benim son duam: Hamdler, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur!

BİRİNCİ BÖLÜM

II. Giriş

Hamdler, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. Peygamberimiz, dünyanın en muhterem insanı olan Hazret-i Muhammed'e, onun temiz ailesine, sahabelerine ve sünnet-i seniyyeyi âhret gününe kadar takip edecek bütün tâbilerine salat u selam olsun!

Rabbimiz! Yanılısama karanlığından bizi kurtar, konuları anlama ışığı ile akıllarımızı bereketlendir, bizi kelime-yi sahiha-yı duyup ona tâbi olanlardan kıl!

Şüphe yoktur ki, Allah'a davet yolu, en sağlam yollardan biridir. Bu konu hakkında Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurulmaktadır:

“Allah'a çağıran, dine ve dünyaya yararlı iş yapan ve “Ben Müslümanlardanım” diyenden daha güzel sözlü kim vardır?” (Fusilet 33)

Yaşadığımız ortamda, şer amellerinin ve cahiliyetin hâkim olduğu bir durumda, davetçilerin az sayıda olduğu günümüzde, Allah'ın kadri her şeyin üstüne hâkim olsa da Müslümanların en önemli görevi olan davet, kişisel bir görevdir (farzdır)!¹

Davet yolu hem Peygamberimizin (s.a) yolu hem de ona tâbi olan Müslümanların yoludur. Bu yol Hazret-i Adem'den (s.a.) başlamak üzere son peygamber Hazret-i Muhammed'e (s.a.) kadar gelen bütün peygamberlerin ortak yoludur. Bu bağlamda Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır:

“O (Allah), Nûh'a buyurdıklarını, sana vahyettiklerimizi, İbrâhim'e, Mûsâ'ya ve İsâ'ya buyurdıklarımızı size din kıldı

---

¹ Min ekvali semahati'ş-şeyh Abdulaziz Abdullah bin Baz fi'd-daveti, Daru'l-vatan li'n-neşri ve't-tevzi, 1413 hixri, Baskı 1, s. 16.

ki o dini ayakta tutasınız, o konuda ayrılığa düşmeyesiniz. Kendilerini davet ettiğin bu din müşriklere ağır geldi. Allah (dini tebliğ için) dilediğini seçer ve kendisine yöneleni doğruya iletir.” (Şûrâ, 13)

Davet yolu üzerine çiçek ve güller serilmiş, herkesin üzerinde kolaylıkla yürüyebileceği düz ve basit bir yol değildir. Tam tersi! Allah'ın (c.c.) takdiri sonucunda davet yolu üzerinde yürümesi zor; dikenli, çivili ve engelleri bol bir yoldur. Bu yüzden davetçinin azimet ve sabır ile donatılmış olması gerekir. Her an Allah'a sığınması gerekir. Varmak istediği hedefe gidene ve insanlar arasında davetini tamamlayana kadar her an ve her durumda, iyilikte ve kötülükte Allah'a dua etmesi gerekir. Bu bağlamda, Allah (c.c.) Peygamberimize (s.a.) şu sözler ile hitap etmektedir:

“(Ey Muhammed!) Azim ve kararlılık sahibi peygamberlerin sabrettikleri gibi sen de sabret. Onlar için de acele etme.” (Ahkâf, 35)

Bu sözler ile Allah (c.c.) aynı zamanda bütün Müminlere emrini buyurmaktadır.

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi davet yolunda başarılı olmak için davetçinin; hikmet sahibi, bilgili, doğru ve tatlı bir dile ve ılımlı bir hitabete sahip olması gerekir. Bu konunun önemi hakkında Allah (c.c.):

“(Ey Resulüm!) Cezalandırmak isterseniz size yapıldığı kadarıyla cezalandırın, fakat sabır gösterirseniz bilin ki sabırlı davrananlar için bu muhakkak daha hayırlıdır.” (Nahl, 125)

Allah'a davet yolunda davetçinin faal ve başarılı olması için Kur'ân ve peygamberlerin ahlakıyla donatılması gerekir. Bunun yanı sıra iyi amelleri ve tatlı bir dili de olmalıdır. Davet yolunda başarılı olmak için Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır:

“Ey iman edenler! Niçin yapmayacağınız şeyleri söylüyorsunuz? Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz Allah katında çok çirkin bir davranıştır.” (Saff, 1-3)

Yine Yüce Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır:

“Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin.” (Kalem, 4)

“İnsanlara iyiliği emreder de kendinizi unutur musunuz? Halbuki kitabı (Tevrat) okuyorsunuz. Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?” (Bakara, 44)

Hitabette ağır konuşmak ve kaba davranmak Kur’ân-ı Kerim’in ifade ettiği üzere başarılı bir davetçinin özellikleri değildir:

“Sen (o zaman), sırf Allah’ın rahmetiyle onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi. Artık onları sen bağışla, onlar için Allah’tan mağfiret dile. (Yapacağın) işlerde onlara da danış.” (Âl-i İmran, 159)

Birçok davetçinin Allah’a ve iyiliğe davet konusunda Kur’ân usulünden ve davet yöntemlerinden sapmış olduğu günümüzde, davet konusunda Kur’ân’ın usulünün adımlarını ortaya koyan ve davetçinin davet yolunda ilerlemesi için olmazsa olmaz kural, prensip ve esasları belirleyen büyük alimlere her zamankinden daha büyük bir ihtiyaç duyulmaktadır.

Günümüzde davet yolundan yaşanan sapmaların birkaç nedeni vardır:

- Davet anlayışı ve onun din eğitimi boyutu hakkında ileri sürülen farklı yaklaşımlar
- Farklı alanlarda faaliyet gösteren uzmanların ileri sürdükleri görüş ve bakış açıları

- İnsanların içinde buldukları durumların göz önünde tutulmaması
- Şeriat esaslarına dair kısıtlı bilgiye sahip olmak vs.

20. yüzyılın birinci yarısında İslam dünyasında ortaya çıkıp Kur'ân-ı Kerim'in davet usulünü doğru ve sağlam bir şekilde anlayan davetçilerin başında araştırmamızın konusu olan Şehit Seyyid Kutub bulunmaktadır (Allah rahmet eylesin!).

Şehit Profesör Seyyid Kutub'un İslam dünyasında zamanında yaşayan diğer bütün davetçilerin takip ettikleri usullerden farklı olarak kendine özgü bir usulü bulunmaktaydı. Onun pedagojik, dini ve ameli boyutları olan bu usulü, bütün eserlerinde, bilhassa

da *Fî Zilâli'l-Kur'ân* adlı eserinde en berrak şekliyle görünmektedir. Allah'ın takdiri ile Seyyid Kutub, davet yolunda şehit düşerek Kıyamet gününe kadar bütün davetçilere en büyük örnek oluşturmuştur.

Burada, bu çalışmanın müellifinin Seyyid Kutub'un *Fî Zilâli'l-Kur'ân* adlı tefsirinin önemi ve değeri hakkında içtenlikle inandığı hususları açık bir şekilde yazması uygun olacaktır. Seyyid Kutub'un bu eseri her açıdan önemli olduğundan İslam meseleleri ile uğraşan her davetçinin ve entelektüelin bu kitabı okuması ve üzerine düşünmesi ve bunu yapmadığı takdirde de büyük bir iyilikten mahrum kaldığını bilmesi gereklidir. Zira, Seyyid Kutub, tefsirinde çağdaş davet usulüne doğrudan veya dolaylı bir şekilde temas etmektedir. Seyyid Kutub'un tefsiri aynı zamanda da İslam dünyasında davetle ilgili yapılmakta olan birçok hususa ilişkin giriş

ya da ön hazırlık metni görevi görmektedir. Onun bu çalışmasında Müslüman dünyanın yaşamakta olduğu kötü durumdan kurtulması için çözüm ve öneriler de yer almaktadır.

Profesör Seyyid Kutub (Allah rahmet eylesin!) bu eserinde deneyim ve görüşlerinin özünü diğer Müslümanlarla paylaşmaktadır. Onun bu eseri, sosyalist olan Mısır ülkesinde ve milliyetçi Arap dünyasında derin bir uykuda olan Müslüman toplumunda, entelektüel bir bomba ve devrim etkisi yaptı. Abdünnâsır hükümeti zamanında, onun bu eserini kütüphanesinde bulunduran ya da basmak isteyen her kurum kınanmakta idi.² Çünkü onlara göre bu kitap dini taassuba davet etmekte; dünyadaki sorunların kaynağını oluşturulduğunu ileri sürmekte idi!³

Gerçek ise, bu iddiaların tam tersidir. Allah'ın izniyle bu araştırmamızda bunu ispatlamaya çalışacağız. Allah'ın lütfu ve Seyyid Kutub'un İslami içtenliği sayesinde, onun eseri Müslüman ümmeti arasında büyük bir mevki ve önemli bir otorite kazandı. Onun kitabı Müslüman davetçiler ve Müslüman olmayan araştırmacılar arasında da büyük ilgi gördü. Hatta Oryantalist "Araştırmalar Açısından Fî Zilâli'l-Kur'ân" adlı eseri yazan oryantalist Olivier Carre'nin taraftarları bol olan bu şahsiyet ve kitabı hakkında "İhvan-ı Müslimin ve Seyyid Kutub ya da Seyyid Kutupçular"⁴ ifadelerini kullanmasına sebep oldu.

Fî Zilâli'l-Kur'ân adlı eserin ve müellifinin diğer araştırmacılar tarafından da incelenmesi gereklidir. Bu şahsiyet ve eseri hakkında Dr. Salah Abdülfetah El-Halidi'nin şu yazdıklarına aynen katılmaktayım: "İsmi ile şahsiyeti tıpatıp uyan az kişi

---

²Fî Zilâli'l-Kur'ân adlı tefsir ile ilgili bu durum, 20 yüzyılın seksenli yıllarına kadar Suriye'de de benzer idi. O zamanda bu kitabın bir nüshasını Suriye'de bulmak çok zor idi.

³ İnternette araştırma yapılır ise, şehit Seyyid Kutub'a karşı yalan ve iftira atan onlarca makale görülecektir.

⁴ Olivier Carre, *Fî Zilâli'l-Kur'ân: Rüyetun İstişrakîyye*, çev. Muhamed Riza Accac, ez-Zehra li'l-ilami'l-Arabi, 1993, 1. Baskı, s. 7.

bulunmaktadır. Seyyid Kutub adlı yazar ise onlardan biridir. Yani o şahsiyet hem bir seyit hem de bir kutup idi.⁵

1. Konunun önemi

Bu eser aynı zamanda da alanındaki ilk çalışmadır. Şehit Seyyid Kutub'un hayatı, görüşleri ve faaliyetleri hakkında birçok araştırma bulunmaktadır. Şahsi kanaatime göre (Yüce Allah en iyisini bilir!) bu çalışmaların bir kısmında Seyyid Kutub farklı şekillerde doğrudan kötülenmiş; diğer kısmında ise *Fî Zilâli'l-Kur'ân* adlı tefsirinde ele almış olduğu davet usulü ve görüşleri yeterince ele alınmamıştır. Seyyid Kutub'un davet hakkındaki Kur'ân ayetlerini anlamada takip ettiği usulün ise ayrıntılarına inilmemiştir.

2. Araştırma konusunun seçilme nedeni

Yüksek lisans tezi olarak bu konuyu seçmemin nedenleri arasında;

- Seyyid Kutub'un çağdaş davetçilerden biri olup Müslüman alimler arasında büyük bir otorite ve saygıya haiz olması,
- Davet konusundaki ayetleri anlama noktasında kendine has bir metoda sahip olması,
- *Fî Zilâli'l-Kur'ân* adlı eserinin halk arasında büyük ilgi görmüş olması,
- Yazılarında edebi çekiciliğe ve batı kültürüne, pozitivist kurallarına ve sosyal durumlarına dair derin ve ayrıntılı bilgilere sahip olması bulunmaktadır.

---

⁵ Salah Abdülfettah el-Halidi, *Seyyid Kutub: eş-Şehid el-Hayy*, Mektebetü'l-Aksa, Amman basım tarihi yoktur, s. 11.

3. Araştırma soruları ve başlıkları

Araştırmada, Enam suresini esas alarak Seyyid Kutub'un *Fî Zilâli'l-Kur'ân* adlı eserinde işlemiş olduğu davet konusu ele alınmaktadır.

Allah'a davet konusunda özellikle günümüzde davetçinin, genel olarak da Müslümanların gözle görülür bir şekilde Kur'ân'ın davet usulünden büyük oranda sapmalara uğradıkları anlaşılmaktadır.

Araştırmamda izah etmeye çalışacağım sorular⁶ aşağıdaki noktalardan oluşmaktadır:

1. Kur'ân-ı Kerim'de davetin muhtevası nedir?
2. Davetçinin uyması gereken usul nelerden oluşmaktadır?
3. İnsanlara davette bulunduğumuzda nelere dikkat etmemiz gerekmektedir?

4. Konuya dair yapılan önceki araştırmalar

Yapmış olduğum araştırma sonucunda, Kur'ân-ı Kerim'deki davet ayetlerine dair Seyyid Kutub'un tefsir usulünü inceleyen herhangi bir çalışmanın yapılmadığı tespit ettim. Bu yüzden yüksek lisans tezi olarak bu konuyu seçmeyi uygun buldum.

Şehit Seyyid Kutub'un yaşamı, maneviyatı, faaliyetleri ve genel olarak *Fî Zilâli'l-Kur'ân* adlı tefsiri üzerine genel çalışmalar yapıldığı muhakkaktır. Bunlar arasında en önemli gördüklerimi de aşağıdaki satırlara eklemeyi uygun buluyorum:

---

⁶ Bu çalışmayı dikkatlice okuduktan sonra, daha önce sorduğum sorulara yanıtların kendimce verildiği kanaatine vardım.

Prof. Dr. Abdülfetah Salah el-Halidi'nin çalışması. Bu eserin Şehit Seyyid Kutub hakkında yazılmış çalışmaların başında gelmektedir. Eserin Seyyid Kutub gibi büyük bir Müslüman mütefekkir hakkında hem önceki hem de gelecekteki nesillere yararlı bilgiler sunduğunu düşünüyorum. Kendisi, aynı zamanda, Seyyid Kutub'un hayatı hakkında hazırlanmış olan "Seyyid Kutub, min el-milâd ila el-istişhad" (Seyyid Kutub: Doğumdan Şehadetine Kadar) adlı eserin müellifidir. O, "Seyyid Kutub, eş-şehid el-hayy" (Seyyid Kutub, Canlı Şehit) adlı eseri de kaleme almıştır. Prof. Dr. Halid'in "*Fî Zilâli'l-Kur'ân* fi'l-mizân: dirase ve takvim" adlı bir tefsir çalışması da bulunmaktadır.

Seyyid Kutub hakkında bilgi sahibi olmak isteyen her Müslümanın Profesör Halid'in yazmış olduğu kitapları okuması gerektiği aşikardır. Profesör Halid'in (Allah uzun ömür versin!) "el-Menhecü'l-hareki fi'z-zilâl" (Zilal adlı Tefsirde Dinamik Usül) adlı bir eseri daha vardır.

Bundan başka, Şeyh Muhamed bin Duleyyim el-Duleyyim el-Kahtani'nin "Seyyid Kutub, el-muftera aleyhi"⁷ adlı eseri, Şehit Seyyid Kutub'un ilmi ve manevi şahsiyetini ele almaktadır. Bu eserinde müellif, Seyyid Kutub'un (Allah rahmet eylesin!) hayatı hakkında özlü bilgiler verdikten sonra eleştiri ve eleştiri esasları hakkında önemli görüşler ortaya koymaktadır. Neden böyle bir eser yazdığını açıkça ifade eden müellif, Profesör Seyyid Kutub'un (Allah rahmet eylesin!) itham edildiği akait, panteizm, istivâ, Allah'ın Sıfatları vb. konulardaki görüşlerinin *Fî Zilâli'l-Kur'ân* adlı tefsirinin kısmi bir şekilde okunmasından ve baştan sonuna dikkatli bir şekilde okunmamasından kaynaklandığını tespit etmektedir.

---

⁷ Muhammed bin Duleyyim el-Duleyyim el-Kahtani, *Seyyid Kutub: el-Müftera aleyhi*, Daru't-tayyibe, basım I, Riyad 1413 (h.).

Profesör Abdülfetah Ali'nin "Seyyid Kutub, sire zâtiye"⁸ adlı eserinde Seyyid Kutub'un özet bir hayat hikayesi anlatıldıktan sonra içerisinde yaşadığı sosyal-siyasi durum hakkında bilgiler verilmektedir. Bu eserde Profesör Abdülfetah Ali, Seyyid Kutub'un gelecekte oynayacağı önemli rol hakkında işaretler ve deliller bulunduğunun altını çizmektedir.

Müellif, ayrıca eserinde, Seyyid Kutub'un aynı zamanda devrinde önemli bir şair ve edebiyatçı olduğunu, yazmış olduğu şiirlerinin gönlünün içtenliğinden kaynaklandığını, genelde Müslümanların, özellikle de Mısır Müslümanlarının İngiliz işgali ve sömürgeciliği altında yaşadıkları şartlar ve durumdan ilham aldığına işaret etmektedir.⁹

Seçmiş olduğum yüksek lisans tezi konusuna en yakın sayılabilecek çalışma, Profesör Muhamed Tefvik Berekat'ın "Seyyid Kutub-hulasatu hayatihi"¹⁰ adlı eseridir. Onun bu eserinin dinamik ve eleştirel bir üslubu vardır. Onun bu eserinde Seyyid Kutub'un Zilal adlı eserinde ele aldığı 13 bölüm incelenmiştir. Bu çalışmanın şehit düşen Profesör Seyyid Kutub'un (Allah rahmet eylesin!) eserinde kullandığı usulü ortaya koyarken doğru tespitlerde bulunduğu söylenebilir.

Dr. Fehd Er-Rumi'nin¹¹ h. 14. yüzyıla ait tefsir usulleri hakkında bir çalışması bulunmaktadır. Bu çalışmada müellif, tefsir alanındaki akait usulünü anlattıktan sonra Ehl-i Sünnet vel'l-Cemaat, Şia, İbadi, Sufilerin tefsirlerinde takip ettikleri usulleri ele almaktadır. Ardından, tefsir alanındaki ilmi, bilimsel-deneysel

---

⁸ Abdülfettah Ali, *Seyyid Kutub: Sirat Zatiye*, Şeriketu er-Rebi'a li'n-neşri ve't-tevzi, Kuveyt 1996, 1. Baskı.

⁹ Daha geniş bilgi için bkz. İmam Hasan el-Benna, *Fehmü'l-İslam fi Zilâli'l-Usuli'l-İşrin*, Cum'atu Emin Abdulaziz, Daru'd-daveti li'n-neşri ve't-tevzi', İskenderiye 1991, 2. Baskı, s. 10.

¹⁰ Muhammed Tefvik Berekat, *Seyyid Kutub Hulasatu Hayatihi, Menhecuhu fi'l-Hareketi ve-Nakdu el-Muveccih ileyhi*, basım tarihi yoktur.

¹¹ Fehd bin Abdurrahman bin Süleyman Rumi, *İtticahatü't-tefsir fi'l-karni'r-rabi aşer*, (doktora tezi), Riyad 1986, 1. Baskı.

usulleri ve rasyonel-sosyal ekolün tefsir hakkındaki görüşlerini izah etmektedir. Müellif, akabinde, Profesör Seyyid Kutub'un *Fî Zilâli'l-Kur'ân* adlı tefsir çalışmasında takip ettiği usulü ve kullandığı edebi üslup incelemektedir. Müellife göre, *Fî Zilâli'l-Kur'ân* adlı eserin en önemli özelliği, kullanmış olduğu edebi üsluptur. Ayrıca, tefsirde kullanılan prensipler hakkında da çıkarımlarda bulunmaktadır.

Dr. Fehd er-Rumi'nin tüm İslam ülkelerindeki davetçiler için hazırlamış olduğu muhtevalı eserinde, Seyyid Kutub'un tefsirini edebi alanda da bir usul olarak göstermesi, tartışmaya açık bir yaklaşımdır.¹²

Kısacası, alanda daha önce yapılan çalışmalar bunlardır. Anlaşıldığı üzere bu eserlerde ele alınan konular, benim yüksek lisans olarak hazırladığım çalışmadan farklılıklar arz etmektedir.

Son olarak, Enam suresine hazırlamış olduğum giriş, Kur'ân-ı Kerim'den esinlenerek davet usulü, vasıtaları ve şekillerine dayanarak bu işi üstlenen bir hoca ve davetçinin girişidir.

5. Araştırma yöntemi

Bu tez çalışmasında, Profesör Seyyid Kutub'un bu araştırmayla ilgili konulardaki sözlerini takip etmeye dayanan tematik tümevarım yöntemini uyguladım.

---

¹² Bana öyle geliyor ki, Dr. Fahd bin Abdurahman bin Süleyman Rumi, Seyyid Kutub'un davet yönteminin edebi nüanslarla karakterize edildiğini yazarken gerçekten uzaklaşmaktadır. Seyyid Kutub'un yöntemi, kendisinin Tefsiri'nin çeşitli yerlerinde vurguladığı üzere, devrimci ve dinamik bir davaya sahiptir: Müslümanları Allah'ın Kitabına Dayalı Bir Yöntem başlığında gücün zorbaların elinden alarak göklerin ve yerin kudreti kendisine ait olup, Ahad olan Allah'a geri vermesini istemek için Allah'tan başka ilah olmayanın sancağını yükseltmeye çağırılmaktadır. Yönteminin edebî, dil ve belagat yönleri açık olsa da bu onun sadece dile büyük oranda hâkim olduğu anlamına gelmektedir!

Enam sûresi tefsiri ve genel olarak *Fî Zilâli'l-Kur'ân* tefsirinde davetten bahseden ayetler üzerine yoğunlaşarak gerçekleştirilecek Seyyid Kutub'un Tefsirinden alıntılanan metinlerin analitik analizi,¹³ Şehit Seyyid Kutub'un Enam sûresinin tefsirinde üzerinde durmadığı müstakil meseleleri daha çok aydınlatmayı sağlayacaktır. Araştırmanın konusu beni böyle bir adım atmaya ve Profesör Seyyid Kutub'un diğer eserlerinden de konu hakkında iktibasta bulunmaya zorladı.

Bu çalışmadaki bölümler ise Seyyid Kutub'un genel olarak tefsirinde ve özel olarak da Enam sûresinde dayandığı davanın temel ilkelerini ve bunun yanı sıra yukarıda değinilen üç soruyu ele alacak şekilde ayrılmıştır.

II. Seyyid Kutub: Doğumu, Terbiyesi, Düşünceleri, Eserleri ve Şehadeti

1. Doğumu

Seyyid bin Kutub bin İbrahim bin Hasan Şazili, 10 Ekim 1906'da Asyut belediyesinin Muşa köyünde doğdu. Kendisinden üç yaş büyük olan ablasından sonraki ilk erkek çocuktur. Babasından da kendisinden yaşça büyük bir erkek kardeşi bulunuyordu. Erkek çocuğu zenginlik, gurur ve bolluk olarak gören köylü Saidi toplumuna mensup olduğu düşünüldüğünde annesi kocasına bir erkek çocuk doğurduğuna çok mutlu olmuş olmalıdır.¹⁴

Seyyid Kutub (Allah rahmet eylesin!); yoksulluk, cehalet, çeşitli hastalıklar ve zorba yöneticiler altında yaşayan fakir tarım

---

¹³ Genel not: Bu tezin sonraki sayfaları, davetle ilgili ayetleri anlamada Seyyid Kutub'un metodolojik ilkelerini ele almaktadır: 70-73, 75-78, 80, 87, 90, 93-94, 99, 100, 104, 108, 113, 117, 121, 124, 128-129, 131, 135, 141-142, 148-149, 154, 160-161.

¹⁴ Hayrüddin Zirikli, *el-A'lâm Kamusu Terâcim*, Darü'l-ilm li'l-malayin, Beyrut 1987, 7. Baskı, C. 2I, ss. 147-148.

köylülerinden oluşan Saidi toplumunda doğdu. Bu toplumun hayatına; bireylerin para kazanmak ve entrikalar çevirmek için yararlandıkları geleneksel efsaneler ve bidatler hakimdi.¹⁵

Babası ekonomik açıdan iyi bir durumdaydı. Cömert bir insandı ve görece büyük bir araziye sahipti; bu da ailesinin ihtiyaçlarını karşılamasını ve arazilerinden arazi satarak borçlarını ödemesini sağlıyordu.¹⁶

Seyyid Kutub'un babası (Allah rahmet eylesin!) bir günlük gazete ile iş birliği yapan, aynı zamanda da Milli Parti Komitesi üyesi olan bilge bir adamdı. Ailesinin reisi olarak köyünde büyük saygı ve itibar görüyor ve otoritesini koruyordu. Köylerdeki varlıklı ailelerin varlıklı insanlarına benzemeyen kararlı, duygusal ve enerji dolu bir adamdı.¹⁷

Seyyid Kutub bir kitabında babasını şu sözlerle anlatır:

“Küçüklüğümden beri bana kıyamet korkusunu yerleştirdin. Sen bana öğüt vermedin, bilakis sözlerinle ve fiillerinle, hatırladığın kıyamet gününü ihtiyatlılığıyla gözlerimin önünde yaşattın. Eylemlerinde dikkatliydin ve sana zarar verenlere Mahşer Günü adına hoşgörülü davrandın. Ve onlardan intikam alabilecek olsan bile kıyamet gününün mükâfatını kazanmak için onları bağışladın. Resmin zihnime kazınmış durumda. Mükâfatını babanın ruhuna bahşedeceğin akşamlarda Fatıha suresini okuduğunu hâlâ hatırlıyorum. Biz

---

¹⁵ Muhammed Hüseyin Abdülbaki, *Seyyid Kutub: Hayatuhu ve Adabuhu*, Dar el-vefa li'l-tibaat ve e'n-neşir, Mansuriya 1986, 1 Baskı, s. 17, alıntı *Tifl fi'l-Karyeti*, ss. 211-212. Bkz. Salah Abdülfettah Halidi, *Seyyid Kutub- eş-Şehid el-Hayy*, s. 46.

¹⁶ Muhammed Tevfik Barakat, *Seyyid Kutub: Hulasa hayatihî, Menhecuhî fi'l-Harakat, en-Nakdî'l-Muvaccâh* ileyhi, s. 22.

¹⁷ Muhammed Tevfik Barakat, *Seyyid Kutub, Hayatuhu ve Adabuhu*, s. 18, alıntı *Tifl fi'l-Karyeti*, ss. 21-22.

küçük çocuklardık ve hepsini hatırlamasak da senin sözlerini tekrar ederdik!”¹⁸

Ünlü Cezayirli alim ile birlikte dini konferansta Prof. Seyyid Kutub (soldan birinci)

2. Seyyid Kutub'un Yetiştirilişi

Seyyid Kutub, çevresindeki diğer çocuklarınkinden farklı bir çocukluk geçirdi. O, müreffeh olan asil, dindar ve entelektüel bir ailede büyüdü. “... Ve okuldaki akrabalar ve arkadaşlar arasında bu özellikleri ve bu duyguları geliştiren şiirsel bir ruha sahip seçkin bir çocuk olduğu ortaya çıktı.”¹⁹

Okulda müdür ona özel bir ilgi gösterdi ve ona sınıfta yarı özel dersler verdi. Böylece Seyyid Kutub, şu iki önemli özelliği kazandığı köyünde büyüdü: “Doğduğundan beri annesinin ona verdiği özgüven ve iyi umut...”²⁰. 1940 yılında annesine adadığı ağıtta şöyle yazmaktaydı:

“Beşikten beri kendimi eşsiz bir varlık olarak hayal ediyorum; sen bana doğuştan umut verdin ve senin annelik içgüdünden doğan hayallerinin meyvesi olan bu büyüklüğün

---

¹⁸ Muhammed Tefik Barakat, *Seyyid Kutub, Hayatuhu ve Adabuhu*, s. 18; *Tifl fi'l-Karyeti*, s. 7.

¹⁹ Seyyid Kutub, *el-Muftara alayhi*, s. 7.

²⁰ *A.g.e.*, s. 7.

getirdiği yükümlülüklerin peşinden gidecek büyük bir insan olduğuma inandım!”²¹

Hiç şüphe yok ki, doğru ve iyi çocukların ana-babalarına karşı takınması gereken tutum tam da budur: faziletleri bilmek, ana-babalarının nimetlerini ve değerini inkâr etmemek. Günümüz anneleri de çocuklarına aynı şekilde davranmalıdır.

3. Seyyid Kutub’un Çocukluğu

Seyyid Kutub’un çocukluk özelliklerini birkaç başlık altında ele almak mümkündür:

1. Kutub’un kendisinin de şu sözlerle ima ettiği gibi Kur’ân metinleri ve örnekleri üzerine düşünceleri:

“Çocukken Kuran okurdum ve ne manasını ne de maksadını anlayamazdım ama hep içimde bir şeyler hissettim. Naif yanılısama, Kur’ân’ı okurken somut şekiller öngördü. Bu basit şekliydi, ama ruhumu memnun etti ve zihnimi besledi. Kur’ân’ı okurken hayal ettiğim şekillerden biri şu ayetle ilgiliydi: *“İnsanlardan öylesi vardır ki, Allah’a dar bir sınır üzerinde kulluk eder ki, kendisine bir iyilik dokunsa onunla*

---

²¹ Seyyid Kutub, *Hayatuhu ve Adabuhu*, s. 20. (alıntı Mecelle er-risale, Ekim 1940, no. 381, s. 1602).

yetinir, fakat başına bir fitne gelse, tamamen düşer. Hem dünyayı hem de ahireti kaybeder. İşte asıl kayıp budur.” (Hac, 11) Burada, bir vadide yüksek bir yerde duran, dua ettiği, ancak dik duramayan ve sürekli yana eğilen, düşmek üzere olan bir adam tasavvur ederdim. Hareketleri bana garip bir tatmin ve mutluluk verirdi...”

2. Başta Allah dostlarının ve İslam tarihinin dindar kullarının hareketlerini konu alan kitaplar ile diğer bilimsel ve kültürel literatürü okumak ve incelemek konusundaki büyük arzusu.²²

3. Suçlulara ve zorbalara karşı sert eleştirisi. Yoksulluğun yayılmasını, sosyal ve kültürel gerilemeyi ve yozlaşmayı, yasaların ihlalini açıkça etkileyen sömürgecilere ve onların işbirlikçilerine karşı nefreti. Bunu ne zaman düşünse, halkını ele geçiren bu kötülüğe karşı tepki göstermediği için utanırdı.²³

4. Seyahatleri ve Bilimsel Faaliyetleri

Seyyid Kutub, okumak istediği okulda okuma hakkını güvence altına almak için on yaşındayken Kur’ân’ın hidayetini kendi kendine öğrendi. Kur’ân-ı Kerim’i ezbere öğrenmeye yönelik ilginin kalmadığı düşüncesinin yaygınlaşması nedeniyle köy çocuklarının büyük bir kısmı okulu bırakmıştı...²⁴

Seyyid, daha sonra eğitimine devam etme kararı aldı. On dört yaşında köyünü terk ederek Kahire’ye gitti. Orada eğitim alanında çalışan ve gazeteci olan amcası ile yaşadı. Genç Seyyid, amcası gibi ince ruhlu olmayı arzuluyordu. Aklında somut bir hedefle, öğretmen yetiştiren bir eğitim kurumu olan Abdülaziz Okulu’na

---

²² *Seyyid Kutub, Hayatuhu ve Adabuhu*, s. 21 (Mecelle el-risalah, Ekim 1940, no. 381, s. 196).

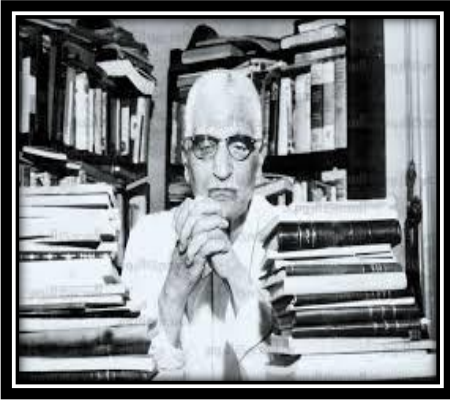
²³ *A.g.e.*; Abdülfettah Ali, *Seyyid Kutub, Sirat Zatiyye*.

²⁴ Abdülfettah Ali, *Seyyid Kutub, Sirat Zatiyye*, ss. 20-21. Bkz. Seyyid Kutub, *Hulasat Hayatihi*, s. 9.

kaydoldu. Tüm enerjisini, diğerlerinden daha iyi performans göstererek nihai hedefi olan başarılı bir ilkökul öğretmen sertifikası almak için odakladı.

1933 yılında mezun olarak Darü'l-ulum Öğretmenliği Fakültesine 1929'da kaydoldu. Aldığı notlardan dolayı aynı fakülteye öğretmen olarak atandı. Ayrıca Eğitim Bakanlığı tarafından ilkökul öğretmeni olarak işe alındı. Bu dönemde maaşı altı Mısır poundu idi.²⁵

Okulda ve fakültede bulunduğu sırada Mısır'da edebi reformların

lideri olan ünlü yazar ve Profesör Abbas Mahmud el-Akkad²⁶ ile tanıştı. Kutub onu yakından takip etti ve onun samimi talebesi oldu. Akkad'ın fikir yetkinliği ve bilgisinden etkilenmişti. Buluşmalarını şu sözlerle anlatıyor:

“Akkad hepimiz için çok etkileyici bir kişilik ve hepimiz, bu toplumu tehdit eden toplumsal kaosu ve altüst oluşları bile etkileyebilen mevcut bireysel edebi kafa karışıklığını düzeltebilmeyi umuyoruz. Onu, özel hayatı boyunca

²⁵ Muhammed Hüseyin Abdülbaki, *Seyyid Kutub, Hayatuhu ve Adabuhu*, ss. 28-26, Eğitim Bakanlığı'nın 5/22-125 no'lu dosyasından alınmıştır. Diğer kaynakları kullanmak yerine, Seyyid Kutub'un biyografik anlatımına dayandırdığım bilgileri bu dosyadaki resmi verilerden elde ettim. Bkz. Seyyid Kutub, *eş-Şehidü'l-hayy*, s. 80.

²⁶ Abbas bin Mahmud bin İbrahim bin Mustafa el-Akkad (1889-1964), Mısır edebiyatında büyük bir otoriteye sahipti. Pek çok eserin müellifi ve üretken bir yazardır. Himyatlı bir ipek işçisinin soyundan geldiği için soyadı Akkad'dır. Babası, Abbas'ı doğuran Asvanlı bir kız ile evlenmiştir. Çocukluğunda İngilizce, ardından Almanca ve Fransızca öğrenmiştir. Farklı gazeteler için yazılar ve popüler makaleler yazmıştır. Abkariyat, Muhammed Ani'l-lah, Ray'a Abi'l-Ala, el-Fusul, Muracaat fi'l-adab ve'l-funun; Abkariyat Ömer vb. yüksek edebi üslupla farklı alanlarda 83 kitap yayınlamıştır. Bir şiir şampiyonu olarak anılmıştır. Bkz. Zirikli, *el-A'lâm*, C. 21, s. 266.

karşılaştığı zorlukların ve hayattaki genel aktivitelerinin karşısında şaşmaz bir şekilde duran bir adam olarak görüyoruz!”²⁷

1 Mart 1940'ta Seyyid Kutub, Bilim Bakanlığı Kültür Genel Teftiş Dairesi'ne editör olarak atandı; 6 hafta sonra ise Tercüme ve İstatistik Bürosu'na katıldı. 1 Temmuz 1944'te ilköğretim müfettişi olarak göreve başladı. Nisan 1945'te Kültür Genel Teftiş Dairesi'ne geri döndü. Bu dönem, edebi eleştirideki adımlarının başlangıcına ve kendine özgü edebi yönteminin şekillendirilmesine işaret etmektedir. Bu faaliyetin meyvesi iki kritik eser olarak ortaya çıkmıştır: “Kutub ve şahsiyyat” ile “el-Nakd el-adabi, usulühü ve menahicuhu”. Edebi eleştirisi ona kariyerine yardımcı olan rakipler kazandırmıştır.²⁸

Buraya kadar anlatılanlardan Seyyid Kutub'un kendine, akıl ve edebî yeteneklerine güvenen bağımsız bir aydın olduğu açıkça görülmektedir. Bu döneme ait yazıları, güçlü eleştirilere meyilli ve alaycı bir dil sergilemektedir. Bu da fikirleriyle anlaşmazlıkları nedeniyle birçok arkadaşını ve onların iyi dileklerini kaybetmesine neden olmuştur. Hocası Abbas Akkad'ın bile edebi eleştirisine övgüde bulunmadan Kutub'dan uzaklaştığı söylenmektedir.²⁹

3 Kasım 1948'de Seyyid Kutub, eğitim ve pedagoji alanlarında Amerikan usulünün ilkelerini incelemek üzere Eğitim Bakanlığı'nın bilim heyeti üyesi olarak Amerika Birleşik Devletleri'ne gitmiştir.³⁰ Kutub'un yurtdışına gönderilmesinin nedeninin; devletin, yazılarındaki eleştirilerden dolayı düzeni tehdit eden tehlikeyi anlamış olması ve onu İslami fikir ve hedeflerinden uzaklaştırmanın tek yolunun bu olduğuna karar vermesi olduğu

---

²⁷ *Seyyid Kutub, Hayatuhu ve Adabuhu*, alıntı Mecellat el-usbu', Haziran 1934, 4/31, s. 28.

²⁸ *A.g.e.*, s. 31.

²⁹ *A.g.e.*, s. 32. Bkz. Muhammed Tefvik Barakat, *Seyyid Kutub, Hulasat Hayatihi*, s. 10.

³⁰ Zirikli, *el-A'lâm*, C. 3, ss. 147-148.

anlaşıyor. Bir diğere ifadeyle, fikirlerini, Amerikan fikir ve kavramlarıyla değiştireceği ümit edilerek Amerika Birleşik Devletleri'ne gönderilmiştir. “Onlar tuzak kurar, Allah da tuzak kurar ve Allah tuzak kuranların en maharetlisidir.” (Enfâl, 30).³¹

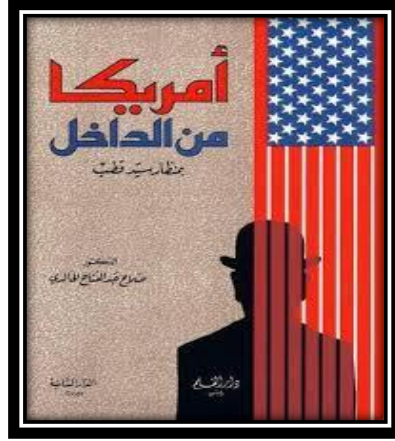
Ancak Amerika ziyareti Seyyid Kutub'un düşüncesini hükümetin umduğunun ters yönünde değiştirmiştir. İnancı ve inançları daha da güçlenmiştir. İslam inancının ve İslami yaşam sisteminin doğru olduğundan ve başkalarının sahip olduklarının yanlış ve önemsiz olduğundan emin oldu. Seyyid Kutub, Amerika'dan döndükten sonra *Amerika elleti ra'aytu* (Şahit olduğum Amerika) isimli kitabını yazdı; İslam'a karşı davetçi ve düşünür olarak sorumluluğunu hissetmeye başladı.

Mısır hükümeti, Kutub'un döndükten sonra destekçisi olmasını bekliyordu. Ancak insanlar bir şey isterler ve Allah başka bir şey ister ki bu da eninde sonunda gerçekteşir. Bu ilahi bir kanundur; ancak insanların çoğu bilmez. Kutub, onların anlayışına göre devletin güçlü bir rakibi oldu ve tam da bu fikirlerinin bedelini canıyla ödedi!³²

---

³¹ Salah Abdülfettah Halidi, *Seyyid Kutub: eş-Şehid el-Hayy* isimli kitabında (s.126), Kutub'un Amerika'ya gönderilme nedenlerine dikkat çekerek şunları eklemektedir: “Seyyid Kutub'un fikrini değiştirmesi ve Amerikan kültürüyle donatılması, böylece de dönüşünde Amerika'nın bir partizanı haline gelmesi düşünölmekte idi. Çünkü Amerika Birleşik Devletler, projelerini yerine getirmek için Mısırlı liderleri eğitmiştir. Ahlakının, fikirlerinin ve ruhunun yozlaşması için ona özel bir program teklif ettiler; ancak yine başarısız oldular. Çünkü Allah başka bir yol belirlemiştir!”

³² *Seyyid Kutub, Sirat Zatiyye*, ss. 33, 39; *Seyyid Kutub, Hulasatu Hayatih*, s. 9; *Seyyid Kutub, Hayatuhu ve Adabuhu*, ss. 32-42.

Seyyid Kutub ve onun eseri, Amerika: İçeriden bakmak.

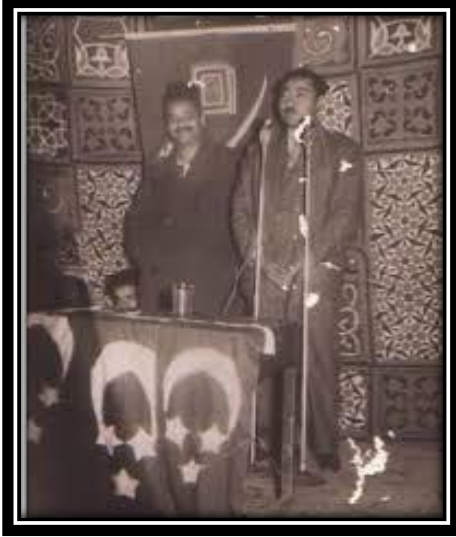
İhvan-ı Müslimin'e Katılması³³

İhvan-ı Müslimin'in kurucu lideri Şeyh İmam Hasan el-Benna³⁴ İslami şahsiyeti ve irfanıyla Müslüman Kardeşler akımının Allah

³³ Detaylı bilgi için bkz. *Seyyid Kutub, eş-Şehid el-Hayy*, s. 132.

³⁴ İmam Hasan bin Abdurrahman el-Benna, 1906 yılında İskenderiye yakınlarındaki Mahmudiye'de doğdu ve 1946'da şehit oldu. Mısır Müslüman Kardeşlerinin kurucusu ve bu hareketin başlıca lideridir. Kahire'deki Darü'l-ulum okulundan mezun oldu ve eğitim alanında çalıştı. Pek çok ülkeyi dolaşarak onların yaşayışlarını ve geleneklerini öğrenmiş, daha sonra İslam'ın bayrağını yükseltmesine yardımcı olacak samimi müritler kazandığı İsmailiye'de ders vermiş ve kendisine Genel Önder adını vermiştir. Dersler, yayınlar ve talimatlarla başka yerleri ziyaret ederek dine davet etmeye başlamıştır. Birçok yerde merkezler kurmuş ve İsmailiye'yi çağrının merkezi yapmıştır. Sadece erkekleri çağırmamış, kızların İslami edeple yetiştirilmesi için mümin anneler için bir Enstitü açmıştır. Çağrısı, takipçilerinin sayısı yarım milyona ulaşana kadar kitlesel olarak yayılmaya başlamıştır. Hükümet onun etkisinden korkmuş ve onu siyasete girmemeye ikna etmek için para teklif etmiştir. Vaazlarının birinde Şeyh Benna İslam dininin; inanç, ibadet, vatan sevgisi, vatandaşlık, hoşgörü, güç, ahlak, madde, kültür ve yasa olduğunu ifade etmiştir. Müslüman Kardeşler, Filistin savaşına katılmışlar ve en aktif savaşçılar arasında yer almışlardır. Kısa bir süre sonra Hasan el-Benna,

yolunda davet için yetiştirilmesinde etkili olmuştur. Bir tarafta ruhu, bilgisi ve hareketi, diğer tarafta ise tasavvuf ve selefilik dahil olmak üzere farklı İslami ekoller arasında, toplumun örgütsel yapısına yansıdığı gibi, uyum bulmuştur. Bu yapı, İslami bir parti şeklinde kolektif bir çalışma haline gelmesiyle ayırt edilmiştir.³⁵

Bazı kaynaklar, Kutub'un Amerika Birleşik Devletleri gezisinden önce ünlü kitabı *el-Adale el-İctimaiyye fi'l-İslam*'ı (İslam'da Sosyal Adalet) yazdığını ve bu kitabın bir kopyasını Müslüman Kardeşlere verdiğinden bahseder. Bu jestin Müslüman Kardeşler ile Kutub arasındaki ilişkinin başlangıcına işaret ettiğine inanıyorum.³⁶ Kutub'un kendisinin de işaret ettiği gibi Müslüman Kardeşlere katılmasında iki olay belirleyici olmuştur.³⁷

Bunlardan ilki, 12 Şubat 1948'de İmam Hasan el-Benna'nın Mısır'da suikasta kurban gittiği zaman ABD'de bulunan Kutub'un şaşkıncu bir şekilde daha önce hiç olmadığı kadar büyük bir sevinç

Kahire'deki İslami Gençlik Merkezi'nin önünde dururken kendisine üç kişi suikast düzenlemiştir. Kuran ayetleriyle dolu vaazlar veren yetenekli bir hatiptir ve durmadan çalışmıştır. Birçok günlük ve otobiyografik eser yazdı. Bkz. Zirikli, *el-A'lâm*, C. 2, ss. 183-185. Benna'nın hareketi hakkında detaylı bilgiler için bkz. Ali Abdülhalim Mahmud, *Menhec et-Terbiyah el-İhvan el-Muslimin - Dirasa tahliliye*, Daru'l-vefa li'l-tibaati ve en-neşir, 1992, 1. Baskı, C. 1, ss. 10-27. Kanaatime göre adı geçen kitap, bu konuda yazılan en iyi çalışmadır.

³⁵ Tefik Barakat, *Seyyid Kutub, Hulusatu Hayatihi*, ss. 16-17; see also Zirikli, *el-A'lâm*, C. 2, s. 184; Ayrıca bkz. Abu Hasan Ali Hasan el-Nadavi's introduction to el-Bannas Mudhakkirat el-davah ve el-daiyah, el-Zahra li 'allam el-arabi, Kahire 1990, ss. 15-16.

³⁶ Muhammad Hüseyin Abdülbaki, *Seyyid Kutub, Hayatuhu ve Adabuhu*, s. 39.

³⁷ *Seyyid Kutub, eş-Şehid el-Hayy*, s. 135.

yaşamasıdır. İkinci olay ise Seyyid Kutub'a odaklanan ve sürekli olarak "Müslüman Kardeşlerin Batı medeniyetinin Doğu'ya nüfuz etmesinin önündeki en büyük engeldir" ifadelerini tekrarlayan James Heyworthe Dunne adındaki gizli bir İngiliz ajanıyla ilgilidir.³⁸

Bu iki olay Seyyid Kutub'u İmam Hasan el-Benna'nın fikirlerini büyük bir derinlik ve ciddiyetle incelemeye teşvik etmiş; Müslüman Kardeşler hareketine ve İslam'ı savunma teşkilatı olarak zorunluluğuna olan ilgisini etkilemiştir.

Seyyid Kutub Amerika Birleşik Devletleri'nden döndüğünde, Müslüman Kardeşlerden oluşan büyük bir heyet tarafından sıcak bir şekilde karşılanmıştır.³⁹ Bu, henüz saflarına resmen katılmamış olmasına rağmen, örgütlerine karşı tutumunda silinmez bir iz bırakan bir olay olmuştur. Müslüman Kardeşlere olan yakınlığı, Kutub'un 1951 yılının şubat ayından itibaren, 1953 başlarında örgütün Kahire'deki ana merkezlerinden birini oluşturan İslami Davet Dairesini oluşturmak üzere davet edilmesine kadar, Dava dergisinde yazmaya başladığında daha da yoğunlaştı. 1953 yılında Seyyid Kutub, 1954'te yasaklanan Müslüman Kardeşlerin haftalık dergisinin baş editörü olmuştur.

5. Seyyid Kutub'un Faaliyeti ve Eserleri

Seyyid Kutub, yayınlanmış ve yayımlanmamış eserlerden oluşan zengin bir kütüphanenin yanı sıra farklı gazete ve dergilerde yayınladığı yüzlerce makale bırakmıştır. Onun mirası gelecek nesiller

³⁸ A.g.e.; Ayrıca bkz. Seyyid Kutub, *Sirat Zatiyye*, s. 23; *Seyyid Kutub, eş-Şehid el-Hayy*, s. 136.

³⁹ *Seyyid Kutub, Hayatuhu ve Adabuhu*, alıntı el-Mecelle el-Kuvaytiya, Ağustos 1974, nr. 215, s. 7; Ahmad Salah el-din el-Musalli, *el-Fikr el-İslam el-Muasir*, Dar Hudar li'l-tibaati ve an-neşir, Beyrut 1990, ss. 26, 27.

için büyük bir varlık olarak kabul edilmelidir. Bu büyük hazine, onun bilgisi ve ilmi için en güçlü delili teşkil etmektedir. Kutub'un geçirdiği dönemlere ve entelektüel gelişimine dayanarak, eserleri iki dönemde ele alınabilir:

a. İslami yazılarından önceki döneme denk gelen, teşkilata katılmadan önceki faaliyetleri ve çalışmaları

b. Tamamen İslami edebiyata odaklandığı Müslüman Kardeşlere üye olduktan sonraki faaliyetleri ve çalışmaları

Söz konusu ayırım önemli arz etmektedir; nitekim, Kutub'un faaliyetlerinin geçirdiği dönemlere göre kronolojik bilgisi sağlarken müellifin entelektüel gelişimini de yansıtmaktadır. Kutub hakkında yazanların çoğu, onun hayatının bu tarihi yönünü görmezden gelmekte ve bu nedenle de fikirleri hakkında yanlış yorumlar yapmaktadırlar.

Tezimle doğrudan ilişkili olan bu hususun üzerinde durulması gereken en önemli noktalardan olduğunu düşünüyorum. Salah Abdul-Fatah Halidi tarafından Kutub hakkındaki yazıların birçoğunda bu durum ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Allah onu Müslüman toplumun gelecek nesillerine sunduğu büyük işlerden dolayı mükafatlandırın.

Dr. Halidi şöyle yazıyor:

“Çalışmayı mevcut haliyle düzenlemek için büyük çaba sarf ettim. Bu kitapların sayısız (resmi ve gayri resmi) yeni baskılarının, bu kitapların içeriğini belirtmemle büyük bir hata yaptığımı söyleme fırsatını buluyorum. Yazarın düşüncelerinin evrim geçirdiği ve ilk baskıda belirttiği bir fikrin yeni baskıda kendisi tarafından kaldırılmış olabileceği düşünülürse, saygın okuyucunun ilerlemeyi net bir şekilde anlayabilmesi içindir. Bu, fikirlerindeki gelişmenin bir sonucudur. Seyyid Kutub'un düşüncesinde böyle bir evrim çok belirgindir ve bu ancak eserlerine bir sıra dahilinde

bakıldığında anlaşılabilir. Seyyid Kutub düşüncesine dair çalışma yapan her âlimin, eserlerini yayın tarihlerine göre sistematize etmesini tavsiye ederim.”⁴⁰

Yukarıda zikredilen ilk dönemin yazıları 1933’ten 1948’e kadar olan dönemi kapsamaktadır. Aşağıda söz konusu eserleri Dr. Halidi’nin sınıflandırmasına göre aktaracağım:

1. Darü’l-’Ulum’da düzenlenen ve 1933’te yayınlanan bir konferans olan *Muhimmat eş-şa’ir fi’l-hayat ve şî’r el-cil el-hadir*.

2. *el-Şati el-mechul*. 1935’te yayınlanan ilk ve son divanıdır.

3. *Nakd Kitab Mustakbal es-sakafeti fi Misr*. Taha Hüseyin’in Mısır’ın, Batı medeniyetinin bir parçası olduğu görüşünde olması nedeniyle bu kitap 1937’de yayımlanmış ve büyük edebi tartışmalara neden olmuştur.

4. *et-Tasvir el-fenni fi’l-Kur’ân*. Kur’ân ve onun sanatsal tasvirini ele alan ilk İslami eserdir. Kur’ân literatüründe bir referans olarak kabul edilir. Bu kitap olmasaydı Kutub’un çalışmalarının sonraki gelişimi bugüne kadar bilinmeyecekti. 1945’te yayımlanmıştır.

5. *el-Atyaf el-erba*. Erkek ve kız kardeşi ile birlikte yazmıştır. 1945’te üniversite literatürü olarak yayımlanmıştır.

6. *Tiflun fi’l-karyeti*. Çocukluğuyla ilgili bir hikâye kitabıdır. 1946’da University Press tarafından basıldı. Kitabın yapısı Tevfik Hakim’in *Yavmiyyat Na’ib fi’l-aryaf*’ından ve *Günler* romanının yazarı olan Taha Hüseyin’den etkilendiği için bu son yazara ithaf edilmiştir.

---

⁴⁰ Salah Abdülfettah Halidi, *Seyyid Kutub, eş-Şehid el-Hayy*, ss. 219-220.

7. Binbir Gece Masalları şeklinde sembolik bir masal olan 1946 yılında kaleme alınan *Medinetü'l-mas'huratu*.

8. *Kutubun ve şahsiyyattun*. 1946'da yayınlanan üçüncü kitabıdır ve eserlerini eleştirdiği romancılara, şairlere ve araştırmacılara ithaf edilmiştir.

9. *Aşvak*. Romantik bir aşk hikayesidir. Mayıs 1947'de yayınladığı bu eserinde Kutub'un edebi ustalığı açıkça görülmektedir. Eser, çeşitli nedenlerle evlenmediği Kahireli bir kızla olan aşk hikayesini anlatmaktadır. Sonuç olarak Seyyid Kutub, bekar kalmış ve soyundan kimse kalmamıştır.

10. *Meşahidü'l-kıyamefi fi'l-Kur'ân* ilk olarak 1947'de basılmıştır ve *et-Tesvirü'l-fânî fi'l-Kur'ân* usulüne göre yazıldığı için Kur'ân serisinin ikinci cildini teşkil etmektedir.

11. *Ravdatu et-tifli*, Kutub tarafından Amina el-Said ve Yusuf Murad ile ortaklaşa yazılan ve Daru'l-Ma'arif tarafından Mısır'da yayınlanan bir dizi makaledir.

12. *el-Kasasu ed-dini*. Abd el-Hamid Javdah ile iş birliği içinde hazırlanmış çocuklar için bir dizi dini eserden oluşmaktadır.

13. *el-Cedidu fi'l-lugati'l-arabiyyati*. Diğer yazarlarla iş birliği içerisinde yazılmıştır. Okullarda Arapça dersi için zorunlu edebi metinlerden biri haline gelmiştir.

14. *el-Cedidu fi el-mahfudhati*. Diğer yazarlarla birlikte derlenen bu eser, aynı zamanda okullar için bir ders kitabı niteliğindedir.

15. *el-Nakdu el-edebi- Usuluhu ve Menahicuhu* 1948'de yayınlanmıştır. Eser, Seyyid Kutub'un eleştirel kitaplarının artık mevcut olmayan dördüncü ve sonuncusudur.

16. *el-Adaletu el-ictimaiyatu*. Kitap, Kutub'un Amerika'ya seyahatinden önce yazılmıştır. Seyyid Kutub, Amerika Birleşik Devletleri'ne gitmeden önce iki kardeşinden bu kitabı yayınlamalarını istemiştir. İlk baskısı 1949'da çıkmış olan bu kitap, onun İslam düşüncesi üzerine ilk kitabı olmuştur. Kitabın Kutub'un kendisi tarafından revize edilen diğer baskıları da yayınlanmıştır.

17. *Ma'reketu el-islami ve er-resmaliyyati*. Bu kitap, Kutub'un Amerika'ya yaptığı geziden ve Mısır'da siyasi durumun son derece gerginleşmesinin ardından Şubat 1951'de tamamlanmıştır. Bu dönem, Kutub'un aynı zamanda Müslüman Kardeşler'e katıldığı döneme rast gelmektedir.

18. *es-Selamu el-alami ve el-islamu*. Kahire yayınevi Dar el-Kitab el-Arabi tarafından Ekim 1951'de yayınlanmıştır.

19. *Fi Zilâli'l-Kur'ân*. Seyyid Kutub, 1945 yılında *et-Tasviru'l-Fenni fi'l-Kur'ân*'ını yazarken Kur'ân'ın tamamını benzer bir şekilde detaylandırma arzusunu dile getirmiştir. Said Ramazan, Aralık 1951'de aylık el-Muslimune dergisini yayınlamaya başlayana kadar bu arzusu kendisinde kalmıştır. Said Ramazan, Kutub'dan her sayı için makaleler yazarak bu dergide iş birliği yapmasını istemiş, Kutub bunu memnuniyetle karşılamıştır. Kur'ân tefsiri *Fî Zilâli'l-Kur'ân* bu şekilde yazılmaya başlamıştır. Ancak Kutub daha sonra okuyucularına otuz cilt halinde özel bir tefsir derleyeceğine söz verdiği için makale yazmayı durdurmuştur. Eserin ilk cildi Ekim 1952'de yayımlanmıştır.⁴¹

---

⁴¹ Hapiste ve hürriyette yazılan kronolojik veriler için bkz. Halidi, *Seyyid Kutub, eş-Şehid el-Hayy*, ss. 241-245.

20. *Dirasaatun islamiyyatun*. 1953 yılında İslami Gençlik Komitesi tarafından yayınlanmıştır. Farklı dergilerde yayınlanan makaleleri içermektedir.

21. *Haza ed-din*. Birçok Müslüman Kardeşler mensubu, Mısır hapishanelerinde hapsedilmesi ve ağır işkenceler ile insanlık dışı muameleler sonucunda önce özgüvenlerini, ardından da İslam'a olan inançlarını ve cehaletle yüzleşme kapasitelerini yitirmişlerdir. Seyyid Kutub, kardeşlerinin acılarını hisseden bir lider olduğu için bunu hemen anlamış ve aynı zamanda insanlar için bir yol olan İslam'ın özelliklerini açıklamak için bu kitabı yazmaya başlamıştır. İlahi yardımın, melekler aracılığıyla gelebileceğini vurgulamak istemiş; ancak bilgeliğin birçok yönünün bulunmasından dolayı Allah'ın insanların birbirine yardım etmelerini istediğini belirtmiştir. Bu kitap, Kutub ve yöntemi için yeni bir ideolojik dönemin başlangıcını işaret ederken aynı zamanda da dinamik İslami yaklaşımının başlangıcını da belirlemektedir.

22. *el-Mustakbel li haza 'd-din*. Bir önceki kitabın devamıdır. Kaybedilen özgüveni geri kazandıktan sonra bu kitap, geleceğin İslam'a ait olduğunu, çünkü tüm insan ihtiyaçlarını karşılayan eksiksiz bir evrensel yöntem oluşturduğuna işaret etmektedir. Başka hiçbir din bu görevi yerine getirmez.

23. *Hasais et-tasavvur el-islami ve mukavvimatuhu*. Bu kitap İslam akidesini ve özelliklerini ele almaktadır. Yazarın 1951'den 1961'e kadar süren uzun bir araştırma ve çalışmasının ardından tamamladığı iki bölümden oluşmaktadır.⁴²

---

⁴² Halidi, bu kitabın yalnızca ilk bölümünün yayınlandığını belirtmektedir. Görünüşe göre el-Halidi bu yorumunu seksenlerin başında yapmıştır. Bugün elimizde kitabın ikinci bölümü de mevcuttur.

24. *el-İslami ve muşkilatu el-hadarati*. Kutub, bu kitabı insanlara hastalıklarına etkili bir tedavi ve sorunlarının tek anahtarı olarak İslam'ı benimsemelerini sağlamak için yazmıştır.

25. *Me'alimun fi't-tarik*. Kutub'un kendisi ve Müslüman Kardeşlerin diğer üyelerinin hapsedilmesinden sonra yayınlanan son kitabıdır. Kutub bu kitabın yayınlanmasının ardından ölüm cezasını almıştır. Yetkililer, Kutub'un devrimci bir üslupla yazdığı bu kitabı tutukluların okumasına izin vermemiştir. Bu çalışmada çok cesurdu ve düşüncelerini doğrudan ifade etmekteydi. Kitap inanç, sistemleştirme ve örgütlenme hareketlerini ele almaktadır. Yazarının net entelektüel olgunluğu ve yaşam deneyimi ile işaretlenmiştir.

Bu incelemenin sonunda Salah Abdülfettah Halidi şöyle yazmaktadır: “Bunlar, Kutub’un yaşamı boyunca yayınladığı yirmi beş kitaptır.”⁴³

Kutub’un ölümünden sonra birkaç kitabı daha yayınlanmıştır. Ancak Kutub bu kitapları son halleriyle hazırlamamıştır. Bu kitaplar, daha ziyade, 1949’dan 1951’e kadar ABD’de kaldığı süre boyunca erkek kardeşine, kız kardeşine ve Mısır’daki ve başka yerlerdeki arkadaşlarına mektuplarında gönderdiği düşüncelerinin derlemeleridir. Bir kısmı, farklı dergilerde yayınlanan ve daha sonra farklı başlıklarla yeniden basılan makalelerden oluşmaktadır.

İlgili eserlerin başlıklarını içeren liste aşağıdaki şekildedir:

1. *Afrah el-ruh*
2. *Nahva muctemein islamiyyin*
3. *Fi't-Tarih: fikretun va minhec*

---

⁴³ Halidi, *Seyyid Kutub, eş-Şehid el-Hayy*, s. 251.

Farklı isimlerle neşredilen ve Fi Zilâli'l-Kur'ân'ın adlı tefsirin ayrı bölümlerini oluşturan neşriyat şu şekildedir:

1. *Marakatuna mael-yahud*
2. *Tefsir surat eş-shura*
3. *Tefsir ayat er-riba*
4. *Kıssat ayat ed-dava*
5. *İslam ev la islam*
6. *İla el-mutasakilin an el-cihad*
7. *Risalatı es-salat*

Kutub'un yayımlanmamış çalışma ve makaleleri arasında şunlar yer almaktadır:

1. *Muhimmatı eş-Şa'ir fi'l-hayat*
2. *Dirasetun an Şavki*
3. *el-Murahakah, asaruha ve ilacuha*
4. *el-Mar'atu lagzun basit*
5. *el-Mar'atu fi kisas Tavfiq el-Hakim*
6. *Asau el-zaman*
7. *el-Ka'su el-masmumatı*
8. *Kafilatu er-rakik*
9. *Hilm el-facr*
10. *el-Kitat ed-dallatu*

11. *Min a'maq el-vadi*
12. *el-Madhahibu el-fanniyyatu el-mu'asiratu*
13. *el-Suvar va ez-zilal fi'ş-şi'r el-arabi*
14. *el-Kissat fi'l-adab*
15. *Shu'arau eş-şebab*
16. *el-Kissatu el-hadisetu*
17. *Arabiyun el-muftera aleyhi*
18. *eş-Şarif el-Radi*
19. *Lahadhat ma'a Halidin*
20. *Amerika elleti reaytu.* Burada Dr. Halidi, Seyyid Kutub'un 1954 hapis cezasından sonra bir arkadaşının evinde sakladığı esnada bu kitabı yayınlamak niyetinde olduğunu söylemektedir. Ancak Müslüman Kardeşlere yönelik zulüm ve hapis cezaları artınca arkadaşı el yazmasını yakmıştı.⁴⁴
21. *el-Kissah beyne et-tavrati ve el-Injil*
22. *el-Namazicu el-insaniyyatu fi'l-Kur'an*
23. *el-Mantik el-vucdani fi'l-Kur'an*
24. *el-Asalib el-fanniyyatu fi'l-Kur'an*
25. *Ma'alim fi't-tarik (ikinci bölüm)*
26. *Fi Zilal es-sirah*

---

⁴⁴ Seyyid Kutub, *eş-Şehid el-Hayy*, ss. 259-260.

27. *Fi Mav' kib el-iman*
28. *Mukavvimatü et-tasavvur el-İslami*⁴⁵
29. *Avlaviyyatun fi haza ed-din*
30. *Haza el-Kur'ân*
31. *Tasvibat fi'l-fıkr el-islami'l-muasir*
32. *Nahve muctemein islamiyyin*⁴⁶

6. Seyyid Kutub'un Şehadeti

Kutub, Müslüman Kardeşlerin Allah'ın kanununun yayılmasını isteyen, güçlü prensiplere ve güçlü unsurlara sahip bir grup olduğunu açıkça anlamış ve bu nedenle onlara katılma zorunluluğu hissetmiştir. Örgütün kurucusu Şeyh İmam Hasan el-Benna'nın şehadetinden sonra Kutub, Mısır'da ve başka yerlerde önde gelen İslami düşünürlerden biri olmuştur.⁴⁷

Kutub, 1954'ten vefat ettiği 1966 yılına kadar Müslüman Kardeşlerin yaşadığı tüm sıkıntıları ve imtihanları yaşamıştır. Bu, Allah'ın elçilerinin ve peygamberlerinin imtihan ve ıstırabına uygundu ... Bu, Allah'ın seçilmiş kulları için Allah'ın tasdik ettiği bir kanundur. Nitekim, Kur'ân-ı Kerim'de “*Senden önce (insanlara) gönderdiklerimiz hakkında (bizim yolumuz böyleydi) ve bizim gidişimizde değiştirecek hiçbir güç gidersiz.*” (İsrâ, 77) bildirilmiştir.

---

⁴⁵ Bu eser yayınlanmamıştır.

⁴⁶ *Seyyid Kutub, eş-Şehid el-Hayy*, ss. 221-261.

⁴⁷ Muhammad Tefik Barakat, *Seyyid Kutub, Hulasat Hayatih*, ss.17; Muhammed Hüseyin Abdülbaki, *Seyyid Kutub, Hayatuhu ve Adabuhu*, s. 45; *Risâle ilâ el-Dava el-İslamiyye*, ss. 17-18.

Seyyid Kutub, tefsirinde ve diğer yazılarında, davet yolunun kolay olmadığını, bunun tam tersi olduğunu sık sık tekrarlamıştır. Hükümet; Müslüman Kardeşleri, teğmenlerin ve diğer ordu yetkililerinin katıldığı⁴⁸ Temmuz ayaklanmalarına⁴⁹ katıldıkları için terörist olmakla suçlamıştır. Çatışma, hükümetin 13 Ocak 1954'te aldığı bir karara tepki olarak başlamış ve bunun sonucunda Abdünnâsır hükümeti, Müslüman Kardeşlerin çok sayıda üyesini hapse atmaya başlamıştır. Önce Müslüman Kardeşlerin bin üyesi hapse atılmış, bir kısmının mahkeme süreçleri kısaltılarak idama mahkûm edilmiştir. Bunlar arasında iki seçkin âlim de bulunmaktadır: Hasan el-Hudeybi ve Abdülkadir Avdeh.⁵⁰ Diğer üyeler ölüme, el-Hudeybi ise müebbet hapis cezasına çarptırılmıştır.⁵¹

---

⁴⁸ Müslüman Kardeşler, Mısır'ın daha önce bu tür başarısızlıklarla ilgili deneyimlerinden dolayı devrime veya onun yararlarına ve sonuçlarına inanmamıştır. Bkz. *Mecmuat Resail el-İmam el-Benna*; Dar eş-Şihab, tarihsiz, s. 170. Mısır gençliğinin 25.01.2011'de başlayan devrimi Müslüman Kardeşler tarafından organize edilmemiştir; çünkü Müslüman Kardeşlerin ilkeleri devrimleri, darbeleri veya yukarıdan değişiklikleri değil, tabandan olumlu değişim fikrini, yani insanlardan, onların eğitim ve öğretim yoluyla her yönden değişimini öngörmektedir. Yine de Müslüman Kardeşler, seksen yıllık çile, hapis ve infazların ardından seçimleri kazanmışlardır.

⁴⁹ *Risâle ilâ el-Dava el-İslamiyye*, s. 21.

⁵⁰ Şehit olan Profesör Abdülkadir Avdah, seçkin bir hukukçu ve Mısır'da şeriat konusunda en iyi uzmanlardandır. Müslüman Kardeşlerin liderlerinden biriydi. Cemal Abdünnâsır Halk Mahkemesi'nin kurulması emrini verdiğiğinde, Avdah bu mahkemeye karşı bir eleştiri yazmış ve mahkeme başkanı Cemal Salim'in zanlılardan bazılarının Kuran ayetlerini ters okumalarını istediğini ifade etmiştir. Avdah, 1954'te Cemal Salim'i öldürmekten diğer Müslüman Kardeşler üyeleriyle birlikte asılarak cezalandırılmıştır. Eserlerinden bazıları arasında şunlar vardı: *el-İslam ve avdauna el-siyasah*; *el-Caşr el-camai'l-islami muharraman bi'l-kanun el-vad'i*; *el-Mal ve el-hulum fi'l-Islam*; *el-Islam beyne cehli ebnaihi ve aczi ulamaihi* (Zirikli, *el-A'lâm*, C. 4, s. 42)

⁵¹ *Seyyid Kutub, Hayatuhu ve Adabuhu*, s. 47.

Bir mahkeme celsesi sırasında İhvan-ı Müslimin'den Hamide Kütüb(sağdan ilk kadın), Zeyneb Gazali ve diğer üyeleri

Tutuklular arasında bulunan Kutub, darbe hareketine katılmakla suçlanmaktaydı. 1954'te on beş yıl hapis cezasına çarptırılmış ve bu süre içinde sayısız işkence ve ıstırap çekmiştir. Buna rağmen hapiste iken İslam üzerine birkaç eser yazmayı başarmış ve bunun yanı sıra İslam davetini asla bırakmamıştır. Bu eserler arasında *Haza ed-din*, *el-Mustakbil li haza'd-din* bulunmaktadır. Hapsedilmesinden önce basılmış olan ciltleri redaksiyon yaparak *Fî Zilâli'l-Kur'ân* adlı tefsirini de tamamlamıştır.⁵²

Seyyid Kutub, oturanlardan soldan birinci

⁵² Adı geçen eser.

Mayıs 1964'te sağlık nedenleriyle ve Irak cumhurbaşkanı Abd el-Salam Arif'in⁵³ serbest bırakılması için müdahalesi aracılığıyla hakkında af çıkarılan Kutub, kardeşi Muhammed Kutub'un tutuklanmasından sonra güvenlik birimlerine karşı bir mektup yazdığı için 30 Temmuz 1965 tarihinde tekrar hapse atılmıştır. Yedi Müslüman Kardeşle birlikte idam cezası almış ve 29 Ağustos 1966 Pazartesi sabahı idam edilmiştir.

*Mahkeme kararının okunmasının ardından Seyyid Kutub şu ünlü sözlerini söyledi: "Allah'a hamd olsun, şehit olmak için on beş yıl uğraşım."*⁵⁴

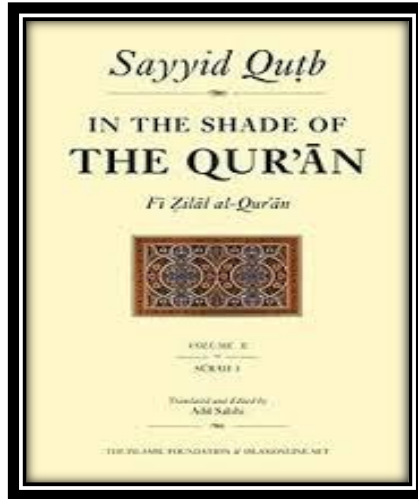
⁵³ Muhammed Abdüsselam bin Muhammed Arif, 1921'de Bağdat'ta tüccar bir ailede doğmuş ve 1966'da ölmüştür. Irak Cumhuriyeti'nin ikinci cumhurbaşkanıdır. 1938'de orduya katılmış ve 1939'da tank tümeninde teğmen olarak çalışmıştır. 1948'de Filistin'de Cenin Savaşı'na katılmıştır. 1951'de Kara Harp Okulu'ndan mezun olmuş ve 1956'da Batı Almanya'daki İngiliz birliklerine katılmıştır. 1958'de Irak ordusu başkomutan yardımcısı olmuş, ancak Irak Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı olan Abdülkerim Kasım ile anlaşmazlığa düşerek ölüm cezası almıştır. İki yıl hapis yattıktan sonra serbest bırakılmış ve aktif faaliyetlerine devam etmiştir. 8 Şubat 1963'te Abdülkerim Kasım'ın idamından sonra Devrimci Komite tarafından Irak cumhurbaşkanı seçilmiştir. Kürt ayaklanmaları ve Uyanış Partisi ile olan anlaşmazlıkları nedeniyle Irak'ı üç yıl iki ay istikrarsız bir şekilde yönetmiştir. Cemal Abdünnâsır ile Mısır ve Irak'ın birleşmesi için bir anlaşma yapmış; ancak, bu anlaşma gerçekleşmemiştir. İslami gayeleri, ahlakı ve takvası vardı; içki içmez, haksızlık etmezdi. Kazablanka dönüşünde içinde bulunduğu helikopter şüpheli bir şekilde alev alıp infilak etmiştir. Günlüğü ölümünden sonra yayınlanmıştır. Zirikli, *el-A'lâm*, C. 4, s. 9.

⁵⁴ *Seyyid Kutub, Hayatuhu ve Adabuhu*, ss. 47-48; *Seyyid Kutub, Sirat Zatiye*; s. 49; Zaynab el-Gazzali, *Ayyam min Hayatihi*, s. 182.

Böylece İslam dünyası bir âlimi, ünlü bir davetçisini, tanınmış bir düşünürünü, sırf “*Tanrı bizim Rabbimizdir! Sözüne göre yaşamak için O’nun yöntemini uygulamalıyız, şeriatını uygulamalı ve insanlardan güç almalı ve onu insanlığın Rabbine geri vermeliyiz: Kesin olarak inanan bir kavme Allah’tan daha güzel hüküm veren kim vardır?*” dediği için kaybetmiştir.

Allah onu merhametiyle kucaklasın ve onu engin cennetinin bir sakini kılsın! Allah bizleri kendisi gibi yiğitlerden ve Allah’tan başkasından korkmayanlardan eylesin ve bizi şerhlerin şerrinden muhafaza eylesin. Âmin! Doğrusu Allah, bu lütfu dilediğine verir ve bu çok değerli bir şeydir!

Bununla, Seyyid Kutub’un hayatına yönelik araştırmamız sonlandırıyor. Bu eserlerin sahibini en güzel mükâfatlarla mükâfatlandırmasını, kendi hayatımızda ve zamanımızda bizleri mübarek kılmasını, bizleri amel ve fikir ile İslam’a hizmet edenlerden kılmasını Cenab-ı Hakk’tan niyaz ederiz! Âmin!

İKİNCİ BÖLÜM

I. Seyyid Kutub'un Yorum Metodu

Şüphe yok ki hayatının ve zamanının büyük çoğunluğunu doğruları araştırmak, fikirlerini yaymak, yanlışları düzeltmek ve çeşitli konularda insanları aydınlatmak için bilim kitaplarıyla geçiren kimsenin zamanın geçmesiyle fikirleri değişebilir veya yakın ya da uzak, küçük ya da büyük yeni sorunlar, farklı fikirler ve çelişkili düşüncelerin doğması nedeniyle gelişebilir.

Bu, genelde Müslümanların, özelde ise davetçilerin üzerinde durmaları gereken bir yoldur. Elbette bu, araştırmacının veya davetçinin kişiliğine zarar vermez. Aksine, büyük entelektüel ve analitik kapasitesini göstererek otoritesini ve değerini yükseltir...

Seyyid Kutub'un başına gelen de tam olarak budur. Çünkü O'nun düşüncesi şekillenirken birkaç dönemden geçmiştir. Hayatında, davetinde ve yazılarında garip bir değişim göze çarpmaktadır. Bu nedenle, Kutub hakkında eser telif eden âlimlerinden bazıları onun hayatını birkaç döneme ayırmaya çalışmışlardır.

Genel olarak konuşursak, Seyyid Kutub'un hayatını üç⁵⁵ ya da daha çok dönemde⁵⁶ ele alan araştırmacılar bulunmaktadır. Ben ise, Profesör Muhammed Berekat'ın görüşünden hareketle aşağıdaki sıralamayı esas almaktayım:

1. İslam'dan önceki dönem
2. İslam dönemi
3. İslam'ın genel dönemi

---

⁵⁵ Muhamed Tefvik Berekat, *Seyyid Kutub, Hulusatu Hayatihi*- Menhecu fi'l-hareketi ve'n-nakdul muvecceh ileyhi, s. 11.

⁵⁶ Salah Abdülfettah El-Halidi, *Seyyid Kutub, eş-Şehid el-Hayy*, s. 132.

Bunlardan son iki dönem birbiriyle ilişkilidir. İkinci dönem, birincisinin sonucusudur ve birbirinden kesin olarak ayrılmamıştır.⁵⁷

Seyyid Kutub'un eserlerini okuyan her okuyucu, bunun şüpheye yer bırakmayacak şekilde doğru olduğunu görecektir. Ancak bu, ilk dönemin İslam'dan koptuğu anlamına gelmez, tam tersi...⁵⁸

Kutub'un hayatının ikinci dönemine, bu dönemdeki entelektüel seviyesini kanıtlayan *el-Adaleh el-ictimaiyya fi'l-İslam* isimli kitabı damgasını vurmuştur. Üçüncü döneme ise Müslüman Kardeşlere katılması ve hapis öncesi, sırası ve sonrasında düşüncesinin dönüşümü damgasını vurmuştur. Hapishanede iken *Fî Zilâli'l-Kur'ân, Haza ed-din, el-Mustakbel li haza ed-din* kitaplarını yazmaya başlamıştır.

Yukarıdaki verilerin ışığında, Seyyid Kutub'un İslam davetine katılmasının şüphesiz Allah'ın emri ile olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, bazı yazarların iddia ettikleri gibi Seyyid Kutub'un İslami bilgilere tam anlamıyla vakıf olamadığını göstermeyeceği gibi şehit âlimin İslami ilimlerdeki otoritesine de zeval vermemektedir.

II. Seyyid Kutub'un Tefsir İlkeleri, Kuralları ve Düşüncesi

Seyyid Kutub, büyük bir entelektüel kapasiteye ve İslam dininin doğası ile uygulamasının mevcut gerçeklere münasipliği hakkında derin bir bilgiye sahiptir.

Merhum Seyyid Kutub'un yazılarının çoğu okunup analiz edildikten sonra, anlayışının bazı öncüllerinin, kurallarının ve

---

⁵⁷ Muhammed Tefvik Berekat, *Seyyid Kutub, Hulasatu Hayatihi*, s. 11.

⁵⁸ *Seyyid Kutub, eş-Şehid el-Hayy*, s. 133; Nedevi, *Muzekkiratu Saihin fiş-şarki'l-arabi*; s. 189. Bu son kitabı bulmaya çalışsam da bir türlü bulamadım.

prensiplerinin belirli ilke, unsur ve teorilere dayandığı açıkça görülmektedir.

Onun kavrayışı, şahsına has vizyon ve düşüncelerinin yanı sıra şeriat metinleri, yani Kur'ân ve Sünnet üzerindeki derin çalışmaları ve kesin analizlerinin bir sonucuydu. Seyyid Kutub'un Kur'ân'ın gölgesinde yaşadığı *Fî Zilâli'l-Kur'ân* tefsirinde ve diğer kitaplarında zikretmekten çekinmediği bir gerçektir.

Kapsamı ve konusu sınırlı olan bu tezimizin girişinde tüm bu ilke, dayanak ve unsurların eksiksiz bir özetini sunmanın mümkün olmadığını bilincindeyiz...

Bu öncüllerin, ilkelerin ve teorilerin temel amacı, asil okuyucunun Seyyid Kutub'un düşünce yöntemini ve anlayışını inceleyerek pak olan İslam dini metinleriyle Kur'ân-ı Kerim'in Enam suresindeki davet ile ilgili Kur'ân ayetleri arasındaki ilişkiyi anlaması için zemin hazırlamaktır.

Araştırmacı, Seyyid Kutub'un fikirlerini açıklığa kavuşturmak ve ufkunu göstermek için Enam suresinin tefsirinden hareketle bu prensipleri, öncülleri ve teorik noktaları kısımlar halinde sistematize edecektir. Burada okuyucu için çok önemli bir noktanın altını çizmem gerekiyor. O da Seyyid Kutub'un “dinamik yöntem” olarak adlandırdığı kendine has bir yöneme sahip olması nedeniyle diğer müfessirlerden farklılaşmasıdır.

Prof. Dr. Salah Abdülfettah El-Halidi, *Mefatih li't-Tea'mul meal el-Kur'ân el-Kerim* isimli eserinde şöyle der:

“Kur'ân'ın yeni anlayış, tefsir ve tahlili teorisi, yani dinamik tefsir teorisi hakkında merhum müellif Seyyid Kutub'un söylediklerini anlatıyoruz ve Seyyid Kutub'un bu teorinin öncüsü ve onun ilkelerinin açıklayıcısı olarak, Kur'ân'ı çağdaş Müslümanları etkileyebilecek canlı bir organizma olarak sunan dinamik tefsir okulunun kurucusu olarak görüyoruz. Cenâb-ı Hakk, Kur'ân'ın hazinesinin kilidini

açmak ve onu Zilâl vasıtasıyla insanlara sunmak için aslî ve dinamik anahtarı ona bahşetmiştir.”⁵⁹

Bu düşünce Kutub’un kendi sözleriyle de desteklenmektedir. Örneğin, *Hasais et-Tasavur el-İslami* adlı eserinde (C. I) şöyle yazmaktadır:

“Kur’ân’ın manalarını ve ilhamlarını anlama meselesi, sadece onun kelimelerini ve metinlerini anlamakla ilgili değildir ki bu, bizim zannettiğimiz gibi Kur’ân tefsiri için yeterli değildir. Daha ziyade ruhun, duyguların, algının ve deneyimin hazırlanması anlamına gelir. Duygular, algılar ve tecrübeler ile Kur’ân vahyi arasında karşılıklı bir ilişki olmalı ve Müslümanların hayatını ilgilendirmelidir. Tutkulara ve düşmanlara karşı, korku ve güçlenme, düşüş ve yükseliş, Mekke atmosferi ve davetin başlangıcı, az sayıda olması, zayıflık, insanlar arasında bir yabancı cihat, mücadele ve fedakârlık.

Ardından entrikalar, ikiyüzlülük, sistemli çabalar, Bedir, Uhud, Hendek savaşları, Hudeybiye anlaşması, Mekke, Huneyn, Tebük’ün fethi, ilk İslam toplumunun oluşum ortamını ilgilendiren Medine dönemi gelir. İslam ümmetinin oluşumu, sosyal sistem ve düzenin ilk aşamalarında duygular, çıkarlar ve ilkeler arasındaki canlı ilişkiler yaşanmakta idi.

İşte Kur’ân ayetlerinin rızık, gerçeklik ve enerji dolu olarak indirildiği ortam budur. Sözler ve metinler anlamlıydı ve ilhamlarını taşıyordu. Böyle bir ortamda Müslümanlar için yeni bir hayat başlamıştır; çünkü Kur’ân hazineleriyle insanların kalplerini açmış, sırlarını onlara sunarak

---

⁵⁹ Salah Abdülfettah el-Halidi, *Mefâtiḥ li’t-Te’amil me’al-Kur’ân*, Daru’l-Alem, Dımaşk 1994, 2. Baskı, ss. 57-58.

ferahlatıcı kokular vermiş, onlara güvenlik ve ışık vermiştir...”⁶⁰

Seyyid Kutub’un Abdülfettah Halidi tarafından açıklanan şekliyle düşüncesinin temel ilkelerinden bazıları şunlardır:

1. Kendisine ilham veren Kur’ân metinlerini incelemesi sırasında edindiği çok sayıda duygu, algı ve deneyim;
2. Duygularında, Kur’ân’ın Mekke ve Medine’de indirildiği zamanların, Kur’ân’ın etkisini ve etkisini anlamasını sağlayan deneyim...⁶¹

Bu iki ilkeyi, yani İslam’ın pratik yönünü ve Seyyid Kutub’un fikirlerinin oluşumunda kişisel deneyiminin önemini daha iyi anlamak için adı geçen müellifin *Mealim fi’t-tarik* adlı kitabından alıntı yapacağız:

“Ancak İslam, ancak bir toplumda veya bir ümmet içinde vücut bulursa rolünü yerine getirebilir. İnsanlar günlük yaşamda somut terimlerle imana şahitlik etmezlerse dikkate almazlar. İnsanlar her zaman olduğu gibi okuma veya dinleme yöntemine tepki göstermezler, ancak bir grup insanda somutlaştırılan ve somut olan ve izleri akıl tarafından algılanan bir gerçekliğe uygulanan dinamik bir yönteme tepki verirler. İslam üzerine kitap yazılır, camide, dershanede, meydanda vaaz verilir, İslam’ı yaymak için film gösterilir, Ezher’den bir heyet başka yerlere gönderilir... Bütün bunlar ne İslami usulle yaşayan toplumu zenginleştiremez, ne de bu usulün özelliklerinin vücut bulması İslami yaşam tarzını yansıtmaz...”⁶²

---

⁶⁰ Seyyid Kutub, *Hasaisu’t-Tesavuri’l-İslami*, Daruş-Şuruk, Beyrut basım yılı yok, C.1, ss. 7-8. Bkz. *Fî Zilâli’l-Kur’ân*, C. 3, ss. 1559-1560.

⁶¹ Salah Abdülfettah el-Halidi, *Mefâtiḥ li’t-Te’amul me’al-Kur’ân*, s. 5.

⁶² Seyyid Kutub, *Me’alim fi’t-Tarîk*, ss. 4-5.

Daha önce söylenenlerden Seyyid Kutub'un dava konusundaki zengin deneyiminden yararlandığı anlaşılmaktadır. Eylemsiz kelimelerin hiçbir değeri yoktur. İslam, pratikte uygulaması olmadan sadece düşünce ve ders vermek amacıyla indirilmemiştir. Kutub, bu fikri aşağıdaki paragrafta doğrulamaktadır:

“Dinamik İslami yöntemin doğası, bu beşerî gerçekliğe, farklı zaman dilimlerinde ve yenileyici yöntemlerle yerinde ve üstün bir hareketle uyum sağlamaktır...”⁶³

Bu şekilde, kafirlerin yek bir vücut oldukları durumlarda onlara karşı zafer ve başarı elde etmek ve Cenab-ı Hak'ın istediğini başarmak istiyor isek, İslam'ın hem içte hem de dışta aynı şekilde düzenlenmesi, hatta onlardan üstün olması gerektiği açık gerçeğine ulaşmış olacağız.”⁶⁴

3. Sahabelerin Mekke ve Medine atmosferinde Kur'ân'a göre hareketlerine ve Kur'ân ile etkileşimlerine dair görüşleri...⁶⁵

Kutub'un bu düşünceleri dikkatli bir şekilde okunursa dinamik teorisinin dayandığı ilkeler açıklığa kavuşacaktır. Nitekim, kendisi ek olarak şunları yazmaktadır:

“Bu dinin doğası, durgun zihinlerin buzdolaplarında soğuk verilerin depolanmasını reddediyor. Bilakis İslam'da bilgi hemen eyleme çevrilir, yoksa bu dine ait değildir.”⁶⁶

Bu, Müslümanlar ayetleri hayatlarında tam olarak uygulamaya koymazlarsa ilerleme sağlayamayacakları yönünde daha önce işaret edilen hususu desteklemektedir. Seyyid Kutub, şeriatın esaslarının Mekke döneminde nazil olmadığını ve düşüncelere yerleştirilip

---

⁶³ *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 10, s. 170.

⁶⁴ *A.g.e.*, C. 10, s. 170.

⁶⁵ Salah Abdülfettah el-Halidi, *Mefâtiḥ li't-Te'amul me'al-Kur'ân*, s. 59.

⁶⁶ *A.g.e.*, s. 59.

Medine’de uygulanmadığını belirterek bu teoriyi güçlü bir argümanla desteklemektedir. Bu bağlamda şunları söylemektedir:

“Şeriatın ilkeleri Medine’de oluşmakta olan İslam toplumu için bir itici güç olarak indirildi. Medine’de uygulanma zamanı gelene kadar Mekke’de tevdi edilmek üzere hiçbir ilke indirilmedi. “Sanat için sanat” İslami bir yöntem değildir, çünkü İslam’da bilgi eylemle, idrak eserle, iman da hayatla ilgilidir.”⁶⁷

Bu ilke, Seyyid Kutub’un Mekke ayetleri tahlilinde ve onların bu dönemde nazil olmasının hikmetini açıklama biçiminde daha da net bir şekilde görülmektedir:

“Allah yoluna ve İslam’ın tatbik edileceği bir sistemin teşekkülüne davet edenler, bu büyük hadisenin karşısında Kuran’ın Mekke’de nazil olduğu on üç sene üzerine durup, İslam toplumunu düzenleyen sistem ve yasalarla ilgili ayrıntılar hakkında kaynağı teyid etmelidirler.”⁶⁸

Peygamberimizin biyografisi, Seyyid Kutub’un dini eğitiminde ve İslam’ı anlamasında önemli bir rol oynamıştır. Bu, dini gerçekleri açıklama yöntemi için temel bir başlangıç noktasıydı.

4. Kuran’ın temel hedeflerine ve İslam ümmetine hayat veren dinamik yöntemine ve Müslümanların yaşayan gerçekliğine dayanan ayetlerin vahyine odaklanması.⁶⁹

Seyyid Kutub’un bu sözleri incelendiğinde onun Kur’ân-ı Kerim’in bazı temel amaçlarına diğerlerinden daha fazla odaklandığı açıkça görülecektir. Başka bir deyişle, O, insanın hayatının temeli olarak imana odaklanmış; Uluhiyetin anlamını ve Allah’a uygun ibadeti,

---

⁶⁷ Seyyid Kutub, *Mukavvimatü’l-Tesavvuri’l-İslami*, Daru’ş-Şuruk, Beyrut 1993, 4. Baskı, ss. 24- 23; Seyyid Kutub, *Hasaisü’l-Tasavvuri’l-İslami ve mukavvimatuhu*, Daru’ş-Şuruk, Beyrut 1983, 8. Baskı, s. 10.

⁶⁸ Seyyid Kutub, *Me’alim fi’t-Tarîk*, ss. 21-22.

⁶⁹ *Mefâtiḥ li’t-Te’amil me’al-Kur’ân*, s. 59.

Onun mutlak hakimiyetini büyük ve küçük hayatımızın her alanında, insanın varoluşundaki yerinde netleştirmiştir.

Başka bir pasajda Seyyid Kutub şöyle yazmaktadır:

“Kur’ân’da imandan veya müminlerden bahsedildiğinde, yanında imanın tatbiki olan eserler de anılır. Bu mesele sadece hislerle değil, İslâmî hayat anlayışına dayalı realitenin teşekkülü hareketiyle de ilgilidir.”⁷⁰

Allah’a imanın büyük değerini ise Kutub şu sözlerle açıklamaktadır:

“İmanın değeri Allah katında çok daha büyüktür ve Allah’ın pazarındaki en değerli şey şüphesiz imandır. En iyi zafer, nefsin maddeye, inancın acıya, inancın fitneye karşı galip gelmesidir... Bu tabiattaki müminlerin ruhları korku ve acıya, dünyevi fitnelere galip gelmiştir. Bu bir zaferdir.”⁷¹

Seyyid Kutub’un inanç dallarına değil de dinin esaslarına odaklandığını gösteren şey, dini dünya hayatından ayırmamasıdır. Bu bağlamda Seyyid Kutub şunları yazmaktadır:

“Bu dinin doğası, bu dünyadan ayrılmaya izin vermediği gibi ilahi yöntem de manevi yönüne ve görgü kurallarına, yani ibadete veya ‘medeni hukuk’ olarak adlandırılan insan yaşamının dar bir sütuna odaklanmamıza izin vermez.”⁷²

Bugün dini, dünyadan ayırmamakta ısrar edenlerin ve âlimlerin sayısı ne kadar çoktur! Bunu reddeden ve bunun olmasını istemeyen yöneticilerin sayısı ne kadar fazladır! Bütün güç ve kuvvet, yüce ve azamet sahibi olan Allah’ındır!

Muhammed Hüseyin Fazlullah diyor ki:

---

⁷⁰ Seyyid Kutub, *Hasaisu’t-Tasavvuri’l-İslami*, ss. 182-183.

⁷¹ Seyyid Kutub, *Me’alim fi’t-Tarîk*, ss. 170-171.

⁷² Seyyid Kutub, *Me’alim fi’t-Tarîk*, ss. 170-171.

“İslam, daveti yaymak ve devleti kurmak için geldi; Allah’a çağrıyla yeryüzünde yaymak için bu hayata odaklandı ve buna dayanarak yaşam düzenini deneyimlemek ve inşa etmek, insanı kendi nefsinin ve başkalarının kötülüklerinden korumak için. Bu nedenle İslam’da devletin doğası, davetin ruhundan ayrılmaya izin vermez, onları nehir ve yatağı gibi uyumlu hale getirir.

Seyyid Kutub, ‘Din devletten, devletin dinden ayrılığı yoktur.’ ilkesinin birleştirilmesine davet eden münafıklar arasında bir yeniliği temsil etmez.”⁷³

Bu asil ve yüce gayeye çağıran başka kardeşler de vardı. Burada Seyyid Kutub’un bu önemli soruya yaklaşımında ortaya koyduğu özelliklerine odaklanmak gereklidir.

O, her şeyde Allah’ın dinine öncelik vermiş ve Allah’ın dininin hiç kimseye boyun eğmeyeceği, kimsenin önderlik edemeyeceği, her şeye önderlik edip karar vermesi gerektiği görüşünü savunmuştur. Bu bağlamda müellif “Allah’ın dini olan İslam’ın güçlü ve anlaşılır, asil ve cömert, yöneten ve yönetilmeyen, lider ve takipçi olmayan bir yöneticiden başka bir şey olmayacaktır!”⁷⁴

Seyyid Kutub’un bu sorularla ilgilenmesinin temel nedeni, insanoğlu olarak bu dünyaya ve ahirete duyduğumuz ilgidir. Çünkü ancak bu şekilde onun bazı türevlerini değil gerçek İslam’ı yaşayabiliriz. Seyyid Kutub şöyle yazar: “Bu yöntemi önce kendimizde, sonra başka bir yerde gerçekleştirmekle mükellefiz.”

Ayrıca şöyle diyor: “Yöntemin kendisiyle ilgili nedenlerle bu yöntemi gerçekleştirmeliyiz. Bu, insanın onurunu gerçekleştiren,

---

⁷³ Muhammed Hüseyin Fazlullah, *Uslubu’d-Daveti fi’l-Kuran*, Ez-Zehra li’t-tibaati ve’n-neşri, 1982, 4. Baskı, s. 32.

⁷⁴ Seyyid Kutub, *el-Mustakbel li Haza’d-din*, İtihad el-alemi el-islami li’l-munazamat et-tullabiyeti, Feysul 1988, 1. Baskı, s. 93; Mukavvimat et-Tasavvuri’l-İslami adlı eserinde El-uluhiyye vel-ubudiyye bölümü, ss. 84, 107, 109, 132, 134.

ona gerçek özgürlüğü veren ve onu yalnızca Tanrı'ya boyun eğdiren tek yöntemdir.”⁷⁵

5. Onun cihatla ilgili pratik deneyimi ve davet ile ilgili yaşam deneyimi, bazı yönlerden asil sahabenin deneyimine, özellikle erken Mekke döneminin atmosferine, yani Kuran'la pratik angajmana, insanların tamamen meşgul olmasına benziyordu. Zor durumlarda ve musibetlerde, açık cevabı ve çareyi bulmak için Kur'ân'a dönmek lazım...⁷⁶

Bunun ulaştığı ilk sonuçlardan biri, Seyyid Kutub'un gösterdiği azim, sebat ve sarsılmaz imanla, geleceğin müminlere ait olacağı yönündeki büyük umutların gerçek olduğudur. Müslümanların maruz kaldıkları büyük haksızlıklar karşısında pes etmemeleri ve sahabeleri örnek almaları gerekmektedir.

Bu bağlamda Seyyid Kutub şöyle yazmaktadır:

“Hiçbir ülkede İslami dirilişin öncülerine yönelik şiddetli saldırılardan ya da materyalist uygarlığın dayandığı muazzam güçten şüphe duymamalı. Batıl boyutu veya İslam'a yönelik saldırıların gücü önemli değil, bu tür saldırılara karşı direnç önemlidir... Evrenin doğal eğilimine, gücüne ve üstünlüğüne sahip olduğumuz için yalnız değiliz.”⁷⁷

Samimiyetinin gücü, güçlü argümanı ve her türlü hayır ve şer için Allah'a güvenmesi, arkadan ve önden hiçbir zararın ulaşamayacağı Allah'ın Kitabı'na dayanması kadar açıktır...

---

⁷⁵ A.g.e., s.16.

⁷⁶ Salah Abdülfettah el-Halidi, *Mefâtiḥ li't-Te'amul me'a'l-Kur'ân*, s. 59.

⁷⁷ Seyyid Kutub, *el-Mustakbel li Haze'd-din*; s. 116-117; *Hasaisu't-Tasavuri'l-İslami*, es-sebat bölümü, s. 87.

Davetçi, mesajının büyük ve etkin bir etki yaratmasını istiyorsa, kendisini bu niteliklerle ve Kuran ayetlerinin manasından kaynaklanan ahlakla donatmalıdır. Kutub ayrıca şöyle yazmaktadır:

“Bu gerçek, Kuran’ın uzun sohbetinden ve insanların sorunlarının analizinden ve yazılara uzun bireysel katılımdan çıkarılabilir...”⁷⁸

“Kur’ân, ilk defa vahy edildiği için Müslümanların imanını inşa etmek için on üç yıl sürmedi. Hayır! Allah dileseydi, Kur’ân’ı bir kerede indirirdi ve böylece sahabeleri “İslam teorisini” anlayana kadar on üç yıl veya daha az veya daha fazla incelemeye bırakırdı. Ama Tanrı başka bir şey istedi, yani özel ve benzersiz bir yöntem. Dinamizmle bir toplumun oluşmasını, inancın hareketini, inancın toplumsal ölçekte güçlenmesini istedi. İncanın toplumun aktif bir parçası olmasını istedi! Bu imanın aynasıdır! Allah ruhların ve toplumların bir gecede inşa edilmediğini bilir...”⁷⁹

Seyyid Kutub, Kur’ân’ı okurken sahabenin tecrübelerinden ve Kur’ân ile etkileşim şekillerinden yararlanmıştı. Sahabeler Kur’ân’ı öğrenmek için okurlar, sonra uygularlardı, okumaktan zevk almazlardı. Kutub bu noktayı şöyle açıklamaktadır:

“İlk nesli şekillendiren uygulama ve eyleme yönelik öğretme yöntemi iken, sonraki nesilleri ders çalışmak ve zevk almak için öğrenme yöntemi şekillendirmiştir.”⁸⁰

Bu; entelektüel, psikolojik ve sosyal krizlerimizi çözmek için doğru seleflerin biyografilerine başvurmamız ve onlardan Kuran’a nasıl yaklaştıklarını ve nasıl geliştiklerini öğrenmemiz gerektiği anlamına gelir. Günümüzde Müslümanların çoğunluğu Kuran’ı ve

---

⁷⁸ Seyyid Kutub, *Mukavimatu’t-Tasavvuri’l-İslami*, ikinci bölüm, s. 24, 25; Seyyid Kutub, *Hasaisu’t-Tasavvuri’l-İslami*, s.10.

⁷⁹ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli’l-Kur’ân*, C. 7, ss. 89-90; *Me’alim-fi’t-Tarîk*, ss. 38-39.

⁸⁰ Seyyid Kutub, *Me’alim fi’t-Tarik*, s. 19.

onunla nasıl etkileşimde bulunması gerektiğini yanlış anlıyor. Bu yüzden bugünkü Müslümanların durumları bu kadar istikrarsız...

6. Kur'ân'da insanın teşekkülünün düşünce ve iman esasına dayandığına dair gözlemi.

“İnsanın davranışları ve pratik adımları, bu ideolojik ve inançsal yönün düzenlenmesi için doğal bir meyvedir...”⁸¹

Bu sözlerin doğruluğunu ve bunu anlamış olduğunu kavramak için düşünce daha da netleşene kadar analiz etmemiz gerekmektedir. İnsan; zenginlik, makam, mevki ve şeref ile imanını ve düşüncesini geliştiremez. Bu yüzden bir mürşidi takip etmek ile mükellef olup ancak o zaman hayatın diğer yönlerine dönebilecektir.

Seyyid Kutub ayrıca şöyle yazmaktadır:

“Yarım asır sürebilen bu yüce metoda dayanan manevî, sosyal ve siyâsî oluşum, bin yılı aşkın bir süre kendisine karşı çıkan bütün engellere, düşmanlıklara ve gaddar saldırılara meydan okudu. Bu ilkeler kabul edilirse genç nesilleri yeniden canlandırabilir...”⁸²

Seyyid Kutub, insanlığın Yüce Allah'a olan ihtiyacını vurgulamaya devam ediyor:

“Bütün ilkeleriyle gerçekçi bir insan yaşamının yöntemi... İman kavramını içeren ve varlığın tabiatını açıklığa kavuşturan bu yöntem, insanın bu konudaki konumunu ve varoluş amacını belirler. Bir değerler sistemi, tüm özellikleriyle bir güç sistemi, bir sosyal sistemin ilkeleri,

---

⁸¹ Adnan Muhammed Zerzur, *Medhal ilâ't-Tefsir ve Ulumihi*, Daru'l-Kalem, Dımaşk 1995, 1. Baskı, s. 267.

⁸² Seyyid Kutub, *Haze'd-din*, Daruş-Şuruk, Beyrut, s. 36-37.

ekonomik sistemin felsefesi, uluslararası düzen ve ilişkiler gibi sistematik ve örgütsel reçeteleri içerir...”⁸³

“Bu açıklık başka türüdür. Bu dünya hayatının maddî yönünden daha yüksek bir dünyaya, daha güçlü olan imana, insanın hisleri ile hakikatının birbirine bağlılığına açıklıktır. İnsanın duygularını kontrol eden insanîyet ile hayatını kontrol eden şeriat arasında, bireysel hareket yöntemi ile onun etrafındaki kozmolojik hareket yöntemi arasında, insanın kalbinin şeriatını ve onun toplumunun şeriatı esas alan Tek Tanrı’ya doğru!”⁸⁴

Böyle bir iman açıklığının gerekliliğini şu sözlerle açıklamakta ve yorumlamaktadır:

“Cehaletten değil ilimden, kusurdan değil kemâlden, zayıflıktan değil kuvvetten, şehvetten değil hikmetten kaynaklanan ilâhî metodun kuralı şu esasa dayanır: İnsanları kullara ibadetten alıp Allah’a ibadete götürmektir.”⁸⁵

Çalışmamda rastladığım dava ile ilgili ayetlerin anlaşılmasında Seyyid Kutub’un metodunun esasları arasında şunlar yer almaktadır:

1. Tanrı’nın kanununu uygulamazlarsa insanların yok olmaya yol açacaklarına dair inancı. Bu, zamanımızın insanların önceki nesilleri iyileştiren aynı unsurlarla geliştirilebilir olduğu anlamına gelecektir.

---

⁸³ Seyyid Kutub, *el-Mustakbel li Haze’d-din*, s. 3.

⁸⁴ A.g.e., s. 68-69; Bkz. *Mukavvimat at-Tasavvuri’l-İslami* eserindeki Uluhiye ve ubudije bölümü, s. 101; Seyyid Kutub, *Nahve Muctemain Islamiyyin*, s. 29.

⁸⁵ A.g.e., s. 8; bkz. *Mukavvimat at-Tasavvuri’l-İslami* eserindeki Rebanîye bölümü, s. 43; *Nahve Mucteme’in İslamiyyin* adlı eserinin giriş bölümü, s. 5-134; *Hasaisu’t-tariki’l-İslami* adlı eserinin Tichun ve rukam adlı bölümü, s. 22.

2. Kendi gözünde küçük ve çirkin olan bu dünya hayatına karşı ahiret hayatına öncelik vermesi.

Bütün bunlar onun sarsılmaz inancının bir sonucuydu. Cenâb-ı Hakk'dan başka kimseden korkmazdı ve bu, Kutub'un işlerinde ve eylemlerinde açıkça görülmektedir.

Seyyid Kutub'un yazdığı metinlerin sunumu ve açıklanmasından sonra, okuyucunun zihninde Kutub'un düşüncesinin bazı ilke ve unsurlarının neler olduğunun netleştiğine inanıyoruz. Burada, onun bu düşüncelere nasıl ulaştığını, genelde İslam ümmetinin, özelde ise İslam'ın sancaktarları olan din adamlarının ve âlimlerin çağrısını hangi esaslara göre başlattığını göstermeye çalıştık. Onlara, Allah'ın tüm insanlığa bir hidayet ve rahmet olarak gönderdiği Kur'ân-ı Kerim'e karşı dikkatli olmalarını tavsiye etmiştir.

Bu âlimin ilke ve düşüncelerini açıkladıktan sonra, onun Kur'ân-ı Kerim tefsirini genel bir şekilde ele almak daha kolay olacaktır. Daha sonra özellikle En'âm suresindeki davetle ilgili ayetleri anlamakta izlediği yöntem meselesine değineceğiz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I. Seyyid Kutub'un Tefsir Usulü

Seyyid Kutub'un Yorumuyla İlgili Çağdaş Bilim Adamlarından Övgü Sözleri

Bu bölümde Kutub'un tefsiri ve tefsirinde sergilediği genel özellikler ile özellikle davet ile ilgili ayetleri anlamadaki yöntemi hakkında çağdaş âlimlerin kullandığı bazı övgü sözlerini zikretmek yerinde olacaktır.

Bu yöntemin özet bir şekilde sunulmasındaki temel amaç, Seyyid Kutub'un anlaşılmasına bir giriş görevi görecek olan bu âlimlerin, Seyyid Kutub'un En'âm suresini esas alarak ortaya koyduğu İslam'a davetine dair genel yaklaşım ve düşüncelerinin yansıtılmasıdır.

1. Şeyh Manna el-Kattan tarafından yapılan açıklama şu şekildedir:

“Bu ümmetin düşünürlerinden en seçkinlerinden biri, İslam düşüncesini tefsir eden ve onun sahih ilkelerini açık ve muhteşem bir şekilde ortaya koyan şehit Seyyid Kutub'dur. Bu adam, iman yolunda şehit olup, en önemlisi, her çağdaş Müslümanın şiddetle ihtiyaç duyduğu gerçek bir fikri ve sosyal hazine olan Fî Zilâli'l-

Kur'ân adlı tefsiri olan fikrî izler bırakarak iman yolunda şehit olmuştur...”⁸⁶

2. Prof. Dr. Adnan Muhammed Zarzur tarafından yapılan yorumlar:

“Zilal Tefsiri, İslam toplumu ve tüm İslam ümmeti için yazılı, pratik bir argümandı. Bu, tefsir ilimlerinin veya İslam fihî veya diyalektiği gibi zahîrî ilimlerin kültürel bir argümanı değildir... Seyyid Kutub’un Allah kelâmı hakkındaki tefsiri Allah’ın izniyle tarlalara ekilen tohumlarla ve bitkilerin yavaş yavaş büyümesini sağlayarak su dağıtan uygun bir sulama planı gibidir. Yani ilk nesil Müslümanları örnek olarak nesiller boyu Kuran’ın en iyi şekilde şekillenmesini sağlar.”

Kim bilir, belki de Dr. Zarzur’un Kutub’un tefsiri hakkındaki bu açıklaması, daha önce müellifi tarafından iki defa yazıldığına dair bahsettiğimiz şeyle ilgilidir: birincisi âlimin mürekkebiyle, diğeri şehidin kanyla... Şeyh Zarzur şu sonuca varmaktadır:

“Kuran’ın harfleri hafiftir...

Şehitlerin kanı nurdur...

---

⁸⁶ Menna el-Kattan, *Mebâhis fî Ulûm el-Kuran*, Dar garib li’t-tibaat ve’n-neşr, Kahire 1981, 5. Baskı, ss. 334-335.

Fî Zilâli'l-Kur'ân, nurdan üstün nurdur...”⁸⁷

3. Salah Abdülfettah Halidi'nin açıklaması:

“*Fî Zilâli'l-Kur'ân*, Allah Kitabı'nın en önemli tefsirlerdendir. Çünkü tefsirde yeni bir ruhu, yeni, eşsiz, seçkin ve dinamik tefsir usulü temsil eder. Zilâl adlı eseriyle Seyyid Kutub, önde gelen çağdaş bir İslam düşünürü ve tefsirdeki temel konuların yeniden canlandırılmasını temsil eder...”⁸⁸

Seyyid Kutub'un tefsirinin özünün, kalemin mürekkebi ve kanıyla yazılmış olduğuna, daha sonra iman toprağına ekildiğine, ihlas suyuyla sulandığına ve onun altından çıkıp büyük emekler sonucu büyüdüğüne inanmaktayım. En iyisini Allah bilir.

Onun tefsiri çeşitli nitelikler ve özelliklerle işaretlenmiştir. Bize göre bu, ayetlerin çağdaş şartlarına göre anlaşılması ve günümüz olaylarının Kur'ân metinleriyle ilişkisi açısından zamanımızın en önemli ve en değerli Kur'ân tefsiridir.

Bu tefsir, muhtevası itibariyle, garip ve bir o kadar da çekici olan gizli bir sır içerir. Aynı zamanda Müslüman davetçilere yol göstermek ve onlara yaşadığımız çağın ve içinde yaşadığı toplumun zorlukları ile nasıl yüzleşmeleri gerektiğini öğretmek için Kur'ân

---

⁸⁷ Adnan Muhammed Zarzur, *Medhal ilâ Tefsir el-Kur'ân ve Ulûmihi*, ss. 261-270.

⁸⁸ Salah Abdülfettah Halidi, *Fî Zilâli'l-Kur'ân fi'l-Mizan - Dirâse ve Takvim*, Dar el-menareti li'n-neşir ve et-tenzil, Cidde 1986, 1. Baskı, s. 5.

ayetlerinden dersler çıkarmakta ideal bir metoda sahiptir. Bu, diğer tefsirlerin değer kaybettikleri anlamına gelmez, çünkü her birinin ayrı bir değeri ve ağırlığı vardır...

Allah'a hamd olsun, bu dönemdeki en büyük meziyet, tanınmış Profesör Salah Abdülfettah el-Halidi'ye aittir. Çünkü O, hakikati, ilmi ve alimleri savunmak için bu tefsiri ayrıntılı olarak incelemiştir.”

4. Suudi Arabistan Krallığı Başmüftüsü Şeyh Abdülaziz Aal Şeyh'in açıklaması şöyledir:

Suudi Arabistan Krallığı Baş Müftüsü Şeyh Abdülaziz El-Şeyh, bir radyo programı olan “Yoldaki Işık” programının bir bölümünde kendisine sorulduğunda aşağıdaki cevabı vermiştir (adı geçen televizyon programı internet ve YouTube’da izlenebilir):

“Kardeşlerim, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, bir Kur'ân tefsiri kitabı değildir. Müellifinin beyan ettiği gibidir: “Bu kitap Müslümanlara Kuran'ın İslam ümmetinin anayasası olduğunu gösterir, bu nedenle onun gölgesinde yaşamalı, ondan ders çıkarmalı ve saf öğretilerini hayata geçirmelisiniz. Dertlerinizin çaresini, sıkıntılarınızın çözümlerini bulmak için kalbinizle Kur'ân'a müracaat etmelisiniz.” Profesör Seyyid Kutub'un kaleme aldığı *Fî Zilâli'l-Kur'ân* kitabı, bazılarının deyimlerini ve anlamlarını anlamakta güçlük çekebilecekleri yüksek bir edebî üslup ve anlatım tarzına sahiptir. Bu gerçeklikten dolayı, Yüce Allah, peygamberleri vb. hakkında bazı yanlış görüşlerin ve kötü düşünceleri ifade eden bazı terim ve görüşlerin

olduğunu düşünebilirler. Ancak okuyucu, cümleyi tekrar gözden geçirip yeniden incelerse, onun üstün edebi bir üslup ile yazıldığını görecektir. Bu yazma yöntemi, yalnızca yazarın yorumunu okuma alıştırmaları yapanlar tarafından anlaşılır.

Bunu kabul ederek, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*'ın bazı hata ve tespitlerden arınmış olduğunu iddia etmiyoruz. Unutmamamız gereken önemli bir nokta da yazarın kitabını İslam'ı savunmak ve sevmek üzerine kaleme aldığıdır. O, genel İslami eğitim ve ilimler konusunda oldukça nitelikliydi, ama bu küçük meselelerdeki bilgisinin eksikliğinden dolayı bu tür hataları için müellifi suçlamak yerine onu mazur görebiliriz... Ona karşı adil ve objektif olmalı ve onun bir İslam şehidi olarak ölmesine saygı duyulmalıdır; Yüce Allah ona rahmetini yağdırsın. Ölmeden önce başka yazılarında bazı görüşlerini değiştirmiş ve düzeltmiştir...”⁸⁹

5. Prof. Dr. Nusair Zarvak açıklamasında şöyle söylemektedir:

“Profesör Seyyid Kutub, tartışmasız İslam alimi ve hicri on dördüncü yüzyılın reformcusudur. İmam Seyyid Kutub, bize Kur'ân'a ve İslam'a daha derin bir bakış sağlayan büyük bir Kur'ân düşüncesinin yazarıdır. Vizyonu, diğer ikincil kısımları ihmal etmeden İslam'ın genel yasal önceliklerine dayanıyordu. Böylece Batı ideolojisiyle yüzleşmek ve Doğu'daki durağan düşünceyi

⁸⁹ Daha detaylı bilgi için bkz. <https://www.youtube.com/watch?v=rTpKJJonJk>, (27 Haziran 2020).

hareket ettirmek için şeriat ufuklarında derinlemesine araştırma kapılarını bize açarak İslami şeriatın özel bireyi, kamusal hayatı, toplumu ve devleti yönlendirme kabiliyetini ortaya koydu.”⁹⁰

6. Şeyh Selman el-Avdah açıklamasında şöyle yazmaktadır:

“Allah’tan korkan; Müslümanları, özellikle İslam’ı savunan ve İslam için savaşan İslam alimlerini suçlamaktan kaçınır. Profesör Seyyid Kutub hakkında benim inandığım şey şudur: O, hidayet ve din imamlarından, İslam reformunun savunucularından ve İslam düşüncesinin öncülerinden biridir. Düşüncesini ve kalemini İslam’ı savunmak ve açıklamak için kullanmıştır. İslam inançlarını ve hükümlerini modern zamanımızda kimsenin yapmadığı özel bir şekilde savunarak İslam düşmanlarının saldırılarına cevap vermiştir. Onun konuşmaları ve yazıları, İslam için yaşayan, İslam’a ve Müslümanların durumuna duyduğu üzüntüden dolayı kendi kaygılarını ihmal edecek kadar gönlü İslam’a gönül vermiş samimi bir insanın gerçek ruhunu ortaya koymaktadır.”⁹¹

7. Şeyh Hammud bin Ukla eş-Şuaibi’nin açıklaması:

---

⁹⁰ Bkz. Zarvak Nusair, *Makasid eş-Şeriatî’l-İslamiyati fî Fikri’l-İmam Seyyid Kutub*, giriş bölümü.

⁹¹ Bkz. *Seyyid Kutub bade 43 amen min istiş’hadîhi*, Prof. Dr. Salah Abdülfetah Halidi giriş bölümü.

“Seyyid Kutub’u (Allah rahmet eylesin!) hedef almak, sadece şahsına yönelik bir hedef değildir. Kendisi eksiklikleri olan tek bilim adamı değildir! Onun eksiklikleri olduğunu kabul ediyoruz, ama öldü ve Rabbine kavuştu. Ancak İslam düşmanlarını ilgilendiren, Onun İslam’ı anlama yönteminin (Kur’ân ve Sünnet) Müslümanlar arasında yaygın olmasıdır.

Allah ona rahmet etsin, Seyyid Kutub’un eleştirilerini işittiğimde buna şaşırıyorum, çünkü Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *“Böylece mücrimlerden (kâfirler, müşrikler, suçlular vb.) her Peygamber’e bir düşman kıldık. Ama hidayet ve yardımcı olarak Rabbin yeter”* (Furkan, 31). Peygamberimiz Muhammed’in (s.a.v.) nuru ve mirası -yani ilim- kendilerine verilenlere gelince, onların da düşmanları olacaktır. Bu eleştiriler Profesör Seyyid Kutub’u asla karalamaz; aksine onlar onun için bir şeref ve ayrıcalıktır.

Bu konuda bizi şaşırtan, çifte standart uygulayan bazı dindar insanları görmemizdir. Hayran oldukları, sevdikleri ve hataları Profesör Seyyid Kutub’unkinden çok daha fazla olan birine gelince, derler ki: Bu hatalar onun sevabının yanında neredeyse hiçtir! Hataları iyilik denizine daldırılmalı! Ancak, insanları İslam şeriatını uygulamaya çağıran Profesör Seyyid Kutub gibi sevmedikleri birine gelince, ona karşı öyle şiddetli suçlamalar ve eleştirilerde bulunurlar ki onu Allah’a isyankâr ve asi ilan ederler!

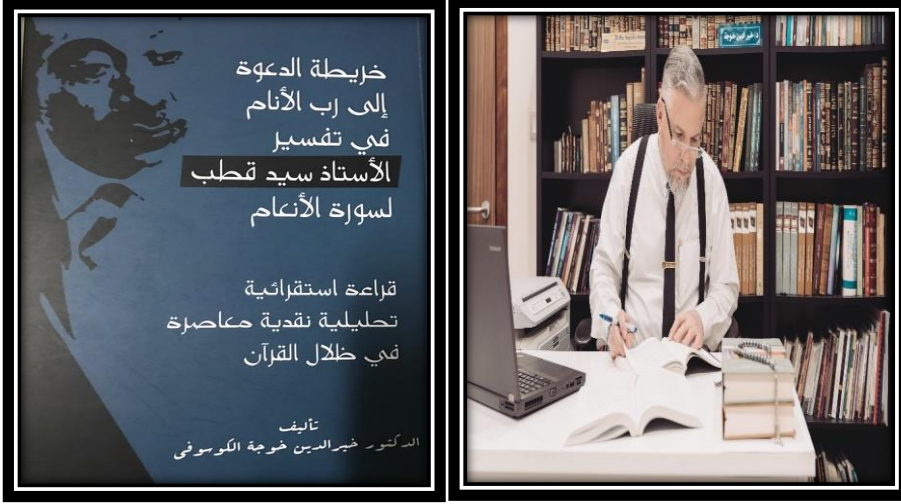
Sayın Seyyid Kutub'un durumu, İmam İbn Hacer, İmam Nevevî, İmam İbn el-Cevzi ve İmam İbn Hazm gibi diğer büyük alimlerin davasından farklı değildir; onların da akidenin (İslam İnancı) bazı konularında eksiklikleri vardır. Ancak Müslümanlar –ister âlimler ister İslam ilim talebeleri– hiçbiri saydığımız âlimlerin eserlerinden faydalanmadıklarını söylemedi! Hiçbiri bilgilerinden yararlanmayı yasaklamadı! Kesinlikle. Onlar büyük İslam imamları ve âlimleridir; öyle kalacaklardır. Profesör Seyyid Kutub söz konusu olduğunda da aynı yöntem uygulanmalıdır. Onun küçük kusurları, İslam davası için samimi çabasını ve Müslümanları İslam hukukuna ve hükümlerine uymaya, sadece Yüce Allah'a ibadet etmeye samimi davetine etki etmez... Seyyid Kutub, kendisini öldüren Mısır hükümdarı Cemal Abdünnâsır gibi yanlış yöneticilerin, katillerin ve diktatörlerin nasihat ve davranışlarını düzelterek İslam uğrunda canını vermiş en büyük İslam şehididir.

Burada, ölüm cezasını öğrendiğinde, ölümünden öncesine ait bir hikâyeyi hatırlatmak istiyorum. Çok mutlu oldu ve memurlardan biri Seyyid Kutub'un ölüm cezası, “şehitlik” haberini duyduğunda çok sevindiğini gördü. Bu memur dedi ki: “Şaşırımdı çünkü o üzgün, bunalımlı, çökmüş ya da hüsrana uğramış değildi. Bu memur sormuş: Şehit olacağını mı sanıyorsun? Size göre şehitliğin anlamı nedir? Seyyid Kutub (Allah rahmet eylesin!) şöyle cevap verdi: “Şehit, Allah'ın dininin –İslam'ın– kendisi için canından daha değerli olduğuna canından ve kanından şehadet edendir. Bu nedenle nasihatini sarf eden kimsedir. Allah'ın dinine karşılık can ve kan. Profesör Seyyid Kutub'un kalbinin (Allah ona rahmet eylesin ve cennetini ihsan eylesin!) Allah'ın ve Resulünün sevgisi ile dolu olduğunu bize hiç şüphesiz kanıtlayan pek çok söz ve davranışı vardır. Allah'tan bize merhamet etmesini, bizi ve kendisini bağışlamasını dileriz. Allah'ın salatı Peygamberimiz Muhammed'e, ailesine ve tüm ashabının üzerine olsun.”⁹².

---

⁹² Hamud bin Akla el-Şuaibi, <http://www.mosshaf.com/ar/main>, h. 5/16/1421.

8. Bu kitabın yazarı olan Prof. Dr. Hayreddin Hoca diyor ki:

Mübalağaya varmadan bitirebilirim ve Cenâb-ı Hak benim en büyük şahidimdir ki, Profesör Seyyid Kutub'un Fî Zilâli'l-Kur'ân adlı tefsiri, birinci dereceden çağdaş eğitim yorumu yapan bir ekol, toplumsal, ahlaki, edebi, retorik, akademik, dinamik bir tefsirdir. Bu kitabı okuyarak, Yüce Allah'ın lütfuyla, ölü kalpler, bilinçsiz zihinler ve mağlup ruhlar canlanır. Bu tefsiri okumakla gözleri kurutur; Allah'ı ve Resulünü, Kuran'ı, Müslümanları ve bu tefsiri yazanın sevgisini de kalplere sevdirebilir. Aynı zamanda Allah davetçilerinin ve İslami ilim talebelerinin kalplerinde Allah'a doğru ilerlemek için Allah'a iman ateşini tutuşturur, davetin haritasını çizer ve İslam'ın kanunlarının her alanda uygulanmasıyla Allah'ın rızasına ulaşılır.

Bu kitap, farklı ırk, sınıf, bilgi ve kültür düzeylerine sahip muhataplara davet olup onların entelektüel, psikolojik ve davranış seviyelerini göz önünde bulundurarak ve nasıl davranmaları gerektiğini açıklayarak Allah'ın kanunlarını yavaş yavaş anlamalarına yardımcı olur. Müslümanların dağınık düşüncelerini

düzenler, çarpık saflarını değerlendirir ve onlara İslam'ın gerçek doğasını ve ilim, hidayet ve parlak bir kitapla yürümleri için ilahi yöntemin doğasını açıklar. Bu yorumu yazana, bu yorumu okuyana ve bu yorumu uygulayana ne mutlu! En iyisini Allah bilir!

Seyyid Kutub'un Tefsir Metodu

Seyyid Kutub'un tefsirinde aşağıdaki özelliklerin mevcudiyetini fark ettik:

1. Konuya yaklaşımı ve çalışmanın başarısı ve ciddiyeti
2. Selefî üslubu
3. İnsanın rolü ve konumunun netleştirilmesi
4. Kuran'ın vahyini tarihi gerçeklere dayandırması
5. Sahabenin Kur'ân ile etkileşimine ilişkin açıklamaları
6. Çağdaş İslam düşüncesini düzeltmek ve günümüz İslam dünyasının analizini yapmak
7. Materyalizmin meydan okumalarıyla yüzleşme hareketi ile ilgili konuların tartışılması
8. Kuran'daki estetik anlatımların sanatsal yorumu⁹³
9. İmanla ilgili Kur'ân ayetlerinin geniş tahlili, anlamlarının izahı, imaları, ilkeleri ve tahlilleri⁹⁴

Bu özellikler, müellifin pek çok meseleyi ele aldığı *Fî Zilâli'l-Kuran* tefsirinin değerini ispatlamaktadır. Sık yapılan analizler, yazarın engin bir bilgiye sahip olduğunu açıkça teyit etmektedir.

---

⁹³ *Fî Zilâli'l-Kur'ân fi'l-Mizan*, ss. 305-400.

⁹⁴ *Medhal ilâ el-Tefsir ve Ulûm el-Kur'ân*, s. 267.

Bu tefsirde göze çarpan diğer özelliklerden bazıları aşağıda sıralanmaktadır:

1. İslam inancının hakikatlerine dayanmak ve bunları her şeyin temeli saymak
2. İnsanların kalplerinde imanları yer alana kadar akide meselelerinin tekrarlanması, dinin esaslarına ve ilahi otoriteye başvurulması. Gönüller temizse her şey temizdir, kalpler bozursa gerisi bozuktur.⁹⁵

II. Seyyid Kutub'un Tefsirindeki Yöntemi

Seyyid Kutub'un tefsiri ve metodu hakkında yazan bazı âlimlerin eserlerini incelediğimizde Allah kelamının tefsirinde onun başvurduğu metot ve esaslar hakkında şu sonuçlara varabiliriz:

- İlk olarak, Seyyid Kutub, tartışılan belirli ayet veya ayetlerin vahiy amacına, ilgili hedeflere ve sürenin tematik bütünlüğüne ve burada bahsedilen karakterlere işaret eder. Ardından alınacak dersleri ve sonuçları sunarak ayrıntılı bir şekilde yorum yapmaya devam eder.⁹⁶
- Bir ayetin nüzul sebebi bilindiği zaman Kutub, sahih rivayetlere dayanarak ona işaret eder. Ayetin manasıyla ilgili olarak farklı âlimlerin görüşlerini de aktarır. Kutub dil yönüne önem vermekte; bilincin ihyası, kavramların ıslahı ve İslam'ın hayatla etkileşimi üzerinde durur.⁹⁷

---

⁹⁵ Seyyid Kutub, Mukavvimat et-tasavvur al-islami, Uluhiye ve Ubudiye bölümü, s. 41, Hakikatü'l-ilahiye, s. 81

⁹⁶ Adnan Muhammed Zarzur, "Uzun olsun, kısa olsun, sürenin tematik birliği fikri Seyyid Kutub'a aittir ve soruyu ilk ele alan odur" diye yazıyor. Daha fazla ayrıntı için bkz. *Medhal ilâ el-Tefsir ve Ulumihi*, s. 267.

⁹⁷ Menna Kattan, *Mebâhis fî Ulum el-Kur'ân*, s. 334.

- Filozofların sözlerinden bahseder ve fikirlerini rasyonel argümanlarla ele alır; onların şüphelerini reddeder, din ve tevhit ile ilgili konularda yöntemlerinin geçersizliğine açıklık getirir.⁹⁸
- İnsan yapımı yöntemlerin geçersizliğini kanıtlamak için komünizm, Marksizm, demokrasi, kapitalizm gibi sosyal ve pozitif sistemleri açıklar, analiz eder. Peygamber'in (s.a.v.) müşriklere ve Yahudilere karşı tutumunun siyasi ve sosyal tahlillerini yapar; hicretin sebeplerini izah eder.

---

⁹⁸ Belki de Kutub'un Kur'an tefsirine yaklaşımı, derin felsefi meseleleri bilmediğini iddia eden bazı kişisel muhalifler tarafından kendisine yöneltilen bazı suçlamaların nedeniydi. Ahmed Salahadin el-Musilli şöyle yazmaktadır: "Ancak Kutub; felsefe, tarih ve bilim ve hatta geleneksel bilimler hakkında derin bir bilgiye sahip değildi. Bilgisi genel ve çeşitli olmasına rağmen Seyyid Kutub, Peygamber'e (s.a.v.) vahyin nakledilmesi dışında başka bir rol vermemiş, böylece onun derecesini dogmatik kelamcılar, filozoflar ve alimlerin seviyesine indirmiştir. Yani Kutub'un peygamberlik hakkındaki bilgisi zayıftı, çünkü âlimlerimiz ve hatta gayrimüslimler bile Peygamber hakkında Seyyid Kutub'dan daha iyi bir fikre sahiptiler. Görüşlerinin çoğu, filozofların görüşlerine benziyordu..." Bkz. *el-Fikr el-İslami'l-Mu'asir*, ss. 46-56, 57-152.

Bu hocaya ve benzer düşünenlere cevabımız iki yönlüdür:

1. İslam'da diğer bazı dinlerde olduğu gibi kişi ve varlıklar kutsallaştırılmaz. İslam'da Peygamber'e (s.a.v.) Cenâb-ı Allah'ın ona verdiğinden fazlasını veremeyiz. Hıristiyanların Meryem oğlu İsa'yı yücelttikleri gibi biz onun otoritesini yükseltmeyiz. Allah'ın sözleri üzerinde düşünülürse bu anlaşılacaktır. "Söyle ki: Ben ancak sizin gibi bir ölümlüyüm. Rabbim bana ilahınızın ancak bir tek İlah olduğunu ilham ediyor." (Kehf, 110). Kutub'un Peygamber (s.a.v.) anlayışı bu ayete dayanmakta ve onun sınırları içinde kalmaktadır. Peygamber (s.a.v.) bir insandır, ancak onu diğerlerinden ayıran kendisine inen vahiydir.

2. "Seyyid Kutub alim değildi." sözü Seyyid Kutub'un cahil olduğunu mu ima eder? Bilimsel yönetime göre, kişi iddiasını desteklemek için gerçekler sunmalıdır. Eğer biri rapor verirse, raporu kanıtlamalıdır; eğer biri bir iddiada bulunursa, bir argüman getirmelidir. Ne yazık ki bunu Profesör el-Musalli'nin konuşmasında bulamıyoruz. Seyyid Kutub'a yöneltilen tüm bu suçlamaların tarih, felsefe ve diğer bilimler alanında hiçbir temeli yoktur.

- Kâfir ve münafıklara karşı cahil, kör, yozlaşmış gibi sert ve alaycı sözler kullanmaktan çekinmez.⁹⁹
- O, tefsirinde İsrailiyata yer vermez. Çünkü bunlar sahih haberlere dayanmamaktadır. Bununla birlikte dikkat etmediği bazı İsrailiyata yer verdiği tespit edilmiştir.¹⁰⁰
- Ayetlerin teorik yönü ve sanatsal bütünlüğü üzerinde yoğunlaşır.¹⁰¹ Çoğu zaman tefsirinde İbn Kesîr ve Taberî gibi klasik müfessirlerden, ancak onlardan etkilenmeden, alıntılar yapar.¹⁰² Bazen, Kur'ân'ın ikinci suresindeki oruç ayetinde olduğu gibi, bağlamdan ayrılmadan kendi görüşünü ifade eder ve metnin zahirine dayanır.¹⁰³
- Seyyid Kutub ne aşırılığa ne de Tanrı'nın ilkelerini aşırı basitleştirmeye çalışan liberal görüşlere meyilli, ılımlı bir yorumcuymuştu. O, defalarca dile getirdiği bir gerçek olan salih ataların yöntemini tefsirinde uygulamıştır.¹⁰⁴ O, orucun devamı ve neticesi hususunda olduğu gibi İslâm fihhına dair görüşler seçmiş ve sahih delillere dayanan görüşü tercih etmiştir.¹⁰⁵
- Tıp, astronomi, fizik ve kimya gibi modern bilimlerden de bahseder, ancak Kuran'ın sözde bilimsel yorumuna karşı büyük bir ihtiyat gösterir. Çünkü bilimsel buluşlar ve bunlara dayalı teoriler değişkendir, oysa Kuran ayetleri asla değişmez. Bu nedenle Seyyid Kutub'un ayetlerin bilimsel yorumunu genel olarak veya özel olarak reddettiği doğru

⁹⁹ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. I, s. 45.

¹⁰⁰ A.g.e., s. 45.

¹⁰¹ Muhyi Hilal Serhan Muslim el-Cafer, *Menâhic el-Mufasssirin*, Dar el-marife, 1980, 1. Baskı, s. 268; *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 2, ss. 3598-3599.

¹⁰² *Medhal ilâ el-Tefsir ve Ulumihi*, s. 269.

¹⁰³ *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 6, ss. 3598-3599.

¹⁰⁴ *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 6, s. 3560.

¹⁰⁵ *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 6, s. 3560.

değildir.¹⁰⁶ İman meselelerinde Allah'ın Kuran'da bildirilen hayat, kudret vb. sıfatlarını tasdik eder.

- Kutub, Mekke ve Medine ayetleri arasında ayırım yapar; çünkü her dönemin kendine özgü öncelikleri bulunmaktadır.¹⁰⁷
- Kutub'un Kur'ân tefsirini dayandırdığı ilkeleri sıralayarak kullandığı yönteme ilişkin bölümü sonlandırıyoruz:

1. Edebi yöntem
2. Kur'ân metninin tecrübesi
3. Gerçekçilik ve dinamizm
4. Estetik ve sanatsal tefsir
5. Metnin tematik bütünlüğü
6. Önyargısız bir şekilde metinden ilham almak
7. Kuran'da belirsiz konulara girmemek
8. İsrailiyyat'a karşı dikkat etmesi
9. Fıkıh söz konusu olduğunda hukuki ihtilaflardan kaçması
10. Dilbilimsel noktalarda uzun ayrıntılardan uzaklaşma

---

¹⁰⁶ A.g.e., c. 2I, ss. 1216-1217; C. 6, ss. 3713-3714.

¹⁰⁷ Seyyid Kutub'un üslubu ve yöntemine dair detaylı bilgi için bkz. Fahd bin Abd el-Rahman bin Suleyman er-Rumi, *İtticahat el-Tefsir fi'l-Karn el-Rabi aşer*, C. 2; s. 999; Salah Abdülfettah Halidi, *Mefatih li'l-Taamu mael-Kuran*; A.y., *Fî Zilâli'l-Kur'ân fi'l-Mizan*; Simat el-zilal bölümü, s.19; Menna el-Kattan, *Mebâhis fi Ulum el-Kur'ân*, s. 334; Adnan Muhammed Zarzur, *Medhal ilâ el-Tefsir ve Ulumihi*, ss. 260-270.

11. Kur'ân metniyle doğrudan ilişki¹⁰⁸

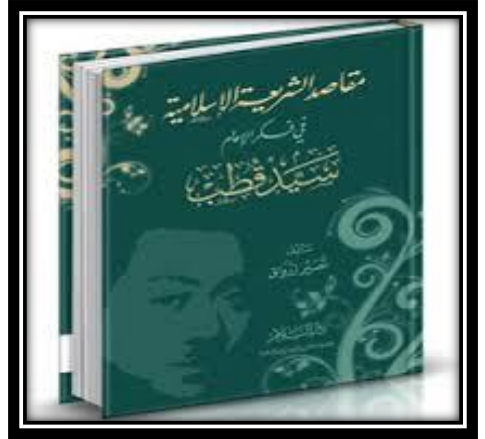
Bu bölümde anlattıklarımız, *Fî Zilâli 'l-Kur'ân* adlı eserin klasik bir tefsir olmadığını ve müellifinin müfessir olmadığını iddia eden ve ne yazık ki iddia etmeye devam eden herkese cevabımızı teşkil etmektedir.

Yukarıda sayılan esaslar tefsir için şart ve esaslar değilse nedir?

Yorumda rastladığımız diğer iki ek ilke ise şunlardır:

1. Yazarın, erken dönem ya da çağdaş müfessirlerden etkilenmeden ayetleri farklı açılardan değerlendirebilme kapasitesi
2. Kendine güveni ve kendi sonuçlarına ulaşana kadar diğer görüşler karşısında teslimiyetçi olmaması;

Bunlar, Seyyid Kutub'un Kur'ân tefsirinde kullandığı metodolojiye dair sınırlı araştırmamızın sonuçlardır. En iyisini Allah bilir!

2008 yılında Doha'da düzenlenen Kuran: Çağdaş Tefsir Yaklaşımları adlı konferansında tebliğim Seyyid Kutub: Bir yaklaşım adlı tebliğimi sunarken. Tebliğimin dili Arapça.(Kitabın Yazari prof.Dr.Hajredin Hoxha-sagdan)

¹⁰⁸ Daha fazla detay için bkz. Fahd bin Abd el-Rahman bin Sulayman el-Rumi, *İtticahat el-Tefsir fi'l-Karn el-Rabi aşer*, s. 999.

III. Davet ve Kur'ân-ı Kerim'in En'âm Suresine Dayanan Davet Usulü

1. En'âm Suresinin Seçilme Sebepleri

Çalışmam için Kuran sureleri arasında En'âm suresini seçme kararımı etkileyen birkaç neden bulunmaktadır:

* Bu mübarek ve uzun sure, Medine'de nazil olduğu söylenen birkaç ayet dışında Mekke'de indirilen surelerden biridir. Genel olarak Mekke'de vahyolunan sureler, daha çok iman ve davete teşvik yönleriyle karakterize edilir. Bu nedenle En'âm suresi, bu çalışmanın konusu ile tam bir uyum içerisindedir.

* Bu mübarek surenin ayetlerinde Allah'ın varlığı, yaratılışı, ilâhî kudreti ve kâinatın hakimiyeti, insan, cin, mümin ve kafirlerle ilgili meseleler hakkında birçok kozmolojik delil ve kanıtlar bulunmaktadır. En'âm suresinin 11-14, 59-66 ve 95-99. ayetleri okunduğunda bunların Yüce Allah'a yapılan daveti esas alan bu tezin konusuyla doğrudan ilgili olduğu görülecektir.

* Bu mübarek surede eski kavimlerden, bu kavimlere rehberlik etmek için peygamberlerin ve resullerin kendilerine Allah'tan vahiy geldikten sonraki durumlarından, insanların elçilere ve peygamberlere karşı davranışlarından bahsedilmektedir. Peygamberlerin bu kavimlere karşı tutumlarını da ele almaktadır. Onların örneklemesi nedeniyle özellikle bugünkü davetçiler için yol gösterici bir suredir (Bkz. 6-10 no'lu ayetler).

* Bu mübarek sure, insanları dine çağırarak için günümüzde davetçiler tarafından uygulanabilecek ve uygulanması gereken çeşitli yol ve yöntemleri içermektedir. Allah'ın azametini ve her şey üzerindeki hakimiyetini ispat etmek için muhatap oldukları kişilerin durumuna göre sabır, sebat,

akılcı tartışma ve muhaliflere soru sorma gibi yaklaşımların çeşitliliği bu surenin ayetlerinde yer almaktadır (Bkz. 17-18, 33-34-35-38 ve 50-52 no'lu ayetler).

* Bu mübarek surenin faydaları, geçmiş insanların hikayelerinden ve kaderlerinden ders çıkarmada yatmaktadır. Bu bölüm, insanları Allah'ın nimetlerini anmak ve meydan okumaya başvurmak konusunda uyaran, emreden ve sakındıran bir yöntem içermektedir (Bkz. 11-13 ve 46-47 no'lu ayetler).

* Bu mübarek sure, Ehlikıtap mensupları ve onların Peygamber'e (s.a.v.) ait bilgilerini gizlemeleriyle ilgilidir. Bu husus özellikle Allah'a davette diyalog aşamasında çok önemli bir noktadır.

* Bu mübarek sure, Müslümanlarla zalimler arasındaki temel farkı açık ve doğrudan bir şekilde göstermektedir. Bu da davet edenlerin görevlerinin karmaşık olduğunu anlamaları gerektiğini ima eden bir gerçektir. Müslümanlar ile kâfirler arasındaki fark açıkça ortaya konulmalı ve açıkça belirtilmelidir (Bkz. 55-57, 68 no'lu ayetler).

* Bu mübarek sure, İbrahim'in (a.s.) kıssasında açıkça anlatıldığı gibi geceleyin ayı, gündüzleri güneşi vb. gördüğü zaman hakikati araştırma ve inceleme temelli akıl yürütmenin meşruiyetini açıklamaktadır (Bkz. 74-79 no'lu ayetler).

* Bu mübarek sure, Allah'ın peygamberlerinin ve elçilerinin çoğunda yöntemleri farklı olsa bile tek olan bir ortak davetten bahseder (Bkz. 82-90 no'lu ayetler). Aralarındaki yöntem ve yaklaşım farklılıklarına rağmen nasihat amaçlarını birleştirmek zorunda olan davetçiler için bu çok önemli bir husustur.

* Bu mübarek sure, iman yönünden temel ilkelerin yanı sıra yasama, hukuki ilişkiler, ibadet vb. gibi farklı dini alanları da içerir (Bkz. 103, 108, 118, 137, 121, 151-153 no'lu ayetler). Bu, davetçisinin kendine güvenini büyük ölçüde etkilediği gibi onun ahlak ve kültürünün şekillenmesinde de önem arz etmektedir.

* Bu mübarek sure, Mekkelilerin cahiliye dönemi putperestliğinin, yani Allah' ortak koştukları ilahlara bağışlar ve kurbanlar sunduklarını açıklar. Buradan yola çıkarak davetçinin hitap ettiği toplumun gerçeğini araştırması ve bilmesi gerekliliğini ima eder (bkz. 136, 140, 146 no'lu ayetler).

* Bu kıymetli sure, âlimlerin “on nasihat” olarak adlandırdığı önemli nasihatler içermektedir. Bu on tavsiyenin İslam hukukunun doruk noktası olarak kabul edildiğini söylemek abartı olmaz. Örneğin, Bir Müslümanın dünya görüşünün temeli olan tevhidi desteklemek anlamına gelen Allah'a ortak koşmamak; Cenâb-ı Hakk'ın en çok tercih ettiği amellerden olan anne ve babaya iyilik; yoksulluk korkusuyla çocuklarını öldürmemek, çünkü Yüce Allah onların Rabbi ve rızkı verendir (Rezzak) (Bkz. 151-153 no'lu ayetlerde bulunan prensipler, davetçilere dinin önceliklerine odaklanmaları ve daha sonra ikincil konularla ilgilenmeleri için rehberlik eder ve talimat verir.).

* Seyyid Kutub'un bu sureye yazdığı uzun ama hoş ve önemli girişi, onun Fî Zilâli'l-Kur'ân tefsirinde kaleme aldığı en uzun giriştir. Burada Seyyid Kutub, surenin nazil olduğu Mekke dönemindeki vahyin önemini ve Müslüman toplumu inşa etmenin ön koşulu olan adımları ve önlemleri açıklar. Bunlar ise davetçilerin, imana davet ettikleri kimselerle birlikte geçirecekleri uzun zamanın imanı kalplere ve akıllara yerleştirmeye hazır olabilecekleri duruma gelene kadar geçirilmesi gereken uzun sürenin bir göstergesidir. İnsanlara

varlıklarının sırrını, evrenin varlık nedenini, gerçek kimliğini, kökenini, yaratılış şeklini, yaratılış nedenini ve sonunu açıklamadan, çabalarının hızlı sonuçlanması beklenmemelidir. Bu, Seyyid Kutub'un yaklaşımıdır.

* Belki de beni bu mübarek sureyi incelememe iten, yani bugün İslam'a davet edenler olarak karşılaştığımız zorlukları incelemeye iten en güçlü sebep buydu. Bu durum bizi, müminler arasındaki bölünme ve ihtilafın yanı sıra tam bir tevazu eksikliğini fark ettiğimiz mevcut çıkmazdan bir çıkış yolu bulana ve davet faaliyetlerimiz için usul ve bu alandaki bilgi eksikliğinden kaynaklanan zayıflıklarımızın iyileşmesine kadar insanları imana davet etmek için farklı stratejiler içeren Mekke dönemi surelerini incelemeye mecbur kılıyor.

* Bu mübarek sure, Arapların cahiliye dönemindeki hayatına dair işaretlerle doludur. Bugünlerde yaşanan çağdaş cehalet ve insanların ister yönetici, ister tebaa, ister birey, isterse topluluk olsun açık veya gizli şekilde İslam'dan uzaklaşmaları, Mekke dönemi cehaletinden daha kolay değildir.

* Bu mübarek sure, ilahi yöntemi gerçekleştirmek ve tüm ümmeti İslam'a davet edenleri bile müptela oldukları çıkmazdan çıkarmak amacıyla Allah'ın yolunda yürümenin temel ilkelerini ortaya koymaktadır. Yine de müminlerin Allah'ın kanununun uygulanmasından ve ilahi yöntemin günlük yaşamlarında deneyimlenmesinden sevinç duyacakları günün geleceğine şüphe yoktur.

2. En'âm Suresinde Yer Verilen Konular

Bu mübarek sure; bireyin, toplumun ve ümmetin hayatından birçok önemli konuyu ortaya koyar ve müşriklerin Cenâb-ı Hakk'a ve

O'nun şeriatına dair sapkınlıklarına ve cahilliklerine açıkça karşı çıkar. İnanç konusu, bu surenin başından sonuna kadar esasını oluşturmaktadır.

Bu bağlamda Seyyid Kutub (Allah rahmet eylesin!) şöyle yazmaktadır:

“Bu surede üzerinde durulan konu, tüm ilke ve unsurlarıyla iman konusudur. Bu sure, insanın genel mükâfatını, bir bütün olarak varlıkla, imanın kaynaklarıyla, gizli veya açık varlıkla ilgili ilham veren meseleleri ele alır. İnsanı göklerin ve yerin dünyasına götürür, altından sular akan çitlerle çevrili ve çitsiz bahçelerden karanlık ve aydınlığa, güneşe, aya ve yıldızlara bakar. Bu sure, insanı soyu tükenmiş kavimlerin zamanlarına götürerek hâlâ aşikâr olan izlerini ona göstermektedir. Sonra onu yerin ve denizin karanlıklarına, görünmez ve ruhun sırlarına, kadın rahminin karanlıklarına ekilip yaşayan erkek suyundan dirinin ölüden, ölüünün diriden doğduğuna kadar götürür. Ayrıca insanı cinler ve insanlar, kuşlar ve hayvanlar, daha önce yaşayanların ve daha sonra dünyaya gelecek olanların diri ve ölü, gece ve gündüz etrafında bulunan koruyucu melekler alemine götürür...”¹⁰⁹

Profesör Seyyid Kutub, kitabının başka bir yerinde bu surenin içerisinde yer verilen konuları ayrıntılı olarak ele alırken şöyle yazmaktadır:

“Bu sure, imanın temel meselelerini, Allah'ın ilâhlığı meselesini ele alır; insanları Allah hakkında bilgilendirir ve onlara varlığın kaynağını oluşturanın kim olduğunu, bu dünyadan sonra hangi sırların olduğunu, yaratıp rızıklandıran, onlarla ilgilenen, onların işlerini düzenleyen, onların kalplerini ve gözlerini değiştiren, geceyi ve gündüzü değiştiren, ikisini başlatan ve bitiren Allah'ın kullarının kim olduğunu, insanların dünyaya nasıl geldiklerini izah eder.

---

¹⁰⁹ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 2, s. 1016.

İnsanları var eden onları neden yarattı, ne kadar yaşayacaklar, nereye gideceklerini de anlatır.

Bu hayat her yerde çiçek açıyor. Onu bu ölü varlıklardan kim ortaya çıkardı? Bu harika dekorasyon, açan bu tomurcuk, açan tohum, bu parlayan yıldız, bu yükselen sabah, bu batan gece, dönen bu evren, tüm bunların arkasında kim var? Kim?

Bütün bunların arkasında hangi sırlar var? Yüzyıllar boyunca torunları tarafından değiştirilen insanlar ne olacak? İnsanların varislerini kim yaratır ve onların yerine kim geçer? Gelecek nesiller neden yaratıldı? Neden yok ediliyorlar ve neden yok oluyorlar? Yıkım denemelerinden ve ölümden sonra onların sonu, nasıl bir hesabı ve ne ödülü olacak?”¹¹⁰

Bu surede ele alınan ana konu parçalara ayrılamaz. Bu surenin ayetleri birbirinin ardına giden dalgalar gibidir.¹¹¹

Bu konunun bağlamıyla ilgili Vahba Zühayli şöyle yazmıştır:

“Genel olarak bu sure aşağıdaki konuları özetliyor:

- * İnanç ilkelerinin kanaat, etki, diyalog, tartışma, soru-cevap temelinde teyidi
- * Nübüvvetin teyidi, vahyin tebliği ve müşriklerin şüphelerinin aklî ve aklî delillerle reddi
- * Din, ahlak ve sosyal ahlak ilkelerinin “on öğüt” ile açıklanması
- * Adem’den Muhammed’e (s.a.v.) kadar özünde, yollarında ve amaçlarında aynı olan din-i mübin
- * Farklı halkların ve toplulukların uğramış oldukları ilahi adalet, Allah’ın zalimleri helak eden, müminlere

---

¹¹⁰ A.g.e., C. 2, s. 1016.

¹¹¹ A.g.e., C. 2, s. 1022.

nimetler bahşeden, sâlihlerin yeryüzüne mirasçı olmasını sağlayan ilahi adaletin tek sahibi olması

* Yasamanın kaynağı olan Allah'ın haram ve helal kıldığı şeyler.”¹¹²

Reşid İmam Hüseyin, *Kur'âniyyat* adlı kitabında, dünyanın yaşamış olduğu sorunların ve bunalımların pratik yönünü ele alırken şöyle yazmaktadır:

“Bu sure, zayıfları sömürenlere karşı savaş ilan ediyor (bkz. 119-161 no'lu ayetler). “*Yetimin malına, ergin oluncaya kadar daha hayırlısıyla yaklaşmayın.*” Emreden 152. ayet-i kerime ise ilkelerine ve kurallarına uyulması halinde tüm dünya ekonomisini yönetebilecek önemli dersleri ortaya koymaktadır.”¹¹³

Profesör Reşid, aşağıdaki hususlara işaret ederek devam etmektedir:

“Zengin ülkeler, fakir ülkeleri sömürmemeli; tam tersine ekonomik sorunlarını ve zorluklarını aşmalarına yardım etmelidirler. Zenginler fakirlere yardım etmelidir. Ancak bu şekilde işsizliğin yayılmasından kaynaklanan ahlaksızlık için hiçbir mazeret kalmayacaktır. Kişisel çıkarların peşinden koşmak yerine insanlığın mutluluğu ve ilerlemesi için her türlü çaba gösterilmelidir. Bu mübarek surenin vardığı sonuçlardan biri de İslam'ın dünya sorunlarının çözümünde ne kadar etkin olduğudur.”¹¹⁴

Bu gerçek, ünlü dünya yazarı Bernard Shaw'u da etkilemiştir:

---

¹¹² Vehbe Zuhayli, *El-tefsiru'l-Munir fil-akideti ve's-Şeriatı vel-menhec*, Daru'l-fikri'l-muasir, Beyrut 1991, 1. Baskı, C. 7, s.126.

¹¹³ Husain Rashid, *Quranology—The Practical Solution to the World's Problems and Crisis*, Ta-ha Publishers, Londra 1987, ss. 78-79.

¹¹⁴ A.g.e., ss. 78-79.

“Muhteşem canlılığı nedeniyle Muhammed’in dinine her zaman yüksek değer verdim. Her çağa hitap edebilen, varoluşun değişen evresini özümseme kapasitesine sahip gibi görünen tek din budur.”¹¹⁵

En’âm suresine daha yakından bakıldığında, yukarıda belirtilen tüm fikirlerin metninde açıkça yer aldığına ortaya çıkacağına inanıyoruz.

3. En’âm Suresinin Adı ve İsmlendirilmesinin Nedeni

Bu surenin isminin sırrı ve hikmeti konusunda Vehbe Zühayli tefsirinde şöyle yazmaktadır:

“Allah’ın yarattığı ekin ve hayvanlardan Allah’a da bir pay ayırıp kendi bâtil iddialarınca: “Bu Allah’ın, bu da O’na ortak koştuğumuz tanrılarımızın” dediler. Tanrıları için ayırdıklarından Allah adına bir şey harcamazlar, fakat Allah için ayırdıklarından tanrıları adına harcarlar. Verdikleri hüküm ne kötüdür!” (En’âm,136)

Bu, surenin isminin sebebini açıklar. Çünkü Arapçada el-En’âm terimi şu hayvanları içermektedir: develer, inekler ve koyunlar.

Vahiy sebebine gelince, daha önceki surelerde tefsir edilen kavramlarla ilintilidir. Çünkü önceki sure olan Maide suresinde, En’âm suresinin ayetlerinde de Ehl-i kitabın tutum ve inançlarını reddetmeleri, haram olan yiyecekleri ve kesimi bildirmeleri ve putlarına yaklaşmak için bazı nimetleri yasakladıkları için cahiliye taraftarlarını tenkit edilir.”¹¹⁶

---

¹¹⁵ A.g.e., ss. 78-79.

¹¹⁶ Vehbe Zuhayli, *et-Tefsir el-Muniru fi’l-Akideti ve’ş-Şeri’a ve’l-Munhec*, C. 7, s. 127. Daha detaylı bilgi için bkz. İmam Muhammed Reşid Rıza, *Tefsiru’l-*

Bu hususta ayrıca Şeyh Muhammed Reşid Rıza'nın Menar tefsirinde bu surenin sayısız sırlarından bir diğerini ortaya çıkarmak için zikredilmeye değer önemli bir yorumu bulunmaktadır.

Adı geçen âlim (Allah rahmet eylesin!) şöyle ifade etmektedir:

“Kur’ân’daki surelerin sırasını inceleyen kimse, okumasını ve ezberlemesini kolaylaştırmak için içlerinde uzun, orta ve kısa cümleler olduğunu fark edecektir. Okuyucu okumaya başlar ve uzun bölümlerden kısa bölümlere ve ardından en kısa bölümlere gider.¹¹⁷ Bu şekil okumanın canlı ve sıkıcı olmaktan uzak olmak için yapıldığı muhakkaktır. Son kısım, çocukların ezberlemesi daha kolay olduğu için ezbere öğrenilebilir. Dinde iman en önde geldiği için, Ehlikitap meselesi müşriklerin meselesinden daha fazla ele alınmaktadır. Bu yüzden Ehlikitap ilk önce tenkit edilmekte ve daha sonra müşrikler dile getirilmektedir.

Bunu en açık şekilde iman meselelerinde Bakara suresini tamamlayan En’âm suresinde görmek mümkündür. Bunu, Allah’ın peygamberlere ve elçilere, gönderildikleri insanların meseleleriyle ilgili kanunlarını açıklayan A’raf suresi takip eder. Bu, Ehlikitap için bir delildir. En’âm suresi, Arapların ve Ehlikitabın atası olan İbrahim’i daha ayrıntılı olarak ele almaktadır.”¹¹⁸

Kur’ân el-Hakim eş-Şehir bi Tefsiri’l-Menâr, Daru’l-Menar, 14, Şariu’l-inia, 1367 hicri, 3. Baskı, C. 7, ss. 384-385.

¹¹⁷ Yedi uzun sure hakkında Şeyh Muhammed Reşid Rıza şöyle diyor: Yedi uzun surenin ilkinin Bakara suresi ve sonunun ise Tevbe suresi olduğu söylenir. Yüzlerce ayeti olan sureler ise yüzden fazla veya daha az ayeti olan, hatta daha kısa olan surelerdir. Kısa sureler arasında Fatıha suresi de yer alır ve suredeki birçok bölünme nedeniyle bu sureye ‘bölünmüş’ denilir. Bkz. *Tefsiru’l-Kur’ân el-Hakim eş-Şehir bi Tefsiri’l-Menâr*, C. 7, s. 287.

¹¹⁸ A.g.e., s. 287.

4. En'âm Suresinin Değeri ve Nüzulü Hakkında

Kur'ân'ın bu suresinin değeri konusunda âlimler ve müfessirler çeşitli görüşler nakletmişlerdir. Sa'id bin Cübeyr, İbn Abbas'tan nakleder: “Arapların cahilliğini öğrenmek istiyorsanız, En'âm suresinden 130. ayeti ve sonrasını okuyun:

“Çocuklarını bilgisizlik yüzünden câhilâne bir davranış olarak beyinsizce öldürenler ve Allah'ın kendilerine ihsan ettiği helâl rızıkları hem de Allah adına yalan uydurarak haram sayanlar gerçekten ziyana uğramışlardır. Onlar kesinlikle azıp sapmış, doğru yolu bulamamışlardır.” (En'âm, 140).¹¹⁹

İmam el-Darimi de Sünen'inde şöyle demektedir: “Ebu Na'im'den, Ebu Zuheyr bin İsa'ya, Abdullah bin Halife'den 'Ömer'in şöyle dediğini nakledilir: “En'âm suresi Kuran'dan seçilmiş kısımlardandır.”¹²⁰

İbn Ebu Şeybe'nin klasik eserinde şöyle rivayet edilmektedir:

“Affan, Hamam'dan şöyle dediğini nakleder: Ebu İmran el-Cevni'den işittim: Abdullah bin Rabbah'tan işittik: Ka'b'ı şöyle derken işittim: “Tevrat'ın anahtarı Hud Suresi'nin başındadır.”¹²¹ (bazı versiyonlarda: Tevrat'ın anahtarı Maide Suresi'nin başında ve sonundadır.”

---

¹¹⁹ Buhari, Ebu Abdullah Muhamed bin İsmail, *Cami Musned Sahih Muhtasar min Umuri Resulilah ve Sunenihi va Eyamihi*, Darul Marife, Beyrut 1999, 2. Baskı, No: 3524

¹²⁰ Abdullah bin Abdurrahman Ebu Muhammed Darimi, *Sünenü'd-Darimi*, Thk.: Fevvat Ahmed Zumerli ve Halid es-Sebi el-İlami, Daru'l-kitabi'l-Arabi, Beyrut 1457 (h.), 1. Baskı, C. 2, s. 245.

¹²¹ Ebu Bekir Abdullah bin Muhammed bin Ebu Şeybe, *Musannef*, Thk.: Kemal Yusuf el-Hut, Mektebetu'l-Reşid, Riyad 1409 (h.), 1. Baskı, C. 6., s. 152.

Şeyh Muhammed bin Daris, Fedailü'l-Kur'ân adlı eserinde şöyle yazmaktadır:

“Bize, Yusuf bin Mehran’dan Süleyman bin Hazb, Musa bin İsmail ve Ali bin Zeyd tarafından İbn Abbas’tan nakleder ki: “En’âm suresinin tamamı gece nazil olmuştur.” Ali bin Musa şöyle demiştir: “O, Mekke’de geceleyin indirildi ve çevresinde yetmiş bin melek övgüler yağdırıyordu (tespih ederdi).”¹²²

İmam Muhammed bin Daris’in İsmail bin Ayyaş’tan, o da Şahr bin Haşub’dan alıntı yapan İbn Hibban’dan nakleder: “En’âm suresi Mekke’de geceleyin nüzul ettiği sırada gökle yer arasında ilahiler söylendi ve Rabbe övgülerin yankısından bütün dünya sarsıldı.” İbn Abbas’ın da şöyle dediği nakledilmiştir: “Peygamber (s.a.v.) bu tesbihatı işitince sure tamamen nazil oluncaya kadar huşu içinde secdeye kapanıp öyle durdu.”¹²³

Aşağıda, daha eksiksiz bir resme sahip olmak için En’âm suresinin değeri hakkında farklı müfessirlerin açıklamalarının bir özetini veriyorum:

İmam Fahreddin ar-Razi (Allah rahmet eylesin!) Tefsir el-kebir adlı eserinde şöyle demiştir:

“En’âm suresi; 20, 23, 91, 114, 141, 151-153 ayetleri dışında Mekke’de vahyolunan bir suredir.”

İbn Abbas’tan rivayet ettiğine göre o şöyle demiştir:

“Bu bir Mekkî sûredir ve tamamı yetmiş bin meleğin şahitliğinde nazil olmuştur. Melekler aşağı inip Mekke’nin iki yanını doldurdular ve Peygamber (s.a.v.) o gece

---

¹²² Ed-daris bin Muhamed, *Fadailü'l-Kur'ân*, el-Mektebetu’ş-şamiletu, C. 1; s. 206.

¹²³ A.g.e., C. 1, s. 206.

Medine’de nazil olan altı ayet dışında onu yazan katipleri çağırıldı.”¹²⁴

İbnü’l-Münkadir’den de şöyle nakledilmiştir:

“En’âm Suresi nazil olduğu zaman, Peygamber (s.a.v.) Allah’ı övdü ve şöyle dedi: “Bu sureye bütün uzayı kaplayan melekler eşlik etti!”¹²⁵

Usul âlimleri, bu surenin iki özelliği ile ayırt edildiğini ileri sürerler:

“Bir anda nazil oldu ve vahye yetmiş bin melek eşlik etti. Bunun sebebi olan tevhit, adalet, nübüvvet, diriliş, dinsiz ve müşrik inançlarının reddinin delillerini içermesi, usûl ilminin burada son derece önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir.”¹²⁶

İmam Kurtubi tefsirinde şöyle yazmaktadır:

“Çoğunluğa göre bu sure Mekke’de nazil olmuştur”; İbn Abbâs’tan şöyle nakledilmektedir: “Arapların cahilliğini öğrenmek istiyorsanız, En’âm suresinin 130. Ayetlerini ve devamını okuyunuz”:

“Çocuklarını bilgisizlik yüzünden câhilâne bir davranış olarak beyinsizce öldürenler ve Allah’ın kendilerine ihsân ettiği helâl rızıkları hem de Allah adına yalan uydurarak haram sayanlar gerçekten ziyana uğramışlardır. Onlar

---

¹²⁴ İmam Fahrüddin bin Allame Ziyüddin Ömer er-Razi, Hatib er-Razi olarak bilinmektedir. *Tefsiru’l-Kebir ve Mefatihu’l-Gayb* adlı tefsirlerin müellifidir. Daru’l-fikri li’t-tebaati ve’n-neshri, Beyrut 1985, 3. Baskı, 6,7. s. 149.

¹²⁵ A.g.e., C. 6,7. s. 149.

¹²⁶ A.g.e., C. 6,7. s. 149.

kesinlikle azıp sapmış, doğru yolu bulamamışlardır.”
(En’âm, 140).¹²⁷

İmam eş-Şevkani şöyle yazmıştır:

“Taberî’den, İbn Merdeveyh’ten, Ebu Şeyh’ten, Beyhakî’nin Şu’abu’l-iman’dan, Enes r.a.’dan rivayet edilmiştir. Peygamber’in (s.a.v.) şöyle buyurduğunu işittim:

“En’âm suresi, bütün yeri dolduran, hamd ve tesbih eden meleklerle beraber indirildi. Yer titriyordu ve Peygamber (s.a.v.) sürekli Subhanallah el-Azim, Subhanallah el-Azim (“Allah her türlü kusurdan münezzehtir...”) tekrar edip dururdu.”¹²⁸

A. Kur’ân-ı Kerim’deki Bazı Genel Davet Yolları

Kur’ân-ı Kerim bir hidayet ve belagat kitabıdır. Âlemlerin Rabbi olan Allah tarafından indirilmiştir. Cebrail onu insanlığa bir uyarı olarak saf Arapça olarak Peygamber’in (s.a.v.) kalbine getirmiştir.

Ne Arap ne de Arap olmayan belagatçiler, Kur’ân-ı Kerim’in mükemmelliğine denk on ayetlik tek bir sure, hatta tek bir ayet ortaya koyamadılar...

Kur’ân-ı Kerim; üstün dil üslûbu ve belagati, taze metodu ve hoş akıcılığı ile ayırt edilir. Bu lengüistik yaklaşımlara göre nasihat yolları da değişmektedir. Dr. Ahmed Ebu Zeyd, Kur’ân-ı Kerim’de

---

¹²⁷ Ebu Abdullah Muhammed bin Ahmed el-Ensar el-Kurtubi, *El-cami’ li Ahkâmi’l-Kur’ân*, Daru’l-Kitab el-Arabi; Beyrut, C. 6, ss. 382-383.

¹²⁸ Muhammed bin Ali bin Muhamed Şevkani, *Fethu’l-kadir cami’u beyner-rivajeti ved-dirayeti fi ilmi’t-tefsir*; 1834 yılında Yemen’in Sana şehrinde vefat etti. Eserdeki hadisleri tahkik eden Dr. Abdurrahman Umeyre başlığındaki bir komite idi. Daru’l-Vefa li’t-tibaati ve’n-neşri, el-Mansuriye 1994, 4. Baskı, C. 2, ss.1001-102. Daha genel bilgiler için bkz. *Tefsiru’ş-Şeyh Muhamed Muteveli Şaravi*, Daru Ahbari’l-Yevm, C. 6, s. 3491, 3492; Bkz. Şeyh Muhamed Reşid Rıza’nın *Menar* adlı tefsiri C. 7, ss. 281-287.

davetin çeşitli yöntemlerine dikkat çekmekte ve şunları not etmektedir:

- Bu yöntemlerin çoğu, insanın farklı fitratlarına uygun olup emirleri, yasakları, hikmeti, nasihati, geçmiş halkların hidayetini, amelin emredilmesini, tehditleri, örnekleri, hesapları, akla davetleri dikkate alır vs.

Aşağıdakiler, Kuran'dan bu tür yöntemlerden bir seçkidir:

- Emir ve yasak yöntemi: “*Namazı kılınız, zekâtı verin ve rükû edenlerle beraber başınızı bükünüz.*” (Bakara, 43).

- İkna edici diyalog yöntemi: “*Nûh kavmi de peygamberleri yalanladı. Kardeşleri Nûh onlara şu öğütte bulundu: “Artık Allah’tan korkup günahlardan sakınmaz mısınız?”.* (Şuarâ, 105-106).

- Nasihat ve talimat usulü: “*Firavun ailesinden olup imanını gizleyen bir mümin kişi şöyle dedi: “Adamı, ‘Rabbim Allah’tır’ dediği için öldürecek misiniz?”* (Mümin, 28)

- Teşvik ve tehdit yöntemi: “*Rabbinizden bir mağfiret ve (kötülüklerden) sakınanlar için hazırlanmış, genişliği gökler ve yer kadar olan cennet için birbirinizle yarışın.*” (Âl-i İmran, 133). “*Cehennem pusuda, içine düşecek suçluları beklemektedir.*” (Nebe, 21).

- Nimetleri hatırlama yöntemi: “*Allah, gökleri ve yeri yaratan, gökten suyu indiren, böylece size rızık olarak ürünler çıkaran ve gemileri hizmetinize sunandır. O’nun emriyle denizler ve nehirler sizin hizmetinize sunmuştur ve güneşi ve ayı size hizmette sabit kıldı ve geceyi ve gündüzü size hizmet kıldı. Ve O, kendisinden istediğiniz her şeyi size verir ve eğer Allah’ın lütfunu sayacak olursanız, onu hesaba katamazsınız. Merhaba! İnsan gerçekten zalimdir, nankördür.*” (İbrahim, 32-34).

- Geçmiş halkların sonunu hatırlama yöntemi: “*Semud ve Ad, gelecek hükmü inkâr ettiler. Semud’a gelince, onlar yıldırımla helak oldular. Âd’a gelince, onlar şiddetli kükreyen bir rüzgâr tarafından yok edildiler; onları yedi uzun gece ve sekiz uzun gün boyunca onlara empoze etti; böylece, içi boş hurma gövdeleri gibi devrilmiş yatan adamları görebilirdin. (Ey Muhammed) onlardan bir kalıntı görebiliyor musun? Firavun ve ondan öncekiler ve helak edilen topluluklar da sapıklık getirdiler. Rablerinin elçisine isyan ettiler de onları sıkı bir kavrayışla kavradı.*” (Hâkka, 4-10) Bu yöntem, geçmiş toplulukların akıbetiyle ilgilidir.

- Nasihat metodu: “*Ve (hatırlayın) Lokman oğluna nasihat ederken şöyle demişti: Ey sevgili oğlum! Allah’a ortak koşmayın. Merhaba! (O’na) ortak koşmak büyük bir yanlıştır.*” (Lokman, 13).

- Misaller vermek usulü: “*Görmedin mi, Allah nasıl bir misal veriyor: Güzel söz, güzel bir ağaç gibi, kökü sağlam, dalları göğe uzanıyor.*” (İbrahim, 24).

- Akla hitap etme yöntemi: “*İşte! Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün farklı oluşunda ve denizde akan gemilerle insanlara faydalı olan şeylerde.*” (Bakara, 164).

- Sorgulama yöntemi: “*Allah kulunu savunmaz mı?*” (Zümer, 36). “*Kendilerinden önce inkar edenlerin akıbetini görmek için yeryüzünde dolaşmadılar mı?*” (Mümin, 21)

- Meydan okuma yöntemi: “*Eğer kulumuza (Muhammed’e) vahyettiğimizden şüphede iseniz, haydi onun benzerinden bir sûre getirin ve eğer doğru iseniz, Allah’tan başka şahitlik edin. Bunu yapmazsanız -ki asla yapamazsınız- o halde,*

kafirler için hazırlanmış, yakıtı insanlardan ve taşlardan olan ateşten korunun.” (Bakara, 23-24).¹²⁹

Bu davet yöntemlerinin çoğu, yakından göreceğimiz gibi, En’âm suresinde açıklanmıştır. Seyyid Kutub’un tefsirindeki yaklaşımını ve bu yöntemlerin çoğunu Kur’ân-ı Kerim’den nasıl çıkardığını anlamak için bu yöntemlerden bahsetmek zorunda kaldık.

B. Seyyid Kutub’un Davetle İlgili Ayetleri Anlamada Kullandığı Yöntemin Özellikleri

Seyyid Kutub’un yöntemine geçmeden önce, davete dair yaklaşımının bazı özelliklerini ele almak gereklidir. Fî Zilâli’l-Kur’ân adlı tefsiri dikkatlice okuyan bir okuyucunun dikkatini çekecek en göze çarpan özelliklerden bazıları şunlardır:

- Yerel ve küresel siyasi gerçekliğin, Kuran’la ilişkisinin ve yansımalarının analizleri
- İslam dünyasının günümüzdeki siyasi durumu ve ümmetin içinde yaşadığı sosyal ve dini açmaz
- Komünizm, Marksizm, demokrasi, kapitalizm gibi insan yapımı yasaların reddi

---

¹²⁹ Bkz. *Minhacu’d-Daiyeti*, Ahmed Ebu Zejd, İslam Dünyası Vakfının İslam Davet konulu aylık kitabı, sene XII, Rabiulevel, 1414 hicri, nr. 135, ss. 116-126. Bkz. Ahmed Faiz, *Davetu Fî Zilâli’l-Kur’ân*; 2 cilt. Bu eserde müellif, Seyyid Kutub’un Fî Zilâli’l-Kuran adlı eserinde davet usulü hakkında konuşmaları toplamaktadır. Kanaatime göre bu konuda en iyi çalışmalardan biridir. Bkz. *Revaiu’l-Zilâl*, Yay. Haz.: Rami Ömer Batiye: Dar Vücuḥ li’neşri ve’t-tevzi, Riyad 2012, 4. Baskı, ; Mekasid Şeriatı İslamijeti fi Fikri İmam Seyyid Kutub, nga: Nusejr Zervak; Darus Selam lin Neshri vet Teuzij, Kahire 2009, 1. Baskı; Seyyid Kutub bade 43 amen min Istîşhadihi Mecmuatun min bahisin, Giriş bölümü Salah Abdülfetah Halidi; Yay. Haz.: Isam Faris, Daru Ammar lin-neşri vet-tevzi, 2010, 1. Baskı

- Hıristiyan kiliselerin İslam ümmeti üzerindeki olumsuz etkilerinin boyutunun farkına varılması
- İslam düşmanları olan Yahudilerin ve misyonerlerin proje ve yöntemlerinin açıklığa kavuşturulması
- Kur'ân metodundan etkilenmesi ve Kur'ân'ın nasihate yaklaşımının inanç, ilahlık, azamet vb. ilke ve öncelikler üzerinde yoğunlaşması
- Ayetlerin Hz. Peygamber'in biyografisi ve tarihi olaylarla ilişkisi. Yani hem Müslümanların Yahudiler ve Hıristiyanlar ile imzaladıkları antlaşmalar hem de Hz. Peygamber'in mektuplar ve elçiler aracılığıyla krallara ve liderlerle ilişkisi.

Okuyucu, bu mübarek sureyi incelerken özellikle de Seyyid Kutub'un tefsirini ve bu suredeki tefsirle ilgili ayetlere ilişkin anlayışını okurken merhumun hangi ilke ve unsurları temel aldığını elbette anlayacaktır.

Seyyid Kutub, nasihatle ilgili ayetlerden Allah yolunda davet edenlere mükemmel prensipler belirtirken çeşitli mesele ve metotlara da ışık tutmaya çalışmıştır. Tüm bu yönlerin incelenmesi mevcut tezin kapsamı dışındadır ve bu nedenle sadece en önemli olanlara odaklanmakla yetinilecektir.

IV. Müslümanları İslahata Davet Etmek (İyileştirme)

1. İlahi Hakikat ve İbadete Dayalı İmanın Geliştirilmesine Davet

Seyyid Kutub'un yöntemindeki bu ilk önemli adımı uygun bir şekilde sunabilmek için eserinin farklı yerlerinden düşünce ve fikirlerini toplamak, bunları karşılaştırmak ve sonrasında da özetlemek gereklidir. Bu husus, yazarın ifadeleriyle ve tümevarım yöntemiyle desteklenmelidir. En'âm suresinin tefsirini çokça okuduktan sonra Seyyid Kutub'un tefsirini ve genel olarak

düşüncesini dayandırdığı fikirleri, ilkeleri ve kuralları ortaya çıkardık. Merhum Kutub, imana ve her şeye gücü yeten Allah'a davetle başlamanın önemine tamamen inanmıştı.

İman meselesinin açık veya kinayeli ya da mecazi bir şekilde işlendiği Seyyid Kutub'un kitabının tüm sayfalarını bir gösterge olarak kullanılabileceğini belirtmekte fayda var. Ancak, böyle bir görev için Onun tüm fikirlerini ve metinlerini ele almamız, bu çalışma için ayrılan alanı aşacaktır. Konu hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak isteyenler tefsire ve notlarımızda belirtilen sayfalara müracaat etmelidirler.¹³⁰

Birey ve toplum hayatının bu önemli ve temel yönünden bahseden Seyyid Kutub (Allah rahmet eylesin!), genel olarak Müslümanları, özel olarak da davetçileri bilgilendirmeyi amaçlamaktadır. Bu işin başında, önemi ve anlamı dolayısıyla geniş ve evrensel bir imanın içine yerleştirilen bir davet şekli olarak nitelenen bir örnekten başlamalıyız. Nitekim, ilk örnek anlaşılırsa ikincil konularla devam etmek mümkün olacaktır.

İmanın gelişimi insan için hayati bir rol oynar. Aynı zamanda, genelde ümmetin ve özelde ise davetçinin hayatı için büyük bir öneme sahiptir. Bu gerçek, Allah'ın Hud suresindeki Peygamber Şuayb'ın (a.s.) kavmine buyurduğu şu sözlerden kaynaklanmaktadır:

“Dedi ki: Ey kavmim! Düşünün ki, eğer ben Rabbimden apaçık bir delile dayanıyorsam ve O, beni kendisinden güzel bir rızıkla rızıklandırıyor (nasıl olur da size bir şey verebilirim)? Senden yapmamamı istediğim şeyleri arkandan yapmamayı arzuluyorum. Elimden geldiğince reformdan başka bir şey istemiyorum. Benim esenliğim ancak

---

¹³⁰ Uluhiyet kavramı hakkında bkz. Fî Zilâli'l-Kur'ân, C. 2, s. 1030, 1031, 1047, 1048, 1053, 1068, 1095, 1106, 1108, 1111, 1124, 1131, 1133, 1137, 1146, 1157, ve C.1, s. 1179, 1180, 1187, 1193, 1205, 1206, 1211, 1229, 1228, 1240, 1235.

Allah'tadır. O'na güvenirim ve O'na yönelirim!" (Hûd, 88).¹³¹

Davetin imanın ıslahı, yapılanması ve temizliği ile başlaması, insanlar için ilahi azaba karşı bir savunma olması anlamına gelmektedir ve insanların bu azaptan korunmak için ihtiyaç duydukları unsurları içerisinde barındırmaktadır. Bu gerçek, Yüce Allah'ın şu sözüne dayanmaktadır:

"Gerçekten Rabbin, kavimleri doğru işler yaparken, beldeleri zalimce helak etmedi." (Hûd, 117).

Şimdi Seyyid Kutub'un Kur'ân-ı Kerim'in Mekke döneminde insanları iyileştirmedeki ve vahyin ilk aşamalarında müminleri eğitmedeki rolü hakkında neler söylediğine göz atalım. Bu bağlamda merhum âlim diyor ki:

"Bu yeni dinin en önemli esas meselesini, yani uluhiyet ve ubudiyet ilkelerine ait olan iman meselesini ve aralarındaki ilişkiyi ele almıştır.¹³² Mekke döneminde vahyolunan Kur'ân ayetleri insanlara şu soruları sordu: "İnsan kimdir? O nereli? Nasıl ortaya çıktı ve neden? Onun sonu nerede olacak? Onu yoktan kim yarattı? Onu buraya kim getirdi ve sonu ne olacak? Algıladığı ve hissettiği bu varlık nedir? Onun

---

¹³¹ Bu ayetin tefsirinde İbn Kesir der ki: Elimden geldiği kadar ıslah olmanızdan başka bir şey istemiyorum, size emrediyorum ve elimden geldiği kadar gelişmenizi sağlıyorum. (C. 2 s. 39) Bana öyle geliyor ki ıslah terimi ile salah terimi arasında dil ve üslup farkı arasında bir sır vardır. Ayette şöyle denmektedir: Sadece yapabildiğim kadar ıslah olmanızı istiyorum. Bu ayette salah terimi değil, ıslah terimi kullanılmaktadır. Böyle bir terimi kullanmanın sırrı, yani hikmeti, burada başkalarını iyileştirmeden önce kendini geliştirmek anlamına gelmesinde yatmaktadır. Diğer bir tabir olan salah, davetçinin kendisi için değil, başkalarının iyiliği için kullanılırken böyle bir durumda davetçi, kendisini unutarak başkalarını çağırır ise, bu durum İslam davetini zayıflatır. Biz de aynı ayetle görüşümüzü savunuyoruz: Sizi yasakladığım şeylerden dolayı sana karşı çıkmak istemem. Allahu âlem!

¹³² Şeyh Muhamed Saleh Usaimin, *The Muslim Belief*, çev. Dr. Mani Hammad Yuhani, s. 9.

görünmez efendisi kim? Gizemlerle dolu bu evreni kim yarattı? Kim düzene koydu ve kim kontrol ediyor? Gözümüzün önünde gördüğümüz şeyleri kim değiştiriyor?” Aynı zamanda ona Yaradan’ın önünde nasıl duracağını da öğretti. Bu büyük soruları cevaplandırmak için on üç yıl böyle geçti...”¹³³

Yukarıda bahsettiğimiz hususlardan hareketle Seyyid Kutub’un davetle ilgili ayetleri anlama konusundaki yaklaşımının bir diğer özelliği de ortaya çıkmaktadır. O, İslam inancının, insan toplumlarının üzerine kurulu olduğu temel ve temel bir soru olduğuna inanıyordu. Ve tam da bu soruyu idrak ederek sahabe ve tâbi nesiller, İslam’ın dünyaya yayılmasını mümkün kılmışlardı. Seyyid Kutub bu ilkeyi gerçeğe, akla, tarihe ve dine dayalı olarak savunmuştur. Davetçi de bu ilkeye göre hareket etmelidir. Onu görmezden gelmesi ise hedefini kaçırmasına neden olacaktır.

Cenâb-ı Hakk’a davette imana odaklanmanın önemini daha iyi anlamak için Seyyid Kutub’un, bu soruya tekrar tekrar atıfta bulunmasına ve herhangi bir müracaatın kendisini Allah’a teşvik için çaba sarf etmesi gerektiği konusunda gönüllerin derinliklerine ulaşması ve istenilen meyveyi vermesi önemi üzerine ısrar etmesine dikkat etmeliyiz.

En’âm suresinin ilk ayeti olan “*Gökleri ve yeri yaratan, karanlığı ve aydınlığı yaratan Allah’a hamd olsun. Oysa inkâr edenler Rablerine ortaklar koşarlar.*” ayeti ile ilgili olarak Seyyid Kutub şöyle yazmaktadır:

“Yalnızca O’nun övülmeye layık olmasından dolayı tespih ve kabul, yaratılışa ve teşekkürde görülen Allah’a hamd. Bu sayede, övülen İlahi’den yaratılışın ilk özelliğine geçilir... Makro evrende yaratılışla başlar.”¹³⁴

---

¹³³ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli’l-Kur’ân*, C. 2, s. 1004.

¹³⁴ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli’l-Kur’ân*, C. 2, s. 1004.

Seyyid Kutub'un uluhiyet kavramı hakkındaki görüşü geniş ve evrenseldir. Çünkü bu hayatı, bu evreni ve aralarındaki her şeyi içerir. Hayatın ilahi evrenselliği, mutlak hakimiyete yalnızca Yüce Allah'ın sahip olduğu anlamına gelir. Her şey O'ndan doğar ve her şey O'na döner. Kanunları ve ilkeleri ancak O getirir. Bu, aynı sureden bir ayetle de desteklenmektedir. Seyyid Kutub bu konuda şöyle yazar:

“Üçüncü kısım, her iki kısmı da bir daire içinde özetler. Çünkü Allah'ın evrendeki ve insan hayatındaki uluhiyetini teyit eder. O, göklerde ve yerde Allah'tır, “*O sizin sırrınızı da, sözünüzü de bilir, kazandıklarınızı da bilir.*” (En'âm, 3) Sadece Allah, gökleri ve yeri yaratıp, göklerde ve yerde olan tek Rab'dir. Ancak O ibadete lâyıktır; tüm ilahi sorularda olduğu kadar insanların ibadet yükümlülüklerini yerine getirerek Allah'a teslimiyetinde de görülebilir.”¹³⁵

Seyyid Kutub, bu uluhiyetin İslam dinindeki hakikat ve gerçeklerle ilgili olarak, diğer dinlerin vaaz ettiği felsefî ve teorik ilâhlardan farklı olduğunu yazmaktadır.¹³⁶ Bu uluhiyet insanın içinde var olan aslî bir ilkedir ve insanın içgüdüsünden kaynaklanır.¹³⁷

Seyyid Kutub şöyle devam etmektedir:

“Birinci dalga; göklerin ve yerin yaratılmasında, karanlığın ve aydınlığın yaratılmasında, insanın çamurdan yaratılışında, insanın ömrünün sona ermesinde ve dirilişinde tanık olunan ilâhlığın hakikatini sunar. Bu gerçek, göklerde ve yerde ilâhî varlığı gösterir; çünkü O, insanların gizli ve zahirini, açık ve gizli kazanımlarını bilir. Bütün bunlar, olumsuz felsefi-teorik

---

¹³⁵ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 2, s. 1004.

¹³⁶ Ali Muhsin, *Da' Inxhil jetekellem*; (Ali Muhsen, *Let the Bible speak*; Islamic Dave Guide Center; Daman, Saudi Arabia, s. 7). İncillerde bulunan hurafeler üzerinde bir eserdir.

¹³⁷ Seyyid Kutub'un üzerine durduğu ve önemseydiği konulardan biri, insanın güdüsüdür. Bu konu hakkında bkz. C. 2, s. 1053, 1087, 1088, 1098, 1123, 1137, 1138, 1146, 1153, 1161; C. 3, s. 1202.

tanrısallığın değil, insan yaşamının gerçeklerinin bir argümanıdır. Sadece Allah'a tevekkül etmelidirler. O'nun yerine hiçbir şey konulamaz ve O'nun birliğine hiçbir şekilde itiraz edilemez. İlahi evrensellik, evrenin ve insanlığın meselelerine açık ve gizli bir şekilde hâkimdir. Doğal sonuçların sistemleştirilmesi, dünya hayatı ve kozmolojik meselelerde Tanrı'nın mutlak gücü hakkındaki gerçekleri doğrulamaktadır.¹³⁸

Seyyid Kutub, Cenâb-ı Hakk'a davetteki iman ve tevhide odaklanma konusunu,¹³⁹ aşağıdaki üç boyutu da içerir bir şekilde izah etmektedir:

“- Hâkimiyet ve hidayet konusunda tevhit

- Teslimiyet ve ibadet konusunda tevhit

- Şeriat ve Kur'ân emirleri konusunda tevhit”

Bu alanlardaki tevhidin, genel olarak Müslümanların, özel olarak da davetçilerin hayatlarındaki inanç, eğitim ve davet boyutlarından oluştuğunu iddia ediyorum. Bu husus çok önemlidir; nitekim, Yüce Allah'a davetten başka bir şeyle başlamamak gereklidir. Müslümanların bu konuda çok dikkat etmeleri gerektiğine inanıyorum.

---

¹³⁸ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 2, s. 1047; Şeyh Muhammed Reşid Rıza'nın Seyyid Kutub ile aynı görüşlere sahip olduğunu belirtmekte fayda bulunmaktadır. Bkz. *Tefsiru'l-Menâr*, C. 7, s. 299-300.

¹³⁹ İbn Teymiyye, selef-i salihinin İlahî İsimler ve Sıfatlar hakkındaki görüşlerini ele alırken şöyle yazar: “Bu konuyu selef-i salihin şeklinde idrakı ve kabulü, müminlerinin kalplerinin ve akıllarının kazandığı en güzel hidayet seviyesi ve imandır. Bu, Allah'ın Kendisinin vasıflandırdığı ile vasıflanabileceği ve Peygamber (a.s.) ve selefler O'nu, yani Kur'an ve Hadis dışına çıkmadan vasıflandırdılar.” Bu inanç ise sapma, karşılaştırma ve benzerlik yapmaksızın inanılır. Bkz. *Mecmua'l-fetava'*, cilt. 5, bölüm: “el-Esma ve's-sıfat”, s. 6-26, 1. Basım 1, 1389 H.

Seyyid Kutub'un bu konudaki düşüncelerinden bazıları aşağıda alıntılanmıştır:

“Bu yeni dalga aynı zamanda hâkimiyet, faaliyet sürdürme, teminat, güç, yıkım, fayda ve zararda aşikâr olan uluhiyet hakkındaki hakikati sunmaya çalışır... Bu, olumsuz bir felsefi-teorik ilahlığa işaret etmez. Ancak hidayetin tektanrıcılığı ve bu ikisinin teslimiyet ve ibadetin bir yansıması olduğu gerçeğine işaret eder. Peygamber (s.a.v.) Allah'tan başka kimsenin murakıp olarak kabul edilmemesini emrettiğinde, bu hususu Allah'ın ayakta tuttuğu gerçeğinden hareketle açıklamıştır. O halde Allah'tan başkasına tevekkül etmek İslâm'a aykırıdır ve şirktir...”¹⁴⁰

Bu ifadelerden hareketle Seyyid Kutub'un davetle ilgili ayetleri anlamadaki yaklaşımının bazı özelliklerini ortaya koyabiliriz:

İlahlığın birliği (tevhid-i uluhiyye) ve bunun son derece önemli olan ilkelerini tasdik ettikten sonra, olumsuz felsefi-teorik yöntemlerin aksine, kalbin ve uzuvların amelî aksiyonuna atıfta bulunur. Merhum müellif tevhidin bu önemli yönüne pratik ve dinamik boyutlar bahşeder.

Aynı surenin 14. ayeti olan “*De ki: “Gökleri ve yeri yaratan Allah'tan sonra, kendisini doyurmadığı halde başkalarını besleyen Allah'tan sonra başka bir ilah mı kabul ediyorsunuz?” De ki: “İlk itaat edenlerden olmam ve müşriklerden olmamam (emr olundum) bana emr olundu!”* üzerine Seyyid Kutub aşağıdaki hususlara işaret etmektedir:

“Bu mesele, yani Allah'ı kelimenin tam anlamıyla yegâne gözetici olarak görme meselesi, insanın Allah'a kulluğuna ve mutlak kudretine tam teslimiyetini, yalnız O'na kulluk etmesini ve bütün ibadetleri O'na vakfetmesini ifade eder.

---

¹⁴⁰ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 2, s. 1047, Mukavvimat el-tasavvur el-Islam, Bölüm 2, Uluhiyya ve el-ubudiyya, s. 81, and Hakika el-uluhiyya, s. 189.

İnsan zor durumlarda yalnız O'nun yardımına güvenmeli ve yalnız O'na dönmelidir. Bu iman meselesinin düğüm noktasıdır. Öyleyse ya İslam anlamına gelen kelimenin tam anlamıyla Allah'a samimiyetle güvenmek ya da şirk olarak kabul edilen O'na başkalarını ortak edinmek. Ancak putperestlik ve İslam asla bir kalpte bir arada bulunamaz!...¹⁴¹

Büyük âlim el-Alusi el-Bağdadi tefsirinde şöyle yazmaktadır:

“Velâyetin manalarından biri de Allah'ın yardımını talep eden ibadettir ve bu, bilinen manasıdır. Kim Allah'tan başka birinin yardımına güvenirse Allah'a kulluk edemez...”¹⁴²

Ayrıca Seyyid Kutub şunları eklemektedir: “Bu, kimin güvenilmeye layık olup kimin olmadığına dair güçlü ve derin bir içgüdü mantığıdır. Göklerin ve yerin Yaratıcısı, göklerin ve yerin her şeyini destekleyen ve hiçbirinin desteği olmayan Rabbine güvenilmezse kime güvenilebilir?”¹⁴³

Müellif şöyle devam ediyor: “Bu, hiçbir zayıflığa ve yoldan sapmaya izin vermeyen, açıkça belirlenmiş bir meseledir. İbadet, teslimiyet ve tevekkül ile yalnız Allah'a dua etmeli, O'nun her şeydeki mutlak kudretini kabul etmeli ve O'na ortak koştuktan kaçınmalıdır. Kalbiyle ve ameliyle başkası için değil, ancak O'nun Rızası için hareket etmelidir. Bütün bunlar İslam'a işaret eder... Allah'a ortak koşulur ise buna şirk denir. Bir insanın kalbinde şirk ve İslam bir arada olmaz...”¹⁴⁴

---

¹⁴¹ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 2, s. 1054.

¹⁴² Büyük İslam âlimi Ebu Fadl Şihabudin es-Seyyid Mahmud el-Alusi el-Bağdadi, 1854 (h. 1270) yılında vefat etmiştir. Onun en ünlü tefsiri ise *Ruhu'l-me'an fi Tefsiri'l-Kur'âni'l-azim ve's-Seb'u'l-mesani*, Daru ihjai't-turasi'l-Arabi, Beyrut 1985, 4. Baskı, C. 1, s. 109.

¹⁴³ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 2, s. 1054.

¹⁴⁴ A.g.e., Seyyid Kutub'a göre şirk kavramının çoğu insan ve âlimin bildiğinden ve kastettiğinden daha geniş bir anlama sahip olduğunu

Seyyid Kutub'un şirk hakkındaki fikirleri ve görüşlerinin İbn Teymiyye'nin bu konudaki düşünceleriyle örtüştüğüne inanıyorum.¹⁴⁵

---

belirtmekte fayda vardır. En'am suresinin 70. ayeti olan "*Dini oyun ve eğlence için edinenleri bırakın!*" tefsirinde Seyyid Kutub şöyle yazmaktadır: "Müşriklerin kim olduğunu bilmemiz gerek. Onlar, ister imanda, ister Allah'tan başkasının ilahlığında, isterse şeriatın ve Allah'tan başkasının şeriat ve kudretinin kabulünde olsun, ilahlık meselelerinde Allah'a ortak koşanlardır! Müslüman isimleri olsa da böyle anılması daha iyi olur bence! Dinimize itaat etmek için! (*Fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 2, s.1129). Fî Zilâli'l-Kur'ân tefsirinin bir başka yerinde de En'am suresini tefsir ederken şöyle yazmaktadır: "Bundan korkan ve O'ndan korkmayanlar, anlaşılan o ki, Kur'ân'ı doğru okumuyorlar ve Kur'ân'ı bilmiyorlar. Bu dinin doğasıdır! O halde Kur'ân'ı Allah'ın indirdiği gibi okusunlar ve Allah'ın şu sözleriyle amel etsinler. Ayette ifade edildiği gibi *Eğer onlara teslim olursanız, işte o zaman müşriklersiniz.* (*Fî Zilâli'l-Kur'ân*, s. 1216). Bu eserinde şirk hakkında bahisler vardır (*Fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 2, s. 1130 ve C. 3. s. 1233). Bu nedenle, bazı müellifler, Seyyid Kutub'u, kendisi hakkındaki her şeyi cahillik (cahiliye) ve putperestlik (şirk) olarak görmekle suçlamakta ve buna dayanarak toplumu da putperest veya cahil olarak algılamaktadırlar. Seyyid Kutub'un eserlerine dağılmış bu konudaki sözlerini tam olarak okumadıkları, kısmen okudukları (ya da seçerek okudukları) veya tercih ettikleri için yanılıyorlar, yani büyük bir hata yapıyorlar diyorum. Prof. Dr. Seyyid Kutub'un yüksek yetki ve özel konuma sahip, kelime ve manaları yerinde ve manalarıyla kullanmayı bilen bir âlim olduğunu söylemek abartı olmayacaktır.

¹⁴⁵ Kuran ayeti olan "*Onlar ahbarlarını (Yahudi hahamlarını), ruhbanlarını (Hıristiyan rahipleri) ve Meryem oğlu Mesih'i (İsa'yı) Allah'tan sonra Tanrı sandılar.*" (Tevbe, 31) tefsirinde, İbn Teymiyye şöyle der: Allah'ın haram kıldığını helal kılmakta ve Allah'ın helal kıldığını haram kılmakta onlara tâbidir ve bu iki şekilde olur:

1. Allah'ın dinini değiştirdiklerini bilmek, değişiklik yapmak ve Allah'ın haram kıldığını helal ve Allah'ın helal kıldığını haram kıldığına inanmak, Peygamber'in (s.a.v.) tebliğ ettiği gerçek dine muhalif olduklarını bildikleri halde liderlerine uymak. Bu, kendilerine dua etmeseler ve secde etmeseler de, Yüce Allah'a ortak koşmalarından dolayı küfür olarak kabul edilir. Kim dine muhalif olana uyarırsa, dine muhalif olduğunu bilir ve Allah'ın ve Peygamberin (s.a.v.) sözlerine değil de onun sözlerine inanırsa, o da müşrik sayılır.

2. Helali yasaklamaya, haramı ikinci plana atmaya inanmalarına rağmen, Allah'a karşı günahlarda tıpkı bilinçli günah işleyen bir Müslüman gibi onları

Seyyid Kutub'un sözlerinden, İslam dinine davet edenin, insanları Allah'ın hakikatine ve ilkelerine davet ederken dikkatli ve bilinçli olması gerektiği sonucunu çıkarabiliriz. İslam'ı âlemlerin Rabbinin bildirdiği şekliyle hiçbir şey eklemeyen, çıkarmadan insanlara sunabilmesi için Kur'ân-ı Kerim'i ve Peygamberimizin (s.a.v.) sünnetini çok iyi bilmesi gerekir. Tutkularının emrettiği gibi değil, gerçek İslam'ı sunmalıdır.

Bu Seyyid Kutub'un yöntemi idi. Cenâb-ı Hakk'ın kitabından öğretileri, nasihatleri ve ibretleri çıkarırken belirli bir usul kullanmıştır. Herhangi bir âlimden etkilenmemiş ve körü körüne taklit etmemiştir; aksine Tanrı'nın desteğine güvenmiştir. O, Allah'a olan güveniyle bu gerçeklere yönlendirilmiştir.

Genel olarak Müslümanların ve özel olarak da İslam davetçilerinin (din adamları, şeriat talebeleri) insanları İslam'a davet etmeleri sırasında Seyyid Kutub'un tefsirinden bu alıntılarını deneyimlemeleri ve konuyu açıklığa kavuşturabilmeleri için bu soruyu ellerinden geldiğince iyi anlamaya çalışmaları gerektiğine inanıyorum...

Seyyid Kutub şöyle yazıyor:

“Bu, uluhiyet hakikatine dair başka bir yaklaşımdır. Tanrı'nın insanlar üzerinde sahip olduğu büyük gücü ile sonsuz otoriteyle ilgilidir. Yüce Allah asla uyumaz; hükmünü kimse erteleyemez veya hızlandıramaz, kaçınılması mümkün olmayan sondur ve son hesap hiç kimseyi unutmaz. Bütün bunlar insanlar üzerinde hakimiyet kurar ve onları etkiler!

“O, kulları üzerinde her şeye kâdirdir. Ta ki, birinize ölüm geldiği zaman, elçilerimiz onu teslim alıncaya kadar

---

takip ederler. Bunlara günahkarlarla aynı şekilde muamele edilir. Sahih'ten rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Müslüman, kendisine günah işlemekle emr olunmadığı sürece istediğini dinlemeli, saygı duymalı ve sevmelidir, mahluk Hâlik'e karşı günaha saygı duymamalıdır. (*Mecmu'l-fetava*, Kitabu'l-İman bölümü, C. 7, s. 70.)

üzerinize koruyucular gönderir ve onlar ihmal etmezler. Sonra onlar, Rableri, Adil olan Allah'a döndürülürler. Şüphesiz hüküm O'nundur. Ve O, hesap görenlerin en hızlısıdır." (En'âm, 61-62)

Allah, kulları üzerinde kâdir-i mutlaktır. O'nun gücü vardır ve her şey O'nun yetkisi altındadır. Bu Efendi'nin gücü karşısında son derece zayıftırlar, kul oldukları için ne güçleri ne de yardımcıları vardır! Hüküm onların üzerindedir ve O'na teslim olurlar."¹⁴⁶

Seyyid Kutub, Allah'ın rahmetinin tecellisine ve birçok alanda O'nun ilahlığının hakikatine dair tarihi deliller, hukuki deliller sunmaktadır. Bu onun yönteminin bir parçasıdır ve Seyyid Kutub'un hayatındaki olaylardan ders çıkarmak için Peygamber'in (s.a.v.) pak biyografisine yaptığı göndermeler de bununla ilişkilidir.

Bu bağlamda Seyyid Kutub şunları söylemektedir:

“Allah'ın rahmetinin tecelli ettiği durumlar, Kur'ân ayetlerinin tefsiri sırasında detaylı bir şekilde izah edilmeden önce burada özetlenecektir:

1. Allah'ın rahmeti Resulullah'ın (s.a.v.) kalbinde görülür ve O, kendi hayatında Rabbinden delil taşır. Buna ikna olmuş ve rakiplerinden gelen hiçbir yalan veya entrika onu yoldan alıkoyamamıştır. Sonra tam anlamıyla Rabbine yönelir ve kavminin sapıklığından uzaklaşır; çünkü kendisini hidayete erdiren Allah'tan emindir:

“De ki: Allah'ı bırakıp taptıklarınıza kulluk etmekten bana haram kılındı. De ki: Ben senin heva ve heveslerine uymayacağım, yoksa sapar mıyım ve hidayete erenlerden olmam. De ki: Siz O'nu inkâr ederken ben, Rabbimden gelen açık bir delile (güveniyorum). Sabırsız olduğunuz şeye sahip

---

¹⁴⁶ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*; C. 2, s. 1109.

değilim. Karar sadece Allah içindir. O doğru söyler ve O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır.” (En’âm, 56-57).

2. Allah’ın yalancılara yönelik hükmünde, önceki nesillerde olduğu gibi azabın hızlanmaması için Peygamber’e olağanüstü bir mucize getirme tekliflerini reddetmesi. Peygamber’e (a.s.) kalsaydı, azabın hızlanmasını önleyemezdi. Dolayısıyla bu erteleme, Allah’tan bir rahmettir ve O’nun şefkatinin açık bir örneğidir:

“Hayır, ancak daha önce gizledikleri bu, onlara apaçık geldi. Ve eğer geri gönderilseler, haram olduklarına dönerler. Merhaba! onlar yalancı.” (En’âm, 28).

3. Tanrı’nın metafizik şeyler hakkındaki bilgisinde ve mevcut olan her şeyin ilahi bilgisine dahil edilmesi. Varlıkların sahip olduğu şekli ancak Allah verebilir:

“Gaybın anahtarları O’nun yanındadır. Onları O’ndan başkası bilmez. Ve karada ve denizde olanı bilir. Ne bir yaprak düşer ne de O bilir onu, yerin karanlıkları arasında bir tane, yaş ve kuru bir şey değil, ancak apaçık bir kitaptadır.” (En’âm, 59).

4. Allah’ın uykuda ve uyanık iken, yaşamda ve ölümdede, bu dünyada ve ahirette olmak üzere her durumda insanlar üzerinde uyguladığı hakimiyeti:

“Sizi gece toplayan ve gündüz işlediklerinizi bilen O’dur. Sonra belirlenen süre tamamlansın diye sizi orada yeniden diriltir. Sonra dönüşünüz O’nadır. Sonra yapmakta olduklarınızı size bildirecektir. O, kulları üzerinde her şeye kadirdir. Ta ki, birinize ölüm geldiği zaman, elçilerimiz onu teslim alıncaya kadar üzerinize koruyucular gönderir ve onlar ihmal etmezler. Sonra onlar, Rableri, Adil olan Allah’a döndürülürler. Şüphesiz hüküm O’nundur. Ve O, hesap görenlerin en hızlısıdır.” (En’âm, 60-62).

5. Dini gerçekleri inkâr edenlerin cehennemle karşılaştıklarında kendilerini kurtarmak için kendi içgüdüleriyle Allah'tan yardım dilemeleri. Onlar müşriktirler ve kurtuluş için dua ettikleri Allah'ın kendilerine türlü türlü azabı tattırabileceğini ve onlara kimsenin yardım edemeyeceğini unuturlar:

“De ki: Sizi karanın ve denizin karanlıklarından kim kurtarır? O'na alçakgönüllülükle ve gizlice dua edin (deyin): Eğer bundan (korkudan) kurtulursak, gerçekten şükredenlerden oluruz. De ki: Allah sizi bundan ve her türlü beladan kurtarır. Yine de O'na ortaklar koşarsınız. De ki: O, size üstünüzden veya ayaklarınızın altından azap göndermeye veya sizi bir fitne ile şaşırtmaya ve birbirinize zulmü tattırmaya kadirdir. Bak, anlasınlar diye ayetleri nasıl açıklıyoruz.” (En'âm, 63-65).¹⁴⁷

Buraya kadar ifade edilenlerden Seyyid Kutub'un yönteminin de tarihe dönüş, yani Peygamber'in (s.a.v.) pak biyografisine, geçmiş halkların tarihine ve elçilere karşı tutumlarına dayandığı anlaşılmaktadır. Seyyid Kutub'un yöntemi de Allah'ın gaybı bilmesi, insanların fiilleri ve halleri üzerindeki kontrolü gibi her şeyde zahir olan ilahi sıfatlarına başvurulması gerektiği gerçeğine dayanıyordu.

Daha sonra, merhum müellif iman meseleleri kadar önemli olan başka bir mesele olan şeriata dair tanımların amaçlarının açıklığa kavuşturulmasına değinmiştir:

Uluhiyet ve hakimiyet gayesi. Kulların hayatlarına sadece Allah'ın karar verdiğini ve başka hiç kimsenin böyle bir yetkiye sahip olmadığını belirtir. O'ndan başkası yasaklayamaz, yeni bir kanun koyamaz ve hüküm veremez; çünkü bunların hepsi ilâhlığın özellikleridir. İnsanların hayatları üzerinde kimsenin bir hakkı

---

¹⁴⁷ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 2, ss. 1108-1109; ve Mukavamatu't-tesavuri'l-Islami; Hakikatu'l-uluhiyye bölümü, s. 189.

yoktur; çünkü Allah'tan başka hiç kimse bu dünyada ve ahirette yaratmaz, yaşatmaz, öldürmez, diriltmez.

En'âm suresindeki ayetler, her şekilde ve her yönüyle okuyucunun kalbini derinden etkileyen görüntüler, tasvirler, tavırlar ve tonlamalarla argümanlar sunacak şekilde yapılandırılmıştır!¹⁴⁸

Seyyid Kutub'un iman konusundaki anlayışı, Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed Allah'ın Elçisidir şahadetine dayanan güçlü bir prensip üzerine inşa edilmiştir.

Bu gerçeği sık sık dile getirmekte ve bu bağlamda şunları yazmaktadır:

“İslam'da iman, Allah'tan başka ilah olmadığına, insanın kalbinden sefalet ilâhını çıkardığı ve sadece Allah'a kulluk ettiği; ayrıca mutlak gücü insanlardan uzaklaştırdığı ve sadece Allah'ın mutlak gücüne boyun eğdiği şahadetine dayanır...”¹⁴⁹

Seyyid Kutub, İslam dininin anlaşılması konusunda açık bir fikir ve yöntem oluşturmuştur. Onu bu tür fikir ve prensipleri oluşturmaya sevk eden sebep ise İslam dininin özel bir mahiyete sahip olmasıdır:

“Tanrı'nın Tevhidi ilkesi. Bütün ilahi kanunlar ve düzenler bu ulvi prensipten kaynaklanmaktadır. İslam düzeni, büyük ya da küçük tüm topluluklar için hayatın her alanına hâkimdir. Bu yönüyle İslam'ın gizemini ve doğasını temsil eder, insanın kendini inşa etme yöntemini belirler ve her türlü doğru oluşumun olmazsa olmazı olarak kabul edilir.”¹⁵⁰

---

¹⁴⁸ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 3, s. 1179, 1180; ve Hasaisu't-tesavuri'l-Islami ve mukavimatuhu; Er-Rububiye bölümü.

¹⁴⁹ Seyyid Kutub, Hasaisu't-tesavuri'l-Islami; el-Uluhiye bölümü, C. 3, s. 1211.

¹⁵⁰ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 2, s. 1009.

Seyyid Kutub, Kuran'ın Mekke döneminde art arda indirilmeye başlamasının önemini kavramıştır. “Mekkî Kur'ân fenomeni” olarak adlandırdığı bu olgu, onu uzun süre bu döneme odaklanmaya sevk etmiş; ondan ibret alarak davet stratejisi ve yöntemleri konusunda ilham edinmesini sağlamıştır. Hiç şüphe yok ki bu, davetle ilgili ayetlerin anlaşılmasına yönelik yaklaşımının temel ilkelerinden bir tanesidir. En'âm suresinin tefsirine Kur'ân'ın diğer surelerine kıyasla daha uzun giriş yapmasının nedeni de bu olabilir.

En'âm suresinde yer verdiği bu uzun girişinde Seyyid Kutub, davet ayetlerini anlamada temel yöntem olarak insanın şariat yükümlülükleri ile yükümlülüklerini yerine getirmeden önce inanç açısından eğitilmesine işaret etmektedir ki, bu yöntemi Mekke'deki uzun vahiy dönemini inceleyerek geliştirdiğini ve oluşturduğunu bir kez daha teyit etmiştir.

Seyyid Kutub konuya dair şöyle yazmaktadır:

“Eğer nasihat bu ilkeden başlamasaydı ve ‘Allah’tan başka ilah yoktur’ sancağını yükseltmeseydi, bu mübarek usul bu kadar yüksek düzeye varmayacaktı. Hiçbir şey bu ilkenin dışında geçerli değildir. Bu yöntem zor gibi görünse de gerçekte kolaydır.

Bu mübarek yöntem, samimiyetle Cenâb-ı Hakk’a dayandığı için başarıya ulaşmıştır. ‘Allah’tan başkasına’; Allah yerine akılcı öğütlere, toplumsal ve ahlaki çağrılara veya başka bir ilkeye dayansaydı, hiçbir başarı elde edemezdi.¹⁵¹

Yaptığımız bu tahlilin, tartıştığımız konu için yeterli olduğuna yürekten inanıyorum. En doğrusunu Allah bilir!

---

¹⁵¹ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 2, s. 1009.

2. Kur'ân Yöntemiyle Toplumu İyileştirmek

Yukarıdaki pasajlarda anlattıklarımızdan hareketle İslam'ın insanları önce imanlarını güçlendirmeye davet ettiği, ancak bundan sonra insanların daha geniş bir şekilde uluhiyet ve ibadet hakikatini anlamaya başladıkları sonucuna varabiliriz.

Bu durum gerçekleştiği zaman, iman, erkek ve kadınların ruhlarına daha derinden nüfuz etmeye başlar. Bu da zikredilen ilkenin güç bulduğunun bir işaretidir. Bu aşamadan sonra davetçi, davet binasını toplumunun ahlak, yaşam tarzı ve düzenini dikkate alarak kurmaya devam eder. Bu toplum, Kuran ve sünnetten çıkarılan sağlam ve güçlü ilkelere dayanmalı; daha sonra vahyedilen Kuran ilkelerine göre devam etmelidir.

“Davetçi; davetinin uzun süreceğini, yaratıcılık, dinamizm ve aktiflik içerdiği hissetmelidir. Daveti sürdürüp duygularını aşmaktadır. Onun davetle meşgul olması, çocukları ve malı için endişelenmesine izin vermez... İşte bu, samimi davetçidir. Ancak bu şekilde, insanların kalplerine dokunan ve duygularını onların arzuları doğrultusunda harekete geçiren davetine dair güçlü bir güven yaşayacaktır.”¹⁵²

Profesör Seyyid Kutub'un (Allah rahmet eylesin!) kendi tefsirinde, özellikle davet ve davetçilerden bahseden ayetlerin tefsirinde, temel prensiplerini En'âm suresinden çıkarttığını iddia etmekteyim.

İnsanlara yaklaşma usulümüz nedir ve bunu En'âm suresinden nasıl çıkarabiliriz? Bir davetçinin Kur'ân yöntemiyle toplumu iyileştirmede başarılı olması için anlaması gereken esas dini sorular nelerdir? Bu soruların cevaplarını verebilmek için tekrar Seyyid Kutub'un şiddet ve kullanımını, zalimlerden ve günahkarlardan

---

¹⁵² El-Huli El-Behiy, Tezkiretu'd-duat el-Itihadu'l-Islami el-Alemi li'l-munezzamat e't-tullabiyyeti, Daru'l-Kur'âni'l-Kerim, Beyrut 1983, 2. Baskı, ss. 44-50.

uzaklaşma, modern şirk ve takipçileri vb. çağdaş dini konulara dair yazılarına başvuracağız.

Aşağıdaki bölümde, Seyyid Kutub'un *Fî Zilâli'l-Kur'ân*'da davet ile ilgili yer verdiği ayetlere ilişkin tefsirinde ele aldığı bazı konulara döneceğiz:

A) Davetçilerin Şiddete Başvurmaları ve Güç Kullanmaları

Seyyid Kutub, Mısır'ın diktatör hükümetine karşı yazdığı ve kendisini askeri, yüksek güvenlikli bir hapishaneye hapseden savcılık tarafından daha sonra gizli delil olarak kullanılan bir mektupta Müslüman Kardeşlere katılmasından ve hareketin örgütlenmesinden şu şekilde bahsetmektedir:

“İnançlarını üst düzeyde kavrayıp davranışta, işbirliğinde ve farkındalıkta yüksek İslam ahlakını kazanmadıkça, hiçbir örgütlenmeye başlanmamalıdır. İslam ve şeriat sisteminin inşası ilkesinden ayrılmamalıyız. Bilakis, toplumların (yönetenler ve yönetilenler dahil) sahih İslami kavramlara dönmesi, toplumda söz sahibi olan unsur ve kurumları etkilemeye yetecek bir temel ilkenin oluşması hareket noktamız olmalıdır. İslami bir sistem ve şeriat kurma arzusunu ifade etmek için tüm toplumun rehberliği gereklidir. Bu, yukarıdan darbelerle değil, tüm toplumu harekete geçirebilecek toplum anlayışının ve dünya görüşünün değişmesiyle gerçekleştirilebilir. Toplum, ahlaki değerlerin ve İslam'ın uygulanmasının, yasama kaynağı olarak şeriatın kurulmasına sağlayabilmelidir.”¹⁵³

Bu sözler, Şehit Seyyid Kutub'un toplumun Kur'ân ve sünnete dayalı otantik İslami değerlerle eğitilmesi gerektiği konusundaki

---

¹⁵³ Seyyid Kutub, *Limadha ademuni?*, nşr. Kitabush-Şarki'l-Evsat; dağıtan Eş-şerike es-Suudiye li'l-ebhas ve't-teşvik; s. 43.

görüşünü açıkça ortaya koymaktadır. Bu tanıklık, Seyyid Kutub'un iktidara ulaşmak için darbeler ve devrimlerde başvurulan yöntemler olan şiddet, güç, yıkım ve patlamaların kullanılmasına inanmadığını açıkça göstermektedir. Yine de Müslüman ve gayrimüslim pek çok yazar, 2011 Ocak Devrimi'nden sonra Mısır'da yapılan demokratik seçimleri kazanan Müslüman Kardeşlere ve kendisine karşı haksız yere ithamlarda bulunmuş, türlü türlü yalanlar uydurmuştur.¹⁵⁴ İslam karşıtları 25 Ocak 2011 tarihinde seçimleri kazanan Muhammed Mursi ve Müslüman Kardeşleri devrimin çiçek ve meyvelerini gasp etmekle suçlayarak onlara karşı her türlü çabayı göstermeye devam etmektedir.¹⁵⁵

Gerçekte bu Müslüman Kardeşlere yönelik tüm iftiraların reddedilmesi için güçlü bir argümandır. Müslüman Kardeşlerin önderi imam Hasan el-Benna ve Seyyid Kutub, kendilerine sıhhatli İslam ahlakı ve hikmeti ilham eden dini liderliğin en önemli örneğiydiler; hiçbir zaman aşırılığı, isyanı, şiddeti ve cinayeti vaaz etmediler. Kendilerine yapılan tüm bu suçlamalar anlamsız ve kötü niyetlidir.

İmam Hasan el-Benna'nın ve Seyyid Kutub'un tüm yazılarını dikkatli ve derinlikli bir şekilde okumak, her ikisini suçlayanların kendilerine yakıştırdıklarını bu şekilde bir yansıttıklarına ikna olmak için yeterlidir. Ve Allah en iyi hesap yapandır!¹⁵⁶

B) İslam Dininin Doğası ve Evrenselliği

İslam'ın doğası ve evrenselliği ile ilgili olarak Seyyid Kutub'un işaret ettiği hususlardan bir tanesi bir Müslüman davetçinin,

---

¹⁵⁴ İslam'a yönelik bu tür suçlamalar, iftiralar, yalanlar ve sert saldırılar 11 Eylül olayı sonrasında internette de yaygın bir şekilde görülmektedir.

¹⁵⁵ Geçen hafta, dün ve bugün, tarih 03.02.2013, (Dr. Hfz.H.Hoxha) Katar

¹⁵⁶ Bkz. Dr. Abdulhalim Mahmud, Menhecute-terbiyeti indel-Ihvani'l-Muslimin; C. 1, 2, Metabiu Dari'l-Vefi, el-Mensura 1992, 2. Baskı; Hasan Benna'nın vaazları için bkz. Daruş-şihab, basım yılı ve yeri yoktur.

Kuran'ın saf öğretilerinden ve Peygamber'in (s.a.v.) sünnetinden oluşan ilahi metodolojinin en uygun usul olduğunu anlaması gerektiğidir. Bu bağlamda merhum Seyyid Kutub şunları yazmaktadır:

“Bu dinin doğası sonunda kendini kanıtlıyor. Bu, tamamen Allah'ın tevhidi ilkesine dayanan bir dindir. Tüm dünya düzenleri ve tüm yasamalar bu büyük kaynaktan türemiştir. Bu kaynak; geniş bir gölgeye sahip, birbirine bağlı dalları olan ve gövdesini korumak için derin köklere ihtiyaç duyan büyük bir ağaç gibidir. Bu dinin durumu böyledir, çünkü onun emrettiği düzen hayattaki her şeyi düzenler.

İslam, büyük küçük tüm insanların meselelerini, insan hayatını olduğu gibi, sadece bu dünya ile ilgili değil, ahiret meseleleri için de sistemleştirir; sadece somut ilişkilerde değil, aynı zamanda duygularda, amaçlarda ve hedeflerde... Bu din geniş, kapsamlı ve yüce bir kurumdur ve bu nedenle köklere ihtiyacı vardır...!”¹⁵⁷

Seyyid Kutub ayrıca şu hususları da belirtmektedir:

“İnsanın daha ileri eğitimi için yöntem belirlemek bu dinin gizli yönünün ve doğasının bir göstergesidir... İncanın bu şekilde oluşumu, İslam dininin evrenselliğinin ruhuna nüfuz etmesini belirler. Bu da, doğru bir oluşum, yani gövdenin görünür kısmı ile toprağın derinliklerindeki kökler arasındaki ilişkiyi sağlamak için gereklidir. Allah'tan başka ilah yok inancı en derinlerde benimsendiğinde, Allah'tan başka ilah olmayan sistem de güçlenecektir.

Teslimiyet bir inanç ilkesidir ve teslimiyet yoluyla insanlar İslam'ın tüm ilkelerini ve kanunlarını gönüllü olarak kabul ederler. Bu kanunları doğrudan reddetmezler ve sadece şekli olarak yapmazlar. İçki, faiz, kumar ve cahiliyenin diğer

---

¹⁵⁷ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 2, ss. 1009-1010.

gelenekleri ancak bu şekilde Kur'ân ayetleri ve Peygamber'in hadisleri ile ortadan kalkacaktır. Dünya hükümetleri kanunlarıyla, sistemleriyle, güçleriyle, propagandalarıyla bu tür şeyleri yasaklamaya çalışsalar da bunda başarısız oldular..."¹⁵⁸

Yukarıda yazılanlardan Seyyid Kutub'un insanlara örnekler sunarken davetle ilgili ayetleri anlama yöntemini Kur'ân-ı Kerim'e dayandırdığı görülmektedir. Böylece İslam'ın evrenselliğini hayatın her alanında büyüklere de küçüklere de, seçkinlere de sıradan insanlara da, görünene de ve görünmeyene de göstermeye çalışmıştır...

Bu evrensellik olmadan gelecek nesiller için Müslümanların durumunda bir istikrar sağlanamaz. Allah'a davet eden kişi için imanın değeri ve özellikle de kalpte yetiştirilmesi bakımından meşe ağacı örneği en güzel örnektir.

C) Başlangıç Noktası – Zalimlerin Yoluna Karşı Müminlerin Yolunun Belirlenmesi

Birisi şöyle diyebilir: “Peki, biz Kuran'ı hayatımıza model alıyoruz ama takip etmemiz gereken noktalar nelerdir? Bu yöntemin imanda ve dinamizmde nasıl bir projeyi içerdiğini ve bizim için Allah'ın görüşlerini kim açıklayacaktır? Başlangıç noktası neresidir? Kendi eğitimimiz ve toplumun eğitimi için hangi noktalara başvurmalıyız?”

Bu sorulara cevap verebilmek için Seyyid Kutub'un tasavvur ettiği Kur'âni metoda göre toplumun gelişmesine ilişkin bazı önemli soruları ele almak gereklidir.

---

¹⁵⁸ A.g.e.

Bu idealist âlim, bu soruların cevaplarını, iman esasını bir çıkış noktası ve merkez olarak almada bulmuştur. Onun bu hususa yaptığı vurgu, dini ve eğitimsel boyutlarını netleştirerek dikkatli bir şekilde konuya yaklaşmamızı zorunlu kılmaktadır.¹⁵⁹ Müminler, iyiler ve samimi Müslümanlar yolu ile kafirler, kötüler ve münafıkların yolu arasındaki farkın anlaşılabilirliğini teşkil eder. Bu ayırım yapıldıktan sonra İslami çağrının mesajı açık ve kesin bir şekilde anlaşılacaktır.

Seyyid Kutub arabadan inerek, mahkeme salonuna giderken

Seyyid Kutub ayrıca şöyle yazmaktadır:

“Bu merkez, müminlerle zalimlerin yolunu ayırt etmek için bir başlangıç noktası olmalıdır.

Teoriler dünyasında değil, gerçek dünyada onları ayırt edebilmek için, müminlerin yolunu ve zalimlerin yolunu tanımlamakla başlamalıyız. Böylece Müslüman davetçiler ve İslami hareket, kimin Müslüman ve kimin zalim olduğunu bilecektir.”¹⁶⁰

---

¹⁵⁹ Müminler ile müşrikler ve cahiller arasındaki ayırımına dair bakınız *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 2; 1167, 1168, 1053, 1055, 1054, 1055, 1057, 1058, 1105, 1106, 1107, 1109, 1123, 1126, 1127, 1128, 1131, 1141, 1167, 1168; C. 3, s. 1239, 1215

¹⁶⁰ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 2, s. 1106; Ahmed Faiz, *Tariku'd-Daveti fi Zilâli'l-Kur'ân*, Muessesetu Dar-Risaleti, Beyrut 1985, 11. Baskı, C. 1, s. 153.

Seyyid Kutub, okuyucunun kafasını karıştırmamak için görüşünü şöyle açıklamaktadır:

“Müslümanların yolu, Peygamber’in (s.a.v.) ve bu dinde onunla beraber olanların yoludur. İslam’ın Arap Yarımadası’nda müşriklere karşı çıktığı gün bu tanım mevcuttu ve açıklanmıştı. Zalimlerin yolu, bu dine katılmayanların yoludur. İslam dini putperestlik, totemizm, ateizm ve diğer sapmış inançlara karşı savaşmıştır. İslam, bu fırkalarla her karşılaştığında, izlemesi gereken yol apaçıktı. Müşriklerin ve zalimlerin yolu belli olduğu gibi muttaki müminlerin yolu da bellidir ve bu yollar arasında hiçbir karışıklık yoktur!”¹⁶¹

Seyyid Kutub, çıkış noktasını ve merkezini gösterdikten sonra, ilahi kanunun yeryüzüne tatbikini sağlamak için davetçilerin karşılaşacakları zorluk ve meşakkatlerden bahsetmeye başlar. Bu bağlamda şöyle demektedir:

“Bugün İslami hareketleri zorlayacak olan büyük zorluklar bununla değil, daha önce Müslümanlar din ve Allah’ın kanununun yaygın olduğu yerlerde yaşarken bugünlerde o topraklarda insanlar İslam’ı terk ediyor ve sadece kendi adlarına yaşıyorlar. İslam inancına sahip olduklarını zannetseler de İslam’a imanın esaslarını ve hakikatini inkâr ediyorlar!”¹⁶²

Yukarıda Seyyid Kutub’un sözlerinden aktarılanlardan İslam’ın sadece teorik olarak ayakta durmadığı, pratik açıdan da ısrarcı olduğu sonucuna varılmaktadır. İşlenen ameller İslami ters düşerken Müslüman isimlerini taşımak yeterli olmayacaktır. Seyyid Kutub bu hususu şöyle açıklamaktadır:

---

¹⁶¹ A.g.e.

¹⁶² A.g.e., C. 1, s. 153.

“İslam’ın hakikati... “Allah’tan başka ilah yoktur!” şهادetidir... Bu şهادet, bu Evrenin Yaraticısının sadece Allah olduğu, insanların ibadet ve diğer faaliyetlerinde sadece Allah’a yönelmeleri gerektiği ilkesinde görülür. Yasalarını sadece Allah’ın kanunlarından almaları gerektiğini inanıp, hayatlarında sadece O’nun gücüne teslim olduklarını ikrar ederler...

Bu anlamda Allah’tan başka ilah olmadığına şهادet etmeyen, Müslüman bir isme veya kökene sahip olmasına rağmen, şahitlik etmiş ve İslam’ı kabul etmiş sayılmaz.

Müslüman isimleri taşıyan, Müslüman kökenli olan ve bir zamanlar İslam’ın merkezi olan ülkelerden gelen insanlar var; ancak ne Allah’tan başka ilah olmadığına tanıklık ediyorlar ne de Allah’a kesin olarak inanıyorlar.”

Seyyid Kutub, İslam’a davet edenlerin ve İslami hareketlerin karşılaştıkları sorunların teşhisiyle ilgili şöyle devam etmektedir:

“Bu tür hareketler öncelikle şunlardan mustarıptir:

- Bir yanda ‘Allah’tan başka ilah yoktur’ ilkesi ve İslam anlayışını, diğer yanda şirk ve cahillik anlayışını kapsayan kargaşa, belirsizlik ve karışıklık,
- Dindar Müslümanların yolu ile müşriklerin yolu arasında ayırım yapılmaması,
- İsimler ve niteliklerin yanı sıra sembollerin ve unvanların karıştırılması ve iki yol arasında muhakeme eksikliği.”¹⁶³

Burada işaret edilenlerden Seyyid Kutub’un, genel olarak İslam ümmeti ve özelde ise davet edenler için İslami yöntemin detaylarının açıklanmasını gerekli gördüğü anlaşılmaktadır. Bu, onun davetle ilgili ayetleri anlama yönteminin bir parçasıdır ve şu

---

¹⁶³ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli’l-Kur’ân*, C. 2, s. 1106.

yüce ayetten anlaşılmaktadır: “*Kâfirlerin yolu apaçık olsun.*” (En’âm, 55).

Müellif Seyyid Kutub günümüzde Müslümanlar arasında yaşanan kavram kargaşasının sebebinin, bu konunun anlaşılması, insanların dinin öğretisi ve ilkelerinden uzaklaşması ve bunun da çoğu durumda meseleleri karıştırmalarına neden olması olduğuna dikkat çekmektedir.

Burada zalimlerden ve günahkârlardan uzaklaşmaya ilişkin bazı hususlar ile koyulacak mesafenin boyutuna dair gündeme gelen soruların altını çizmekte fayda bulunmaktadır.

Seyyid Kutub konuya ilişkin şöyle yazmaktadır:

“Hala müşriklerin kim olduğunu belirleme ihtiyacı hissediyor muyuz?

Müşrikler, Allah’a ortak koşanlardır:

- Allah’tan başka birine ilah olarak inanmak,
- Tanrı’dan başkası için ibadet
- Allah’tan başkasının yetkisini ve kanununu kabul etmek

Her kim bu kategorilerden birine girerse, Müslüman ismi taşısa da müşriktir desek daha doğru olacaktır.

Dini bir oyun olarak gören zalimlerle ilişki kurmanın biçimi, yapmamız gereken ihtiyat ve zikirden başka bir şey değildir! Bu, daha önce bahsettiğimiz herhangi bir şekilde dini bir oyun olarak gören herkes için geçerlidir.”¹⁶⁴

İmam Kurtubi, *el-Cami li ahkâmi’l-Kur’ân* adlı eserinde bu ayeti yorumlarken şöyle yazmaktadır:

---

¹⁶⁴ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli’l-Kur’ân*, C. 2, s. 1106.

“Bu ayetler, önderler ve [Allah’ın] delilleri olan imamların sapkın fikirlerini düzeltmek için günahkarlarla birlikte oturması gerektiğini düşünenlerle çelişmektedir.”

“Biz [Seyyid Kutub] söylüyoruz ki, nasihat etmek, öğüt vermek ve sapık fikirlerini düzeltmek için günahkârlarla sınırlı bir şekilde oturmaya ve ortak koşmaya izin verilir.¹⁶⁵ Sapkın günahkarların sözlerine ve eylemlerine tepki göstermemek, onların kötülüklerini kabul etmeye ve hakka karşı tanıklık etmeye işaret ettiği için yasaktır.

Bu, insanlar için kafa karışıklığına, Allah’ın diniyle ve müminlere oyun oynamaya sebep olur ve bu nedenle onlardan uzak durmak bir zarurettir.”¹⁶⁶

Seyyid Kutub’un zalimlerden ve günahkârlardan uzak durma argümanı hakkında söylenenlerden, bunun şu ayete dayandığı sonucuna varılabilir: “*Zalimlerin yolunun apaçık olması için ayetleri böyle açıklıyoruz.*” (En’âm, 55)

Burada, dinlerini yaymada genellikle yapıcı bir unsurdan ziyade yıkıcı bir araç haline gelen aşırılık yanlısı Müslüman gençlere dair çağdaş olumsuz olgudan bahsetmeye değer. Bu tür gençlerin bu gerçeğin farkında olmadığı açıktır. Beş vakit namaz kılınan mescitlerde münazara ettiklerini, tartıştıklarını ve sorun çıkardıkları, ciddi bir sebep ve ilmî dayanak olmaksızın masum ve hidayete eren yaşlı müminlere sövdükleri görülmektedir. Bu olgu,

---

¹⁶⁵ Açıklama: İmam Hasan el-Benna’nın halkın İslam’a daveti hakkında şöyle dediği anlatılmaktadır: Dağınız ve İslam daveti yapınız: Dükkanlarda ve sokaklarda, evlerde, camilerde ve kahvelerde! Genel veya özel toplantılarda! Köylerde, şehirlerde ve başkentlerde! Fabrikalarda ve imalathanelerde, kreşlerde ve okullarda!

Daha fazla ayrıntı için Müslüman Kardeşler liderlerinin, Şehit İmam Hasan Benna’nın vefatından bu yana geçen elli yıllık süre vesilesiyle yazdıklarına bakınız. Sayı 82, Şeval 1419 hicri; Ocak-Şubat 1999, s. 14-16, 28-48.

¹⁶⁶ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli’l-Kur’ân*, C. 2, s. 1129.

halk arasında dini ilimler talebelerine ve din adamlarına karşı nefrete neden olmaktadır!

Allah'ın ve Peygamber'in inkâr edildiği ve açıkça karşı çıkıldığı dükkanlarda, sokaklarda, kahve veya çayhanelerde, ticaret merkezlerinde, okullarda, şirketlerde, üniversitelerde ve eğlence merkezlerinde davetlerini yapmaları gerekir. Doğru yolda olan ile sapmış arasında bir ayırım yapmalıdırlar. Bu Kuran ayetini iyi anlamalı, şeytanın ve kendi şehvetlerinin kurbanı olmamalıdırlar. Bilakis, suçluları, hırsızları, uyuşturucu bağımlılarını, alkolikleri, yasa dışı organ ve ticari eşya ticaretine karışanları, ahlaki, mali, manevi, siyasi, ekonomik ve akademik vb. yollardan yozlaşanları davete çağırıp İslam yoluna teşvik etmelidirler. Camilerde beş vakit namaz kılan cemaati rahatsız etmemelidirler.

Allah'a davet sırasında Kuran usulünü hatırlatarak doğru yolu bulmak isteyenler için bu sözlerin kâfi geleceğine inanıyorum!

İki Müslüman Şehit: Seyyid Kutub ve Hasan el-Benna.

D) Günahkarlardan Uzaklaşmak İçin Bir Argüman Olarak İslam Tarihi

“De ki: Allah benimle sizin aranızda şahittir. Ve bu Kur’ân bana vahyedildi ki, onunla sizi ve kime ulaşırsa onu uyarayım. Allah’tan başka ilâhlar olduğuna şahadet mi ediyorsunuz? De ki: Ben böyle

bir şahidim yok!” (En’âm, 19) ayeti, teşvik ve soru sorma yoluyla öğüt veren ayetlerdendir.

Seyyid Kutub, bu ayetin tefsirinde, kâfirleri dost edinme (el-vela), Allah’ın birliği ve zalimlerden uzak durma (el-mufasalat) konularını ele alan benzer ayetlere atıfta bulunur.¹⁶⁷

Seyyid Kutub sözlerine şöyle devam etmektedir:

“İman ve zikrettiğimiz esaslar meselesi derin bir hakikattir ve müminin bu ilâhî öğretisi üzerinde uzun uzun düşünmesi gerekir... Tıpkı ilk ümmete saldırıldığı gibi, bugünkü Müslüman toplumu da dünya cahiliyesinin saldırısına uğramaktadır. Bu ayetler onların konumunu belirlemek ve bu ilkeleri takip etmek için nazil olduğunda, davetçilerin hidayet yolunu planlamak için bu tür ayetler karşısında derin derin düşünmeleri gerekir.

İslam dininin insanlığa vahyedildiği devir ve bugünkü devir aynıdır. Peygamber’in elçisi Ribî bin Amir’in İranlıların komutanı Rüstem’e açıkladığı gibi. Ribî, “Seni buraya ne getirdi?” diye sorulunca, “Allah bizi, kullara ibadetten Allah’a ibadete, din sapıklığından adalete yönelmek için gönderdi.” diye cevap verdi. Peygamber’in elçisi olan Ribî, Rüstem ve kavminin evrenin Yaratıcısı olarak Hüsrev’e inanmadıklarını, ona hediye ve kurban sunmadıklarını, ancak onun kanunlarını harfiyen, doğru-yanlış uyguladıkları ve bu yönüyle ona tapıklarını biliyordu. Bu, İslam’da kesinlikle reddedilmiştir. Allah’ın Müslüman ümmetini, insan yapımı sistemlere tapmaktan Allah’a ibadet ve İslam’ın adaletine götürmek için gönderdiğini söyledi...”¹⁶⁸

---

¹⁶⁷ Muhammed bin Selim el-Kahtani, *el-Velau ve'l-Berau fi'l-İslam min Mefahimi Akideti's-Selefi*. Aslen yüksek lisans tezi olan bu çalışma kitap olarak da yayınlanmıştır. Bkz. Tayyibe, Riyad 1401 (h.), 1. Baskı. Bu kitap bu konuda en iyi çalışmalardan biri sayılmaktadır.

¹⁶⁸ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 2, s. 1057.

E) Mesafe Koymanın Bedeli

Zalimlere ve günahkarlara zikir ve davet amacı dışında mesafe koyma meselesini tam olarak anladıktan sonra –ki, bu imanın esası kabul edilir– bu bağlamda söz konusu mesafenin ile bu yolda yapılacak fedakarlıkların bedelini bilmek gereklidir.

Aşağıda Seyyid Kutub’dan bu mesafenin bedeli hakkında alıntı yapılmaktadır:

“Mesafe koymak, müminler için zorluklar ve meşakkatler yaratabilir; ancak onları çevreleyen cahil toplum nedeniyle tutum ve kavramları ayırt edemeyince daha zarar görecektir ve sefil olacaklardır.

Allah’ın bütün elçilerinin davet tarihine bakıldığında Allah’ın yardımının ve Allah’ın elçilerinin ve müminlerin zaferine dair vaadinin yerine getirilmesinin, cemaatin dağılmasından hemen sonra meydana gelmediği tespit edilecektir. Müminler, bir tarafta iman ve hayat düzeni, bir tarafta da cahiliye inancı ve müşrik hayat tarzı sebebiyle kavimlerinden ayrılmaktadır. Bu, tüm çağrılarının ayrıldığı noktadır. Bu davetin yolu birdir ve bu nedenle de bütün peygamberlerin (a.s.) zamanlarında olduğu gibi olmalıdır.”¹⁶⁹

---

¹⁶⁹ Muhammed bin Selim el-Kahtani, *el-Velau ve'l-Berau fi'l-İslam min Mefahimi Akideti's-Selefi*, s. 40, el-Velau ve'l-Berau min Levazimi'l-İmam ve el-Velau ve'l-Berau fi'l-Ahdi'l-Mekki bölümleri s. 60 ve el-Velau ve'l-Berau fi'l-Ahdi'l-Medeni bölümü, s. 188. De ki: “*En üstün delil yalnızca Allah'ındır. O, dileyeydi elbette sizin hepinizi doğru yola iletirdi.*” (En'am Suresi, 19) ayetinin tefsirinde Şeyh Muhammed Reşid Rıza diyor ki: Burada inkâr ve ayrılma ile tasdik edilecek sorular var. Allah ona, onların şahitlik ettiği gibi şahitlik etmediğini cevaplamasını emretti. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak ona, şehadetine aykırı başka delillerle, yani Allah'tan başka ilah yoktur! şahadetini, onların taptıkları putlardan ve diğer şirk-putperestlik şekillerinden uzak

Sonuç olarak salihlerin yolu zalimlerin yolundan, müminlerin zalimlerden, ihlaslıların münafıklardan, temiz olanların sapık olanlardan, Müslümanların da Yahudiler, Hıristiyanlar ve münafıklardan ayrılmalıdır. Bu, Kur'ânî ve peygamberî bir yöntemdir. Kim onu inkâr ederse, dosdoğru yoldan sapmış ve cahillerin yoluna girmiştir.

3. Düşünme, Araştırma ve Davet Yönteminin Arifane ve Eğitimsel Şekle Göre Düzeltmesi

Kur'ân-ı Kerim; cahiliye düzeninin ahlak, sosyal hayat ve ekonomik yönden pek çok yanlış ve yanılığını düzeltmek için gelmiştir. En'âm suresi böyle bir düzeltinin güzel bir örneğidir. Arapların yanılığlarından biri de İslam dini ve mahiyetini doğru anlayabilmeleri için onların sınırlı kapasite ve bilgileri ile cehalet, zan ve şaşkınlık karanlığında sapmamaları ve kaybolmamaları için görünmeyen dünyayla ilgili meselelerle uğraşmamalarının zorunlu kılınmasıdır.

İslam dinin yasaklarına uymak, müşriklerin yaptığı gibi kader ve kader meseleleriyle meşgul olmamakla mükellefiz: *“Allah'a ortak koşanlar diyecekler ki: “Eğer Allah dileseydi, biz de ortak koşmazdık, babalarımız da. Hiçbir şeyi de haram kılmazdık.” Onlardan öncekiler de (peygamberlerini) böyle yalanlamışlardı da sonunda azabımızı tattmışlardı. De ki: “Sizin (iddialarınızı ispat edecek) bir bilginiz var mı ki onu bize gösteresiniz? Siz ancak kuruntuya uyuyorsunuz ve siz sadece yalan söylüyorsunuz.”* (En'âm, 148)

“Allah'a ortak koşanlar diyecekler ki: “Eğer Allah dileseydi, biz de ortak koşmazdık, babalarımız da. Hiçbir şeyi de haram

---

durmasını emretti. De ki: O, ancak bir tek ilahtır! Burada da önceki sözlerle ilişkilendirmeden emri tekrarlıyor, çünkü burada amaç sadece tevhittir ve putperestlik (şirk) ile tanıklık etmeye gerek yoktur.

kılmazdık.” Onlardan öncekiler de (peygamberlerini) böyle yalanlamışlardı da sonunda azabımızı tatmışlardı. De ki: “Sizin (iddialarınızı ispat edecek) bir bilginiz var mı ki onu bize gösteresiniz? Siz ancak kuruntuya uyuyorsunuz ve siz sadece yalan söylüyorsunuz. De ki: “En üstün delil yalnızca Allah’ındır. O, dileyseydi elbette sizin hepinizi doğru yola iletirdi.” (En’âm, 148-9) ayetlerin tefsirinde Seyyid Kutub şöyle demektedir:

“İkinci konu, düşünce ve tefekkür usulünün düzeltilmesiyle ilgiliydi. Allah onları kötülük yapmaktan menetmiştir ki onlar bu tür işlerden kesinlikle geri çekilsinler. Allah’ın dilemesi, kimsenin bilemeyeceği gizli bir şeydir. O zaman nasıl bilebiliriz? Ve eğer yapamazsak, bu emre nasıl itaat edeceğiz ve güveneceğiz?

“De ki: Bize ibraz edebileceğiniz bir bilginiz var mı? Başka bir şeyi takip etmiyorsunuz, ama yanılıya uğruyorsunuz!”

Allah’ın emir ve yasakları kesin olarak bilinir. İnsanlar onları kabul ediyorlarsa, neden onları terk etsinler ve bilmedikleri şeylere dalsınlar? Bu tür iddiaların cevabı şudur. Cenâb-ı Hak, insanlara görünmez şeylerin hükmünü bilmelerini zorunlu kılmadığı gibi onları arzularına göre hareket etmeye de teşvik etmez. Bilakis onları emirleri ve yasaklarını bilmeye ve onlara göre yaşamaya mecbur kılar. Bunu gerçekleştirmeye çalıştıklarında Allah onları hidayete erdirir, gönüllerini İslam’a açar ve böyle durumlarda bu mesele artık kolay ve açık, zan ve şüpheden uzak görünür!

Cenâb-ı Hak, hidayete eren insanları yaratmış olabilir veya onların kolayca hidayete erdirilmesi için kalplerinde hidayet duygusunu yaratmış olabilir; ancak insanların hidayete ulaşmak için bireysel çaba göstermelerini dilemiş ve hidayet arayanlara yardım etmek istemiştir. Ve O, dilediğini yapar!

“De ki- Nihai delil Allah’ındır. Dileyseydi hepinizi hidayete erdirirdi.” Bu, insanlar için anlaşılır bir şekilde formüle edilmiş açık bir konudur. Böyle bir felsefi veya teolojik tartışma herhangi bir

somut sonuca ulaşamayacağından dolayı İslam açısından bu konuya yönelik bir tartışma bulunmamaktadır. Tartışma, bu sorunu doğasına uymayan bir şekilde ele almaktadır. Halbuki her gerçeğin doğası, inceleme ve analiz yöntemini belirler.¹⁷⁰

Örneğin:

- Deneysel gerçek, laboratuvar deneylerine dayalı olarak analiz edilebilmektedir.
- Matematiksel gerçek, teorik ilkeler açısından incelenebilmektedir.
- Metafizik hakikat başka bir yöntemle analiz edilmelidir.
- Bu gerçeği deneysel açıdan pratik olarak tatma yöntemi”

Hem geçmişte hem de günümüzde insanlar bu yöntemlerle diyaloga girmeye ve fikri meseleleri irdelemeye çalışmışlardır. Dahası İslam, açık zorunluluklar ve yasaklar ile bilimsel bir gerçekliği gerçekleştirmek için gelmiştir. Herhangi bir metafizik spekülasyona dalmak ise şaşkınlığa giriştir. Çünkü akıl en iyi tartışmaya dalmadan çalışır ve enerjisini olumlu, gerçekçi ve görünür işlere harcamak yerine bu şekilde çalıştığında büyük enerjiler harcar. Diğer taraftan, Kur’ân insanoğluna tamamen yeni olan irfan ve terbiye metodu ile gelmiştir.¹⁷¹ Seyyid Kutub, şu ayetin tefsirinde bu yöntemi vurgulamaktadır: “*De ki: Yeryüzünde gezin de inkarcuların sonucunu görün!*” (En’âm, 11).

Burada Seyyid Kutub’un tarihle ilgili ayetlerin tefsirinde kullandığı yaklaşımın önemli bir yönüne, nesillerin eğitimindeki rolüne dikkat

---

¹⁷⁰ Bu önemli konular hakkında Şeyh Prof. Dr. Said Ramazan Buti’nin tahlili ve ayrıntılı çalışmasına bakınız, Kubra el-Yekiniyat el-Kevniye, ss. 10-70 (giriş bölümü). Bu metinde hayatımız ve düşüncemiz için çok faydalı gerçeklerle karşılaşacaksınız.

¹⁷¹ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli’l-Kur’ân*, C. 3, s. 1227.

çekmek istiyoruz. Ayrıca, tarih çalışmasının temel noktalarını ve sütunlarını İslam perspektifinden netleştirdiğini de belirtelim.¹⁷²

Seyyid Kutub, Zilâl tefsirinin birçok yerinde İslam tarihinin baştan yeniden yazılmasını istemektedir. Araplar ticaret ve geçim için yeryüzünü gezmişler ve yalancılar evlerinin önünden geçerken onlara aldırış etmemişlerdir. Kur’ân-ı Kerim diyor ki: “*Şüphesiz sizler (yolculuklarınız sırasında) sabah akşam onların (harap olmuş) yurtlarına uğrayıp duruyorsunuz. Hâlâ düşünmeyecek misiniz?*” (Sâffât, 137-138).

Cenâb-ı Hak, onlara, bizlere ve kıyamete kadar gelecek nesillere, geçmiş kavimlerin gazabına uğramamak için, hayatın Allah’ın dediği gibi ibret ve öğüt olarak devam etmesi gerektiğini bildirmek istemektedir.

Bu ayet nasihat şeklinde daveti ele alan ayetlerden biridir. Seyyid Kutub “*De ki: Yeryüzünde geziniz de inkarcuların akıbetini görünüz!*” (En’âm, 11) ayetinin tefsiri hakkında şöyle yazmaktadır:

“Yeryüzünde seyahat etmenin maksadı, gözlemlemek, tefekkür etmek ve aynı zamanda olaylarda kayıtlı ve görünür izler bırakmış olan Allah’ın kanunlarını, yani yeryüzündeki olaylara yansıdığı şekliyle nakledilen tarihe ve diğer topluluklar arasındaki olayları bilmek olmalıdır.

---

¹⁷² Doktora tezimizin ilk bölümünde (ilk 100 sayfa) İslami bakış açısıyla antik ve modern Arnavut tarihimizin eleştirel bir incelemesini ve analizini yaptığımızı gururla iddia etmek istiyorum. Çalışmanın yapıldığı tarihte (2003) ilk çalışmalardan olan bu tezde yanlış yazıldığına inandığım Arnavut tarihinin yeniden yazılmasına çağrıda bulundum. Daha ayrıntılı bilgi için kitabımıza atıfta bulunulabilir. Bkz. Doç. Dr. Hfz. Hayreddin Hoca, Doktrin e Tefsirit në Trojet Shqiptare, shek 19 dhe 20 (19 ve 20 yüzyılda Arnavut Topraklarında Tefsir Ekolleri), Çabej yayınevi, Tetova 2010, 1. Baskı.

Seyahatler bu türden olmalı. Farkındalıkla ve daha yüksek hedefler için yapılmalıdır. Bütün bunlar, Araplar için yeniydi.

Cahiliye Arapları arasında ilahi İslâmî usulün bu bilinç, düşünce, inceleme ve ilim seviyesinde meydana getirdiği dönüşümü bir düşünün. Onlar, eğitim-irfanî metodun yolunda yürümek zorundaydılar ve bu onlar için yeni bir şeydi. Bu onları cehalet çağından yüksek mevkilere çıkararak yola götürmüştür.”¹⁷³

Seyyid Kutub, bu önemli konudaki tartışmasını şöyle bitirmektedir:

“Tarihin yorumlanması açısından bu yöntem, dönemin insan zekâsı için yeni bir şeydi. Çünkü olaylar, gelenekler ve halklar hakkında hikayeler ve hikayeler dışında tarihsel bilgi o kadar fazla değildi. Analitik veya yapısal herhangi bir yöntemden yoksundu. Hem sonuçlar arasında hem de dönemler ve olaylar arasında karşılıklı bir ilişki kuramazlardı.

Kur’ânî metot, insanı bu yüksek derecelere çıkarmış ve insanlık tarihindeki olaylarda müşahede metodunu kullanmayı zorunlu kılmıştır. Bu sadece teknik, düşünce ya da bilginin resmi bir yöntemi değil, aynı zamanda da insanlık tarihinin doğru yorumlanmasını sağlayan bir yöntemdir.”¹⁷⁴

Yukarıda söylenenlerden kendi yaşamlarımız için birçok önemli ders çıkarabiliriz. Ne zaman deprem, sel, tsunami, orman yangını, fırtına, şiddetli yağmur ve kar, salgın hastalık, açlık, kuraklık vb. haberleri duysak bu olaylardan ders çıkarmalı ve esenliğimiz için Allah’a dua etmeliyiz. Kendimizi, Tanrı’nın gazabını kazanmamıza

---

¹⁷³ Dr. İmaduddin Halil, *Fi’t-Tarihi Fikretun ve Minhacun*, Beyrut 1996, 1. Baskı.

¹⁷⁴ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli’l-Kur’ân*, C. 2, ss. 1045-1046; Seyyid Kutub, *Hasaisu’t-tesavuri’l-İslami ve mukavvimatuhu*; et-Tefsiru’l-İslami li’t-tarih bölümü.

ve bugün gezegenimizi ele geçiren bu tür felaket olaylarından ders almamıza neden olan sebeplerden korumalıyız. Tövbe ve mağfiret dileyerek Allah'ın azabından sakınmak için bu zorlu imtihanlarla imtihan edilenlerin amellerini tahlil etmemiz, iyiliği emredip kötülüğü nehy ederek bireysel ve toplu amellerimizi düzeltmemiz gerekir.

V. Gayrimüslimleri İslam Dinine Teşvik Etmek

A) Evrenin İşaretlerini Gözleme ve Üzerine Düşünme Yoluna Dayalı Davet

İslam evrensel bir dindir ve mesajı bir dünya mesajıdır. Peygamber'in (s.a.v.) misyonu bütün insanları ve cinleri, müminleri ve kafirleri, salihleri ve kötülerini aynı şekilde kapsayıcıydı. Bu bağlamda Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Biz, seni ancak bütün insanlara müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. Fakat insanların çoğu bilmezler.” (Sebe', 28).

“Rasûlüm! Bütün insanlara ilan et: “Ey insanlar! Şüphesiz ben Allah'ın, sizin hepinize gönderilmiş peygamberiyim.” (A'râf, 158).

“(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.” (Enbiyâ, 107).

“Oysa Kur'an, bütün şuurlu varlıklar için bir öğüt, bir ders, bir hatırlatma kitabıdır.” (Kalem, 52).

“Âlemlere bir uyarıcı olsun diye kuluna Furkân'ı indiren Allah'ın şanı yücedir.” (Furkân, 1).

Ebu Hureyre'den rivayet edilen sahih bir hadiste Peygamber'in (s.a.v.) şöyle buyurduğu nakledilir:

“Ben altı (özellik) ile bütün elçilerden üstün oldum: Bana her türlü ilim verildi, bana korku yok, bana ganimet hakkı verildi, bütün yeryüzü bana mescit kılındı, bütün yaratıklara elçi olarak gönderildim ve ben peygamberlerin mührüyüm.”¹⁷⁵

Başka bir rivayette ise, “Her peygamber kendi kavmine gönderildi, ben ise hem kırmızı tenli hem kara tenli insanlar için gönderildim” dediği aktarılır.¹⁷⁶

Evrenselliği konu alan bu ayet ve hadisleri anlayan bir kimse, Peygamber'in mesajının bütün insanları kapsadığını görecektir.

İslam, sorumluluğumuzu yerine getirmek için Müslümanları ve gayrimüslimleri aynı şekilde teşvik etmemizi emreder. Bu, önceki ilahi mesajların mührü olarak İslam'ın mucizesinin ve üstün değerinin ek bir işaretidir.

Peygamber'in (s.a.v.) biyografisi; sahih deliller, durumlar ve dersler bakımından zengindir... Örneğin, Hz. Peygamber yabancı krallara, dini veya kabile liderlerine İslam'a davet etmek için çeşitli mesajlar göndermiştir. Bir kısmı onun çağrısına icabet etmiş, hidayete ermiş ve İslâm'a girmiş; bir kısmı ise onu reddetmiş ve O'na karşı çıkmış, günah işleyip isyan etmiştir.

---

¹⁷⁵ *Sahihu'l-Muslim*, C. 1, s. 371; Kitabu'l-Mesacid ve mevadius-salat, Mektebetu ve matbaatu, Daru'l-ihyai'l-Seyyidi'l-arabiyyeti; yorumlayan Muhamed Fuad Abdulkaki. Hadis Tirmizi Süneninde bulunmaktadır. Bkz. C. 3, s. 56 ve Tirmizi “Bu hasen-sahih hadistir” şeklinde kaydetmiştir. Dr. Muhamed Seyyid bin El-Habib: ed-Davetu ilallahi fi sureti İbrahim el-halil, nşr. Abdullah Baba Eş-Şenkiti, Mektebetu ve matbaatu Daru ihyai'l-Seyyidi'l-arabiyyeti, Kahire, 2. Baskı, s. 136.

¹⁷⁶ İmam Buhari, *Sahih*, C. 1, s. 91; Kitabu't-teyemüm; A.g.e., s. 137.

İslam, sadece Müslümanları cehaletten kurtarmak için değil tüm dünyayı kurtarmak için gelmiştir. Çağrısı açık ve şeffaftır. Kim inanmak isterse inanacak, başkaları ise şirke düşecektir. Çünkü dinde zorlama yoktur.

Bu bağlamda, her şeye gücü yeten Allah şöyle buyurmaktadır:

“De ki: “İşte bu benim yolumdur. Ben ve bana uyanlar bilerek Allah’a çağırırız. Allah’ın şanı yücedir. Ben, Allah’a ortak koşanlardan değilim.” (Yusuf, 108).

Bugün pek çok kafirin İslam’ın, Kuran’ın ve Peygamber’in (s.a.v.) hakikati hakkında hiçbir şey bilmemesi üzücü bir gerçektir. Kur’ân, Peygamber zamanından beri Ehlikitap hakkında şöyle demektedir:

“Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, o Peygamber’i öz oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Buna rağmen içlerinden bir gürûh, gerçeği bile bile gizlerler.” (Bakara, 146)

Onlar bu gerçekleri çok iyi biliyorlar ve genel olarak insanları İslam’dan, özel olarak da Müslümanlardan uzaklaştırmak için büyük çaba harcıyorlar. Örnek olarak evanjelist örgütlerin sayısının çok fazla olduğu Kosova ve Arnavutluk’taki durumu gösterebiliriz.¹⁷⁷ Bu gruplar Batı ve İslam dünyası da dahil olmak üzere dünya medyasında çok etkilidirler.¹⁷⁸

Yine de İslam’ın yuvarlak masasına çağrı yapmakla yükümlüüz. Onların öğütleri için tek ve kesin doğru bir yöntem yoktur. İslam inancı ve ışığını iletmenin birçok farklı yöntemi vardır. Davetçiler

---

¹⁷⁷ Bu iki Hıristiyan ekolü hakkında bkz. Fehim Dragusha, Edyan ve Harekât-ı Tebşiriye fi Kosova, (Yüksek Lisans Tezi), Bruney 2009, 1. Baskı.

¹⁷⁸ Değerli okurumuz, Musevilerin, Hıristiyanların ve Şarkiyatçıların İslam’a karşı yürüttükleri projeler hakkında bilgi sahibi olmak için *Fî Zilâli’l-Kur’ân* şerhini okumalıdır. Şehit Seyyid Kutub’un öne sürdüğü argümanlar başkalarının elinde olmayabilir. Bu tür projeler için Zilâl’in 1. cildinin, 1032, 1033, 1034, 1061, 1087, 1094 sayfaları ile 3. cildinin 1195, 1201, 1208, 1218 sayfalarına bakınız.

ve İslami grup ve hareketlerin liderleri de dahil olmak üzere hepimiz, Cenâb-ı Hakk'ın ve Peygamberimizin (s.a.v.) bize emrettiği gibi, diyaloga girmenin en kolay ve en uygun yolunu seçmekle mükellefiz.

Bu bağlamda Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“İnsanları Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle dâvet et. Bir mücadeleye girmen gerektiğinde, söz ve davranışında daima daha güzel olanı tercih et. Şüphe yok ki Rabbin, kendi yolundan sapanları çok iyi bilir. Doğru yolu bulanları da en iyi bilen O'dur.” (Nahl, 125)

“Onların, Allah'ı bırakıp tapındıklarına sövmeyin, sonra onlar da haddi aşarak, bilgisizce Allah'a söverler. Böylece her ümmete yaptıklarını süslü gösterdik. Sonra dönüşleri ancak Rablerinedir. O, yapmakta olduklarını kendilerine bildirecektir.” (En'âm, 108)

Kâfirlere öğüt vermede başarılı yöntemlerden biri, Allah'ın varlığına dair sesli ve suskun delillerle dolu olan evrendeki işaret ve delilleri gözlemlene yöntemidir.

Bu bağlamda Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde akl-ı selim sahipleri için pek çok delil ve ibretler vardır.” (Âl-i İmran, 190)

“Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, insanlara faydalı şeyler taşıyarak denizde akıp giden gemilerde, Allah'ın gökten indirip de kendisiyle ölümünden sonra yeryüzünü dirilttiği ve üzerinde dolaşan her türlü canlıyı yaydığı yağmurda, gökle yer arasında emre hazır bekleyen rüzgarları ve bulutları farklı yönlerde evirip çevirmesinde aklını kullanan bir topluluk için elbette

Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren deliller vardır.”
(Bakara, 164)

İbn Teymiyye şöyle demiştir:

“Kesin inanç, Kuran'ı ve insanları, ufku ve ilme dayalı amelleri konu alan ayetleri düşünmekten de gelir...”¹⁷⁹

İmam Gazzâlî, hacimli İhyâu Ulûmi'd-Dîn adlı eserinde tefekkür ve hakikat değerinden bahseder.¹⁸⁰

Aşağıdaki Kur'ân ayetinin tefsirinde:

“O, gökten su indirendir. Biz, her türlü bitkiyi o suyla yetiştiririz. O bitkiden bir filiz, filizden de üst üste dizili dâneler, başaklar çıkarırız. Hurma ağacının tomurcuklarından yere doğru sarkan salkımlar, üzüm bağları, zeytin ve nar bahçeleri çıkarırız. Bunların hepsinin hem birbirine çok benzeyen yönleri hem de birbirinden çok farklı özellikleri vardır. Her birinin meyvesine bir ilk ortaya çıktığı, bir de olgunlaştığı zaman bakın. Gözünüzün önünde cereyan eden bu işlerde, iman eden bir toplum için elbette nice dersler ve ibretler vardır.” (En'âm, 99) Seyyid Kutub şöyle yazmaktadır:

“Doğadaki pek çok şeyde suyun rolü ister cahil ister entelektüel ister geri kalmış ister uygar olsun, herkes tarafından oldukça açık bir şekilde görülebilir. Suyun rolü görünenden daha büyüktür ve bu Kur'ân'da bildirilmektedir. Allah'ın emriyle su, yeryüzünü bereketli kılmıştır. (Bazı teoriler; yeryüzünün önce volkanik olduğunu, sonra kuru ve ekime uygun olmadığını, daha sonra su ve atmosferik faktörlerin etkisiyle yumuşak toprağa dönüştüğünü ileri sürmektedir) Su, bu sert tabakayı nitrojenle yumuşatır ve

---

¹⁷⁹ Ahmed bin Teymiye, *Mecmu'u'l-fetava*, C. 3, s. 330. Mücmel-İtikadu's-selef.

¹⁸⁰ Salih Ahmed eş-Şami, *el-Müzehheb min İhya-yı Ulumi'd-din*, Daru'l-Kalem, Beyrut, C. 2, s. 420-440.

şimşek olduğunda elektrik deşarj olur ve bulutlar yeryüzünün verimliliğini canlandırmak için yağmuru bırakır.

İnsan, evrenin yasalarını taklit eder ve yapay yiyecekler yaratır. Su olmasaydı, toprağın bereketi tamamen yok olurdu!

Çağdaş buluşlar, suyun bu hayattaki büyük rolünü doğrulamaktadır... (Kur'ân, “Şüphesiz bunda akıl sahipleri için ibretler vardır...” demiyor mu?)

İman kalpleri açar, gözü aydınlatır, duyuları teşvik eder ve sezgileri, her şeyin Yaratıcısı olan Allah'a inanmaya çağırır. Ters olsaydı, kalpler mühürlenirdi, gözler kapanırdı ve sezgiler, yaratılış harikalarını gördükten sonra bile hiçbir tepki vermeden donardı. “İşitenler cevap vereceklerdir.” Bu işaretleri ancak inananlar anlar.”¹⁸¹

İşte bu ayetin gölgesinde yaşayan Seyyid Kutub, yöntemini tüm insanlara bir hatırlatma olarak Allah'ın nimetlerinin tekrarına dayandırmaktadır. Nitekim, “Bu, tüm arayanlar tarafından uygulanması gereken bir yöntemdir.” diye yazmaktadır.

Cenâb-ı Hakk'ın varlığını tasdik etmek için kâfirleri imana teşvik etmenin başka bir yolu daha vardır. Seyyid Kutub'a göre kozmolojik bilimler Tanrı'nın varlığını inkâr etmezler. Bu gerçekleri kanıtlamak için bilginlerden ve kozmologlardan alıntılar yapar. Seyyid Kutub, Batı'daki ateizmin, dinin ve Kilise'nin sahip olduğu Tanrı kavramının bir sonucu olduğuna inanmaktadır:

Bu bağlamda, bu hakikatleri tasdik etmek için uzman âlimlerin söz ve beyanlarıyla delillendirmektedir. Batı'da ateizmi inceler; onu bir din hastalığı ve kilisenin olumsuz etkisi altında kalan bir ilahi kavram olarak tanımlar. Aşağıda Seyyid Kutub'un bu tür meseleleri nasıl ele aldığını göreceğiz:

---

¹⁸¹ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 2, s. 1162.

Bugün seçkin azınlık, Tanrı hakkındaki tartışmalarını bilime dayanmadan yapmaktadır. Bunun nedeni hiçbir bilimsel gerçeğe veya evrenin doğasına dayanarak tartışamaması nedeniyle bilimin ateizmi kabul etmemesidir. Bu talihsizlik, Kilise'nin sahip olduğu Tanrı kavramından kaynaklanmaktadır. Bu tür tartışmaların içgüdüsel doğası, tıpkı yaratıkların metamorfozunun gerçekleşmesi gibi, insanın temel rolü üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir!

Kur'ân'da yaratılış gerçeğinden (tıpkı hayatın çiçek açması gerçeği gibi) Allah'ın varlığı tasdik edilmeden asla bahsedilmez... Bilakis insanları Allah'ın birliğine, O'na ibadete, O'nun kudretine, istikametine ve diğer hakikatlere inandırarak dosdoğru yola iletmek için kullanılır. O halde ibadete lâyık olan yalnız O'dur ve O'nun hiçbir ortağa ihtiyacı yoktur...!

Man Stands Alone ve *Man in the Modern World* adlı kitapların yazarı olan Julian Huxley, kendi eserlerinde hayal gücünün ürünü olan temelsiz iddialarda bulunmaktadır. *Man in the Modern World* adlı eserinde “Nesnel bir sorun olarak din” bölümünde şöyle tuhaf şeyler söylemektedir:

“Bilimlerin, mantığın ve psikoloji ilimlerinin ilerlemesi, Tanrı'yı gereksiz kıldı. Bu yüzden Tanrı, sadece “İlk Neden” gibi genel ve anlaşılmaz bir Tanrı'ya indirgendiği ölçüde, doğa bilimleri tarafından aklımızdan kovuldu.”

Felsefenin Zevkleri adlı eserinin yazarı Will Durant şöyle söylemektedir:

“Felsefe Tanrı'yı araştırır, ancak O'nu doğanın dışında konumlanmış gören ilahiyatçıların Tanrısını değil dünyanın kanunu koyan filozofların tanrısını inceler... Bu söylene de kabul edilmesi zor.”

Biz onları Kur'ân'ın bir argümanı veya Kur'ân'ın yönlendirdiği aklımızın savunduğu bir argümanı olarak görmüyoruz; ancak onları bu konuyla ciddi şekilde ilgilenen âlimler olarak aktarıyoruz.

John C. Cotran, doktora derecesine sahip bir kimyager ve matematikçidir. Cornell Üniversitesi'nden mezun olan ve Minnesota Üniversitesi'nde Doğa Bilimleri Bölüm başkanı olan yazar “Bilim Çağında Tanrı” adlı kitabının “Gerekli Sonuç” bölümünde şunları yazmaktadır:

“Maddenin akıl ve hikmetten ayrıldığını ve kendi kendisini yarattığını akıl sahibi bir varlık söyleyebilir mi? Ya da bu düzeni ve bu yasaları yarattığını ve sonra bu yasaları kendisine dayattığını? Cevap şüphesiz olumsuz olacaktır. Maddenin enerjiye, enerjinin de maddeye dönüşmesi, sözde yaratıldığı halde maddenin de tabi olduğu somut yasalara göre gerçekleşir.

Kimya bilimi, maddenin yok olduğunu, bazı çeşitlerin son derece yavaş, bazılarının ise son derece hızlı olduğunu açıklar. Dolayısıyla maddenin varlığı sonsuz değildir. Dolayısıyla maddenin bir başlangıcı olması gerekir. Kimya ve diğer bilimlerden elde edilen kanıtlar, bu başlangıcın yavaş ve kademeli değil aksine ani olduğunu göstermiştir. Bilim bu maddelerin meydana geldikleri tahmini zamanı bile göstermektedir.

Böylece belirli bir zamanda yaratılmış olan maddi âlem, o zamandan beri tesadüflere değil, yasalara itaat etmektedir. Maddi âlem kendisini ve onu yöneten yasaları yaratmadığından yaratma eylemi maddi olmayan bir Yaratan tarafından gerçekleştirilmiş olmalıdır. Bu eylemde elde edilen muazzam harikalar, Yaratan'ın üstün bir zekaya, bir hikmete sahip olması gerektiğini göstermektedir.

Ancak, örneğin tıp pratiğinde ve parapsikoloji alanında olduğu gibi maddi alanda zihni eyleme geçirmek için iradenin kullanılması gerekmektedir ve bu yalnızca bir kişi tarafından gerçekleştirilebilir. Dolayısıyla bizim mantıksal ve kaçınılmaz sonucumuz, yaratılışın yalnızca üstün bir akıl ve ilim (her şeyi bilme) ile donatılmış bir Yaratan'ın plan ve

iradesine göre meydana geldiği, onu evren boyunca her zaman ve her yerde gerçekleştirme ve ona göre yürütme gücüne sahip olduğudur.

Bu, maddi dünyanın yaratılması gerektiğini ve yaratıldığından beri kozmolojik yasalara ve kurallara göre hareket ettiğini ima eder ve ani görünüm teorisini reddeder. Dünya kendini ve yasalarını yaratamayacağına göre maddenin üstünde bir Yaratıcının olması gereklidir. Tüm argümanlar, bu Yaratıcının bilge ve zeki olması gerektiğini onaylar.

Akıl (tıp ve psikolojinin iddia ettiği gibi) maddi dünyada irade olmadan işleyemez. Aklımızın mantıksal sonucu bu evrenin yalnızca bir Yaratıcısı olduğu değil, yaratıcısının bu Evrende yaratabileceği, sistemleştirebileceği ve düzenleyebileceği her şeyi bilen ve her şeye kadir olması gerektiğidir.

Bu Yaratıcı var olmalı, ebedi olmalı ve onun delilleri her yerde tecelli etmelidir. Bu pasajın başında söylediğimiz gibi: “Kalvin’den bu yana bilimlerin gelişimi bizi her zamankinden daha fazla ikna ediyor, eğer derin düşünersek bilimler bizi Tanrı’ya inanmaya yönlendirecektir.”

Bir biyofizikçi olan Frank Allen, *Dünyanın Oluşumu: Hedef mi, Rastlantı mıdır?* adlı eserinde şöyle yazmaktadır:

“Maddi evrenin bizim dışımızda bir Yaratıcının varlığına ihtiyacı olmadığı çoğu kere dile getirilmektedir. Evren var olsaydı, bu varoluşun nedeni nedir acaba? Bu konu hakkında üç görüş vardır:

1. Bu evren bir illüzyondur. Fakat bu görüş Evrenin varoluşuna ters düşmektedir.
2. Bu evren ezelden var olmaktadır.

3. Bu evrenin bir yaratıcısı vardır.

İlk görüş, farazi bir kuramdan başka bir şey değildir. Her gördüğümüz varlığı bir illüzyon sanmak doğru olamaz. Çünkü varlığı duyu organlarıyla doğrulamaktayız. Son zamanlarda bu görüşü savunanlar arasında James Ginsky vardır. Bu görüşe göre, biz illüzyon dünyasında yaşamaktayız. Örneğin gördüğümüz tren ve yolcular, yüzdüğümüz nehirler ve geçtiğimiz köprüler gerçek değil birer illüzyondan ibarettir. Bu görüşün üzerinde durarak vakit kaybetmeye gerek yoktur.

İkinci görüşe göre bu evren, madde ve enerjisiyle birlikte ezelden var olmuştur. Bu görüşün de sağlam dayanağı olmadığı için üzerine durmaya gerek yoktur.

Evrenin ebediyen var olduğu üçüncü kavramın, yaratılış kavramıyla ortak bir unsuru vardır: ya bütünleşmiş enerjisiyle cansız madde ya da Yaratıcı ebedidir.

Ancak termodinamiğin yasaları, evrenin, tüm cisimlerin aynı son derece yasa sıcaklığında olacağı ve hiçbir enerjinin mevcut olmayacağı bir duruma geldiğini gösteriyor. O zaman hayat imkânsız olurdu. Sonsuz zamanda bu entropi hali zaten gerçekleşmiş olurdu.

Sıcak güneş ve yıldızlar, yaşam zenginliği ile yeryüzü, evrenin kökeninin zaman içinde, belirli bir zamanda meydana geldiğinin ve dolayısıyla evrenin yaratılmış olması gerektiğinin tam bir delilidir. Büyük bir İlk Neden, ebedi, her şeyi bilen ve her şeye gücü yeten bir Yaratıcı var olmalıdır ve evren O'nun eseridir.”¹⁸²

---

¹⁸² Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 2, s. 1164, 1166. Muhterem okuyucu! Bu uzun metin için içtenlikle özür dilerim. Ancak çok önemli bir nedenden dolayı bu bölümü vurguladım. O da kozmolojik bilimlerde uzman olmayan birçok Müslüman davetçinin, bu tür gerçekleri aydınlatmak için çok uğraşmalar

Okuyucu, Seyyid Kutub'un yönteminin Tanrı'nın varlığını inkâr edenlere karşı bir argüman olarak Avrupalı bilgin ve filozofların sözleriyle ilgili olduğunu görmektedir. Bu yöntem, bilime yapılan gönderilere karşı bir argüman olarak kullanılabilirdiğinden ateistler, laikler ve inkarcılarla yapılan tartışmalar ve polemikler arasında günlük hayatımızda takip etmeye değerdir.

B) Diyalog ve Güzel Nasihat Yoluyla Kafirleri İslam Dinine Davet

Bu başlık, başlangıçta sadece kısaca bir şekilde ele alınmış olmakla beraber çok önemlidir. Burada konuya dair daha detaylı bir açıklama sunuyoruz.

Dünyanın dört bir yanında birçok insan davete katılmış ve bazıları bu faaliyetin hikmetini anlamış, peygamberlerin ve elçilerin (s.a.v.) yolunu gerçekleştirmek için mücadele etmişlerdir. Yükümlülüklerini yerine getirmişler; egolarına ve düşmanlarına karşı zafer kazanmışlardır. Ancak bazıları, davetin sadece birkaç gün, ay veya yıl yapıldığını düşünerek misyonlarının rolünü anlamamışlardır. Böylece Allah'ın rızasını kazanamadan başarısız olmuşlardır.

Benim kanaatime göre Allah'a davet eden davetçi vatandaşlığı, tabiatı, dini, ahlakı ne olursa olsun hastaları ameliyat eden cerrah gibidir. Mesleğinin bu olduğu ve bu nedenle hastaların şikayetlerinden incinmesi için bir neden olmadığı inancıyla, onlara karşı eşit derecede ve süreçte sabırlı olmak zorundadır.

---

ve aydınlatmaya çalışsalar da birçok nedenden dolayı bu bilimsel gerçekleri Müslümanlara ve gayrimüslimlere layıkıyla sunamayacağını göstermek içindir. Bilgisizlik ve yanlış yorumlamakla suçlanmamak için dinimize mensup olmasalar da daha inandırıcı ve karşı tarafa daha kolay ulaşılabilmesi için bu konuları uzmanlarından aktarmayı uygun gördüm. Bunu başardığımı da temenni ederim!

Ayrıca, Allah’a davet edenlerin ister erdemli ister günahkâr ister mümin veya kafir ister bilgin ister cahil olsun herhangi bir kişiyle bireysel olarak buluşmaya hazırlanmaları gerektiğine inanıyoruz. Bu yüzden sözlerini sabırla dinlemeli ve endişelerine dikkat etmeliyiz.¹⁸³

Daveti Müslüman çevrelerle sınırlamak akıllıca değildir ve aslında büyük bir adaletsizliktir. Çünkü İslami çağrı evrenseldir ve bu haliyle herkese hitap etmektedir.

Ortaya çıkan önemli soru şudur: Davetçilerden kim kâfirlere öğüt vermeli ve çevrelerine nüfuz etmelidir? Böyle kimseler arasında nasihatte bulunabilmek için davetçinin yerine getirmesi gereken şartlar var mıdır?

Benim görüşüme göre davetçiler, Müslümanlara öğüt verenler ve gayrimüslimlere öğüt verenler olarak ikiye ayrılmalıdır. Özellikle ikinci grup, teşviklerini sağlayacak özel niteliklere ve yeteneklere sahip olmalıdır. Bu konular, davetçinin Kur’ân usulünden çıkarsanan niteliklerine odaklanan bir sonraki bölümde ele alınacaktır.

Şeyh Salih bin Abdullah bin Hamaydi, başarılı bir davetçi ve takip etmesi gereken görgü kurallarının önemine dair risalesinde şöyle yazmaktadır:

“Allah’a yapılan davetin başarılı olması için insanları İslam’a yaklaştırmamanın ve sonunda İslam dininin kanunlarını tatbik edebilmenin en önemli unsurlarından biri, yüce niteliklere ve temiz ahlaka sahip olması gereken davetçinin güzel davranışdır. Başkalarına örnek olmaya ve insanlara İslam’ın kavramlarını ilham etmeye hazır olmalı ki, insanlar

---

¹⁸³ El-Huli El-Behi, Tezhiret’ d-davat; Mizacu’ d-dau’ati Bölümü; s. 51.

ona yaklaşsın. Davranışlarıyla etkilemek, kelimelerle etkilemekten daha etkilidir...”¹⁸⁴

Bu unsurun öneminden dolayı Seyyid Kutub, çok güçlü bir tavırla ona özel bir yer ayırmaktadır. Seyyid Kutub tefsirinde En’âm suresinin öğüt ve yasak yoluyla öğüt vermeyi konu alan “*Onların, Allah’ı bırakıp tapındıklarına sövmeyin, sonra onlar da haddi aşarak, bilgisizce Allah’a söverler. Böylece her ümmete yaptıklarını süslü gösterdik. Sonra dönüşleri ancak Rablerinedir. O, yapmakta olduklarını kendilerine bildirecektir.*” (En’âm, 108) ayetinin tefsirinde diyor ki:

“Peygamber (s.a.v.) müminlere müşriklere karşı çıkmalarını emretmişse de, müminlere yaraşır bir güzellik ve güzel bir ahlâkla bunu emretmiştir. Allah’ın azametini ve yüceliğini bilmedikleri için, müşriklerin ilahlarına sövmemeleri emr olunmuştur ki, onlar Allah’a sövmesinler.

Allah’ın insanı yarattığı fitrata uygun olarak bir şey yapan her insan, yaptığından memnun olmaya ve haksız olduğunda bile onu savunmaya meyillidir. Haksızlığa uğrarsa iyi işler yapar, zararda da olsa iyilik yaptığına inanarak hareket eder. İnsanın doğası böyledir.¹⁸⁵

Bazıları Allah’ın Halik ve Rezzak olduğunu bildikleri halde Allah’a ortak koşarlar. Müslümanlar müşriklerin tanrılarına söverlerse müşrikler kendilerini Allah’a inanmaktan daha da uzaklaştıracak, ibadetlerini ve geleneklerini korumak için tanrılarına daha hararetle dua edeceklerdir.

Dolayısıyla müminlerin müşrikleri olduğu gibi bırakmaları gerekir: “Sonra dönüşleri Rablerinedir ve O, onlara yaptıklarını haber verecektir.” Bu tip bir davranış, dinlerine

---

¹⁸⁴ Salih bin Abdullah bin Humeyd, *el-Kudvetu Mebâdi ve’n-Nemâzic*; Daru’l-Vatan, 1414 (h.), 1. Baskı; yayınlayan Wamy.

¹⁸⁵ Alûsi, *Ruhu’l-Me’ani*, C. 7-8, ss. 250-251.

güvenen, hiçbir kötülüğün nüfuz edemediği hidayete ermiş bir kalbe sahip olan müminlerin tabiatına yakışıır.

Müslümanlar müşriklerin ilahlarına söverlerse, onları hidayete ettirmezler, sadece inatlarını artırırlar ve hiçbir müminin böyle bir karşıt tepkiye ihtiyacı yoktur. Böyle bir davranış, Yüce Allah'a sövmeye yol açabilir.”¹⁸⁶

Bu ilkeyi uygulamanın çok zor olduğuna inanıyoruz. Bu nedenle İslam davetçisinin bu ilkeyi başarılı bir şekilde uygulayabilmesi için toplumda bu konuda özel bir stratejiye sahip olması gerekmektedir.

İslam davetçisi, davette bulunduğu kişilere, onlardan biri olmadığını anlamalarını sağlayacak şekilde hareket etmelidir.

- Nasihat etmediği zaman onlardan uzak durmalı,
- Onu ziyaret etmelerine izin vermemeli ve
- Durumlarıyla anlaşmazlık içerisinde olduğunu, değiştirilmesi gereken yaşam tarzlarından duyduğu pişmanlığı göstermelidir.

Seyyid Kutub'un yorumları, önleyici tedbirler alma ve iyi işleri kötülerle karşılaştırma ilkesine işaret eder. Müslüman davetçinin, şariat esaslarına göre, amel ve sözlerine hikmetle muamele etmemesi sebebiyle hoş olmayan olaylar, hatta davette başarısızlıklar yaşamaması için bu adımların İslami nasihatle uygulanması gerekir.

---

¹⁸⁶ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 2, s. 1169; Hüsni Edhem Cerra, *ed-Davetu ilâ'l-Islami-mefahi ve minhac ve vacibat*, Daru'd-diya li'n-neşri ve't-tevri, Amman 1984, 1. Baskı, ss. 166, 178.

VI. Cahil Kavramları Yıkma Kur'ân Yöntemi

A) Tedricilik

Tedricilik, pak dinimizin en büyük esaslarından biridir. Çünkü Kur'ân-ı Kerim, bu şekilde Peygamberimiz'in (s.a.v.) kalbine saf Arapça ile bir uyarıcı olsun diye vahyedilmiştir.

Bu bağlamda Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Biz Kur'ân'ı, insanlara dura dura okuyasın diye âyet-âyet ayırdık ve onu peyderpey indirdik.” (İsrâ, 106).

“Kâfirler: Bu Kur'ân Peygamber'e toplu olarak bir defada indirilseydi ya!” diyorlar. Halbuki biz, Kur'ân'ı kalbine iyice yerleştirelim, onunla kalbini pekiştirelim ve ortaya çıkan yeni durumlar müna-sebetiyle sana gerekli talimatı verelim diye onu böyle parça parça indiriyor ve onu sana tane tane okuyoruz.” (Furkân, 32).

Tedricilik, ümmetin terbiyesi ve cahiliyenin farklı inanışlarının yenilgiye uğratılmasında Kur'ân metodunun en önemli araçlarından biridir. Seyyid Kutub'un tefsirinde sıkça değindiği Mekke döneminin önemli özelliklerinden birini oluşturmaktadır. Tedricilikten bahsederken Kur'ân'ın tedrici inişinden çıkarılabilecek hikmetlerden, gizemlerden ve derslerden bahsetmek gerekir.

Tedriciliğin hikmeti hakkında yorum yapan Seyyid şöyle yazmaktadır:

“Bu Kur'ân bir ümmeti eğitmek, bir toplumu inşa etmek ve bir düzen kurmak için gelmiştir. Manevi terbiye ise, insanların eylemleri ve sözleri etkileyip, bu etkiyi davranışlara dönüştürecek belirli bir zamana ihtiyaç duyar. Demek ki Kur'ân-ı Kerim tamamen farklı bir yöntemle okunarak insan ruhu bir gecede değiştirilemez. Etki kademeli olarak ortaya çıkar ve bu yöntem adım adım geliştirilir.

Böylece yavaş yavaş yükümlülüklerle de gelinir. Zor olan bir yükümlülük hemen anında kabul edilemezdi. Bilakis, farz olan emirler tedrici olarak kabul görür. Öyle ki bir farzı kabul edip uygulayan kişi bir sonraki farzı kabul etmeye daha hazır hale gelsin. Böylelikle tedricen işleri daha kolay ve zevkle kabul etmesi beklenmektedir.”¹⁸⁷

Kur’ân’ın tedrici ve kademeli vahyinden alınan hikmetler ve ibretler arasından¹⁸⁸ birkaçını aşağıda zikredeceğiz:

* Kur’ân’ın ve kendisine indirilenin tespiti¹⁸⁹

* Peygamber’in (s.a.v.) kalbinin kuvvetlendirilmesi ve terbiye edilmesi, ayrıca Cebrail ile ahdini yenilemesi, ona yardımcı olması ve onu teşvik etmesi¹⁹⁰

* Vahyin olaylarla, sorularla ve ortaya çıkan vakalarla uyumluluğu: Kur’ân, somut olaylarda adaletle hükmetmek için olaylardan sonra nazil olmuştur.¹⁹¹

* Allah’ın “*Biz onu peş peşe indirdik*” sözünde, vahyin bu şekliyle ilgili bir sır vardır. O, tedriciliği, sükûneti ve kanaat ve teyit veren açıklamayı içerir. Vahiy bir kerede indirilseydi

---

¹⁸⁷ Seyyid Kutub, *fi Zilâli'l-Kur'ân*, C. 5, s. 2562.

¹⁸⁸ 28-31 Nisan 2013 tarihlerinde Uluslararası Akademik Forum (IAFOR) tarafından Osaka-Japonya’da düzenlenen uluslararası konferansa katılmaktan ve İngilizce dilinde “Wisdoms Behind the Gradual Revelation of the Noble Kuran –Some Contemporay Religious, Spiritual, Social and Educational Wisdoms (Kur’ân- Bazı Çağdaş Dini, Manevi, Sosyal ve Eğitim Hikmetleri)” isimli bildirimizi sunmaktan onur duyduk.

¹⁸⁹ Menna Kettan, *Mebâhis fi Ulumi'l-Kur'ân*, C. 1, s. 452, 469.

¹⁹⁰ Seid Havva, *el-Esas fi't-tefsir*, Darus-selam li't-tibati ve'n-neşri, 1985, 1. Baskı, C. 7, s. 3874.

¹⁹¹ Muhamed Abdullah Derraz, *en-Nebeü'l-Azim, Nezarat cedide fi Fehmi'l-Kur'ân*, Daru'l-Kalem, Dımaşk 1970, 2. Baskı, s. 61.

eksik bilgi üretti. Bilgi, yalnızca vahye dayanan olaylardan çıkarılan derslerde mevcuttur.¹⁹²

* İnkarcılara sapkın ve sapık inançlarını hatırlatan sürekli deliller. Eğer Kur’ân hemen indirilseydi kâfirler onunla alay eder, inkâr ettikten sonra onu unuturlardı.¹⁹³ Malik bin Nebi *el-Zâhirü’l-Kur’âniyye* adlı kitabında şöyle yazmaktadır:

“Kur’ân bir kerede indirilseydi, kısa zamanda nafîle bir kutsal söze, ölü bir düşünceye, dinî bir belgeye dönüşürdü. İslam’ın getirdiği tarihi sosyal ve manevi hareket ancak bu tedricilikle gerçekleştirilebilirdi.”¹⁹⁴

* Araplara sureler ve ayetlerle meydan okuyarak Kur’ân’ın üslup ve belagat mucizesinin onaylanması

* Mekke’deki müşriklerin, Medine’deki münafıkların, Yahudilerin, Hıristiyanların Muhammed’e (a.s.) ve Müslümanlara karşı düzenledikleri pusu ve desiselerinin açığa çıkartılması

* Kur’ân’ın ezberlenmesi ve ayetlerin pratiğe geçirilmesini kolaylaştırmak. Eğer Kuran bir kerede indirilseydi ezberlenmesi zor olurdu. Kademeli inişi, yazma ve kaydetme araçlarının hala çok ilkel olduğu göz önüne alındığında, Mekke ve Medine döneminde Müslümanların Kur’ân’ı kademeli olarak ezberlemelerinin sağlandığı anlaşılır. Bu eğitim bilgeliği, dünyadaki okullarda ve üniversitelerde de hâkimdir.

---

¹⁹² A.g.e., s. 61; Bkz. *el-Esas fi’t-Tefsir*, C. 7, s. 3864.

¹⁹³ Sabir Hasan Muhamed Ebu Süleyman, *Revâiu’l-Beyân fi Ulûmi’l-Kur’ân*, el-Mektebu’l-Islami, Beyrut 1988, 1. Baskı, ss. 41-42.

¹⁹⁴ Malik bin Nebi, *ez-Zâhiretu’l-Kur’âni*; Çev.: Abdusabur Şahin, Giriş: Abdullah Muhamed Derraz ve Mahmud Şakir, Daru’l-fikri’l-mu’asir, Beyrut 1987, 4. Baskı, s. 175.

* Medineli bazı sahabenin Tebük savaşına katılmaması, Bedir savaşındaki savaş esirlerinin durumu, Muhammed'in (a.s.) hanımlarının hatırına karşı bazı helal yiyeceklerden sakınması, kör olan arkadaşı Abdullah bin Umi Mektum'un sorusuyla ilgilenmeyip uzaklaştırması gibi Rasul-i Ekrem olan Muhammed'in (a.s.) veya sahabenin herhangi bir dini, sosyal, askeri veya ailevi meselelerde hata yaptıklarında amellerinin, tavırlarının ve kararlarının ıslah edilmesi¹⁹⁵

Böylece, Kur'ân-ı Kerim'in insanlara muhatap olmak ve onlara şeriatın esaslarını açıklamak için tedrici olarak indirildiği sonucuna varabiliriz. Bu yöntem Araplar tarafından kabul edilmiş; gökteki ve yerdeki tüm varlıkların yolu olan Allah'ın yolunda doğru bir şekilde yönlendirilerek yavaş yavaş karanlıktan aydınlığa çıkarılmalarını sağlamıştır.

İslam tarihinde, Kur'ân'ın ilkelerinin bu şekilde inişine ilişkin sayısız örnek vardır. Örneğin, (rivayetlere göre) üç veya dört aşamada gerçekleşen alkolün ve tefeciliğin yasaklanması. Bu durum kadının örtünmesi, oruç ve cihat gibi diğer emirlerde de böyledi. Bu farzları emreden ayetler Medine'de nazil olmuştur. 13 yıl süren Mekke dönemi, inancın ve imanın kurulması için bir hazırlık dönemi iken Medine dönemi, Tanrı'nın farzlarının uygulanmasıyla ilgiliydi. İslam'a davet edenlerin düşüncelerinde bu tarihi ve Kur'âni gerçek eksik olmamalıdır. Aksi takdirde onların metotları ve çalışmaları Kur'ân-ı Kerim'e aykırı düşecektir.

Prensip ve ibadette bu ilahi tedrici metoda dayanarak Kur'ân, cahiliye anlayışlarını silmiştir. Seyyid Kutub, uzun bir süre bu yöntem üzerinde yoğunlaşarak onun sırları üzerinde fikirlerini

---

¹⁹⁵ Daha fazla bilgiler için yukarıda sözü edilen "Wisdoms Behind the Gradual Revelation..." adlı makalem ile 2010 yılında Bruney şehrinde Sultan Ali Şerif Üniversitesinin Usulü'd-din Fakültesinde düzenlenen uluslararası konferansta Arapça sunduğum "Nahve Menhecın Kurani fi Ta'limi'l-Ulûmi's-şer'iyye" adlı tebliğime bakınız.

geliştirmiştir. Hatta “Mekke Kur’ân’ı” veya “Mekkî Kur’ân’ın mahiyeti” terimlerini türetmiştir.

Mekke döneminde Cahiliye sorunların teşhirinde, onun kavram ve ahlakının sorgulanmakta idi.

Bu yöntem nelerden oluşur, aşamaları nelerdir ve nereden başlamıştır?

Mekke dönemi Kur’ânının doğasının Seyyid Kutub açısından başka bir gizemi içerdiği de anlaşılmaktadır: Allah, Peygamber’e (s.a.v.) davranış ve anlayışlarda ahlaksız içerisinde yaşayan cahil Arap toplumunu, Arap milliyetçiliğine veya ıslaha çağırmaya başlamayı emretmemiştir. Seyyid Kutub, bu gerçeği Mekke’de vahyin geldiği dönemle ilişkilendirerek sapkın kalplerine doğruluk aşılacakça insanları farklı cehalet türlerinden kurtarmanın bir faydası olmadığını ifade etmektedir.

Gelecek sayfalarda Seyyid Kutub’un bu meseleyi nasıl ele aldığına; tembihlerinde ve eğitimlerinde bu metodu kullanmaları için davetçilere nasıl talimat verdiğine bakacağız.

Merhum Seyyid (Allah rahmet eylesin!) şunu yazmaktadır:

“Allah’ın dinine davet edenlerin bu dini günlük hayatta yaşatacak sistemi tespit ederken Kur’ân’ın on üç yıllık imanı kuvvetlendirdiği Mekke dönemi üzerinde uzun uzun düşünmesi gerekir. O, ilk başta bu sistem ve İslam toplumunda uygulanacak hukuk hakkında hiçbir ayrıntı vermez. Allah’ın hikmeti tebliğin başlangıcından itibaren davetin iman meselesine dayandırılmasına hükmetmiştir. Peygamber (s.a.v.) insanlara Allah’tan başka ilah olmadığına şahadet etmelerini öğütleyerek O’na kulluk etmeleri için insanlara hakiki İlâhlarını tebliğ etmelerini öğütleyerek davetine başlamıştır.

Elbette, işin mahiyeti ve insan aklının sınırlılığı düşünüldüğünde bunun Arapların kalplerine giden en kolay yol olmadığı anlaşılacaktır. Arapça olduğu için *Lâ ilâhe illallah*'ın Allah'tan başka tanrı yok anlamına geldiğini biliyorlardı. Uluhiyetin, Tanrı'nın birliğini ve dolayısıyla keşişlerin, kabile liderlerinin ve yöneticilerin egemenliğinin ortadan kaldırılması ve yalnızca Allah'ın duygular, semboller, hayat gerçeklerinde, servet üzerinde, yasama üzerinde, ruhlar ve bedenler üzerinde egemenliğinin kabulü anlamına geldiğini biliyorlardı...

“Allah'tan başka tanrı yoktur” uluhiyetinin ilk özelliği olan dünyevi yönetime karşı bir devrim ve böyle bir kuralın dayandığı her şeye karşı bir devrim oluşturduğunu biliyorlardı. Tanrı, tarafından onaylanmayan yasalarla hükmeden güçlere karşı çıkmaktadır!

Araplar kendi dillerini iyi biliyorlardı ve Allah'tan başka tanrı yoktur (*Lâ ilâhe illallah*) çağrısının gerçek anlamını ve bu çağrının sahip oldukları konum ve liderlik iddiaları üzerindeki etkisini çok iyi anlıyorlardı. Bu nedenle bu davaya –ya da devrime– o kadar sert bir şekilde karşı çıktılar ki, herkes bunu bilmektedir.”¹⁹⁶

Yukarıda anlatılanlardan Arapların davete karşı direnç ve retlerinin nedeni açıkça görülmektedir. Çünkü onlar *Lâ ilâhe illallah* (Allah'tan başka ilah yoktur!) sözlerinden gelen gerçek anlamı ve sorumluluğu çok iyi biliyorlardı. Bugün yüksek devlet mevkilerde bulunan insanların yaptıkları gibi cahiliye Arapları da kendileri ve bu dünyadaki mevkileri için korkuyorlardı. Bunda, çağımızdaki Müslüman davetçiler için değerli bir ders vardır. Çünkü insanlar İslam dininin davetine cehaletten değil; güç, otorite ve mevki kaybetmekten korktukları için karşı çıkmışlardır.¹⁹⁷

---

¹⁹⁶ Seyyid Kutub, *fi Zilâli'l-Kur'ân*, C. 2, s. 1005.

¹⁹⁷ Seyyid Kutub, *fi Zilâli'l-Kur'ân*, C. 2, s. 1005.

İnsanların kalbindeki bu gizli meseleler inkâr edilemez gerçeklerdir. Bu yüzden bugünkü Müslüman davetçiler Prof. Seyyid Kutub'un bu tartışma şekli ve yöntemini yaptıkları münazara ve dini kanuna dair tartışmaları sırasında sadece aşikâr ve yüzeysel konulara dayandırmamalıdır.

Bu hususu dile getirdikten sonra, Seyyid Kutub'un, cahiliyetinin farklı inanışlarını ortadan kaldıran tek sağlıklı yöntemin Kur'ân yöntemi olduğunu ve başlangıcın her zaman temelden olması gerektiğini söylediği davetinin başlangıcının hikmeti hakkındaki yorumlarına dönüyoruz. Bu temelin, kendisini güçlendirmesi için uzun bir zamana ihtiyacı vardır ve şu soruyu gündeme getirmektedir: “Neden bu davada başlıyor? Tanrı'nın hikmeti bu konuda neden bu kadar belirgindir? Nitekim, Peygamberini bu din ile gönderdi; ancak en zengin ve en seçkin yerler Arapların elindeydi... Kuzeyde Şam toprakları Romalıların, güneyde Yemen toprakları Perslerin kontrolü altında idi. Yani Araplar bu iki gücün elindeydi. Dolayısıyla bu iki bölgede de Araplar, yabancılar veya Arap kabileleri tarafından yönetiliyordu. Arapların elinde ise sadece Hicaz ve çöl vardı.”

Seyyid Kutub'a göre;

“İslam davetinin bu yerlerden başlaması için gerçek şanslar vardı, ancak tam tersi gerçekleşti...”

-Peygamber, intikamcı ve çok sayıda çekişme ve düşmanlıkla bölünmüş Arap kabilelerini birleştirecek ve böylece işgal ettikleri toprakları işgalcilerden kurtaracak ve Yarımada'da güçlü bir birlik oluşturacak Arap milliyetçiliğini kışkırtabilirdi.”¹⁹⁸

Seyyid şöyle yazmaya devam etmektedir:

---

¹⁹⁸ Seyyid Kutub, *fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 2, s. 1005.

Resulullah (s.a.v.) bu ilkeye çağrıda bulunsaydı, bütün Araplar icabet ederdi. On üç yıl zulme, eziyete uğramaz; Arap yarımadasındaki hükümdarlarının direnişine karşı savaşmazdı. Belki Muhammed (a.s.) Araplar cevap verdikten ve Araplara hakimiyet ve güç verdikten, bölünmüş tüm güç kaynaklarını birleştirdikten sonra bunu yapabilirdi. O zaman onları, Allah'ının kendisiyle gönderdiği tevhide çağırabilirdi ve insanlar, Rablerine boyun eğdikten sonra ona itaat ederlerdi!

Cenâb-ı Hak, âlim ve hikmet sahibidir ve Peygamber'i bu istikamette yönlendirmedi. Bu ağır yükü küçük bir azınlığın taşınması için Peygamberine 'Allah'tan başka ilah yoktur' çağrısına çağırma yolunda hidayet etti.

Allah'ın ilmi mutlakdır, Yüce Allah Rahman ve Rahimdir ve insanların yararına olanı en iyi O bilir. Neden? Cenâb-ı Hak, Peygamber'e ve müminlere bu konuda fazla yüklenmek istemez, çünkü bunun doğru yol olmadığını en iyi O bilir. Allah, dünyayı Roma şeytanından ya da İran şeytanından kurtarıp Arap şeytanına vermek istemez; çünkü bütün şeytanlar birdir. Yeryüzü Tanrı'nındır ve biz sadece Tanrı'ya hitap etmeliyiz. Bu, ancak Allah'tan başka ilah olmayanın sancağı yükseldiği zaman olur.

Ayrıca Seyyid Kutub şunu da eklemektedir:

“İnsanlar yalnızca Allah'a kul olmalıdırlar ve ancak Allah'tan başka ilah olmadığını kabul ettikleri zaman O'nun kulu olacaklardır. Tıpkı Arapların gücün yalnızca Allah'a ait olduğunu, şeriatı belirleyen yalnız Allah olduğunu, kimsenin kimseye hükmedemeyeceğini, çünkü hakimiyetin sadece Allah'a ait olduğunu ve İslam'ın Arap, Romalı, Fars

ve diğer tüm insanların Allah'ın sancağı altında eşit olduğu inandığı gibi. Yol budur.”¹⁹⁹

Kuran'daki davet yönteminde Allah, Peygamber'den (s.a.v.) sosyal bir çağrı yapmasını istememiştir. Çünkü bu da tıpkı öncekiler gibi onlara yardım ve yol göstermeyecektir. Bu nedenle Cenâb-ı Hak onları bu şekilde çağırmamayı emretmiştir. Seyyid Kutub bu hususta şöyle yazmaktadır:

“Muhammed (s.a.v.) sosyal bir sancak açıp zengin seçkinlere karşı bir mücadele başlatabilir, onların servetine el koyabilir, durumu değiştirebilir ve serveti fakirlere verebilirdi. Bu yönteme başvursaydı Araplar iki gruba ayrılacaktı: herkesi Allah'tan başka ilah altında birleştirmek yerine varlık ve otorite sahibi zenginlere karşı bu yeni fikir için Peygamberi destekleyecek bir çoğunluk meydana gelecekti.

Allah, bunun uygun bir yol olmadığını; sosyal adaletin toplumdaki genel inanç prensiplerinden ve Tanrı'nın takdir ettiği her şeyin toplumda adil ve anlaşılır olduğunu kabul ederken Tanrı'ya güvenmekten kaynaklanması gerektiğini biliyordu. Böylece veren de alan da razı olacaktır, çünkü bu sistem Allah tarafından yaratılmıştır!²⁰⁰

Seyyid Kutub ayrıca davetin üçüncü ihtimalini de analiz etmektedir. O ihtimal ise, Muhammed'in (s.a.v.) ahlâkî reforma çağırmasıdır. Bu metot şüphesiz iyi bir tepkiyle karşılanabilecekse de, Rasul-i Ekrem bunu yapmamıştır. Çünkü Peygamber Arapların *Lâ ilâhe illallah* kelimesi dışında birleşmelerini istemedi. Seyyid Kutub'un bu konuyu nasıl analiz ettiğini görelim:

“Muhammed (a.s.) ahlakı güçlendirmek, toplumu ve insanları arındırmak, değer ve ilkelerini değiştirmek için

---

¹⁹⁹ Seyyid Kutub, *fi Zilâli 'l-Kur'ân*, C. 2, s. 1006; kitabının ikinci bölümü olan ed-Davetu ilall-llah fi sureti Ibrahim el-Halil, s. 273.

²⁰⁰ A.g.e.

reformist bir hareket de ilan edebilirdi. Her ortamda olduğu gibi o da yolsuzluğa tepki gösteren ve çağrıya icabet eden kişiler bulurdu.

Bazıları şöyle diyebilir, Muhammed (a.s.) bu şekilde hareket etseydi önce erdemli insanlar davetine olumlu cevap verirlerdi ve “Allah’tan başka ilah yoktur” davetine karşı büyük bir dirençle karşılaşmak yerine ahlaklarının ve ruhlarının arınması nedeniyle imana daha yatkın hale gelirdi.”²⁰¹

Fakat Allah Alim ve Hakîm’dir ve onu bu yola emretmedi. Cenâb-ı Hak, bunun doğru yol olmadığını, ahlakın ancak iman ilke ve değerlerine dayanabileceğini, bu ilkeye dayandığı takdirde değer ve ilkelerin geçerli olduğunu biliyordu. Bu değerlere riayet edenlerin mükâfatı ve inkâr edenlerin cezalandırılması meselesi de bu esasa dayanmaktadır. Bu ilkenin güçlendirilmesinden önce disiplin, kural ve ödül içermeyen ahlak gibi değerler de bocalayabilirdi. Ancak imanın güçlenmesi yönünde büyük çabalar verildikten sonra inancın dayandığı düzen güçlenir.

Seyyid Kutub burada şunları söylüyor:

* İnsanlar Allah’ı bildikleri ve yalnız O’na ibadet ettiklerinde,

* Liderlerinin ve tutkuların egemenliğinden kurtulduklarında ve

* Allah’tan başka ilah yoktur ilkesi kalplerine kazındığında

Allah insanları kendi kanunlarına göre hareket ettirir...

Dünya, Romalılar ve Perslerden temizlendi; ancak Arapların egemenliği için değil, Tanrı’nın egemenliği için. Yeryüzü bütün şeytanlardan temizlenmiş, her türlü sosyal adaletsizlikten

---

²⁰¹ Seyyid Kutub, *fî Zilâli’l-Kur’ân*, C. 2, s. 1007.

arındırılmış ve Allah'ın adaletine dayanan, O'nun terazisi ile tartan, adalet sancağını sadece Allah adına yükselten İslam düzeni kurulmuştur. Bu, İslam'ın bayrağıdır ve başka bir isme izin vermez. Bu, "Allah'tan başka ilah yoktur" bayrağıdır.

Nadir durumlar hariç Allah'ın koyduğu yasak ve cezalara gerek kalmaksızın, O'nun gazabından ve azabından korkunun Müslümanların kalplerinde yerleştirildikten sonra Allah'ın rızasını ve sevabını kazanmak hevesiyle kalplerle birlikte ruhlar ve ahlâk da temizlenmiştir.²⁰²

Seyyid Kutub ayrıca şunları da eklemektedir:

“İnsanlar, hayatlarında hiç olmadığı kadar bu sistem ve ahlaka göre yükseltilmiştir ve bu da ancak İslam'dan kaynaklanıyordu. Bütün bunlar, bu dini devlet, şariat ve esaslı bir düzen haline getirenlerin, bu dini önce nefislerinde, iman, ahlâk, ibadet ve edep şeklinde hayatlarında uyguladıkları için mümkün olmuştur. Böylece Allah onların başına gelenleri bilmiş; Allah'ın kalpleri, duyguları ve nefisleri her hal ve durumda kendisine kul olduklarından dolayı bu dine lâayık olduklarını ve şariatı uygulamaya izin verdi..”²⁰³

Bu alıntıda Seyyid Kutub'un İslam'a davetle ilgili ayetleri ele alırken uyguladığı metodolojinin farklı yönleri açıkça görülebilir. Bunlar arasında en belirginini, Kur'ân ayetlerinin ve tefsirlerinin vahiy dönemlerine ve Peygamber'in içinde bulunduğu ortama göre anlaşılmasıdır. Seyyid Kutub, fikirlerini bu yöntemle göre formüle eder ve söz konusu ayetten çıkardığı dersler ile Peygamber'in biyografisinden çıkardığı olayları bir bütün olarak aktarır. Bu nedenle gerçek bir İslam davetçisi için Muhammed'in (a.s.) ve onun sahabelerinin hayatlarını bilmek tartışılmaz bir zarurettir.

---

²⁰² Seyyid Kutub, *fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 2, s. 1007.

²⁰³ A.g.e., C. 2, s. 1008.

Bu değerlendirmenin sonunda, daha önce söylenenler bir bütün olarak ele alındığında, yani İslami davetin ulusal birlik, ahlakın temizlenmesi veya zamanın aile ve kabilelerde baskın olan seçkinlerine karşı bir davetle başlasaydı başarısız olacağı ve kısa sürede elde ettiği harika başarılarına sahip olamayacağı anlaşılmaktadır.

Seyyid Kutub, şunu da eklemektedir:

“Bu prensiple başlamasaydı, bu mübarek metot bu mertebede gerçekleşemezdi ve ‘Allah’tan başka ilah yoktur’ sancağını ykseltemezdi. Sadece yzeyssel yönden zor ve meşakkatli, özünde kolay ve bereketli olan bu yol, davetin olduğu gibi olmasına izin verdi. Bu kutlu yöntem, milli bir çağrıyla, toplumsal bir çağrıyla, eğitim çağrısıyla ya da²⁰⁴

---

²⁰⁴ Milliyetçilik ve onun ilkeleri ve konumuna ilişkin İslami duruş konusundaki görüşüm hakkında not düşmek istiyorum. Bu konu Kur’ân ve sünnette belli kurallar çerçevesinde açıklanmaktadır. Milliyetçilikle ilgili ayetler arasında “*O’nun varlığının delillerinden biri de gökleri ve yeri yaratması, ayrıca dillerinizin ve renklerinizin farklı farklı olmasıdır. Bilgi sahibi olanlar için bunda elbette kesin deliller vardır.*” (Rm, 22). Cenâb-ı Hak, zikredilen ayetin bağlamından da anlaşılacağı gibi, bu nimeti kmsemeksizin tasvip ederek vurgulamıştır. Dillerin ve renklerin farklılığı insan için ilahi bir nimet ve O’nun varlığının delilleridir. Kosova’da Arnavut bir anne babadan doğmak benim için Allah’ın isteği idi. Gurur duymama gerek olmasa da ben bir Arnavut Müslümanım ve bunda bir sakınca bulunmamaktadır. Kimliğimi, dilimi, ülkemi ve kişiliğimi Allah’ın yarattığı şekilde savunmalıyım. Bunu inkâr etmek, Allah’ın irade ve hikmetini inkâr etmek anlamına gelir. Çünkü Allah dileseydi beni bir Arap, bir Türk veya bir Fars olarak dünyaya getirirdi. Arnavut bir Müslüman olmaktan ve İslam’ın kural ve ilkelerine göre yaşamaktan gurur duyuyorum. Bundan herhangi bir sapma, İslam’ın hidayetinden uzaklaşmak anlamına gelir. Milli duygulara öncelik verenlerle ilgilenmiyoruz. Belki Seyyid Kutub bu soruyla ilgilenirken aklında böyle kişiler vardır. Allah şöyle buyurur: “*Biz her peygamberi, ancak kendi kavminin diliyle gönderdik ki, onlara (Allah’ın emirlerini) iyice açıklasın. Allah, dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.*” (İbrahim, 4) Bu ayet, Allah’ın İslam dinini insandaki doğal niteliklere karşı çıkmak için indirmediğine işaret eder. Dilin, memleketin ve rfn insanın tabi vasıfları olduğuna ve İslam’ın insanları kötü

Allah'tan başka ilah olmayan herhangi bir sembolle başlasaydı, Allah rızası için gerçekleşmeyecekti.”²⁰⁵

B) Davet Edilen Topluluğun Durumuna Dikkat Etmek

Bu kısım bir öncekiyle bağlantılıdır. Bu nedenle üzerinde fazla durmadan, yalnız Seyyid Kutub'un Arapların ve genel olarak insanların durumuna dikkat çeken ilahî davetin her şeyi kapsayan yönünü ele aldığı birkaç fikrine dönmekle yetineceğiz. Seyyid Kutub, her ilkeyi ayrı ayrı ele almakta ve ona göre genelleme yapmaktadır.

Aşağıda Seyyid Kutub'un ümmetin teşekkülü meselesini çok önemli bir esas olarak yorumlayışına dikkat çekilmektedir. Bu bağlamda merhum şöyle diyor:

---

ahlak ve sapıklıklardan düzenlemek ve arındırmak için geldiğine inanıyorum. Bu ayet, Allah'ın her elçiyi kendi kavminin diliyle gönderdiğini ve peygamberlerin kavimlerinden asla dillerini inkâr etmelerini istemediklerini teyit ettiği gibi bu gerçekleri de tasdik etmektedir. Bu gerçeğe işaret eden başka ayetler de vardır: “*Ey insanlar! Biz sizi bir erkek ve bir kadından yarattık. Soyunuz sopunuzla birbirinize karşı övünesiniz diye değil, birbirinizi tanıyıp kaynaşasınız diye sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Allah katında en şerefliiniz, Allah'a karşı saygısı, korkusu ve O'nun yasaklarından kaçınıp emirlerine itaati en yüksek olanınızdır. Hiç şüphesiz Allah, her şeyi hakkiyle bilir, her şeyden haberdârdır.*” (Hucurât, 13) Bu tür deliller Peygamberimizin (a.s.) sünnetinde de mevcuttur. Allah, Peygamberimize (a.s.) Medine'ye hicreti emrettiği zaman Peygamberimiz Mekke'ye şu sözlerle hitap etti: *Vallahi ey Mekke! Sen benim için Tanrı'nın yeryüzündeki en sevimsisisin. Allah bana hicret etmemi emretmeseydi senden hiç ayrılmazdım!* Vatanına ve doğduğu yere olan büyük sevgisi bu hadiste açıkça görülmektedir. Bunlar doğuştan gelen ve İslam'a aykırı olmayan içgüdülerdir. Peygamber biyografisinde, Allah Resûlü'nün Bilal Habeşi, Suheyb el-Rumi ve Selman Farisi'den İslam'ı kabul ettikten sonra kimliklerini, dillerini ve milliyetlerini terk etmelerini istediğini hiç okumadık.

²⁰⁵ Seyyid Kutub, *fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 2, s. 1009.

“Kur’ân ve İslam inancı belirli, dinamik ve gerçekçi bir savaş verdi. “Teori” şekli, mevcut durumun gerçekliğine uygun olan bu yaklaşımla uyuşmamaktadır; çünkü bu dinamik yöntem, canlı ruhlarda mevcut olan engeller, zorluklar, psikolojik ve gerçek reddedilmelerle karşı karşıyadır.

Son dönemde yaşanan kuramsal diyalog, ilm-i kalam ile bağdaşmaz.²⁰⁶ Kuran, insan gerçekliğine ve tüm dinamik şekillerine hitap etmiştir. Bu gerçeklikten hareketle tüm insanlara hitap etmiştir. Öte yandan “teoloji” de uygun bir biçim değildir.²⁰⁷

İslam inancı bir inanç sistemi olmasına rağmen, inancı gerçekçi yaşam tarzı ve pratik uygulama ile ilgili olarak temsil eder; teorik ve teolojik araştırmaların sınırlı formuyla ilgili değildir!

İslam, inancı İslam toplumunun düşüncelerine göre inşa eder ve çevrelerinde, içlerinde, ahlaklarında ve günlük yaşamlarında cehaletle sıkı bir savaş verir. İnanç şu şekilde inşa edildi, şu şekilde değil:

- kuramsal biçim
- teolojik biçim
- ilm-i kalam şeklinde diyalog;

---

²⁰⁶ Prof. Dr. Muhammed Tefvik el-Barakat, *Seyyid, Hulasatu Hayatihi, Menhecuhu fi'l-Hareketi'n-Nakdu'l-Muveccehu ileyhi* adlı kitabında, Seyyid Kutub’a ve felsefî yöntemler temelinde akide meselelerini inceleyen kelimcılara yöneltilen eleştirilere ilişkin özel bir bölüm ayırmıştır. Orada Seyyid Kutub’un metodunun bizleri şer’î meseleleri incelemeye ve aynı zamanda da imanı doğrudan Kur’ân-ı Kerim metodu temelinde ele almaya mecbur bıraktığını ifade etmektedir. Bkz. s. 199.

²⁰⁷ Ali Muhsen, *Let the Bible Speak*, ss. 20-55.

Yaşamın sistematik ve doğrudan inşasına dayanıyordu”.²⁰⁸

Bize göre, bu sözler daha önceki müfessirler tarafından bu şekilde bilinmiyordu. Seyyid Kutub, Batı medeniyetini çok iyi tanıdığı için bu tavrı benimsemiş ve bu sonuçlara varmıştır. Bu konudaki incelemelerinden sonra Batı’da dinin öğretilmesi, tahlili ve araştırılmasının teolojik olduğu kadar teorik ve felsefi bir biçimde olduğu sonucuna varmıştır. Bu yüzden Batı’da din hakkında büyük bir kafa karışıklığı yaşandığını ifade etmektedir. Ancak gelecek, Allah’ın elinde ve Müslümanların lehindedir. Çünkü şu anda Batı, İslam’ın incelenmesinde bir dönüşüm yaşamaktadır.

Sapkın yorumlar, Kilise’nin bilim üzerindeki olumsuz etkisi nedeniyle olumsuz sonuçlar doğurmuş ve dönemin bilginlerinin zulmüne neden olmuştur. Seyyid Kutub, bu soru hakkında özel bir görüşe sahipti ve İslami davetin Batı’daki misyonerlik teknikleri gibi olmadığını defalarca vurguladı. Bu nedenle, Müslüman davetçilere İslam’dan türetilen saf metodolojik ilkeler sunar:

“Mekke döneminde daha uzun olan iman teşekkül döneminin bu dönemden ayrılmadığını anlamak için Müslüman davetçilerin, açıkladığımız gibi İslam’ın mahiyetini ve dinamik yöntemini kavramaları gerekmektedir. Bu dönem, İslami hareketin ve toplumun pratik oluşumu hakkında “teorik” bir çalışma dönemi değildi.

Bu nedenle, iman inşası dönemi kademeli, derin ve güçlü olmalıdır; sadece kuramsal bir inanç incelemesi dönemi olmamalıdır. Aynı zamanda bu döneme uygun olarak oluşan duygularda temsil edilen dinamik bir iman yorumu olmalıdır.”²⁰⁹

Profesörün önceki sözlerinden onun davet ayetlerini anlama yöntemini anlıyoruz. Onun yöntemi çağdaş Batılı İslam’ı öğretme

---

²⁰⁸ Dr. Ali Muhamed Cureyş ise *Usulu’d-Daveti’l-İslamiye* adlı eserinde bu konuda Seyyid Kutub’un fikrine tamamen katılmaktadır.

²⁰⁹ Seyyid Kutub, *fi Zilâli’l-Kur’ân*, C. 2, s. 1009.

yöntemlerini sert bir şekilde eleştirmektedir. Çünkü onların öğretim yöntemlerinin teorik veya teolojik seviyede olduğunu, pratikte ilgisi olmadığını not etmektedir. Profesör Kutub, bu yöntemin yanlışlığını açıklar: İslam'ın bu yöntemle çalışılıp öğretilmemektedir. Çünkü Yüce Allah'ın aynı zamanda böyle bir inançla, inancın pratik gerçekliği olacağı bir toplum oluşturmayı istediğini söyler. Dolayısıyla günümüzün Müslüman davetçileri İslam daveti anlamak için bu teorik ve pratik yöntemi uygulamaları gerekiyor.

Bu sözlerden Seyyid Kutub'un davetle ilgili ayetleri anlama yöntemini açıkta görmek mümkündür. Bu yöntem, İslam'ı öğretmeye yönelik çağdaş Batı yöntemlerine kesinlikle karşı çıkmaktadır. Çünkü bu yöntemlerin hala teorik ve teolojik oldukları ve pratikle hiçbir ilgilerinin bulunmadığı fark edilmektedir. Seyyid Kutub bu yöntemin yanlışlığına açıklık getirmekte ve Cenâb-ı Hakk'ın amelî gerçekliğinin iman olacağı bir toplum dilemesi nedeniyle İslam'ın buna göre çalışılıp öğretilmeyeceğini ifade etmektedir. Bu nedenle günümüzün davetçileri, nasihatte hem teorik hem de pratik bir yöntem uygulamalıdır.

Seyyid Kutub'un metodu hakkında söylenenlerden, davet ayetlerini anlamada şeriatın hükümlerini gözden geçirip uygularken, özellikle Hz. Ümmetin oluşumu ve tam şekliyle hazırlanması. Bu nedenle, arayanlar, Yüce Allah'a davetleri sırasında bu yöntemi anlamalıdır.

Seyyid Kutub'un metodu hakkında söylenenlerden, davetle ilgili ayetleri anlamada şeriatın hükümlerinin araştırılması ve uygulanmasının özellikle ümmetin teşekkülü ve bir bütün haline getirilmesi için şart olduğu anlaşılmaktadır. Davetçiler, tavsiyelerinde bu hususu anlamalıdır.

Bu bağlamda Seyyid Kutub şöyle yazmaktadır:

“Mekkî Kur'ân metodunda ima edildiği gibi İslam dininin tabiatı tam da budur. Bu dini doğru anlamalıyız.

İnsanoğlunun teorik mülâhazalarının geçici ve başarısız arzuları yüzünden onu değiştiremeyiz!

İlk devirlerinde İslam ümmeti bu şekilde oluştu. Allah'ın ilk defa ortaya çıkarttığı gibi sahneye çıkma ihtiyacı her hissedildiğinde ümmet hep bu şekilde oluşturulacaktır.”²¹⁰

Teorik açıdan Kur'ân-ı Kerim'in farklı cahiliye anlayışlarını yenmek için Arap Yarımadası'nda İslam'a davet edilenlerin durumunu dikkate aldığını ve tedrici ilkeyi kullandığı söylenebilir. Bu kelimelerin canlı bir örneğini görmüyor muyuz? Seyyid Kutub bu konuda ne diyor?

Bu soruya cevap olarak, Seyyid Kutub'un ayetleri anlama yöntemini somut örneklerle netleştirdiğini söylemek mümkündür. Bu da Seyyid Kutub'un ayetleri tedrici tefsirle yorumlama yaklaşımına işaret etmektedir.

“Allah'ın yarattığı ekin ve hayvanlardan Allah'a da bir pay ayırıp kendi bâtil iddialarınca: “Bu Allah'ın, bu da O'na ortak koştığımız tanrılarımızın” dediler. Tanrıları için ayırdıklarından Allah adına bir şey harcamazlar, fakat Allah için ayırdıklarından tanrıları adına harcarlar. Verdikleri hüküm ne kötüdür! (En'âm, 136) ve “İşte bu, benim dosdoğru yolum. Artık ona uyun. Başka yollara uymayın. Yoksa o yollar sizi parça parça edip O'nun yolundan ayırır. İşte size bunları Allah sakınasınız diye emretti.” (En'âm, 153) ayetlerinin tefsirinde Seyyid Kutub, başlangıçta müşriklerin tutum ve inançlarına açıklık getirmekte, ardından Kuran'ın ekinler, hayvanlar ve çocuklarla ilgili bu tür anlamsız inançları açıkladığı yola devam etmektedir:

“Sözü edilenler genel yönüyle ilgiliyken, özel yönüyle Kur'ân, insan nefislerindeki içgüdünün yıkıcı eğilimine karşı bu inanç aracılığıyla dinamik ve gerçekçi bir savaş

---

²¹⁰ Seyyid Kutub, *fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 2, s. 1215; Ahmed Faiz, *ed-Davetu fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 1. ss. 148-152.

yürütmüştür. Bu gerçeklikle uyumlu “teoriler” yaratmadı, ancak dinamik ruhlarda var olan engellere, sınırlara ve psikolojik engellere karşı bir meydan okuma başlattı. Daha sonra ortaya çıkan aldatici dinamiklere uygun değildi. İslam da bütün hayatî yönleriyle tam bir beşerî gerçeklik ile karşı karşıya kalmış ve böyle bir gerçeklik içinde insana hitap etmiştir. Teosofi de uygun bir form değildi; çünkü İslam inancı teorik teosofi çalışmalarının uğraştığı dar alanlarla değil, gerçekçi yaşam tarzı ve pratik uygulama ile ilgilidir.

Kur’ân, Müslüman toplum içinde imanı inşa etmiş ve müminler aracılığıyla içinde, davranışta ve gerçekte yer alan cahiliyenin köklerine karşı büyük bir savaş vermiştir. İnanç; yalnızca teorik, teosofik veya özür dileyen diyalektik bir biçimde değil, bu ortamda şekillendi. Böyle bir inanç, İslam toplumunu tanıtan doğrudan bir yaşam sistemi oluşturdu. İslam toplumu ve ilgili inanç kavramları, sistem olarak cahiliyeyi tamamen kökünden sökmek için bu nesnel kavram içinde geliştirildi... Gelişimi, tam bir inanç ve hayat inşa etme şekliydi... Bu tabiat, İslam metodolojisi ile temsil edildi...

İslam davetinin takipçileri, Mekke’deki inanç inşa döneminin İslami hareketin pratik oluşumundan ve amacından ayrılmadığını görmek için bu dinin doğasını ve bu hareketin yöntemini anlamakla yükümlüdürler. Bu, İslam toplumunun gerçeğidir. Bu dönem herhangi bir teorinin incelenmesiyle ilgili olmayıp inancın, toplumun, hareketin ve nesnel varoluşun oluşum dönemi idi. Böyle bir oluşumun yeniden canlandırılması gerektiğinde, alınması gereken yol budur! İmanın tebliği döneminin bu şekilde derin, güçlü ve kademeli adımlarla gerçekleşmesi gerekir. İmanın oluşum dönemi, sadece teorik bir inanç çalışması değil, aynı zamanda bu dinin ve toplumun duygularının dirilişi olmalıdır. Bu gerçekçi hareket, cahiliyeye meydan okumakta ve canlı bir inanç oluşturmak ve bu meydan okuma yoluyla

dinamik bir süreç geliştirmek için bu tür duygulara karşı bir mücadele yürütmektedir.

İslam'ı bu şekilde veya bir kültür olarak incelenmesi gereken bir teori olarak tasavvur etmek de büyük bir hatadır.²¹¹

Seyyid Kutub'un cahiliye inanç ve hurafelerine ilişkin metodolojisi, kanaati ve ilkelerinden hareketle vahye ve Kur'ân usulüne sadece bir teori veya teosofi olarak değil, cahiliye engellerine ve prensiplere karşı dinamik bir meydan okuma olarak baktığını görüyoruz. Bu tür inançlara ve ayinlere karşı dinamik bir savaş vermiştir.

“Kur'ân, bu usulde yavaş, uzun ve isabetli adımlar atmıştır...

* Cehaletten çocuklarını öldürenlerin mutlak zaafları, kendi yanlış idraklerinden ve bilmeden Allah'a yakıştırdıkları bu sözlerden kaynaklanmaktadır.

* Sonra onların dikkatini çeker ve kendilerine malları Allah'ın verdiğini ve O'nun, bahçeleri, boylu boyunca uzanan ve uzanan bahçeleri yarattığını haber verir. Bütün bu nimetleri O yarattı. Tek Sahip O'dur ve bu zenginlikleri ancak O verir. Bu bağlamda, farklı mahsullerden ve bitkilerin uzandığı bahçeden somut örnekler verilmiştir.

* Ardından, sağduyuya tamamen zıt olan nimetler konusundaki fikirlerinin büyük saflığını ayrıntılı olarak açıklar. Anlamsız ve naif olan karanlık inançlarına açıklık getirir. Sonunda sorar: “Bu mantıksız yasaları destekliyor musunuz?!” “Yoksa Allah size bunu emrettiğinde şahitler miydiniz?”²¹²

---

²¹¹ Seyyid Kutub, *fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 2, s. 1012

²¹² Seyyid Kutub, *fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 2, s. 1215; Ahmed Faiz, *ed-Davetu fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 1, ss. 148-152.

Burada, şeriatta kanun koyucunun gücünü teyit etmekte ve Müslümanlar ile Yahudiler arasında yemekle ilgili yasakları açıklamaktadır. Sonra Allah'a ortak koşmak ve Allah'ın şeriatta izin verdiği şeyleri Cenâb-ı Hakk'a yanlış isnat ederek haram kılmaktaki cehaleti ortaya koymaktadır:

“Müşrikler: “Eğer Allah dileseydi ne biz O'na ortak koşabilirdik ne de babalarımız ne de herhangi bir şeyi haram kılabilirdik!” diyecekler. Onlardan öncekiler de azabımızı tadıncaya kadar peygamberlerini böyle yalanlamışlardı. Şöyle de: “Sizin yanınızda, çıkarıp bize göstereceğiniz kesin bir bilgi ve belgeniz var mı? Varsa gösterin! Siz sadece kuru bir zanna uyuyorsunuz ve siz ancak asılsız tahminlerle yalan söylüyorsunuz.” (En'âm, 148).

Seyyid Kutub'un açıklaması şöyle devam etmektedir:

“Şirk, Allah'tan bir hüküm olmaksızın yasaklamak gibidir, çünkü her iki grup da Allah'ın delillerini inkâr eder.” Sonra olumsuz bir tonda onlara sorar: *“İddialarınızın temeli nedir? ‘Düşünüyor musun? Hayır, gerçekten söylüyorsunuz, yalan söylüyorsunuz.’”²¹³*

Bu konudaki açıklamasını, tıpkı surenin başında iman meselesine dair eleştirilerinde olduğu gibi, şirk ve şariat meselesine de aynı kelime ve tasvirleri kullanarak delil ve kategorik kelimelerle bitirmektedir:

“De ki: ‘Allah'ın onları haram kıldığına dair delil getirin’. Bu ayette, bu kanunları çıkaran, heva ve heveslerine uyan, Allah'ın delillerini ve dirilişini yalanlayanlar üzerindeki tevhit, metin ve söz birliğini görmekteyiz. İlâhî hidayete uysalardı, kendilerine ve Allah'tan olmayan başkaları için

---

²¹³ A.g.e.

kanunlar yaratmazlardı ve Allah'ın izni olmadan hiçbir şeyi haram ve helal etmezlerdi.”²¹⁴

Son olarak onları yasaklayanları görmeye davet ediyor ve burada en başta Allah'ın birliğine iman olmak üzere toplumsal hayatın temel ilkelerini gözlemlemekteyiz. Bunlardan bazıları emir ve yasaklardır; özellikle de ikincisi baskındır. Bütün bunlar şu cümlede özetlenmiştir:

“Allah şirk koşmayı yasaklar, ana-babaya iyiliği emreder, fakirlikten çocukları öldürmeyi yasaklar ve size rızık verir...”²¹⁵

Seyyid Kutub'un kullandığı yöntemin incelenmesi, İslam'ın bir felsefi teoriler dini değil, bir yaşam tarzı olduğunu defalarca doğrulayan İslam'ın pratik yönünü bir kez daha ortaya koymaktadır. Bir toplumun Müslüman olabilmesi için İslam'ın ilkelerine uyması gerekir.

İkinci husus, sapkın inanç ve kavramların yenilgiye uğratılması için Kur'ân'dan bir nasihat yöntemi çıkarılmasına dairdir. Müracaatçıların, temeli “tedricilik, ardıllık ve İslam'a nasihat edilenlerin durumuna dikkat” olan bu yönetime dikkat etmeleri gerekmektedir. Bu noktaya dönmeden önce Seyyid Kutub'un davetlilerin fikri teşekkülüne ve kafirlerin İslam'a davetlerine yaklaşımına dönmek gereklidir.

C) Kur'ân-ı Kerim, İnsanın İçgüdüsüne Hitap Eder

Kur'ân'ın bu özelliğiyle ilgili olarak Seyyid Kutub'un *fi Zilâli'l-Kur'ân* adlı eserinde bu Kur'ân nasihat yöntemini en önemli hususlardan bir tanesi olarak gördüğünü söylemek abartılı olmayacaktır. Nitekim, bu hususun duygu ve sorumlulukları

---

²¹⁴ A.g.e.

²¹⁵ A.g.e.

uyandırmada büyük etkisi vardır.²¹⁶ Cenâb-ı Hak bilir ki, gözler kalplerde ve ruhlarda saklı olanı ele verir.

Bu hakikatle ilgili olarak Seyyid şöyle yazmaktadır:

“Kur’ân insan içgüdüsüne, yani insana ve onu çevreleyen her şeye hitap eder. Kur’ân, insanlara ilhamları kabul edip onlara cevap verebilmek için zayıf ve işlevsiz olan içgüdünün kabul şekillerini ortaya çıkartmaktadır. En’âm suresi bu yöntemin mükemmel bir örneğidir.

Müslüman davetçilerin bu dinin gerçek doğasını anlamaları için İslam’daki dinamizm yöntemini anlamaları önemlidir. İmanın teşekkül döneminin tam da bu nedenle uzun olduğunu ve İslami hareketin pratik döneminden veya İslam toplumunun teşekkülünden ayrılmadığını bilmelidirler.”²¹⁷

“Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, kendi öz oğullarını tanıdıkları gibi o Peygamber’i tanurlar. Ama nefislerini zarara uğratanlar, iman etmezler.” (En’âm, 20) ayetinin tefsirinde Seyyid şöyle demektedir:

“Kaybetmişler, başarısız olmuşlar ve inanmamışlar; bu, içgüdüye iman ve deliller ilham eden bu dine inanmayanların içgüdülerini önceden kaybettiklerinin açık bir ifadesidir. İçgüdünün kabul ve terslemesinin olduğu açıktır. Bu durumda kendilerini mahvederler ve sonunda inkâr ederler. Her varlıkta Allah’ın varlığına dair deliller gözlerinin önünde olmasına rağmen inkarlarının derin kökü budur...”²¹⁸

Buradan, kafirlerin büyük bir ziyan içinde oldukları ve bunun sebebinin de içgüdülerinin harap olması ve yozlaşmasında yattığı sonucunu çıkarabiliriz. *“De ki: “Ne dersiniz, size Allah’ın azabı gelse yahut kıyamet vakti gelip çatsa size, Allah’tan başkasına mı*

---

²¹⁶ İçgüdü hakkında bakınız Fî Zilâli’l-Kur’ân; C. 1, ss. 148-152.

²¹⁷ Seyyid Kutub, *fî Zilâli’l-Kur’ân*, C. 2, s. 1012.

²¹⁸ Seyyid Kutub, *fî Zilâli’l-Kur’ân*, C. 2, s. 1053.

yalvarırsınız? Doğru sözlü iseniz söyleyin bakalım!” (En’âm, 40) ayetin tefsirinde Seyyid şöyle demektedir:

“Bu âyet, meydan okuma yolu ile insanın içgüdüsüne hitap etmektedir... Allah’ın bu dünyadaki cezası, helâk cezasıdır veya kıyametin ansızın gelmesidir. İçgüdü bu meydan okumayı hayal ettiğinde gerçeği anlar ve titrer, çünkü bu onun derinliğinde yatan bir gerçektir. Allah, bu gerçeğin orada olduğunu bilir ve Allah’tan yardım dileyip de ibadeti unutan insana muhatap olur; çoktanrıçılık bile kendini unuttur. Allah bilgisi, insanın içinde bulunan bir hakikat, şirk ise dışarıdan eklenen bir şeydir.”²¹⁹

Bu demektir ki şirk, küfür ve ateizm tesadüfi ve dışarıdan insan nefesine musallat olur. Çünkü ruh özünde hakiki Allah’ını bilir; dünyada ve ahirette her zorluk ve zorlukla karşılaştığında O’na inanır.

Seçkinlerden insanlara mutlak hakikate aykırı olan putperestlik ve küfrün yanlışlığının delilleriyle hitap ettiğimizde, Seyyid Kutub’un tefsirinin değeri ortaya çıkar.

Mutlak gerçek, Allah’ın bize gösterdiği şeydir. Bu, nefsin bu hayatta zorluklarla karşılaştığında ve kıyamet gününde Rabbini kabul ettiği gerçeğidir...

Seyyid Kutub’un ateistlerin inandıklarına, farklı biçim ve şekillerde uyguladıklarına samimiyetlerinden şüphe duymasının nedeni de budur. Bu kanaate, dini gerçekleri ve sosyal olguları anlama yöntemi ve insan içgüdüsünün katıksız haliyle şirki reddettiği gerçeğiyle ulaştığını düşünmekteyim.

Seyyid Kutub burada İslam düşmanlarıyla ilgili büyük bir tarihi noktayı gözler önüne sermektedir: Ne zaman fikir ve öğretilerini ekmeye kalksalar, insan içgüdüleriyle yüzleşmemek için İslam’la

---

²¹⁹ A.g.e., C. 2, s. 1087.

açıktan savaşmazlar, ideolojilerini Müslümanların ahlakını bozmaya çalışan farklı şekil ve yollar kisvesi altında yayarlar.²²⁰

Seyyid Kutub ayrıca, içgüdünün vahiy olmadan uyanmasının ve dinamizminin sapmaya yol açtığını yazar. Benzer bir durum, vahiy ve Allah'tan bir mesaj olmaksızın akıl için de geçerlidir. Dolayısıyla içgüdünün ve aklın düzgün çalışması için nübüvvetin olması gerekir.²²¹

İbrahim (a.s.) hakkındaki ayetlerde şöyle buyrulmuştur: “*İşte böylece İbrahim’e göklerdeki ve yerdeki hükümranlığı ve nizamı gösteriyorduk ki kesin ilme erenlerden olsun... İşte kavmine karşı İbrahim’e verdiğimiz delillerimiz... Biz dilediğimiz kimsenin derecelerini yükseltiriz. Şüphesiz ki Rabbin hüküm ve hikmet sahibidir, hakkıyla bilendir.*” (En’âm, 75, 83). Seyyid Kutub, İbrahim’in (a.s) rivayetindeki sağlıklı içgüdünün hakiki İlahını ve Yaratıcısını aradığını ve cahiliye inançlarını reddettiğini yazar. Gerçeği bulunca sevinir, parlar ve O’na teslim olur. Bu, sağlıklı içgüdüğü içeren harika bir sahnedir.²²²

İç ve dış baskılar ile insanlar ve cinler arasındaki şeytanların kışkırtmalarıyla içgüdü sapabilir ve bozulabilir. Allah, merhametinden, içgüdüleri helak olmaktan kurtarmak için elçiler ve peygamberler gönderir.²²³

Sonunda Seyyid Kutub, bu mübarek surede içgüdü sorusunun altını şu şekilde çizmektedir: “Bastırılmış bir içgüdü var ve soru şu: Nasıl kurtulur? Onun tek kurtuluşu, kalbi açan, gözü aydınlatan, içgüdüsel rızanın şekillerini düzenleyen ve böylece kelimenin gerçek anlamıyla var olmaya başlayan insanı uyandıran imandır...”²²⁴

---

²²⁰ Seyyid Kutub, *fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 2, s. 1088.

²²¹ A.g.e., C. 2, s. 1098.

²²² A.g.e., C. 2, ss. 1137-1138.

²²³ Seyyid Kutub, *fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 2, s. 1146.

²²⁴ A.g.e., c. 2, s. 1161.

Bu nedenle, psikoloji alimleri tarafından bilinmeyen gerçekler olarak kabul edilebilecek bu tür psikolojik ve manevi soruların tefsirine ve aydınlatılmasına müracaat edenlerin daha fazla dikkat etmesi gerekmektedir. Müslüman davetçiler, nasihatte çok önemli olan içgüdüyü kullanmalıdırlar.

Bu nedenle davet; mücadeleyi, fedakarlığı, sabrı ve acele etmemeyi gerektirir. Çünkü insanların çoğu, doğalarına yönelik tavsiyeyi kabul etmeye hazırdır.

Genel olarak Kur'ânî usul, yanlış inançları ve hurafeleri yenilgiye uğratarak içsel ve gizli bir yönü, yani birçok durumda olumlu bir rol oynayan içgüdüyü harekete geçirir.²²⁵

Kur'ân-ı Kerim'in birçok ayetine hızlı bir bakış, bu gerçeği anlamamızı sağlamaktadır. Çünkü Allah, insan aklını evreni ve içindeki doğa olaylarını, kendi içgüdülerini ve duygularını bu düzene göre tefekkür etmeye ve incelemeye çağırır.

---

²²⁵ Daha detaylı bilgi için bkz. Seyyid Kutub, *Haza'd-din*, el-Fisam en-nakid, tihun ve rukam bölümleri.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

II. Kur'ân Usulüne Göre Davetçinin Nitelikleri

1) Davetçinin Manevi Yönü

Seyyid Kutub, En'âm suresinin “Fi Zilâli'l-Kur'ân” tefsirinde hem doğrudan hem de ima yoluyla bu konuya büyük ilgi göstermiştir.²²⁶

Tefsiri üzerine yaptığımız incelemeden Seyyid Kutub'un, aceleci mizaçları nedeniyle ilahi yardıma güvenmelerine rağmen, çabalarının sonuçlarını ve meyvelerini çok erken bir vakitte görmek isteyen hırslı davetçilerin sahip oldukları bazı yanlış kanıları düzelttiği anlaşılmaktadır.

Bu bağlamda Seyyid Kutub şöyle yazmaktadır:

“Bu dinin mahiyetinde ve insanların mahiyetini ve ihtiyaçlarını bilen Alîm ve Hakîm'in hikmetiyle formüle edilmiş bu ilâhî nasihat metodunda acele eden ihlaslı davetçilerden bir kısmı, hayal kuruyor ve sabırsızlanıyorlar. Bunlar; milliyetçilik, toplum ve ahlak bayrağı altında gibi kendi davet misyonlarının daha kolay yerine getirilmesi için Peygamber'in (a.s.) çağrısına ilk uymayı teklif eden kimse gibidirler. Oysa, ayrıntılara girmeden önce Allah'a karşı samimi olmalı ve O'nun kanununu kabul edip özündeki her şeyi reddederek O'na ibadet etmelidir... Talep, Allah'a kullukta ihlas sevgisinden ve O'nun kudretinden başka herhangi bir güçten uzak durmasından kaynaklanmalıdır.”²²⁷

---

²²⁶ Tefsirinde bkz. C. 2, s. 1011, 1012, 1013, 1014, 1015, 1033, 1054, 1058,1070, 1071, 1073, 1077, 1078, 1079, 1081, 1082, 1083, 1097, 1099, 1100, 1126, 1127, 1159,1169; C. 3, f. 1189, 1190, 1191, 1202, 1220, 1227.

²²⁷ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 2, s. 1011.

Seyyid Kutub'un, metodunun manevî unsuru, yani davetçinin ihlasını, tedriciliğini ve aceleci olmama ihtiyacını vurguladığı açıktır. Çünkü bu yaklaşım müminin her iki dünyadaki mutluluğunu ya da bedbahtlığını da etkileyecektir.

Suudlu Alim bin Hamid,²²⁸ ahlakın üç ilkesine işaret etmektedir:

1. (i) İman; (ii) ibadet ve (iii) samimiyete dayanan ahlak ve görgü kuralları,
2. İyi karakter,
3. Sözler ve eylemler arasındaki uyumluluk.

Samimiyetle ilgili olarak şunları söylemektedir: “Büyük bir sırdır, muayyen bir kapıdır, çok aranılan bir özelliktir. Müslüman liderden sadece Allah rızası için hareket etmesi ve öncelikle tutkularından ve insanların taleplerinden uzak durma şartları aranmalıdır...”²²⁹

Bana göre, yapılan bu vurgu, tüm iyiliklerin nedeninin tam olarak samimiyete dayandığı gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Ciddi insanları diğerlerinden ayırır ve Rabbine temiz ve sıhhatli bir kalple kavuşan kimseden başka, malın ve çocukların yardım etmeyeceği Gün'de Allah'ın mükâfatlandıracağı bu büyük vasfı esas alır. Bu büyük kapı ruhu geliştirir, arındırır ve sürekli eğitir.

Hz. Adem'den son peygamber olan alemlere rahmet efendimiz Muhammed'e (a.s.) kadar Allah'ın bütün peygamberlerine ve elçilerine ihlas niteliğinin farz kılındığına inanıyoruz.²³⁰

---

²²⁸ Salih bin Abdullah bin Hamid, *el-Kudvetu, Mebâdi ve Nemâzic*, s. 14, 113.

²²⁹ *A.g.e.*, s. 14, 113.

²³⁰ Davetçinin, imamın ve ilim arayanın hayatında ihlas etkin rol oynar. En büyük yükümlülüklerden biri, ruhun şehvet ve zevklerinden arındırılmasıdır. Böyle bir hususun ilim yolundaki alimler ve peygamberler yolundaki yürüyüşünün başlangıcından itibaren hoca, imam, müderris veya onların anne-babaları veya muallimleri tarafından anlaşılması gerekir. Bu olmazsa öğretmenin öğrencisinin veya babanın oğlunun daha sonra başarısız olmasına

Kur'ân ayetlerine göre yaşama ve bu ilkeye göre hareket etmeleri emrolunan peygamberlere ve Allah'ın elçilerine (a.s.) hitap eden ilahi hidayetten öğrenelim:

“Onlara, Allah’a O’na ihlasla ibadet etmekten, her türlü boş inançtan yüz çevirmekten, namazı kılmaktan, zekâtı vermekten başkası tarafından emir olunmadığına göre, işte hak din budur.” (Beyyine, 5).

“Kitab’ın indirilmesi mutlak güç sahibi, hüküm ve hikmet sahibi Allah tarafındandır.” (Zümer, 1).

“Kuşkusuz İlyâs da elçilerimizden biriydi. Kavmine, “(Şirk ve günahtan) sakınmayacak mısınız?” dedi, “En güzel yaratanı, sizin de geçmişteki atalarınızın da rabbi olan Allah’ı bırakıp Baal’e mi taparsınız?” Ama onu yalancılıkla suçladılar. Bu yüzden, Allah’ın samimi kulları dışında, onlar mutlaka cehenneme konulacaklar arasında olacaklar.” (Sâffât, 123-128).

Samimiyetin manasını en iyi anlayan ve bu doğrultuda çalışan, ağır işkenceler görmesine rağmen onurlu bir şekilde hayatını verene kadar sabır gösteren Şehit Seyyid Kutub gibi tüm davetçilerin bu hususlara dikkat etmeleri gerekir.

Manevi yönün iyileştirilmesi, davetçinin kişiliğinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu, büyük bir sarayın restorasyonuna benzer. Bu yönü görmezden gelenler hiçbir başarı elde edemezler, başarısız olurlar. Davetçinin ruhunun ıslahı ve somut görevleri için eğitimi

---

neden olunacak; dolayısıyla onlar yol ortasında başıboş kalacaklardır. Eğitimim sırasında bu nitelikle yeterince donanımlı olmayan arkadaşlarım ve kardeşlerim vardı ve bu yüzden bu yükümlülükte ve eğitimlerini tamamlamada başarısız oldular. Asil anne ve babamdan (Allah onları korusun!) çok etkilendim ve gelişmemde çok önemli bir rol oynadılar. Özellikle davet hayatımın başlangıcından itibaren değerli annemin değerli tavsiyeleri ve bilgeliğe rehberliğinden açıkça etkilendim. Ayrıca samimi imamlarım, hocalarım ve alimlerim beni çok etkilediler ve bana yardımcı oldular.

pak İslam dininde bir zorunluluktur. Herhangi bir davetçinin davete hazırlanması için bir zorunluluktur.

Bu hususa odaklanmış Asil sahabenin ilk nesli (Allah onlardan razı olsun!) karanlıkta nur, hidayet rehberi ve mahlukatın en hayırlısı idiler. Bu konuda Seyyid Kutub'a benzer bir görüşünün altını vurgulayan Prof. Hasan Edhemi şöyle yazmaktadır:

“Manevi kuvvet, davetçinin ruhsuz bir beden gibi, onsuz boş kalacağı kişiliğinin temelidir...Peygamber (a.s.) çağrısına tereddütsüz cevap veren, onu samimiyet ve sadakatle seven, güven ve kararlılıkla takip eden ve sahip oldukları her şeyi İslam yolunda feda eden pek çok insanı etkileyen çekici bir örnektir.”²³¹

Profesör Seyyid Kutub, manevî yönünün Kur'ânî açıdan izahına ve muhatapta bulunması gereken niteliklere dayanan bazı niteliklerden ilham alarak Kur'ân-ı Kerîm'in metoduna uygun bir tavır ve metoda sahipti. Cenâb-ı Hak, Peygamber'e (s.a.v.) insanların kendisinden yapmasını istediği ancak sıradan bir insanın yapmasının zor olduğu şeylerin önünde durmasını öğretmiştir...

Seyyid Kutub'un “*De ki: Ben size, 'Allah'ın hazineleri benim yanımdadır' demiyorum. Ben gaybı da bilmem. Size 'Ben bir meleğim' de demiyorum. Ben sadece, bana gönderilen vahye uyuyorum.*” De ki: “*Görmeyenle gören bir olur mu? Siz hiç düşünmez misiniz?*” (En'âm, 50) ayetinin tefsirindeki sözlerine bakalım:

“Cahillerin peygamberlik ve peygamberliğin mahiyeti hakkında çok saçma fikirleri vardı. İnsanlar, peygamberliklerini ilân edenlerden kendilerine gerçeği haber vermelerini ya da sihir ve sihir yoluyla evrenin kanunlarını etkilemelerini isteyen kimselerden özel başarılar beklediler.

---

²³¹ Hasan Edhem Cerrar, *ed-Davetu ilâ'l-İslam, Mefâhim ve Minhâc ve Vâcibât*, s. 201.

Böylece müşrikler, Muhammed'den (s.a.v.) aynı marifetleri istemişlerdir. Kur'ân, Peygamber'in mesajının özelliklerini ve mahiyetini tekrar eder.

Peygambere de Allah tarafından insanlara şunu göstermesi emredilmiştir:

* Peygamberlik ve nübüvvetin mahiyeti konusunda cahiliye çağında var olan zarlardan arınmış olması, pak kişiliği ve insanlara yalan ve aldatmadan temiz olan bu dini teklif etmesi,

* İnsana bilmediğini öğreten Allah'ın ilhamından öğrenmelidir,

* Gaybı bilmez ve taliplerine haber veremez;

* Gaybın anahtarlarına sahip değildir ve takipçilerine ne olacağını söyleyemez;

* O, bir insan ve bir peygamberdir; iman ise sade, nur dolu, apaçık ve anlaşılırdır.

İman, bu içgüdünün fısıltısıdır, bu hayatın direğidir; ahirete önder, Allah'a rehberdir. İnanç bizim için en önemli şey olacağı için süse ihtiyaç duymaz. Onu ticari mal olarak kullanmak isteyen kişi onun mahiyetini anlamamıştır ve ondan hiçbir zaman fayda sağlamayacaktır. Bu nedenle Peygamber'e (a.s.) insanları bu temiz ve süssüz bir şekilde imana çağırması emr olunmuştur; çünkü buna gerek vardır. Onu bu şekilde benimseyenler ne malın ne de bu dünyanın peşinden koşarlar. Bilakis insanlar, ancak takvaları ve en üstün ve zengin olan Allah'ın hidayetine meyilleri ile ayrılırlar.”²³²

---

²³² Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 2, s. 1097.

Bu nedenle, Seyyid Kutub'un yöntemi, Allah ve Peygamber'in (s.a.v.) kendi kendini Kur'ân'ın değerleriyle eğitmek için ortaya koyduğu taleplerle ortaya çıkan Kur'ânî parametreler dahilinde, davetçinin hem ruh hem de davranış faaliyetlerine işaret etmektedir.²³³

Manevi yönün iyileştirilmesinden bahsederken tasavvuf yaklaşımını, insanlardan soyutlanmayı ve zikir, zühd ve kendini arındırma için izole yerlerde inzivaya çekilmeyi kastetmiyoruz. Bu ayrı bir konudur ve bu konuyu ele almanın yeri burası değildir.

---

²³³ İmam Ebu Hamid Gazzali *İhya-yı Ulûmi'd-din* adlı eserinin Kitabı Adabı'l-Maişet ve Ahlakü'n-Nübüvvet bölümünde genel olarak Müslümanların özelde ise imamların ve İslam talebelerinin sahip olması gereken nitelik ve davranışlar hakkında yazmaktadır. Bu niteliklerin bir kısmı manevi yönle, bir kısmı da davranışlarla ilgilidir. Bu bağlamda İmam Gazzali şöyle demektedir: Muaz bin Cebel'den rivayet edildiğine göre, Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur: Allah, İslam'ı yüksek ahlak ve iyi amel ile ayırt etti. Bu niteliklerden bazıları şunlardır: Salih kişilerle arkadaşlık, asil amel, şefkat, cömertlik, yemek vermek, selam vermek, dindar ya da günahkar olsun hasta Müslümanı ziyaret etmek, Müslümanın cenazesinde bulunmak, Müslüman olsa da olmasa da akrabaya iyilik etmek, Müslümanı incitmemek, davete icabet etmek, insanlar arasında namaz kılmak, iyilik yapmak, cömert, asil, hoşgörülü, cömert, insanları bağışlayan, İslam'ın haram kıldığı eğlencelerden, haramlardan, cimrilik, böbürlenme, hile, aşırılık, ahlaksızlık, kin ve haset, günah, düşmanlık ve zulümden uzak durmak. Enes (r.a.) şöyle demiştir: Peygamber bize iyiliğe nasihatte bulunurdu; hidayete erdirdi, her şerden nehy etti ve bizi uyardı! Burada Kur'ân'daki Allah adaleti ve iyiliği emreder... ayetinin altını çizmek yeterlidir.

Muaz diyor ki: Peygamber (s.a.v.) bana emretti: Ey Mu'az! Allah'tan korkup doğru konuşmayı, sözünde durmayı, hıyanetten yüz çevirmeyi, komşuyu kollamayı, yetimlere merhametli olmayı, söz ve selamda yumuşak olmayı, iyilik yapmayı, umutlu olmayı, iman etmeyi, Kur'ân'ı anlamayı, ahireti sevmeyi, hesabı hatırlamayı ve taraf tutmamayı emrediyorum! Bilgeleri incitmenizi, ihlaslıları inkâr etmenizi, günahkarlara boyun eğmenizi, salih imama karşı gelmenizi, yeryüzüne zarar vermenizi yasaklıyorum! Sana her yerde Allah'tan korkmanı, her günahından tövbe etmeni emrediyorum... *İhyâ-yı Ulûmi'd-Din*, C. 2, s. 560.

Manevi yön, Müslümanın çocukluktan itibaren Allah ve Peygamber sevgisi ile yetiştirilmesi ve deneyimlerinden yararlanmak için büyük alimler, Allah dostları vb. ile ilişki kurması, kendilerine yaklaştıran şeyleri sevmesi ve onlardan öğrenmesi anlamına gelir. Bu sayede insan hayatın zorluklarıyla daha kolay yüzleşecek ve ortaya çıkacak zorluklara karşı sebat edecektir.

Burada akla gelen önemli bir soru şudur: Bu yüce ve değerli amacı gerçekleştirmenin yolları nelerdir? İslam âlimlerinin verdiği cevaplardan bazıları şunlardır:

1. Farz ve nafil namazlara, belli vakitlerde cemaat namazlarına, bilhassa sabah namazına dikkat etmek²³⁴
2. Gece namazı, orucu sünnet olan günlerde oruç tutmak vb. nafil ibadatlere dikkat etmek ve düşünerek Kur'ân ve farklı tefsirler okumak
3. Allah'ı zikre dikkat etmek; temiz bir kalbe, samimi düşüncelere sahip olmak; zikir sırasında dans etmek, anormal hareketler yapmak ve sesini yükseltmek gibi çirkin hareketlerden uzak durmak.²³⁵ İbn Teymiyye bu konuda

---

²³⁴ Bu prensibi baştan vurgulamam boşuna değil, çünkü birçok arkadaşımı ve kardeşimi öğrenimleri sırasında gördüm, okuduktan sonra da davada çalışıyorlardı. Ancak imamlar zamanla tembelleşiyorlar. Çok ilginç! Davet, seminer, konferans, toplanma ne zamandan beri Allah için vaktinde dua etmekten daha değerli ve önemli hale geldi? Yüce Allah şöyle buyurur: “*Namaz belli bir vakitte farzdır.*” (Nisâ, 103) Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Cenâb-ı Hakk'ın en sevgili amellerinden biri de vaktinde namaz kılmaktır... Saygıdeğer arkadaşlarımla çoğu bu konuda İslam'ı yanlış anladılar! Bunlar camide imamlar, nasihat ediyor, minberde vaaz veriyor vs... Bence öyle; böyle devam ederlerse işlerinden ve vazifelerinden uzaklaştırılmalı, samimi âlimler huzurunda terbiye edilmeli ve baştan İslamiyet öğretilmelidirler. Belki bu şekilde Allah'tan daha çok korkar ve O'nun emirlerine itaat ederler!

²³⁵ Hasan Edhem Cerrar, *ed-Davetu ilâ'l-İslam, Mefâhim ve Minhâc ve Vâcibât*, s. 202.

şöyle yazar: “Dua, mûsikî ve zikirde zikredenlerin hareketleri günah, zevk ve oyun sayılır.”²³⁶

4. Şehit olmaya hazır olmak: “Davetçi insanlara önderdir ve şehit olmak konusunda örnek olmalıdır. İhtiyacı olanlar için kendi zamanı ve servetini harcayarak eksikliklerini gidermelidir. Fayda için fedakarlıkta bulunmalı, fani olanı değil, Allah’ın takdiri olanı aramalı ve hatta Allah yolunda kendini feda etmelidir. Allah’a dua etmeli ve ona şehitlik makamını vermek için duada ısrar etmelidir. Bunu başarırca başkaları üzerinde otorite ve nüfuz kazanmış olur.”²³⁷

Kutub bu büyük gerçeği anlamış ve manevi yöne özel ehemmiyet göstermiştir. Davetçi, önündeki uzun yoldaki zorluklara hazırlıksız yakalanmamak için en baştan kendini hazırlamalıdır. “*Âyetlerimizi yalanlayanlar, karanlıklar içerisindeki birtakım sağırlar ve dilsizlerdir. Allah, kimi dilerse onu şaşkırtır. Kimi de dilerse onu dosdoğru yol üzere kılar.*” (En’âm, 39) ayetinin tefsirinde Kutub şöyle demektedir:

“Allah’a davetin yolu çetin ve meşakkatlidir. Oysa Allah’ın yardımı; ilmi ve hikmeti ile hükmettiğinde şüphesiz gelecektir. O’nun hükmü, kimsenin bilmediği bir sırdır. Peygamber’in (s.a.v.) bile önbilgisi yoktur.

Zorluklar iki nedenden dolayı ortaya çıkar: nasihatın reddi ve davetçilere karşı muhalefet. Sonra, davet edenin ruhunda, insanları Hakk’a hidayet etme arzusu ve hidayeti yayma arzusu vardır. Bu arzu, zor yolun merhaleleri olan reddedilme, düşmanlık ve işkenceden daha az zor değildir...!”²³⁸

---

²³⁶ Şeyhülislam Ahmed bin Teymiye, *Mecmu’ul-fetâva*, C. 5, s. 83.

²³⁷ *ed-Davetu ilâ’l-İslam, Mefâhim, Minhâc ve Vâcibât*, s. 205.

²³⁸ Seyyid Kutub, *Fi Zilâli’l-Kur’ân*, C. 2, s. 1081.

2) Etik Yön

Bu yön öncekinden daha az değerli ve önemli değildir, çünkü ilkini tamamlar; Bunlardan biri yoksa davet eksik olur, çünkü mesajın konusu nasihat ve davettir. İnsanlarla çalışan bir davetçi, sabırlı, kibar ve şefkatli olmalıdır. Bu nedenle şimdi Kutub'un En'âm suresi tefsirinde büyük önem gösterdiği bu üç erdem üzerinde duracağız.

A) Sabır

Bu unsur, manevi yön ve görgü kuralları için ortak kabul edilebilir. Seyyid Kutub sabrın felsefesini nasıl anladı ve tatlılığını nasıl tattı, Rabbine nasıl sükûnet ve sabırla kavuştu! O, tefsirle ilgili ayetleri tahlil ve tefsir ederken kendi anlayışında ve özel metodunda nasıl farklılaşmıştır?

Seyyid Kutub, atalardan öğrenerek nasihatten bahseden “*Ant olsun ki, senden önce de birçok Peygamberler yalanlanmıştı da onlar yalanlanmalarına ve eziyet edilmelerine karşı sabretmişler ve nihayet kendilerine yardımımız yetişmişti. Allah'ın kelimelerini değiştirebilecek bir güç de yoktur. Ant olsun peygamberler ile ilgili haberlerin bir kısmı sana gelmiş bulunuyor.*” (En'âm, 34) ayetinin tefsirinde şu önemli görüşünü açıklamıştır:

“Allah'a davet çok eski zamanlardan kalmadır... Düz bir çizgide ve sağlam temellerle uzun bir yol kat etmiştir. Zalimler, öğüt yollarına saldırır ve sapkın destekçilerinden destek bulurlardı. Davetçilere eziyet ettiler, hatta işkence yaptılar; kanlarını masum yerde akıttılar... Ancak bu yol yok edilemez, ona zarar verilemez, saptırılamaz, başarısızlığa uğratılamaz. İşkence azaptır, fakat ne kadar uzun sürerse sürsün ve davet yol ne kadar uzun olursa olsun, Allah'ın yardımı her zaman gelir: “*Ant olsun ki, senden önce de birçok Peygamberler yalanlanmıştı da onlar yalanlanmalarına ve*

eziyet edilmelerine karşı sabretmişler ve nihayet kendilerine yardımımız yetişmişti. Allah'ın kelimelerini değiştirebilecek bir güç de yoktur. Ant olsun peygamberler ile ilgili haberlerin bir kısmı sana gelmiş bulunuyor.” (En’âm, 34)

Peygamber’e hitaben bu sözler zikir, teşvik, destek ve pekiştirme işlevi gördüğü gibi, açık bir şekilde davetçilerin rollerini belirler ve davet yolundaki zorluklara işaret eder. Allah’ın yolundaki davete insanların çoğunun doğru yolu reddederek karşılık vereceğini ve ona uyanları zarara uğratmaya çalışacaklarını anlatır... Davetçilerin imtihanlara karşı sabırlı olmaları gerektiği gibi reddedilmeye karşı da sabır göstermeleri gerekir. Bu, her zaman doğru zamanda gelen zaferle biten bir yoldur.”²³⁹

Kutub bu görüşü *Fî Zilâli’l-Kur’ân* tefsirinin başka bir yerinde de teyit etmektedir:

“Sabır, davet yolunun bir parçasıdır. Bu; zorluklar, dikenler, kan, sınamalar ve kötü muameleler ile dolu uzun bir yoldur. Davetçinin sabrı insanların şehvet ve noksanlıklarına, zayıflıklarına, cehaletlerine, yanlıgılarına, fitratlarının bozulmasına, günaha meyilli olmalarına, kötülüklerine, şehvetlerine hâkim olmalarına, kibirlerine, taraftar sayısının azlığına, zayıf yardımcılara yönelik uzun bir yoldur. Zor anlarda şeytanın kışkırtmaları ve cihadın acısına karşı olmalıdır... Bazen insanın içgüdülerinde doğru olmayan inanç üzerine ısrar etmek yer almaktadır.

Zafer, kuvvet ve galibiyet anında, nimetlere şükretmek gerektiğinde, Allah’a kolaylık ve zorluk içinde gönül rahatlığıyla O’nun hükmüne tam bir teslimiyetle bağlı kalarak tevazu ve itidalle nefsine hâkim olmak konusunda da sabır gösterilmelidir. Allah’a iman ve kararlılıkla güvenerek sükûnet içinde olmaktır. Tüm bu durumlarda ve diğer zorluk

---

²³⁹ Seyyid Kutub, *Fi Zilâli’l-Kur’ân*, C. 2, s. 1077.

anlarında sabırlı olmak gerekir. Sözlerimizin bu işkencelerin gerçek boyutunu aktarması mümkün olmadığından, bu gerçeği tam manasında ifade edemeyiz. Böyle bir zorluğu ancak yaşayanlar anlayabilir. Müminin sabrı boşa gitmesin.”²⁴⁰

Seyyid Kutub’un yöntemi, dini metinlerle iç içe geçmiş olan öğütlerin pratik ve uygulamalı yönleriyle işaretlenmesidir. Sabrın tatlılığı, ancak çeşitli zorluklarla karşılaştığımızda ve onları kabul ettiğimizde, Allah’ın hükmüne razı olduğumuzda ve mükâfatını ancak O’ndan umduğumuzda tadılır.

Eğer dini eğitimi ve dini ufukları anlamak istiyorlarsa, Kutub’un bu ilerici sözlerini dikkatle incelemeye önce kendimi sonra da Allah inancının koruyucuları olmayı isteyerek seçen bütün İslam alimleri ve talebeleri olan kardeşlerimi çağırıyorum. Şehitlik makamından dolayı diğer âlimler arasında ender bulunan hikmet hazineleri burada bulunmaktadır.²⁴¹

---

²⁴⁰ Ahmed Faiz, *Tariku’-d-Daveti fi’z-Zilâl*, C. 1, ss. 198-199.

²⁴¹ Şeyhülislam Ahmed bin Teymiyye, tıpkı Seyyid Kutub gibi sabırdan bahseder. İbn Teymiyye şöyle diyor: Müminin, zorluklara karşı sabretmesi, günahlarında mağfiret ve tövbe dilemesi emr olunmuştur. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “(Resulüm!) Sen şimdi sabret, çünkü Allah’ın vaadi mutlaka gerçekleşir; günahının bağışlanmasını iste ve sabah akşam rabbini hamd ile tesbih et.” (Gâfir, 55). Bu yüzden ona zorluklara dayanmasını ve günahlardan bağışlanma dilemesini emreder. “Başa gelen her musibet, ancak Allah’ın izin vermesiyledir. Kim içten ve şuurlu olarak Allah’a iman ederse, Allah onun kalbini doğruya ve gerçeği idrake açar. Allah her şeyi hakkıyla bilir.” (Tegâbun, 11). İbn Mesud demiştir ki: Bu, kendisine bir şer musallat olan ve kendisinin Allah’tan olduğunu bilen ve bu sebeple kabul edip teslim olan adamdır. Âlimlerin görüşüne göre, özellikle Allah’ın tayini kabul edildiğinde sabır, farzdır. Allah’ın takdirine uymak vacip veya müstehaptır deniyor ve bu doğru. Günahlarının bağışlanması için Allah’ın bir lütfu olarak kabul ettiği için imtihan, zarar için Allah’a şükretmeli, onu takva, samimiyet, destek ve sadece Allah’tan isteyerek Allah’ın huzurunda yüceltmelidir. Şeyhülislam Ahmed bin Teymiyye, *el-Furkan beyne Evliyai’ş-Şeytan ve Evliyai’r-Rahman*, Thk.: Ebu Abbas bin Abdülhalim Harrani, basım yılı ve yeri yok, s. 107.

Müslüman âlimlerin ve davetçilerinin infazı ve tasfiyesi, bu hayatın başından sonuna kadar var olmaya devam edecektir. İslam karşıtlığı hem Müslüman hem de gayrimüslim bazı ülkelerin siyasi liderlerinin kalbinde hâlâ hüküm sürmektedir. Arap baharı, İslamcıların korkularını daha da artırdı. Bunun haksız olduğuna inanıyoruz. Artık akademik, dini, ekonomik, siyasi ve diğer yolsuzluklarla mücadele etmek için bu ülkelerdeki farklı yapılarda köklü değişikliklerin yapılmasının zamanı gelmiştir. Kur’ân ve peygamberlik öğretileri insanlara her türlü yolsuzluğa karşı çıkmayı öğretir. Onların vizyonu, herhangi bir yolsuzluk ve kusurdan arınmış, şeriatın uygulanması yoluyla yeryüzünde adaletin yönetimidir. Bu nedenle ülkeyi dini ilkelere göre yönetecek ılımlı, aşırılıkçı olmayan İslami partilerin iktidara gelmesinden korkmak mantıksız ve yersizdir. Kutub’un tüm kitaplarının, özellikle de tefsirinin odak noktası budur. Bu çabası, samimiyetini, sabrını ve infazla şehit edildiğine dair sarsılmaz inancını göstermesi onun hayatına mal oldu. Cenâb-ı Hak, Kıyamet Günü, biri cehenneme, diğeri cennete gidecek olan her iki tarafı da mükâfatlandırmak için, mutlak adaletin önünde Kutub’u ve zalim cellatlarını mutlaka toplayacaktır.

B) İyilik ve şefkat

Bu kelimeleri ve bu yöntemi Âl-i İmran suresinin bir ayetinin tefsirinde buluyoruz. Seyyid Kutub’un tefsiri bize Peygamber’in (a.s.) ashabıyla Bedir ve Uhud gibi çeşitli savaşlarda kaldığı süre boyunca olduğu gibi Peygamber’in (a.s.) saf hayatındaki olayları inceleyerek pratik bir örnek sağlamaktadır.

Davetçinin sahip olması gereken bu ikinci önemli özelliği, En’âm suresinin yanında Kur’ân-ı Kerim’in birçok başka ayetlerinde de tespit edebiliriz.

“Allah’ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp

giderlerdi. Artık sen onları affet. Onlar için Allah'tan bağışlama dile. İş konusunda onlarla müşavere et. Bir kere de karar verip azmettin mi, artık Allah'a tevekkül et, (ona dayanıp güven). Şüphesiz Allah, tevekkül edenleri sever.” (Âl-i İmran, 159) ayetinin tefsirinde Seyyid Kutub şöyle yazmaktadır:

“İlahi şefkat, Peygamber'in (a.s.) ahlakında apaçık görülüyordu. İnsanların kalpleri ve ruhları, kazanmak için yaratılmış olan Onun nazik, merhametli, hoşgörülü ve sakin tabiatında görülmekte idi. Allah'tan gelen bu rahmet, onu diğer insanlara karşı şefkatli ve yumuşak kılmıştır. Kaba ve sert kalpli olsaydı, diğer insanların kalplerini kazanamazdı ve insanlar çevresinden dağılırlardı. Bilakis onları İslam dinine çeken peygamberin güzel davranışları, ilgisi, hoşgörüsü ve sevgisi idi. Cehaletlerinden, acizliklerinden ve noksanlıklarından bir anda uzaklaşmalarını beklemeyen ve bu durumlarına katlanan nebevi edebe ihtiyaçları vardır...

İnsanların iyilik bahşeden ve karşılık beklemeyen, onların dertleriyle yaşayan ve onlardan hiç bıkmayan bir yüreğe ihtiyaçları var. Kibar ve dikkatli, sıcak, hoşgörülü ve sevgi dolu birinin kalbine ihtiyaçları vardır. Peygamber'in (s.a.v.) kalbi ve onun insanlarla hayatı böyleydi.

Peygamberimiz hiçbir zaman sebepsiz yere acı çekmedi ve insan zayıflığından rahatsızlık duymadı. Bu dünyadan hiçbir şeye sahip olmadı ama her şeyi büyük bir hoşgörüsüyle verdi. Nazik, kibar, duyarlı ve asil biriydi. Kim ona eşlik ederse, hatta onu görse, onun asil ruhundan dolayı kalpleri ona sevgiyle dolardı.

Bu, Allah'ın Peygamberimize ve ümmetine bir rahmeti idi. Allah onun vasıtasıyla insanlara bu ümmetin uyması gereken hayat sistemini hatırlatmıştır.”²⁴²

---

²⁴² Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 1, s. 501.

Bu nedenle, Seyyid Kutub'un yönteminde Allah tarafından kendisine öğretilen Peygamber'in (a.s.) ahlakına odaklandığı açıktır. Çünkü bu ahlak, Kur'ân-ı Kerim ile aynıdır.

İslam davetçisi Peygamber'in (a.s.) sözlerine, eylemlerine ve makamına göre muhatap bulmalıdır. İslam dini Allah'ın emirlerini uygulamak ve yasakladıklarından kaçınmak için bir aksiyon dinidir. Tanrı tarafından emredilen ideal bir İslam toplumu inşa etmek için diyaloglarda ve tartışmalarda tartışılan yalnız fikir değil, pratik bir dinin fikridir. Bu nedenle, vaaz edilenle yapılan arasında çelişki olmaması için davet edenlerin davranış, eylem ve eylemlerinin Tanrı'nın yasalarına uygun olması gerekir: “*Siz Kitab'ı (Tevrat'ı) okuyup durduğunuz hâlde, kendinizi unutup başkalarına iyiliği mi emrediyorsunuz? (Yaptığınızın çirkinliğini) anlamıyor musunuz?*” (Bakara, 44).

Ayşe'ye (r.a.) Peygamber'in (a.s.) ahlakı sorulduğunda, “Onun ahlakı Kur'ân.” cevabını vermiştir. Peygamberimiz (s.a.v.) tebliğ ettiği emirlerin canlı bir tecellisiydi.²⁴³

Farklı din ve sosyal ilimlerde ihtisas sahibi de olsa davet edenin ilminden veya irfanından çok âdet, ahlâk ve amelleri önemlidir.

Geniş ilim sahibi, cezbedici belagat sahibi, kalpleri hareketlendiren, fakat şeriatın esaslarına göre hareket etmedikleri için vicdan ve

---

²⁴³ Hasan Edhem Cerrar, *ed-Davetu ilâ'l-İslam, Mefâhim ve Minhâc ve Vâcibât*, ss. 203-204; Prof. Salih bin Abdullah Humayd şöyle diyor: En mükemmel ahlakın ve en büyük yöntemin sahibi olan selef-i salihin örneği, Peygamberimiz Muhammed'dir (s.a.v.). Bu bağlamda Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “*İçinizden Allah'ın lütfuna ve âhiret gününe umut bağlayanlar, Allah'ı çokça ananlar için hiç şüphe yok ki, Resûlullah'ta güzel bir örneklik vardır.*” (Ahzâb, 21). Bu ayetin apaçık anlamlarından şunu vurgularız: Cenâb-ı Hak, Peygamber'i (s.a.v.) genel bir örnek yapmış, kendisine rehberlik etmesi gerektiği gerçeğini teyit etmek için özel niteliklerini, ahlakını ve asil amellerini vurgulamıştır. Peygamberin sözleri, amelleri, davranışları, sabrı, yiğitliği, sebatı, eğitimi ve diğer ahlak şekilleri ile yasak ve emirlere riayet esasına göre talimat vermiştir. *El-Kudvetu, Mebâdi ve Nemâzic*, ss. 7-8.

edepleri olmayan pek çok davetçi ve âlim gördük. Günlük davranış, ahlak ve amellerine kısaca göz atmak ve bir süre onlarla yaşamak, ne yazık ki ilâhî yaşantı ve nübüvvetten uzak olduklarını gösterir. Böyle kişilerin ruhlarını ve kalplerini iyileştirmeleri ve sonra başkalarını düzeltmeye çalışmaları gerekir!

C) Hoşgörü²⁴⁴ ve Alicenaplık

Seyyid Kutub, bu unsuru sabrın bir parçası olarak görmekte ve şöyle yazmaktadır:

“Sabır çok çeşitlidir ve işlerde, mücadelede, teşvikte ve çabada, hayırda ve zorlukta olmak üzere farklı biçimleri vardır. Muhakkak çok az kimse refah içinde iken sabreder, küfür ve sapıklıktan sakınır. İnsanların kalplerinin cehaletine karşı gösterilmesi gereken sabır vardır.”²⁴⁵

Seyyid Kutub, *Mealim fi't-Tarîk* adlı kitabında bu hoşgörünün tanımını ve uygulanma şeklini şöyle izah etmektedir:

“Önce onaylamalı, sonra değerlendirmeliyiz. Cahiliye hakkındaki hakikati, arzuladığımız İslami hayatın aydınlatıcı ufuklarına dayanarak anlamalıyız. Bu durum, İslam düzenine karşı birkaç adım atarsak olmaz; ancak imanı yükseltmek için doğru ve samimi bir diyaloga girerek gerçekleşebilir.”²⁴⁶

İslam'a davet edilenlerle bu iş birliği ve onlara karşı gösterdiğimiz hoşgörü uygun yöntemi oluşturmaktadır. İslam'a davet edenlerin,

---

²⁴⁴ Hoşgörü ve alicenaplık kavramlarıyla kastettiğim davetçinin İslam'a davet edilenlerin zihniyetini anlaması, daha sonra amaçlanan amaca uygun bir şekilde dine ve onun ilkelerine zarar verilmemesidir. Seyyid Kutub'un Zilâlinde C. 2, ss. 1073-1074 bu konuda yazdıklarını okuyunuz.

²⁴⁵ Ahmed Faiz, *Tarîku'd-Dâveti fi'z-Zilâl*, C. 1, s. 201.

²⁴⁶ Seyyid Kutub, *Mealim fi't-Tarîk*, s. 158.

din adamlarının ve yeni neslin eğitimcilerinin kendilerini bir takım manevi ve ahlaki özelliklerle donatmaları, davet edilenlere karşı cömert olmaları gerekir. Başkalarını başarılı bir şekilde teşvik edebilmek için ruhsal ve psikolojik olarak iyi eğitilmiş olmaları gerekir. Genel olarak peygamberlerin ve özel olarak Muhammed'in (a.s.), ayrıca onun sahabeleri ve İmam Ebu Hanife, Said bin Cübeyr gibi takipçilerinin Ahmed bin Hanbel, İmam gibi büyük alimlerin tarihi hakkında kesinlikle bilgi sunmaktadır. Malik, İbn Teymiye, İbn Badi, Şeyh Said el-Havva, İmam Muhammed el-Gazzali, Yusuf el-Kardavi, Hasan el-Benna, Ebu Ala el-Mevdudi, Seyyid Kutub, Bosna eski Cumhurbaşkanı Aliya İzzetbegoviç, Hafız Ali Korça, Hafız İbrahim Dalliu, Hafız Sabri Koçi, Hafız Jakup Myqeziu, Şeyh Selman el-Avdah bulunmuş olan Arap dünyası, Türkiye, Kosova, Arnavutluk, Makedonya birçok âlim ve din adamı bizi bu yolda sabır ve hoşgörü için teşvik etmektedir.

D) Dini Emir ve Yasaklara Uymak

Bu da bir diğer önemli sorudur. Çünkü insanlar arayanlara, O'nun emirlerine karşı günah işlemeye cesaret edemeyen ve sadece söyleneni yapan, yeryüzünde yürüyen melekler gibi bakarlar. Bazılarının gözünde küçük günahlar bile büyük kabul edilir. Bize göre bu, İslam tarihinde çok eski bir olgudur. Kişileri eylemleriyle tüm yönleriyle tanımlama eğilimindeyiz.

Cenâb-ı Hakk'a davetçilerin, bilhassa insanların ve dinleyenlerin nezdinde, açık veya örtülü ahlâksızlık ve çirkin işlerden sakınmaları gerekir ki, bu, amellerin bir sebebe dönüşmemesi ve insanların onların sözlerini inkâr etmemesi içindir. Yanlış bir şey istemeden yaparsak, günahkâr kişi acele etmeli ve gizli ve açık Allah'ın huzurunda tövbe etmelidir. O halde, önce kendimizi kötü ahlaktan ve ahlaksız şeylerden insanların hatırı için değil, Yüce Allah rızası için ve Peygamberimiz Muhammed'in (a.s.) sünnetinin uygulanması için ıslah etmeliyiz.

Profesör Seyyid Kutub, *Hasâisu't-Tasavvuri'l-İslam* adlı kitabında “Allah katından gelmiş olup kendinde bulunan bilgiyi gizleyenden daha zalim kim vardır? Allah, yaptıklarınızdan habersiz değildir.” (Bakara, 143) Kur’ân ayetini yorumlarken şöyle yazıyor:

“Bu tanıklığı, inancının dayandığı inanca uygun olarak kişisel yaşamında ve faaliyetlerinin her detayında inşa ederek önce kendisine uygulamalıdır. Hayatının her eyleminde bu dinin hakikatine sadece söz ve duygularla değil, pratik delillerle tanıklık etmesi gerekir. Pratik deliller imanı tasdik eder; onu gerçek dünyada ve insanlar arasında somutlaştırır.”

247

Yukarıda tefsir edilen Kur’ân ayeti, En’âm suresinde olmamasına rağmen bu, bu kitapta izlediğimiz bilimsel yöntemden saptığımız anlamına gelmez. Ağırlıklı olarak En’âm sûresine odaklanacağımızı bu çalışmanın başlangıcından itibaren vurguladık, ancak Profesör Seyyid Kutub’un düşüncesini daha iyi bir şekilde açıklığa kavuşturabilmek için bu hususa işaret etmek istedik. Söz konusu ayet En’âm suresinin bir parçası olmamakla birlikte, Kutub’un düşüncesini belirginleştirmektedir. Bu nedenle bu çalışmanın başında bildirdiğimiz yöntemle uyumludur. Böylelikle konuyla ilgili Seyyid Kutub’un görüşlerinin daha eksiksiz bir şekilde ortaya koyulduğunu umut ediyoruz.

3) Davetçinin Entelektüel Yönü

1. Davetçiler Neye Teşvik Ettiklerini Doğru Bir Şekilde Anlamalıdır.

Bu yön ile, daha önce bahsedilen davetçilerin nitelikleri, entelektüel veya davranışsal özellikleri arasında yakın bir bağlantı vardır. Burada, İslam’ı daha iyi anlamaları ve buna göre görevlerini bilmeleri için davetçilerin farklı disiplinlerde yetiştirilmesini

²⁴⁷ Seyyid Kutub, *Hasâisu't-Tasavvuri'l-İslam*, ss. 184-185.

kastediyoruz: “*De ki: “Benim yolum budur; ben ve bana uyanlar bilerek insanları Allah’a çağırırız. Allah’ı noksan sıfatlardan tenzih ederim. Ben asla Allah’a eş koşanlardan değilim.”* (Yusuf, 108)²⁴⁸

Profesör Seyyid Kutub’un bu yüce ayete yaptığı tefsirde ne dediğini görmek, bu büyük ilmi hakikati anlamak ve muhatabın neyi bilmesi ve doğru şekilde anlaması gerektiğini bilmek gereklidir.

Seyyid Kutub “*De ki: Bu, benim, Allah’a, bana ve bana uyanlara yalvardığım apaçık delillerimin yoludur. “Allah kusurlardan uzaktır ve ben müşriklerden değilim.”* ayetinin tefsirinde her bir davetçinin yerine getirmesi gereken bilimsel gereklilikleri açıklamaktadır:

“De ki: Bu benim Yolum”- hiçbir kusuru, şüphesi ve şüphesi olmayan bir bütündür. “Ben kesin bir bilgiyle Allah’a dua ederim. Ben ve beni takip eden herkes.” Yani Allah’ın hidayeti ve nuru altındayız, yolumuzu biliyoruz ve o yolda şuur ve teyakkuzda yürüyoruz. Başarısız değiliz, duygusal değiliz ve varsayımlara güvenmiyoruz. Bu, açık ve nurlu bir kesinliktir. Allah’a ilâhlığına uygun düşmeyen bir şeyi isnat etmeyiz ve O’na ortak koşanlardan uzak dururuz. “Ben de müşriklerden değilim” - ister açık, ister gizli! Bu benim yolum, dileyen onu takip edebilir. Oraya girmek istemeyenler de beni doğru yoldan yürümekten alıkoyamazlar.

Allah’a davet edenler bu ayrımı yapmalı ve bizim tek bir ümmet olduğumuzu ilan etmelidirler. Bu ilkeye inanmayan, yolunda yürümeyen, liderliğine saygı duymayanlardan uzaklaşıyoruz.

---

²⁴⁸ Bu ayetin tefsiri hakkında bkz. Kurtubi, C. 9, s. 374, Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, C. 9, s. 229, Suyuti, *Dürrü'l-Mensur*, C. 4, s. 75, İzzeddin Abdulaziz bin Abduselam, *Tefsiru'l-Kur'ân*, C. 2, s. 142.

İkisi karışamaz! Bu dinin mensuplarının cahiliye toplumu içinde yaşarken İslam'ı nasihat etmeleri caiz değildir. Belirli bir inanca sahip ve İslami liderliği takip eden bir toplum açısından cahiliyeden farklı olduklarını göstermelidirler. Hem cahiliye toplumundan hem de liderlerinden farklı olmalıdırlar.

Temel unsurlara ve temel özelliklere dayanarak yirminci yüzyılın cahiliyesi, İslami davetin kökeninde karşı karşıya kaldığı cahiliyeden pek farklı değildir. Ateist doktrinlerin takipçileri, muhataplarını, meydan okumalarını ve düşüncelerini bildirmekten çekinmeyenler değil midir? İslam davetinin takipçileri de aynı şekilde, cahiliyeninkinden tamamen farklı olan adreslerini ve yollarını beyan etmelidirler.”²⁴⁹

Seyyid Kutub'un cahiliye toplumundan uzaklaşmaları için davetçilere rehberlik etmede Kur'ân'a merkezi bir rol vermeleri gerektiği konusundaki ısrarını anlamak için, yönteminin bazı özelliklerini incelememiz gereklidir. Onun tefsirinde açıkça görülen Kur'ân-ı Kerim'den aldığı öğüt yöntemi, sıradan âlimler tarafından değil ancak Allah'a kavuşuncaya kadar kitaplar ve âlimler eşliğinde derin bir bilgi birikimine sahip olanlar tarafından deneyimlenebilir.

Bu konuyu daha açık hale getirmek ve yöntemi daha iyi açıklığa kavuşturmak için Profesör Seyyid Kutub'un parlayan güneşe benzer bazı düşüncelerini vurgulamalıyız ...

O, metodunda Kur'ân-ı Kerim'den ilham almıştır. Bu, onun davet ayetlerini anlamada benimsediği Kur'ân tefsir metodunda açıkça görülmektedir. Bu ilham, sıradan âlimler tarafından değil, sadece ilme vakıf olan ve tüm hayatlarını ölüp Cenâb-ı Hakk'a

---

²⁴⁹ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 5, ss. 1034-2035.

kavuşuncaya kadar, kitaplar ve âlimler eşliğinde geçiren kimseler tarafından hissedilir.

Kur'ân'dan nasihat ve talimat çıkarırken şöyle yazmaktadır:

“De ki: Ben size, ‘Allah’ın hazineleri benim yanımdadır’ demiyorum. Ben gaybı da bilmem. Size ‘Ben bir meleğim’ de demiyorum. Ben sadece, bana gönderilen vahye uyuyorum.” De ki: “Görmeyenle gören bir olur mu? Siz hiç düşünmez misiniz?” (En’âm, 50) Onun ayetlerinin zuhuru, Kur'ân'ın anlatım tarzına işaret etmektedir. Tefekkür bir zarurettir ve onda ısrar etmek Kur'ânî bir metottur.

Seyyid Kutub'u bu kadar derin âlimlerden biri sayıyorum, çünkü edebi ve eleştirel yazılar yazmaya başladığından beri şeriat bilimi ile uğraşmaktadır. İslam ümmetine bize sunduğundan çok daha fazlasını sunduğunu tam bir inançla söylüyorum...

Kur'ân ayetlerinden nasihat ve hidayet çıkarırken şöyle demektedir:

“Akıl, Allah’ın vahyi ve hidayeti ile olduğunda görür; O’nun vahyi ve hidayetinden ayrıldığında ise kör olur. Kör ve görenlere tefekkürde ısrara gelince, Kur'ân’ın şu ayetini vurguluyorum: “Ben ancak bana vahyolunana uyarım. Körler gördükleriyle eşit midir?! Düşünmüyor musun?” İşaretlere bu şekilde yaklaşmak, Kur'ân anlatımının yolunu gösterir. Tefekkür gereklidir ve bunda ısrar etmek Kur'ânî bir yöntemdir.

Tefekkür, vahiy çerçevesinde olmalıdır; çünkü böylece ışık yolunda olacaktır. Disiplinsiz ise, kör karanlıkta kılavuzsuz, talimatsız ve aydınlatıcı bir kitap olmadan dolaşacaktır. İnsan akıllı, vahyin sınırları içinde hareket ettiğinde, dar bir yol değil, geniş bir yol alır, çünkü hayatın tüm alanlarında

hem görünen hem de görünmeyen, ruh ve form olarak tüm varoluşun yolunu izler.²⁵⁰

Vahiy, akli sapmaktan, yanlış algıdan, heva ve şehvetlere güvenmekten korur; daha aktif hale getirir. Bu önemli enstrüman insana Allah tarafından vahyi ve ilahi rehberliği korumak için verilmiştir. Böylece kaybolmaz ve sapıtmaz.”²⁵¹

Seyyid Kutub’un düşünceleri hakkında söylenenlerden sonra, onun davet ayetlerini anlamada kullandığı yöntemin başka bir yönünü anlıyoruz. Bu, vahyin her şeyin kaynağı ve dalalete sapmama

---

²⁵⁰ Akıl ve vahiy, yani aklın vahiy ile uyuşup uyuşmadığı, geçmişten günümüze tartışılan iki konudur. Bu konu İlimin İslamlaşması, bilimlerin İslami, bilimlerin İslami özgünlüğü vb. konularla ilişkilendirilerek bazı düşünür çevrelerde de incelenmiştir. Bu konuda “Tekâmülü’l-Akli ve’l-Vahyi ve’l-Havasi fi’l-İslamiyeti’l-Marifeti” başlıklı bir makale yazdım. Bu makalenin özeti olarak şunu söyleyebilirim ki, İslam bilgiye ulaşmak için birkaç yol belirlemiştir. Bilgi ise, Şeyh Abdurahman Habeneke el-Meydani (Allah rahmet eylesin!) tarafından tanımlandığı şöyle tanımlanmaktadır: İçgüdüsel ve edinilmiş akıl ile kendisinden önce ve bilgiden yararlanan başkalarından edindiği bilgiler. Buna, Allah’ın ilminden peygamberlerine vahyettiği, sıradan insanlara fayda sağlayacak hakiki ilim ve yarı hak ilim sahibi olmaları için vahyettiği de dahildir. Bu tanıma için bkz. *Devabitu’l-Marifeti ve Usûli’l-İstidlâl ve’l-Munâzereti*, Darü’l-Kalem, Dımaşk 1993, 1. Baskı, ss. 126-127. Bu, İslam’ın dünyadaki varlığı görünen ve görünmeyen olarak ayırmasında, her dünyanın onları bilmenin kendine özgü yollarına sahip olmasında görülür. Görünen dünyanın araçlarını görünmeyen için kullanmak yanlıştır. Daha fazla ayrıntı için aşağıdaki kitaplara bakılması tavsiye edilir: Dr. Riyad Salih Cenzerli, *er-Ruyetu’l-İslamiyye li Mesadiri’l-Marifeti*; Daru’l-Beşairi’l-İslamiye, 1994; İslamiyeti’l-Marifeti, *el-Mebadiu el-Ammetu*, Uluslararası İslam Düşüncesi Enstitüsü, 1986; Muhammed Cevad Mugni, *el-İslam ve’l-Aklu*; Daru’l-Cevad, Lübnan, 1984; Dr. Muhammed İbrahim Hafnavi, *et-Taarut ve’t-Tercih ve Eseruhuma fi’l-Fıkhî’l-İslami*, Daru’l-Vefa, Mansure 1987, 2. Baskı; Dr. İmadeddin Halil, *Havle Teşkilî’l-Akli’l-Muslim*; Abdu’l-Hamid Abu Suleyman, *Ezimetü’l-akli’l-müslim*, Daru’l-alemiyye li’l-kitabi’l-İslami, Riyad 1992, 2. Baskı.

²⁵¹ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli’l-Kur’ân*, C. 2, s. 1099.

noktasında aklın koruyucusu olarak kabul edilmesi gerektiği anlamına gelir.

Seyyid Kutub'un vahye odaklanması, bize bilgimizi ve anlayışımızı Kur'ân-ı Kerim'den ve saf Peygamber Sünnetinden almamız gerektiğini söylemektedir. Cenâb-ı Hakk'a davetimiz sırasında bu iki kaynaktan yüz çeviremeyiz. Bu iki kaynak haktır ve bizim için, çağırmak istediklerimiz ve hidayet etmek istediklerimiz için içerisinde nur ihtiva etmektedir. Peygamber'in (s.a.v.) iyiliği emretme ve kötülükten sakındırma emrini anlamaya büyük özen gösterdiğini, Profesör Seyyid Kutub'un metodundan anlıyoruz.

Benim görüşüme göre, davetçilerin çoğunun temel sorunu, vahiy ilimlerinin (Kur'ân ilimleri, sünnet, fıkıh, usul, Arapça ve genel olarak diğer dini ilimler) kültürel yönü hakkında bilgilerinin, mezun oldukları derecelerine ve diplomalarına rağmen, yüzeysel ve sığ olması gerçeğinde yatmaktadır!

Seyyid Kutub, bu sorunla ilgili olarak, "Davetçi bu yönü iyi anlamalıdır" veya "Allah'a davet eden acele etmemekle yükümlüdür..." veya "Allah'a davet eden şunu bilmelidir ki..." vb. ifadeler kullanarak davetçinin bu hususu iyi bilmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Böylelikle İslam'ı ve tabiatını, değişmeden veya yanlış yorumlamadan insanlara doğru bir şekilde iletmek için sağlam bir bilgiye sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır

Bu kısım, İmam Gazzâlî'nin *İhyâ-yı Ulûmi'd-Din* adlı eserinin özel bir bölümünde ele aldığı, iyiliği emredip kötülükten sakındıran önemli bir prensiple ilgilidir:

"Biliniz ki, iyiliği emredip kötülükten sakındırmayı emreden el-hisba'nın esasları dörttür: el-muhtesib (emredici), el-muhtesab aleyhî (emredilen), el-muhtesab fihi (çağrının esas olduğu esastır) ve nefs-i ihtisab (iyiliği emredip kötülükten alıkoyma eylemi). Bu ilkelerin her biri için koşullar vardır:

Birinci ilke, el-Muhtesib'in şartları şöyledir: "Müslüman, olgun ve yetenekli olmak, dolayısıyla deli, reşit olmayan, kafir ve aciz olanlar hariçtir. Ama günahkâr, köle, kadın gibi somut kişiler, yetkili olmasalar da buna dahildir..."²⁵² Bu şartlar çok önemlidir.

Muhtesibin adabı ile ilgili bölümde İmam Gazali şöyle yazıyor: "Muhtesibin adabının üç özelliğinden türediğini söylüyoruz: ilim, takva ve güzel ahlâk."

İlim, onun yer ilimleri, hudutlar, imalar ve şeriatın yasakları konusundaki ustalığıyla ilgilidir.

Dindarlık, ilmin emrettiğinin aksini yapmaktan korur, çünkü herkes bildiğine göre hareket eder...

İyi davranış, başkalarına karşı nezaket ve hoşgörü anlamına gelir.

Ancak ilim ve takva yeterli değildir. Acılık ve iyi davranışların olmadığı durumlarda, özdenetim için yeterli değildirler. Dindarlık, ancak kişi iyi bir davranışa ve tutkularını kontrol etme gücüne sahip olduğunda geçerlidir. Bu üç özellik hasbenin hayırlara eşlik etmesini ve kötülüklerden uzak durmasını sağlar. Onların yokluğunda kötülükten kaçınılamaz ve hatta hisbe bile şeriatın sınırlarını aşarsa günah olabilir.

---

²⁵² İmam Ebu Hamid Muhamed bin Muhamed el-Gazzali, *İhya-yı Ulumi'd-Din*, Thk.: Ebu Hafs Seyyid bin İbrahim bin Sadık bin İmran, Daru'l-Hadis, Kahire, 1. Baskı, C. 2, s. 487.

Bu özelliklerle ilgili olarak Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “İnsan, neyi emrettiğini ve neyi yasakladığını bilmedikçe, iyiliği emretmez ve kötülükten menedemez.”²⁵³

Bu, fakih olmasına gerek olmadığını, çağırdığını ve yasakladığını bilmesinin yeterli olduğunu gösterir.”²⁵⁴

2. Müslüman Davetçiler İçinde Yaşadıkları Kültürü ve Zamanı Bilmelidir.

Demek ki, Müslüman davetçinin toplumsal sorunları tahlil edebilmek, Allah’ın ve Peygamberimizin (a.s) emirlerini hikmetle açıklayabilmek için modern bilimleri de bilmesi gereklidir. Âlimler, bu zorunluluğu “hakikati anlamak” şeklinde tanımlarlar ve nasihatlerinde, karar vermelerinde ve hüküm vermelerinde başarıya ulaşmak için davetçilerin, müftülerin ve kadıların onu benimsemelerini isterler. Bu konuda temel çıkış noktası, İmam Ahmed’in *Müsned*’inde rivayet ettiği şu hadistir:

“Peygamber (a.s.) Muaz bin Cebel’i Yemen’e gönderirken şöyle buyurdu: “Siz Ehl-i kitap’tan bir kavme gidiyorsunuz, onları ilk davet edeceğiniz şey Tanrı’nın Tevhidi olsun. Bunu kabul ettikten sonra, Allah’ın onlara bir gün ve bir gecede beş vakit namazı farz kıldığını söyle. Ve eğer namaz kılarlarsa, onlara, Allah’ın mallarının zekâtını kendilerine farz kıldığını ve bu zekâtın zenginlerinden alınıp fakirlere verildiğini bildir. Bunu kabul ederlerse, rüşvetlerinden

---

²⁵³ Kitabı tahkik eden muhakkiki bulamadım. Beyheki’nin *Şuab* adlı eserindeki rivayet ise Amr bin Şuayb’dır. O da babası, o da dedesinden rivayet ettiğine göre, “Kim doğrulukla emrediyorsa, kendisi salih olsun!”

²⁵⁴ A.g.e., C. 2, ss. 519-520.

sakının ve zarar gören tarafın şikayetinden de sakının, çünkü onunla Allah arasında perde yoktur!”²⁵⁵

Bu hadisten hareketle, davetçinin İslam ahlakını öğrendikten sonra içinde yaşadığı ortamı anlaması gereklidir. Hatta çalıştığı ortamın bilgisi davette öncelik olmalıdır. İslam dünyasından Batılı ülkelere çağrı yapanları, bu yönde tam bir hazırlığa ulaşana kadar doğrudan davetle ilgili faaliyetlere dahil etmenin bir hata olduğuna kesinlikle inanıyoruz. Bu topraklardaki İslami dini kurumlar, söz konusu ülkelerin özellikleri ile seminerler ve eğitim kursları düzenlemelidir. Bunu, Balkanlar’daki birçok genç meslektaşın, din adamının ve hatta genç talibin çalışmalarında, cemaat arasında ve medyada büyük bölünmelere neden olan sayısız sorunun rapor edildiği gerçeğine dayanarak söylüyorum. Bilimsel ve dini gerçekliğe ilişkin yeterli deneyim ve bilgiden yoksun kalan bu kişilerin davranışlarından dolayı İslam düşmanları tarafından suçlanmaktadır.

Davetçinin yaşadığı gerçeği anlamasını sağlaması için gerekli unsurlar nelerdir?

Davetçinin gerçeği doğru bir şekilde anlamasını sağlayacak bazı şeyler vardır. Şüphesiz biz bunları, Seyyid Kutub’un davet ayetlerinin tefsirinde yer alan değerli metodundan çıkarmaktayız. Bu metot ile değerli hocan, gerçek bir şampiyon ve kahraman olarak ortaya çıkmıştır. İslam düşmanlarının şüphelerini delil ve argümanlarla reddetmiştir.

---

²⁵⁵ Ahmed, *Müsned*, 1968; Buhari, *Kitabü’z-zekat*, 1308, 1365, 1401; el-Mezâlim, 226; el-Megâzi, 4000; et-Tevhid 6824; Muslim, *Kitabu’l-iman*; 27; Tirmizi, *Sünen*, Zekat 567, Nesai, Sunen, Zekat, 2392; Ebu Davud, *Kitabu’z-zekat*, 1251; İbn Mace, *Kitabü’z-Zekat*, 1773; Darimi, 1563.

3. Davetçilerin Dini İlimlerdeki Eğitimi Tamamlamalıdır.

Davetçinin İslami bir üniversiteden mezun olması gerekir. İslâmî ilimlerde ihtisas yapmamış kimseler bile, kendilerine nasihatte iman edecek şartları yerine getirirlerse, davetle meşgul olmalarında bir mahzur yoktur.

a) Davetçi; metafizik, varoluşçuluk, evrimcilik, Tanrı'nın varlığı gibi bazı felsefi ve entelektüel konularda bilgi sahibi olmalıdır. Laiklik, demokrasi, sosyalizm vb. dönemin pozitif sistemlerini de bilmesi gerekmektedir.

b) Çevresindeki insanların hiyerarşisi ve elit tabakaları hakkında bilgi edinmelidir. Çünkü davetçi herkese aynı şekilde bakar ve onlara aynı dilde hitap ederse, davette başarılı olamaz.²⁵⁶

c) Fransızca, İtalyanca, Almanca ve özellikle İngilizce gibi bugün dünyada yaygın olarak kullanılan en önemli dünya dillerinden birini bilmek. Davetçinin biraz önce bahsettiğim dillerden birini bilmeden veya en azından İngilizce bilmeden batı ülkelerinde başarılı olacağını düşünmüyorum; çünkü konuştuğu insanların diline dair bu cehalet çok şey kaybettirecek, davetin değerini ve geliştirilen ders veya vaazın önemini azaltacaktır. O halde, memleketi dışında davetle muhatap olmak isteyen kimse, gönderildiği memleketin veya memleketin dilini bilmelidir.

Arap dünyasından ve başka yerlerden bazı insani dini kurumların faaliyet ve yaklaşımlarına katılmıyoruz. Çünkü farklı Batı veya Asya ülkelerine gönderdikleri davetçiler sadece Arapça konuşmaktadırlar. Gideceği ülkenin dilini bilen veya oraya seyahatinden 6-12 ay önce o dili öğrenen davetçilerin göndermelerini öneririm.

---

²⁵⁶ Muhamed bin Seyyid el-Habib, ed-Davetu ilallah fi sureti Ibrahim El-Halil; Nuh peygamberin davetine dair s. 291-295.

Neyse ki bu öneri, kavminin dilini konuşan peygamberler ve elçiler göndermenin ilahi yönteminden kaynaklanmaktadır... Bu bağlamda Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Biz, her elçiyi kendi kavminin diliyle gönderdik ki onlara açıklasın.” (İbrahim, 4).

İşte tam da bu ihmalden dolayı doğru davrandıklarını zanneden hayır kurumlarının pek çok çabası sonuçsuz kalmıştır. Allah, dilini bilmediği bir kavme ne peygamber ne de elçi göndermez. Davetin bu önemli ilkesine dikkat edelim, iyi niyetlere ve yüzeysel planlara güvenmeyelim. Bu önemli girişi yapmamıza gerek yoktur. Çünkü Kutub o, yaşadığı dünyanın ve çalıştığı zamanın kültürünün bilinmesi gerektiği fikrinin en somut örneğidir.

Kutub, yaşadığı dönemin kültürü hakkında geniş bir bilgiye sahipti.²⁵⁷ Onun dönemi hem ateist hem de inanan yazarlar, şairler ve romancılar arasında çatışmaların yaşandığı bir dönemdi. Ayrıca pozitif yasaları ve komünist, sosyalist ve demokratik öğretileri iyi biliyordu. Bu nedenle, İslam’ın bu tür öğretilerle ve diğer sistemlerle çatışmasında ısrar etmiştir.

Aşağıda davetçileri bu sistemlerle tanıştırmamanın gerekliliğini vurgulamak ve onun nasihati anlama yöntemini eğitim açısından sunmak için Kutub’un konuyla ilgili fikirlerine dair tefsirinden örnekler veriyoruz.

Seyyid Kutub şöyle yazmaktadır:

“Bu, bizi bu Kur’ânî emrin daha geniş bir yönüne götürür. Belirli bir zaman, yer veya teklifle sınırlı değildir. İnsanın kaprisleri ve şehvetleri başka tekliflerde sunulur. Allah’ın dinine davet edenler, insanların kaprislerinden korkmamalıdır. Provokasyonlara cevap vermek arzusu, günümüzde pek çok davetçinin, tıpkı insanların belirli bir

---

²⁵⁷ Seyyid Kutub’un Arap ve Batı kültürünün kaynakları hakkında daha fazla bilgi için bkz. *Seyyid Kutub, eş-Şehid el-Hayy*, s. 161.

zamanda yarattıkları ve daha sonra çelişkili fikirler, düşünce ve hipotez şekline dönüştürülen dünyevi “küçük öğreti teorileri” örneğinde olduğu gibi, İslam inancını kâğıt üzerindeki bir “doktrin teorisi” üzerinden yorumlamaya çalışmaktadırlar.

Bu nedenle İslam sistemini, cahiliyeye yakın olan ve orijinal İslam ile hiçbir ilgisi olmayan başka sistem veya kanunlarla açıklamaya çalışan bazı davetçiler görüyoruz. Bu cahiliyenin müntesipleri, “İslam imandır, umumî ve realist hayat düzeniyle hiçbir ilgisi yoktur!” derler. Allah’ın kanununu görmezden gelerek cehaletlerine daha da batarlar. Bütün bunlar birer şeytani çabadır. Bir Müslümanın Allah’a nasihat vasıtası ile ilerleme adına oluşan ve sürekli değişen insan fikirlerine bel bağlamasına gerek yoktur!

En kötü çabalardan biri de İslam’a yeni biçimler vermeye çalışmaktır. Bunlar, belli dönemlerde insanlar arasında dolaşan ‘sosyalizm’, ‘demokrasi’ vb. her türlü isimle adlandırılırlar. Hizmet ettiklerini sanırlar. Sosyalizm, insan tarafından yaratılan sosyal, politik ve ekonomik bir sistemdir ve doğru ya da yanlış olabilir. Demokrasi aynı zamanda insan yapımı bir yaşam ve yönetim sistemidir ve bu nedenle doğru ya da yanlış olabilir. İslam, içinde inanç, sosyal, ekonomik ve hukuki sistemlerin olduğu bir hayat tarzıdır... Cenâb-ı Hakk’ın formüle ettiği ve hiçbir eksiği olmayan bir hayat tarzıdır. Cahiliye dönemindeki Arap müşrikler, kendilerini Allah’a yaklaştıran köprüler olarak gördükleri bazı mahlûkat vasıtasıyla Allah’a: “Biz onlara, ancak bizi Allah’a yaklaştırsınlar diye ibadet ederiz.” diye dua ettiler. (Zümer, 3).

Bu şirktir! Kulları aracılığıyla veya insan yapımı başka bir öğretiyi veya yöntemle Allah’a dua eden kişiyi başka nasıl tarif edebiliriz? Ne büyük bir aptallık!

İslam İslam'dır, sosyalizm sosyalizmdir ve demokrasi demokrasidir! İslam Allah'ın metodudur ve sadece Allah'ın kendisine verdiği adres ve nitelikleri taşır. Sosyalizm ve demokrasi insani yöntemler ve deneylerdir. Onları seçiyorsak, oldukları gibi seçelim. Allah'ın dinine davet edenler farklı insan heveslerinin tuzağına düşmemeli ve bu şekilde Allah'ın dinine hizmet ettiklerini iddia etmemelidirler!

Allah'ı hak ettiği gibi tespih etmeyenlere zayıf bir imanla sesleniyorum: Sırf bu doktrinler çağdaş diye mi insanlara İslam'ı sosyalizm/demokrasi adına sunuyorsunuz? Belli bir dönemde kapitalizm mutlak sistemdi ve doktrini Bismark ve Mazzini zamanında Almanya ve İtalya gibi birbirinden ayrı devletlerin ulusal birliği döneminde geniş çapta benimsendi. Kim bilir yarın İslam hakkında ne söyleyecekler, hangi sosyal ve dünyevi sistem onu temsil edecek? İnsanların hoşuna gidecek şekilde mi sunacaklar? Bu konuda Kur'ân'ın rehberliği açıktır. Müracaat edenden imanını yükseltmesini ve bu dini başka bir adla güzelleştirme tekliflerine kurban gitmemesini ister. Allah münezzehdir ve yarattıklarından bağımsızdır. Bu, dini ibadete ve sadece bu ibadete konsantre olmayanlara tekabül etmez. Allah'ın hiçbir kula ve günahkâra ihtiyacı olmadığı gibi İslam'ın da ibadetinde bu tür insanlara ihtiyacı yoktur.”²⁵⁸

Bu harika tahlil, onun davetle ilgili ayetlerin tefsirinde pek çok yerde görüldüğü gibi, onun diğer ilimlere dair incelemesini, mukayesesini ve neticesini teşkil etmektedir.

Kutub'un 1950'lerde lisansüstü eğitim için Amerika Birleşik Devletleri'nde kalışı hakkında, yani ahlakın, değerlerin sapması ve ulusların cezalandırılması gerçeğinden ilahi yasaları çıkarma tarzı hakkında söylediklerine tekrar dönelim. Bu gerçeği İslami açıdan

---

²⁵⁸ Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, C. 2, ss. 1083-1084.

anlamamış olsaydı, Kur'ân yönteminin büyüklüğünü insanlara sunamayacaktı.

Seyyid Kutub En'âm suresinin 44. ayetinin tefsirinde şöyle diyor:

“ABD’de bulunduğum süre içerisinde Allah’ın şu sözlerine kendi gözlerimle şahit oldum: *“Onlar, kendilerine yapılan uyarıları unuttunca her şeyin kapılarını onlara açtık...”* (el-En’âm, 44). Bu sahne, ancak orada görülebilen büyük bir bolluk ve berekete işaret etmektedir. İnsanların bu zenginlikten duyduğu gurura ve bunun sadece beyaz adama yönelik olduğu hissine tanık oldum. Renkli insanlarla iş birliği çok düşük ve sertti.

Ben bu manzaraya şahit oldum ve uykuda olanlardan söz eden ayeti düşündüm: *“Onlar, kendilerine yapılan uyarıları unuttunca her şeyin kapılarını onlara açtık. Nihayet kendilerine verilenler yüzünden şumardıkları zaman onları ansızın yakaladık! Böylece onlar birden bire bütün ümitlerini yitirdiler. Sonunda zulmeden kavmin kökü kesildi. Her türlü övgü, âlemlerin rabbi olan Allah’a mahsustur.”* (En’âm, 44-45)

Peygamber (a.s.) gönderildikten sonra, Cenâb-ı Hak, cezayı keserek kaldırmışsa, elbette başka cezalar da vardır ve özellikle nimet kapılarının açıldığı kimseler, refahlarına rağmen pek çok azabı tatmaktadırlar.

Psikolojik ıstırap, manevi ıstırap, cinsel sapma ve ahlakın tahribi bu milletlerin yaşadığı olaylardır ve bu onların refah, eğlence ve zevklerini gölgede bırakır. Hayatları sefalet, can sıkıntısı ve ıstırapla doludur. Kaldı ki orada da siyasi ahlakın sapması var; devlet sırları satılıyor, insanlar zevk uğruna ihanete uğruyor, sapkınlıklar... Hiç şüphesiz bunlar olumsuz sonuçlara yol açıyor!

Bu yolun başlangıcıdır. Bu bağlamda Peygamber (a.s.) şöyle buyurdu: “Allah’ın dilediğini günahkâra bile verdiğini gördüğün zaman, (bil ki) bu geçici bir süreçtir” ve sonra şu ayeti okudu: “*Onlar, kendilerine yapılan uyarıları unuttunca her şeyin kapılarını onlara açtık. Nihayet kendilerine verilenler yüzünden şımardıkları zaman onları ansızın yakaladık! Böylece onlar birdenbire bütün ümitlerini yitirdiler.*” (En’âm, 44).

Ayrıca, bir kavme hakikati yaymanın kötülüğü yok etmede Allah’ın âdeti olduğunu ve sonra Allah’ın kötülüğe hak ile vurup onu yok ettiğini vurgulamak gerekir. Hakikatin taraftarları tembel değildir ve Allah’ın kanununun çaba ve meşguliyet olmadan gerçekleşmesini beklemezler, aksi takdirde hakikati temsil edemez ve hak etmezlerdi. Hak, Allah’ın yeryüzündeki hâkimiyeti için çabalayan ve ilahî imtiyazının gaspını talep eden diğer toplulukları geri çeviren bir kavme aittir.”²⁵⁹

Materyalizm ve komünizmin yirminci yüzyılın ilk yarısında zirveye ulaştığına inanıyorum.²⁶⁰ Genel olarak uluslararası üniversiteler ve özel olarak Sovyet bloğundaki üniversiteler, İslam inancı ve ilkeleriyle çelişen yıkıcı ve sapık öğretilerin yanı sıra Marksizm ve Freudizm öğretileri öğretiler durdular.

Ne yazık ki bu yöntem, öğretim yöntemlerinde ve müfredatta yapılan reformla birlikte Müslümanlar arasında ve çeşitli Arap ülkelerinde de yayılmaya başladı. Seyyid Kutub bu acı ve yıkıcı eğilime karşı çıktı, bu eğilimin çöküşünü ortaya çıkardı. Seyyid Kutub kalemiyle ve kanıyla İslam’ın kutsallığını savundu.

---

²⁵⁹ Seyyid Kutub, Fî Zilâli’l-Kur’ân, C. 2, ss.1091-1092.

²⁶⁰ Seyyid Kutub zamanında Mısır’da hüküm süren siyasi hayat hakkında daha fazla bilgi için bkz. Profesör Halidi, Seyyid Kutub, *eş-Şehid el-Hayy*, ss.18-30.

Ayrıca, davet edenin yaşadığı zamanlardaki ilmiyle ilgili olarak nasihat yöntemiyle ilgili olarak Kutub şöyle yazar:²⁶¹

“Görünmeyene inanmak, insanı hayvanlar dünyasından ayırır. Ancak günümüz materyalist toplumu, tüm zamanların materyalist toplumu gibi, insanı sadece gördüğüne inanan bir hayvana dönüştürmek ister ve buna ilerleme der. Hayır, bu, Allah’ın müminleri “Gayb’a inananlar” diye niteleyerek koruduğu bir gerilemedir.

“Metafizik” ve “bilimselcilik”ten söz edenler, “tarihsel belirlenimcilik”ten de söz ederler. Modern bilimin “hipotezleri var” diyor, ancak “tezleri” yoktur. Marks determinizmi kabul etmiştir; ancak öngörülleri nerede? Marks komünizmin yüksek endüstriyel gelişme ve kapitalizmin doruk noktası, diğer yandan işçilerin yoksulluğu nedeniyle İngiltere’de kurulmasını öngörmüştür. Ama gerçek dünyada komünizm Rusya, Çin gibi sanayinin gelişmediği ya da az gelişmiş ülkeler arasında yayıldı. Marx ve Lenin, kapitalist ve komünist dünya arasında bir savaş öngördü, ancak halefleri Hruşov, “barış içinde bir arada

---

²⁶¹ Tanınmış çağdaş Müslüman ilim adamı Dr. Şeyh Yusuf Kardavi, *Sekâfetü’l-dayeti* başlıklı çok önemli bir kitap yazmıştır. Hatta ünlü Mısırlı âlim merhum Dr. Şeyh Muhammed Gazali’nin Müslüman davetçileri için *Hulukul-müslüman*; *El-hakku el-murru*; *Me’All-llah*; *Dirasat fi’l-daveti* ve *d-duat* gibi önemli kitapları vardır. Okurlar, bu tür ünlü bilim adamlarının kitaplarını çok ileri düzeyde ve bilimsel olarak hazırlanmış oldukları için okumalıdır. Bunlar ayrıca İslam davetine yaptıkları geniş katkıları için övgüyü hak etmektedirler.

yaşama” bayrağını yükseltti. Öngörülen bu tür “determinizm” hakkında konuşmak istemiyorum, çünkü ciddi bir ilgiyi hak etmiyor.

Görünmez gerçeği denilen bir gerçek vardır ve geri kalan her şey bir hipotez olarak kabul edilir. Allah’ın takdiri ve kaderine göre meydana gelen olaylarda da determinizm vardır. Allah’ın hükmü sadece O’nun bildiği bir sırdır. Oysa evrende insanın keşfedebileceği ve Allah’ın yeryüzündeki halifesi olarak kullanabileceği, Allah’ın hükmünün kapısını açık bırakabileceği kanunlar vardır. Allah’ın sırları meçhuldür ve her şeyin direği şudur: “İşte! Bu Kur’ân, en doğru yola iletir.”²⁶²

Burada Kutub’un tefsirini inceledikten sonra, Onun davetle ilgili ayetlerin tefsirini zamanının müspet teori ve sistem tenkitleriyle nasıl ilişkilendirdiğini ele aldığımız fikrî ve nasihat yolculuğumuzun sonuna geliyoruz. O, bizlere Kur’ân ayetlerini günlük durumlarla ilişkilendiren bilimsel yöntemiyle İslami öğütler üzerine dersler verdi.

“Kur’ân’ın gölgesindeki hayat, ancak onun kurallarına göre yaşayanların bildiği bir nimettir... İslam nimeti ömrü uzatır, bereketlendirir, arındırır” şeklinde yazdığı Seyyid Kutub çok haklıdır.²⁶³

---

²⁶² Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur’ân*; C. 2, s. 1120-1121.

²⁶³ A.g.e., c. 2, ss. 1-2.

II. ELEŞTİRİ, SONSÖZ VE ÖNERİLER

1. Seyyid Kutub'un Tefsir Yöntemine İlişkin Görüşler

Davetle ilgili ayetlerin tefsirinde yapılan bu yolculuktan sonra ve Kutub'un davet, felsefesi ve stratejisi ile ilgili kapsamlı ve acı tecrübesinden birçok ders çıkardıktan sonra onun bu ayetleri anlama yöntemi hakkında kendi sonuçlarımızı ortaya koyuyoruz.

Bu, hiçbir şekilde bu müfessirin değerinin ve erdeminin azaltılması anlamına gelmez. Aslen bunun tersi doğrudur; çünkü bu tür yorumlar onun statüsünü yükseltir ve ona olan sevgi ve saygıyı artırır.

Bu görüşler kimileri için bilinmez, kimileri için beklenmedik olabilir, ancak bizim için göreceli bir sorudur ve herkesin aklına gelebilir:

Bu tür görüşler iki gruba ayrılabilir:

A) Özel görüşler. Bu görüşlere, bu tezin yazımı boyunca Kutub'un yöntemini inceleyerek ve araştırarak ulaştım,

B) Genel görüşler. Bunlar, Kutub'un düşüncesini, yöntemini ve hayatını inceleyen diğer bilim adamları ve araştırmacıların görüşleridir.

A) Özel Görüşler

1. İslam anlayışı ve özellikleri, İslam'ın otoritesi, İlâhî sıfatları, cemiyet ve ayrılık meselesi, beşerî kanunlar, Mekkî ayetler, birinci nesil müminlerin uzun terbiyesi vb. pek çok akide ve fikrî meseleleri metnin değişik bölümlerinde tekrarlaması. Yazar, tefsirinde bu konuları bir kez ve kapsamlı bir şekilde ele alabilirdi.

Konu bağlamında daha önce belirtilenleri tekrar etmeye muhtaç olduğu durumlarda, tekrardan kaçınmak için okuyucuyu ilgili sayfalara yönlendirebilirdi.

2. Kutub'un nasihat ayetlerini ele alırken metodu ile ilgili tüm bölümleri tek bir yerde toplamak benim için zor oldu. Çünkü o, metodunu sistematize etmemiş, spesifik ve genel ayetlerin tefsirinde tek bir yaklaşım kullanmamıştır. Müellif ilgili meseleleri eserlerinde dağınık bir şekilde ele almıştır.

3. Kutub'un çağdaş toplumları nitelendirdiği ve onları inançsızlıkla suçlandığı "cahiliye" ve "cahiliye toplumu" terimlerine gelince, onun eserlerini incelememiz, bu kavramın özel ve genel bir anlamda kullanıldığı sonucuna ulaşmamıza neden olmuştur.

a) Genel Anlamlar

Seyyid Kutub'un bu terimi kullandığı genel anlam, Kur'an'ın anayasasına ve Peygamber'in sünnetine dayanmayan tüm modern pozitif, insan yapımı, sosyal, politik ve ekonomik sistemleri ifade etmektedir. Adalet ve bilgi bölümleri Roma hukukundan türetilen sosyalist ve liberal demokratik yasalara dayanan Batılı veya Doğulu muadillerine dayanan bazı Arap ülkelerinde bile insanlar bu tür sistemlere göre hareket edip yargıda bulunmaktadır.

Kutub'a göre bu tür Müslümanlar, günümüzde yaygın olarak uygulanan İslami olmayan cahiliye yasalarının baskı ve egemenliği altındadır. Bu, Kutub'la hemfikir olduğumuz genel anlamdır. O, İslam toplumlarını veya Müslümanları küfürle suçlamamıştır; ancak Allah'ın şeriatını hiç tatbik etmeyen cahiliye sistemleri ve kanunları altındaki durumlarını netleştirmiştir.

b) Özel anlam

Bu anlam, Seyyid Kutub'un eserlerinde yoğun olarak kullanılmaktadır. İslam öncesi toplumda olduğu gibi tüm ilkeleri, değerleri ve anlamları ile cahiliye toplumlarına atıfta bulunduğuna inanıyoruz. Her ne kadar bugünkü müritleri Müslüman isimleri taşıyalar da gerçekten onlar kâfir ve gayrimüslimlerdir.

Kendimi bu anlamdan tamamen uzaklaştırıyorum ve Kutub'un buna katıldığına inanmıyorum. Bütün Müslümanları ve onların toplumlarını küfürle suçladığını hayal edemiyorum. Bu anlamı destekleseydi, kuşkusuz düşüncesinde ciddi bir eksiklik oluşturacaktı.

Kutub'un tüm insanları küfür ve orijinal cahiliye ile suçlamasının mümkün olmadığını düşünüyorum. Çünkü küfür ve inanç kuralları onun tarafından çok açık bir şekilde tanımlanmıştır. Tefsirinde, kâfirlerin İslam'a davetlerini ele alırken bunun tam tersini ifade etmektedir.

Burada ifade ettiğimiz görüşler, müfessirin *Fi Zilâli'l-Kur'ân* adlı tefsirindeki otoritesini hiçbir şekilde azaltmamaktadır. Tam tersine çağdaş İslam düşüncesinin ve davetin lideri olmaya devam edecektir.

Onun çabalarını ve fedakarlıklarını İslam ümmeti için mükafatlandırmasını Allah'tan niyaz ederim. Allah, Onu peygamberlerle, sadiklerle, şehitlerle ve salihlerle birlikte cennetine koysun! Âmin!

B) Genel Görüşler

Seyyid Kutub ve eserleri hakkındaki genel görüşler kişilere ve akademik geçmişlere göre farklılık göstermektedir. Fıkıhçılar, tefsirindeki bazı görüşlerden dolayı onu fıkıh yönünden tenkit

ederler. Hadisçiler, Zilâl’inde kullandığı bazı hadisler nedeniyle onu tenkit ederler. Belki Seyyid Kutub’un maksadı hasıl olmuştur da insanlar başka bir şey anlamıştır. Bu tür ihtilaflarda açıkça görülen de budur.

Eleştirmenlerinin çoğu bu gruba aittir. Kutub hakkında ön yargıya ve olumsuz görüşe kapılmalarının nedeni belki de onun eserlerinin tamamını baştan sona okumamış olmalarıdır.

İslam dini bize her iddiayı doğrulamayı ve delil getirmeyi öğretir. Bir âlimin eserini sadece yüzeysel veya kısmen okursak okuyucunun konumu ne olursa olsun büyük bir haksızlık etmiş oluruz.

Samimi âlimler bunun yadsınamaz bir gerçek olduğunu kabul etmektedirler. Çünkü ilgili tüm argümanları tartmadan bir şey hakkında hüküm veremeyiz. Aynı durum, kişiler ve onların fikirleri için de geçerli olmalıdır. Okur, tarihsel bir süreklilik içindeki fikirlerini takip etmek ve sonra onlar üzerinden hüküm vermek zorundadır.

Salah Abdülfettah Halidi, Seyyid Kutub’un hayatını ve çalışmalarını hassasiyet ve nesnellikle incelemiş bir otorite olarak kabul edilmektedir. Seyyid Kutub üzerinde kaleme aldığı eserleri, *eş-Şehid el-Hayy*, *Seyyid Kutub min el-Miladi ila el-İstişhâd*, *Fî Zilâli’l-Kur’ân fî’l-Mizân*. Muhammed Tefvik Berekat’ın *Seyyid Kutub*, *Hulasat Hayatih*, *Menhec fî’l-Harake* ve *n-Nakd el-Müvecceh ileyh* adlı eseri anmaya değerdir. Ayrıca danışman Salim el-Bahansavi’nin *Adva’ alâ Me’alim fî’t-Tarîk*, *el-Hukm ve Kadiyya Tekfir el-Müslim* eserlerinde Seyyid Kutub’u bilimsel ve metodolojik argümanlarla savunduğu mükemmel metinler kaleme almıştır. Son zamanlarda Seyyid Kutub’un düşüncesi ve katkısıyla ilgili bir dizi önemli monografi yayınlanmıştır. Bunlar arasında Rami Umar Ba Atiyeh tarafından yazılan *Revâ’i’l-Zilâl* (Riyad, 2012); *Seyyid Kutub ba’de 43 a’men min İstişhadihi*, yazarlar grubu, (Aman: 2010); ve *Makasid eş-Şeriah el-İslamiya fî Fikr el-İmam Seyyid Kutub*, (Hartum, 2009) sayılabilir.

Salim el-Bahansavi, *Advâ' alâ Mealim fi't-Tarîk* adlı kitabında, başkalarının konuşmalarını anlamının ilmî ve hukuki ilkelerinin altını çizmektedir. Çünkü birçok kişi Seyyid Kutub'un sözlerini yanlış yorumlayıp onu haksız yere suçlamaktadır. Onu suçlayanlar, bilimsel ve hukuki açıdan sağlam yöntemlere dayanmamaktadır. Bu nedenle el-Bahansavi, başkalarının Onun görüşlerini doğru bir şekilde anlaması saygı duyması ve uyması gereken belirli ilkeleri sıralamaktadır.

Salim el-Bahansavi'nin işaret ettiği ilkeler aşağıdaki başlıklarda özetlenebilir:

1. Şüpheli Olan Konularda Müslümanları Küfürle İtham Etmemek

Bir çok farklı görüşün mevcut olma durumunda fitneye sebep olan şeylere riayet etmemek ve başkalarını boş bırakmamak gereklidir. Çünkü bu şekilde şeriata göre hakiki hükme ulaşmaktan uzaklaşmış oluruz.²⁶⁴

Bir kimse, belirli bir toplumun veya bireyin istikametine uygun bir görüş seçer ve sonra bir başkasını onunla aynı fikirde olmadığı için suçlarsa, bu objektif bir jest olmayacak, aksine Allah'ın yasakladığı şüpheli konular kategorisine girecektir: “*Fakat kalplerinde şüphe bulunanlar, mecazi olanın peşine düşerler, onu açıklamaya çalışarak fitne ararlar.*” (Âl-i İmran, 7).

²⁶⁴ Salim el-Bahansavi, *Advâ' alâ Mealim fi't-Tarîk*, s. 27.

2. Kur'ân ve Sünnete Dayanmak

İslami prensipler, bir konuda ihtilaf olması veya ihtilaf çıkması durumunda Kur'ân ve sünnete güvenmemizi ve iyi bir çözüm bulmamızı emreder.

Bu bağlamda Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

“Ey iman edenler! Allah’a itaat edin. Peygamber’e itaat edin ve sizden olan ulu’l-emre (idarecilere) de. Herhangi bir hususta anlaşmazlığa düştüğünüz takdirde, Allah’a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız, onu Allah ve Resûlüne arz edin. Bu, daha iyidir, sonuç bakımından da daha güzeldir.”
(Nisa, 59).

Salim el-Bahansavi, Peygamber’in (s.a.v.) hadisinin de manasının bu olduğunu söylemektedir:

“Müslümana sövmek günah, onu öldürmek küfürdür.”

Bir başka Kur'ân ayeti şöyle demektedir: *“Eğer müminlerden iki grup birbiriyle kavgaya tutuşursa hemen aralarını düzeltin.”*
(Hucurât, 9).

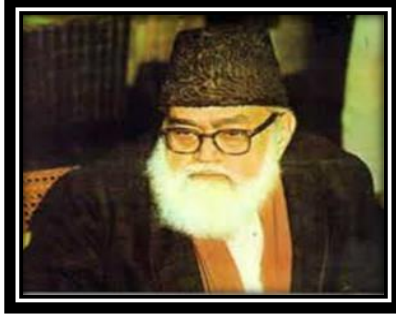
Bu, müminler arasında savaşmanın küfür olmadığını ve hadisin “öldürmek küfürdür” diyen kısmının İslam toplumunu terk etmek gibi bir küfür değil, İslam’ın nimetlerinde küfre atıfta bulunmak olduğuna işaret etmektedir.²⁶⁵

---

²⁶⁵ A.g.e., s. 34.

3. Hakimler ve Davetçiler Arasındaki Fark

Burada el-Bahansavi, Seyyid Kutub'un *Meâlim fi't-Tarîk, Fî Zilâli'l-Kur'ân* ve Mevdudi'nin *el-Mustalahat el-erba* adlı eserlerinde, bu tür düşünürlerin hüküm veren hâkimler olduğuna ve ne olursa olsun sözlerinin yerine getirileceğine inanmaktadır.

Bu, herhangi bir okuyucu için ciddi bir hatadır. Çünkü Müslüman davetçileri karar vermeye değil, sadece fikirlerini beyan etmeye çalıştıklarını beyan ederler. Kutub, “*Biz hâkim değil, davetçiyiz.*” diye yazarken de aynı gerçeğe işaret etmektedir.²⁶⁶

Bahansavi, davetçiler ve âlimler tarafından orijinal ilkelerin göz ardı edilmesinden kaynaklanan olumsuz sonuçlara örnekler

---

²⁶⁶ A.g.e., s. 36. Şunu belirtmek önemlidir ki müftü, kadı (hüküm veren, yargıç ve çağrıcı) terimleri arasında muhakeme eksikliği, günümüz birçok yerde İslami davetçiler için sorun olmaktadır. Müftü, İslam'ın temsilcisi olarak hüküm veren ve normatif olmayan ancak rehberlik görevi gören belgeleri imzalayan kişidir. Kadı, İslam hukukundaki bir mesele hakkında sahip olduğu argümanlara dayanarak İslam mahkemesi ile hüküm veren İslam hâkimidir. Bu kararlar zorunludur ve uygulanmalıdır. Davetçi, Kur'ân ve Sünnet veya genel olarak Şeriat hakkındaki kişisel anlayışına göre İslam adına konuşan bir din adamı veya din öğrencisidir. Böylece görüşleri ne zorunlu ne de uygulanabilir. Bugün elektronik ortamda ve internette tanık olduklarımız İslam ümmeti için gerçek bir felakettir. Allah hepimize dini terminolojinin doğru anlaşılmasına yardım etsin ve rehberlik etsin. Âmin!

vermektedir. Kendi talebeleri tarafından Kutub'a atfedilen küfürle Müslümanları suçlama konusunun da altını çizmektedir.²⁶⁷

Salah Abdülfettah Halidi *Fî Zilâli'l-Kur'ân fi'l-Mizân* adlı kitabında, Kutub'un Müslümanları küfürle suçlamaları, İslam fihhına karşı tutumu gibi meseleleri ele almıştır.

Aslında, el-Halidi'nin çalışması, şeriat bilimlerinin âlimlerinden ve öğrencilerinden tüm övgü ve saygıyı hak ediyor!

Halidi'ye göre ilk suçlamanın nedeni, Kutub'un *Fî Zilâli'l-Kur'ân* ve *Mealim fi't-Tarîk*'teki mesajının yanlış anlaşılmasında yatmaktadır. Onu eleştirenler sınırlı bilimsel, kültürel ve hukuki bilgiye sahiptiler ve temel düşünce kurallarını bilmiyorlardı.²⁶⁸

Halidi, Seyyid Kutub'un eserlerinden olumsuz sonuçlar çıkararak iki grup bulunduğunu yazmaktadır:

Kendi üyeleri dışında bütün Müslümanların kafir olduğunu iddia eden ilk grup. Bu grup 1970'lerde Mısır'da kuruldu ve Cema'at el-Muslimin veya Cema'at et-tekfir ve'l-Hicrah adıyla biliniyor. Bu grup, Kutub'un fikirlerine katıldığını iddia etti ve bu amaçla *Fî Zilâli'l-Kur'ân* ve *el-Mealim*'den bağlam dışı alıntılar yaptılar. Onların fikirlerine en sesli muhalefet, *el-Hüküm ve Kadiya Tekfiri'l-Müslim* adlı kitabıyla Salim el-Bahansavi'den geldi.

Seyyid Kutub'u bazı Müslümanları küfür ile etiketlemekle eleştiren ikinci grupta, Lübnan'daki eş-Şibab dergisinde İslam ülkelerinden kişilerin namaz kılıp, oruç tutsalar ve hacca gitseler bile cahil, kafir ve İslam'ın dışında olduğunu iddia ettiği birkaç makale yazan mühendis A. Ebu İzzah vardır!

Halidî, Seyyid Kutub'un sözlerinden delillerini sunarak bu konuda örnekler vermektedir. Başlangıçta, sözlerinin küfür suçlamalarını

---

²⁶⁷ A.g.e., s. 39. Bu tezin sınırlı alanı nedeniyle burada kapsamlı bir şekilde alıntı yapamıyoruz.

²⁶⁸ Salah Abdülfettah Halidi, *Fî Zilâli'l-Kur'ân fi'l-Mizân*, s. 205.

ima ettiği sonucuna varılabileceğine, ancak gerçek resmin ancak Kutub'un eserinin tam bir okumasıyla ve diğer alimlerin görüşleri ışığında elde edilebileceğine ve ancak bunların ardından yanlışlarının ortaya çıkacağına dikkat çekmektedir.²⁶⁹

Salim el-Bahansavi ve Salah Abdülfatah Halidi'nin *Fî Zilâli'l-Kur'ân* ve Seyyid Kutub'a yönelik eleştirisi ve görüşlerine tamamen katılıyorum.²⁷⁰

Bu önemli tartışmadan sonra aşağıdaki yorumları ekliyorum:

1. Seyyid Kutub (Allah rahmet eylesin!) bizim gibi bir insandı; doğru ya da yanlış olabilir. Çünkü o, peygamberler ve Allah'ın elçileri (s.a.v.) gibi hata yapmaktan münezzeh değildir.

2. Seyyid Kutub, *el-Adaletu'l-İctimaiye* adlı eserinde Ali ile Muaviye arasındaki ihtilafı ele almaktadır. Aslında bu konuya girmemesi gerekirdi; çünkü bütün sahabe salih ve müçtehitlerdi. Onlardan kim doğru hükmederse ona iki mükâfat vardır ve kim haksızsa bir tane alır.

Bu konuyla ilişkin olarak, Seyyid Kutub'un faaliyetlerinin başlangıcında, henüz Müslüman Kardeşlere katılmadan ve ABD'ye gitmeden önce İslam hakkında çok az bilgisi olduğu için *el-Adaletu'l-İctimaiye*'nin kaleme alındığını söyleyebiliriz.

Meselenin uzmanları, Seyyid Kutub'un hayatının iki dönemin uzlaştırılabileceği ve *Meâlim fi't-Tarîk*'in onun fikirlerini özetleyen son kitabı olduğunu söylemektedirler. Bu kitapta O, istisnasız bir şekilde bütün sahabeleri övmüş ve hatta onlara *Jiyl Kur'ân farid* adlı bir bölüm ayırmıştır:

“Müminlerin her memlekette ve her vakitte belli bir müddet üzerinde durmaları gereken bir tarihi hadise vardır. Çünkü bu

---

²⁶⁹ A.g.e., ss. 206-207.

²⁷⁰ A.g.e., ss. 278-304. Halidi kitabında Zilâl'da yer alan yirmi iki görüşe yer vermektedir. Bkz. *Adva alâ Meâlim fi't-tarik*.

hadisenin nasihat ve istikamet metotları üzerinde açık bir tesiri vardır. Bu çağrı, tüm İslam tarihinde ve dünya tarihinde eşi benzeri olmayan sahabe nesli üretmiştir.”²⁷¹

Sahabeler hakkındaki bu yorumlar tartışmaya açıktır, oysa *el-Adaletu'l-İctimaiyye*'de söylenenler şüphelidir. Şüphe durumunda, sadece zahiri kabul eder ve şüpheliden uzaklaşırız ki bu, İslam hukukunda, fıkıh ilkelerinde temel bir kuraldır.

---

²⁷¹ Seyyid Kutub, *Meâlim fi't-Tarîk*, s. 14.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Allah'a hamd olsun, zahmetli bir uğraşından sonra bu tezi tamamlamayı başardım. Bunun için Rabbime, 2000 yılında kaleme alınışı ve 2013 yılında yenilenecek Arnavutça ve İngilizce basımı sırasında bana bahsettiği sağlık ve ek bilgiler ile okuyucular için önerilerde bulunabildiğim için şükrediyorum. Allah, akademik ve ailevi zorunluluklara rağmen bu tezi kısa sürede bitirmemi sağlayarak beni kutsadı.

Şunu belirtmekte fayda var ki, Seyyid Kutub'un hayatı, eserleri ve nasihat dünyasının detaylarını gezindikten, onun tefsirinin gölgesinde keyifli dakikalar geçirdikten, ruhumuzu ve düşüncelerimizi bu dünya hayatının materyalizminin üzerine çıkardıktan sonra; çöküş ve gerileme üzerine, bu çalışmadan çıkarılan en önemli bazı sonuçların altını çiziceğiz.

Bu çalışma sırasında elde ettiğimiz sonuçların bir listesi aşağıdadır:

- Çalışmamız, komünizm ve ateizm ile büyük çalkantı ve öğretici çatışmalar içerisinde bulunan İslam dünyasındaki dini durumu yansıtmaktadır.
- Seyyid Kutub'un yaşadığı çevre ile olan ilişkisi çerçevesinde şahsiyetini incelerken büyük bir ilmi şahsiyet ve davet âlimlerinin canlı bir örneğini bulduk. Kutub'un tefsirindeki başarısının ana nedeni, yaşamının Batı'dan İslam'a karşı yönlendirilen medeniyet meydan okumalarıyla aynı zamana denk gelmesidir. Bir yazar ve İslam âlimi, nasihat konusunda zengin tecrübeye sahip parlak bir müfessir olarak Seyyid Kutub, ümmetin acısını tüm varlığıyla hissetmiş, doğru tahliller yapmış ve şahsi görüşlerini sunmuştur.
- Bu çalışma, Seyyid Kutub'un davet meselesini kesin ve eksiksiz bir şekilde Kur'ânî ve ilmî metoda dayalı olarak ele aldığını ve öğütlerle ilgili ayetleri şeriatın kurallarına, usul ilmine ve Arap dili aracılığıyla incelediğini göstermiştir.

- Seyyid Kutub'un iman ve ilmî duruşuna dayalı bir nasihat âlimi olarak kişiliği; hiçbir zaman pasif bir tavır almaması ve uzaktan tenkit etmemesi, davet savaşına dalmış olmasında kendini göstermektedir.

- Bu çalışma, Seyyid Kutub'un farklı siyasi sistemler karşısındaki duruşunun amansız ve kesin olduğunu, Allah'tan başka kimsenin zararından asla korkmadığı önemli meseleleri ele alış biçiminde göstermektedir.

- Bu çalışma Seyyid Kutub ile Hasan el-Benna'nın nasihat anlayışları ve felsefeleri arasındaki birliğe de işaret etmektedir.

- Kutub, yöntemiyle, zamanın farklı sapkın mezhepleri ve öğretileri hakkında kapsamlı bilgi sunmuştur. O, dünya meselelerini çok iyi biliyordu ve Tanrı'nın kutsallığı ile ilgili olarak İslami hükümet sorununa özel bir ilgi göstermekteydi.

- Bu çalışma aynı zamanda, cahiliyenin durumunu çağdaş muadilleri ile ilişkilendirerek Seyyid Kutub'un davet alanındaki, yani Kur'an'ın anlaşılmasına ve rehberliğine ilişkin unsurları analizindeki derin ve geniş bilgisini doğrulamaktadır. O, Kur'an ayetlerine dayanarak esaslarla ilgilenen bir lider olduğunu kanıtlayarak iki dönem arasında kesin ve mükemmel bir karşılaştırma sunmaktadır.

- Seyyid Kutub, çağrısında şimdiye kadar kullanılmayan benzersiz bir yaklaşım olan dinamik yöntemi kullanmıştır. Tefsiri ile En'âm suresinin özelliklerinin aydınlatılmasına, Mekke döneminde gerçekleştirilen çağrının esaslarını ve nasihat aşamalarındaki farklılaşmanın önemini ortaya koymaya yardımcı olmuştur. O, başlangıçta insanların temel İslami ilkenin kabulüne davet edilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır: Allah'a iman ve ibadet (akide ve ubudiye). Bunların dışında kalan herhangi bir yaklaşımın başarısız olacağı göstermiştir.

- Bu çalışma, Seyyid Kutub'un örneğın ilâhlık (rububiye), hâkimiyet (hakimiye), cehâlet (cahiliyye), putperestlik (şirk) ve inançsızlık (küfür) gibi bazı öğüt temalarını diğerlerinden farklı anladığını göstermektedir.

- Bu çalışma Seyyid Kutub'un davetçilerin kişiliği ve entelektüel, manevi ve etik ilkeleri ile ilgili olarak kullandığı bazı öğüt ve ilkelerin yanı sıra davet yönteminde tedriciliği, ardışıklığı ve insanların durumunun da mesele olarak ele alınması gerektiğini savunduğunu göstermektedir.

- Çalışma aynı zamanda Seyyid Kutub'un bir Kur'an yorumcusu ve İslam'a davetçi olarak toplumda sahip olduğu büyük otoriteyi emsallerine kıyasla ortaya koymuştur. Kutub'un konumunu çağdaş meslektaşlarının ve onun hakkında yazan bilginlerin gözünden göstermiştir.

- Sonuç olarak, kendimi ve davetçi arkadaşlarımı, bu bilgin hakkında başka araştırmalara katılmaya, Onun yaşamının ve çalışmalarının hak ettiği özel dikkatle incelenmesi gereken diğer yönlerini aydınlatmaya davet ediyorum. Özellikle onu tekfirden ve aşırıcılıktan arındırmak için bu tür çalışmalara ihtiyacımız bulunmaktadır.

- Farklı İslami ilimler üniversitelerini de onun adını ve eserlerini, özellikle de Kur'an tefsirini ilgili derslerde tamamlayıcı veya zorunlu literatür olarak kullanarak anmaya çağırıyorum.

Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun!

Hajredin Hoxha (Hayreddin Hoca)

Malezya Uluslararası İslam Üniversitesi

Kuala Lumpur, 1 Ocak 2000.

KAYNAKLAR

1. Abd el-Halim Mahmud, *Menhec et-terbiye inda al-Ihvan al-Muslimin, el-Mansura*, Metabi Dar el-Vafin, Basım 2, 1992.
2. Abd el-Hamid Ebu Suleyman, *Azmatu al akl al muslimi, Dar el-alemiyya li'l-kitab el-islami*, Basım 2, Riyad, 1992.
3. Abdul Kader Maten , *Ethics in Islam*,1988 .
4. Abdul Karim Zaidan, *Usul al Davah*, Dar Umar bn Al Khattab, Basım 3, İskenderiye, Egypt.
5. Abdul-Fatah Ali, *Seyyid Kutub: sira zatiyya*; Kuwait, Sharikat el-Rabi'a li'l-nashri ve et-tawzi'a, Basım 1., 1996.
6. Abdülfatah Salah Halidi, *Seyyid Kutub – eş şehid al hayy*, Al Aqsa Library, Basım 2, 1985, Amman, Jordan.
7. Abdullah bin Abd el-Rahman Abu Muhammad al Darimi, *Sunan al Darimi*, Dar el-kitab el-arabi, Beyrut, Basım 1, 1407 H
8. Abdurahman Hasen Habanneke Meydani, *Davabit al Ma'rifah va Usul al Istidlal va al Munadharati*, 4th edit, 1993, Darul Kalam, Damascuss.
9. Abu Abdullah Muhammad bin Ahmad Ensar el-Kurtubi, *el-Cami' li ahkam el-Kur'an*, Dar el-Kitab el-Arabi, Beyrut, 1999.
10. Abu al Abbas Shamsuddin Ahmad bin Muhamad bin Abi Bakr Hel-likan, *Vafayat el A'yan va Anbau Abnai az Zaman*, Dar Sadir, Beyrut, (tarihsiz)
11. Abu el-Fadl Shihab el-Din el-Seyyid Mahmud el-Alusi'l-Baghdadi, *Ruh el-Ma'ani fi Tefsir el-Kur'an el-adhim va el-sab' al mathani*, Dar ihya et-turath el-arabi, basım 4, Beyrut 1985.
12. Abu Hamid Gazali, *Ihya Ulum el-din*, Basım 1, 1985, Kahire, Darul-Hadith,

13. Adnan Muhammad Zarzur, *Mad'hal li'l-Tefsir va ulumihi*, Damascus: Dar el-Qalam, Basım 1., 1995
14. Ahmad Abu Zayd, *Minhac el-da'iyah*, a monthly publication by WIL, year XII, Rabi'l-avval, 1414 H.
15. Ahmad Faiz, *Tarik el-da'vah fi zilal el-Kur'an*, Dar-Risalah, Beyrut, 1985, 11th ed.
16. Ahmad Salah el-din el-Musel-le-li, *al Fikr al islam al muasir*; Beyrut, Dar Huda li'l-tiba'ati ve el-nashr, 1990.
17. Ahmed bin Taymiyya, *Mecmu' el-fatava, Muas-satu al Resalah*, Basım 2, 2000, Beyrut, Lebanon.
18. Ali Abdul-Halim Mahmud, *Manhac et-terbiye al Ihvan al Muslimin - dirasa tahliliya*, Darul-vafa li'l-tiba'ati va el-nashr, Basım 1., 1992,
19. Ali Muhsin, *Da'i'l-Incil yatakallam*, Let the Bible speak, a dissertation on the errors in the gospels, Islamic Da'wa Guide Center, Dammam, KSA, 1992.
20. Celalüddin bin Abdurahman Suyuti, *Al Durr al Mansur fi al Tefsir bi al Ma'sur*, Darul Kutub Al Ilmiyah, Beriut (tarihsiz)
21. Ebu Baqir Abdullah bin Muhammad bin Abu Shuayb el-Kafi, *Musannaf bin Ebi Shayba*, Maktabah el-Rashid, Riyad, Basım 1., 1409 H.
22. El-Bukhari, *Cami' el-Musned es-Sahih*, Dar al Ma'rifah, Bierut, Basım 2, 1999.
23. El-Khuli'l-Bahiyy, *Tadhkirat el-dua't*, El-Itihad al islami al Alami li'l-munadhdhamat al tullabiyyat, Dar el-Kur'an el-Karim, Beyrut, 2nd ed, 1983.
24. Riyad Salih Janzarlii, *El-Ru'ya el-islamiyya li masadir el-ma'rifah*; Dar el-Bejair el-islamiya, 1994;
25. Emad El Din Shahin, *Muhammad Rashid Rida And The West*, International Institute Of Islamic Thought, Herdon – Virginia, U.S.A, Basım 1it, 1993 .
26. Fahd bin Abdurrahman bin Sulayman el-Rumi, *It-ticahat al Tefsir fil-karn el-rabi' aşar*, Riyad, Basım 1., 1986.

27. Fahrüddin bin El-lama Diya el-Din Umar el-Razi, *Tefsir el-Kabir Mafatih el-Gayb*, Dar el-fikr li'l-taba'at ve el-nashr, Beyrut, 3rd ed., 1985.
28. Fehim Dragusha, *el-Adyan va el-Harakat et-tabşiriya fi Kosova*, (MA dissertation), Basım 1. 2009, Brunei.
29. Hajredin Hoxha, *Nahva Manhacin Kur'aniyyin fi Ta'limi'l-Ulum el-Shar'iyah*, a paper presented at the International Conference of the Sultan Sharif Ali University, faculty of Usul el-Din, Brunei 2010.
30. Hajredin Hoxha, *Tefsir Doctrines in Albanian Lands during the Nineteenth and Twentieth Centuries*, Basım 1it. Tetova, Macedonia.
31. Hajredin Hoxha, *Wisdoms Behind the Gradual Revelation of the Noble Kur'an – Some Contemporary Religious, Spiritual, Social and Educational Wisdoms*, paper presented at International Conference about Religion, Philosophy and Ethics, organized by the International Academic Forum (IAFOR) in Osaka, Japan, 28-31 March 2013.
32. Hasan Banna, *Fahm el-Islam fi zilal al usul al ishrin; Cum'atu Amin Abdulaziz*, Alexandria, Dar el-da'va li'l-naşr va al tavzi'a, Basım 2, 1991
33. Hayrüddin Zaraqli, *el-A'alam Kamus al Taracim*, Dar el-'ilm lil-malayin, Beyrut, 7th ed., 1987, vol. III, pp. 147-148.
34. Husni Ad'ham Carrar, *el-Da'va illel-Islam mafahim ve minhac va vacibat*, Dar el-diya' li'l-nashr, Amman, Basım 1., 1984
35. Imadüdin Halil, *Fi't-ta'rih fikr va minhac*, Basım 1., Beyrut, 1996.
36. Imadüdin Halil, *Havla tashkil el-aql el-muslimi*, IIIT, International Islamic University, 1996.
37. Imam Husain Rashid, *Quranology: The Practical Solutions To The Worlds Problems And Crisis*, Ta-Ha Publishers Ltd. London, 1987 .
38. Ismail bin Kathir Abu al Fida, *Tefsir al Kur'ani al Adhim*, Basım 2, Dar al Qalam, Beyrut, Lebanon.

39. Jamal Al Banna, *Al Da'avat al Islamiyah*, Basım 1it, 1991, Darul Al Fikr al Islami, Kahire.
40. *Macmuat rasa'il el-imam el-Banna*; Dar eş-şihab, tarihsiz,
41. Malik bin Nabi, *el-Zahira el-Kur'aniyya*, tr. Abd el-Sabur Shahin, intr. Abdullah Muhammad Darraz and Mahmud Shakir, Beyrut: Dar el-fikr el-mu'asir, 4th ed., 1987.
42. Manna'a Kattan, *Mabahis fi ulum el-Kur'an*, Kahire, Dar gharib li'l-tiba'ah ve el-nashr, 5th ed., 1981
43. Muhammad Abdullah Darraz, *el-Naba' al azim*, Nazarat cedide fi fahm el-Kur'an, Dar el-Kalam, Dımaşk, Basım 2, 1970.
44. Muhammad bin Abdullah As Salman, *Rashid Reda va Da'vatu Al Şaikh Muhammad bin Abdul Vahhab*, 1st edit, 1988, Maktabatul el Mual-la, Kuvait.
45. Muhammad bin Ali Al Shevkani, *Tefsir fat'h al Kadir al Cami' bayna al Rivayah va al Dirayah*, Basım 1, 1994, Darul Vefa, (no place).
46. Muhammad bin Ali bin Muhammad el-Shavkani, *Fat'h el-Kadir el-jami' bayn al rivayat va al dirayat fi ilm et-tefsir*, Dar el-Vakf Academy of Sciences, vol. II, 4th ed., 1994, el-Mansuriya,
47. Muhammad bin Dulayyim el-Dulayyim Kahtani, *Seyyid Kutub el-Muftara alayhi*; Riyad, Dar et-tayyiba, Basım 1., 1413 A.H.
48. Muhammad bin Salim Kahtani, *el-Vala va el-bara' fi'l-Islam min mafahim akidah el-salaf*, yüksek lisans tezi, Tayyiba, Riyad, Basım 1. 1401 H.
49. Muhammad bin Seyyid Habib, *ed-Dave illa 'Llah fi suret Ibrahim el-Halil*.
50. Muhammad Curaiş Ali, *Usul Al Da'vah Al Islamiyah*, Darul Wafa, Jeddah, KSA.
51. Muhammad Gazali, *Dirasat fi'l-da'vah va el-du'at*, Darul Al I'lm, Beyrut, 2005.
52. Muhammad Gazali, *el-Hakk al murru'* Darul Kelam, Damscus, 1980.

53. Muhammad Gazali, *el-Sunnah al nabaviyya bayna ahl al fikh ve el-hadith*, Darul Kelam, Basım 2, Beyrut, 1999.
54. Muhammad Gazali, *Huluq el-muslimi*, Darul Şuruq, 1999.
55. Muhammad Gazali, *Ma'Allah*; Darul Şuruq, 2003.
56. Muhammad Husayn Abd el-Baqi, *Seyyid Kutub, Hayatuhu va adabuhu*, el-Mansuriya, Dar el-vafa li'l-tiba'ah va el-naşr, Basım 1., 1986.
57. Muhammad Husayn Fadl Allah, *Uslubud-da'vahi fi'l-Kur'an*, 4th ed., el-Zahra li'l-tiba'ati ve el-nashri, 1982
58. Muhammad Ibrahim Hafnavi, *et-Taarut ve et-tarcih ve atharuhum fi'l-fikh el-islami*, Dar el-Vafa, Mansura, Basım 2, 1987
59. Muhammad Javad Mughniya, *el-Islam ve el-akl, Islamiya el-ma'rifah, el-mabadi'u el-A'mmetu*; IIIT, 1986, Dar el-Javad, Beyrut, 1984.
60. Muhammad Mutavalli, *Tefsir el-Shayh eş-Şaravi*, Dar Ahbar el-Yaum, (tarihsiz)
61. Muhammad Raşid Rıda, *Tefsir el-Kur'an el-hakim eş-şahir bi Tefsir el-Manar*, Dar el-Manar, Shari'l-insha, 3rd ed., 1367 H.
62. Muhammad Seyyid bin el-Habib, *el-Dava illa llahi fi sureti Ibrahim el-Halil*, Kahire, Basım 2, nşr. Abdullah Baba el-Şankiti, Maktabah ve matba'ah Dar ihya el-Kutub el-arabiyya
63. Muhammad Tavfik Barakat, *Seyyid Kutub hulasatu hayatihi; Menhecuhu fil-harakati va-nakd el-muvaccah ileyhi*; tarihsiz
64. Muhyi Hilal Serhan Muslim el-Cafer, *Menahic el-mufassirin*, (Dar el-ma'rifah), Basım 1, 1980.
65. Muslih Bayumi, *Ud'u ila sebili Rabike bil hikme*, Darul Kalam, 4th Edit, El Kuvait.
66. Mustafa Ahmad el Meragi, *Tefsir al Maragi*, 11th edit. Darul Al Fikr, Kahire, 1974.
67. Nusayr Zarvak, *Makasid eş-Şaria el-Islamiyah fi Fikr el-Imam Seyyid Kutub*, Dar el-Salam li'l-Naşr va et-tavzia, Kahire, Basım 1., 2009.
68. Olivier Carré, *Kutub – ru'yatun istişrakiyah*, Paris, 2004.

69. Rami Umar Ba'atiah, *Rava'i'l-Zilal*, prepared by Dar Wujuh li neshr ve et-tawzi'a, 4th ed., 2012, Riyad.
70. Sabır Hasan Muhammad Abu Sulayman, *Rava'i'l-bayan fi ulum el-Kur'an*, el-Maktab el-Islami, Beyrut, Basım 1., 1988.
71. *Sahih Abi Abdi Lah al Buhari bi Sharh al Karmani*, Basım 2. 1982, Dar Ihya at turath al Arabi, Beyrut, Lebanon.
72. *Sahih Muslim bi şarh an Navavi*, Dar Ihya at turath al Arabi, Basım 1, 1987, Al dayyan, Kahire.
73. *Sahih Muslim*, Mektebetu va matba'at, Dar el- ihya el-Kutub el-arabiyya, commentary by Muhammad Fuad Abd el-Baqi.
74. *Sahih Sunan Abi Davud bi ihtisar al Sanad*, Muhammad Nasiruddin al Albani, Basım 1, al Maktab al Islami, Beyrut 1989.
75. *Sahih Sunan İbn Mace*, Muhammad Nasiruddin al Albani, Basım 3 1983, Al Maktab al Islami, Beyrut.
76. Said Havva, *el-Esas fi't-Tefsir*, Dar el-salam li'l-tiba'ti va el-naşr, Basım 1., 1985.
77. Said Ramadan el-Buti, *Kubra el-yakiniyat el-kavniya*, Darul Kelam, Damascus, 1983.
78. Salah Abd el-Fattah Halidi & others, *Seyyid Kutub ba'da 43 A'men min Istişhadihi - Mecmua' min el-bahisin*, nşr. Isam Faris, Dar Ammar li'l-Naşr va et-tavzi'a, Basım 1, 2010.
79. Salah Abdul-Fatah Halidi, *Fi zilal el-Kur'an fi'l-mizan - dirasa va takvim*, Dar el-menareti li'l-nashr ve et-tevzi, Cidde, Basım 1, 1986.
80. Salah Abdul-Fatah Halidi, *Mafatih li'l-ta'amul ma'al Kur'an*, Damascus, Dar el-Alam, Basım 2, 1994
81. Salah Abdul-Fatah Halidi, *Seyyid Kutub eş-Şahid el-hayy*; Amman: Maktabat el-Aksa, tarihsiz
82. Salih Ahmad el-Shami, *el-Muhadhab min Ihya Ulum el-din*, Dar el-Qalam, Beyrut. (tarihsiz)
83. Salih bin Abdullah bin Humayd, *el-Kudvah, Mabadi va el-Nemadhij*, Dar el-Watan, 1414H, (KSA)
84. Salim el-Bahansavi, *Adva' ala Ma'alim fi't-tarik*, Darul Buhuth al Ilmiyah, Basım 1i, 1985. Al Kuvait.

- 85.Şemsedin al Zahabi, *Tezkiratul-Huffaz*, Basım 2, el Maktabatu Al Uthmaniya, Daru Ihya Al Turath Al Arabi, (tarihsiz)
- 86.Şeyh Muhammad Saleh Uthaimin, *The Muslims Belief*, translated by Dr. Maneh Hammad Al – Johani .Cooperation Office of Invocation and Virtue in Dir'iyah-Saudi Arabia, 1990.
- 87.Seyyid Kutub, “*Li maza ademuni?*”, Kitab eş-Şarq el-avsat, (tarihsiz)
- 88.Seyyid Kutub, *al Adalatu al Ictimaiyati*, Dar al Ihvan lin-neşr, Matbaatu Dar al Kitab al Arabi, 1952.
- 89.Seyyid Kutub, *Dirasat Islamiyah*, Basım 9, 1993, Darü'l-Şuruk, Beyrut.
- 90.Seyyid Kutub, *el-Mustakbel li hadha el-din; el-Ittihad el-alami'l-islami li'l-munazzamat et-tullabiyyah*, Faysuli 1988, Basım 1,
- 91.Seyyid Kutub, *Fi Zilal el-Kur'an*, Beyrut: Darü'l-Şuruk, 11th revised ed. 1985.
- 92.Seyyid Kutub, *Hasais et-tasavur el-Islam*, Beyrut, Darü'l-Şuruk, tarihsiz
- 93.Seyyid Kutub, *Hasais et-tasavvur el-Islami ve mukavvimatuh*, Beyrut, Darü'l-Şuruk, 8th ed., 1983,
- 94.Seyyid Kutub, *Haza ed-din*; Beyrut: Darü'l-Şuruk, tarihsiz,
- 95.Seyyid Kutub, *Mealim fi't-tarik*, Darü'ş-Şuruk, basım 10, 1982.
- 96.Seyyid Kutub, *Nahve Muctamein Islamiyy*, Basım 8, 1988, Darü'ş-Şuruk, Cair, Egypt.
- 97.Vahba Zuhayli, *et-Tefsir el-munir fi'l-akide ve eş-şaria ve el-menhec*, Dar el-fikr el-Muasir, Beyrut, Basım 1, 1991.
- 98.Yusuf Kardavi, *Sakafatu ed-daiyah*, Maktabatu el Vahba, Basım 2, 2006.